Anul VII, Numărul 1 (22), ianuarie–martie 2024

LEVIATHAN

Revistă culturală

PUBLICAȚIE TRIMESTRIALĂ A ASOCIAȚIEI CULTURALE LEVIATHAN

LEVIATHAN

Anul VII, Numărul 1 (22)
ianuarie–martie 2024

PUBLICAȚIE TRIMESTRIALĂ A ASOCIAȚIEI CULTURALE LEVIATHAN

Director fondator
Rudy Roth

Redactor-șef
Costin Tuchilă

Redactor-șef adjunct
Pușa Roth

Colaboratori: **Georgeta Adam, Ioan Adam, Aurel Andrei, Corneliu Traian Atanasiu, Cornelia Bartels, Mircea Bodnariu, Valentin Busuioc, Dan Caragea, Alexandru Cazacu, Maria Chirtoacă, George Corbu, Cornelia Costin, Ionuț Cristache, Camelia Cristescu, Rodica Dascălu, George Dimitriu, Iuliana Dinu, Ana Dobre, Lucia Eniu, Vasilica Grigoraș, George Grigore, Louis-Philippe Hébert, Daniel Ioniță, Diana Kapatu, Dori Lederer, Valeria Manta Tăicuțu, Ion Bogdan Martin, Brânduța Massion, Pompilius Micu, Ștefan Mitroi, Emil Mureșan, Claudiu Neacșu, Mariana Nicolae, Daniel Onaca, Veronica Pavel Lerner, Zêrevan Osê, Constantin Venerus Popa, Yoshiro Sakamoto, Horst Samson, Peter Sragher, Ionel Stoica, Elena Stoican, Urfet Șachir, Ara Alexandru Șișmanian, Daniela Șontică, Christian Tămaș, Caliopia Tocală, Niklas Törnlund, Constantin Radu Vasile, Letiția Vladislav, Gina Zaharia, Ana Maria Zlăvog, Iulia Zorzoliu**

Concept grafic:
Rudy Roth

Fotografie copertă:
Lord Frederic Leighton,
Biondina (Blonde), 1879

ISSN 2602-0270
ISSN-L 2602-0262

CUPRINS

Editorial: *Păsărească – noul model de exprimare* 3

Studiu: *Trăirea narcisică. Forme. Personaje. Recuzită literară (2)*
de Costin Tuchilă 5

Vorbe cu tâlc:
Claxon. Cobalt și nichel
de Dan Caragea 11

Universalia:
Horst Samson, Auf Reisen. Versuch einer Heimkehr/În călătorie. Încercarea unei întoarceri acasă
Prezentare și traducere din limba germană de Peter Sragher 14
Cel mai bun număr de magie al lui David Cloverfield (fragment)
de Louis-Philippe Hébert
Prezentare, traducere din limba franceză și note de Christian Tămaș 18
Poem de Zêrevan Osê, prezentare și traducere din limba arabă de George Grigore 21
Poeme de Niklas Törnlund, prezentare și traducere din limba suedeză de Daniel Onaca 23

Echo: Poezii de Rudy Roth, Emil Mureșan traduse în limbi străine 26

Interviu:
Scriitorii au vârsta cărților pe care le-au scris
Pușa Roth în dialog cu Ștefan Mitroi 30

Arte vizuale:
Etica frumosului în pictura Dorinei Mocan
de Daniel Onaca 33

Dialog la Antipozi: *O călătorie pe urmele lui Andrei Codrescu și Ștefan Baciu pe ruta România–Brazilia–SUA–Hawaii via Kyoto, Japonia*
Interviu cu prof. dr. Yoshiro Sakamoto realizat de Daniel Ioniță (2) 37

Anul Bruckner:
„Un mistic gotic rătăcit în plin secol XIX"
de Costin Tuchilă 42

Poesis: Versuri de Valeria Manta Tăicuțu, Valentin Busuioc, Gina Zaharia, Ara Alexandru Șișmanian, Vasilica Grigoraș, Alexandru Cazacu, Camelia Cristescu, George Corbu, Daniel Onaca, Caliopia Tocală, Daniela Șontică, Maria Chirtoacă, Ana Maria Zlăvog 44

Poeme în proză de Rodica Dascălu 62

Fabulă de Iuliana Dinu 64

Universalia – Cronica traducerilor:
O nouă ediție a Eseurilor lui Montaigne
de Dan Caragea 65

Poem din poemele Europei:
Poezii de Ștefan Petică și Stéphane Mallarmé 70

Document inedit: *Duiliu Zamfirescu: Italia politică după dezastrul de la Adwa*
Prezentare, traducere din limba franceză și note de Ioan Adam 74

Document: *George Constantin: „Mi-aș dori o comedie bună"*
Interviu realizat de Cornelia Barbu (Bartels) 77

Carnet de scriitor:
Aventura cuvintelor de Pușa Roth 80
Cum se mai poate scrie o poveste
de Ionuț Cristache 81

Traditiones:
Viața de zi cu zi în haremul imperial (4)
de Urfet Șachir 83

Eseu:
Folclorul românesc și elementele sale dramatice
de Ion Bogdan Martin 85

Teatru:
Viața domnului de Molière de Mihail Bulgakov, dramatizare de Constantin Venerus Popa, teatru serial, episodul 3, „Comediantul nomad" 87

Aforisme:
Maxime... minime (11) de George Corbu 90

Eseu:
Nuanțele gri ale politicii
de Claudiu Neacșu 92

Cronică literară: articole de Ana Dobre, Valeria Manta Tăicuțu, Vasilica Grigoraș 95

Note de lectură de Veronica Pavel Lerner 100

Eseu:
Marca haiku-ului sînt tăcerile
de Corneliu Traian Atanasiu 102

Roman: fragmente de Letiția Vladislav, Lucia Eniu 104

Teatru:
Salonul roșu de August Strindberg, dramatizare radiofonică de Pușa Roth, teatru serial, episodul 8 109

Eseu:
Scurte istorii ale umbrelor mișcătoare
de Constantin Radu Vasile 119

Proză scurtă de Mircea Bodnariu, Aurel Andrei, Mariana Nicolae, Emil Mureșan, Diana Kapatu, George Dimitriu 122

Jurnal de călătorie:
Cu Amtrak prin Midwest (2)
de Brânduța Massion 141

Teatru:
Căsătorie aranjată
de Dori Lederer 146
O dimineață cu Covid, piesă de teatru în patru acte, Actele al II-lea, al III-lea, al IV-lea
de Ionuț Cristache 149

Economica:
R/evoluția creativității azi
de Mariana Nicolae 154

Lumea copilăriei:
Povestea Pruncuței
de Ion Bogdan Martin 157
Argintel – Călătorie prin anotimpuri
de Georgeta Adam 162
Povești cu Țuchi
de Elena Stoican 164

A(furisi)sme:
Gânduri pentru... banca timpului (7)
de Pompilius Micu 166

Studiu: *Marin Preda. Analiză literară (2)*
de Ara Alexandru Șișmanian 168

Sportul ca artă:
Un magician al fotbalului în tălmăcirea unui maestru al baroului și al scrisului
de Ionel Stoica 174

Ab initio:
Istoria și evoluția dreptului comercial
de Iulia Zorzoliu 176

Silogismele culturii:
Cultura și civilizația în ecuația „fericirii"
de Cornelia Costin 178

Volume apărute la Editura Leviathan 181

Editorial LEVIATHAN

PĂSĂREASCA – NOUL MODEL DE EXPRIMARE

De ce oare simt oamenii nevoia să „vorbească din vârful limbii", vorba bunicilor noștri, adică să folosească un limbaj prolix („lipsit de concizie, prea încărcat; [despre oameni] care se exprimă cu prea multe cuvinte, adesea inutile", conform *DEX*), confuz sau complicat, de altfel, să amestece cuvinte din limbile știute sau auzite (nu e o noutate, ci o tristă realitate lingvistică), în loc să se exprime clar, concis, ca ceilalți să poată să rețină măcar ideea, să poată asculta cu interes, nu știm sau mai bine zis, nu înțelegem!? În termeni gramaticali înseamnă că folosim un barbarism, un străinism, adică un „cuvânt împrumutat dintr-o limbă străină fără a fi necesar (și neasimilat); cuvânt de jargon". Nu este o dovadă că ești o persoană care poate crea fraze memorabile, idei care să uimească, să fie preluate în sprijinul dezvoltării vocabularului celui care citește sau ascultă, ci cineva, oricine, care dorește cu orice chip să epateze. Ai, ne-am molipsit și noi, scriind despre limbajul păsăresc al multora, tot mai mulți, din păcate! Indiferent pe ce poziție socială te afli, dacă vrei să fii ascultat sau citit trebuie să vorbești sau să scrii pe înțelesul cât mai multora și nu pentru un grup care ascultă/citește sau se preface că ascultă/citește etc. Nu spune nimeni să nu se introducă în vorbire/scriere neologisme, însă trebuie formulată propoziția, fraza de așa manieră încât ascultătorul/cititorul să poată înțelege din context ideea prezentată. („Neologism, *neologisme*, s. n. Cuvânt împrumutat de curând din altă limbă sau creat recent într-o limbă prin mijloace proprii. [Pr.: *ne-o-*] – Din fr. néologisme", *DEX '98*). Dintr-o altă perspectivă, mai spun lingviștii, neologismele reprezintă un indicator direct și imediat al schimbărilor survenite în viața materială și spirituală a unui popor. După cum reiese și din definiție, neologismele se împart în două grupe: împrumuturi și creații românești, la care se adaugă calcuri lexicale (sau frazeologice). Așa stând lucrurile, trebuie să fie folosite, dar nu oricum și nu oricând. Însă nu neapărat despre neologismele intrate în uzul limbii, acceptate, vrem să vorbim, ci despre cuvintele românizate, cuvintele împrumutate dintr-o limbă străină fără a fi necesar (și neasimilate) care au sinonime în limba română, de cele mai multe ori, echivalențe lexicale sau stilistice, cuvinte folosite doar pentru a demonstra că mesajul este superior înțelegerii celor mulți, care nu pricep esența demersului său. Atunci când se constată că se repetă inutil aceleași idei, formulate cu alte cuvinte, se creează un cerc vicios, o exprimare tautologică.

W. Siegfried, Brânzovenescu și Farfuridi, în *Personaje și decoruri din teatrul lui Caragiale*, București, Editura de Stat Pentru Literatura și Artă, 1956

O altă greșeală întâlnită frecvent este pleonasmul, adică eroarea de exprimare prin folosirea alăturată a unor cuvinte, expresii, propoziții etc. care repetă în mod inutil aceeași idee. Apoi, sunt oameni care au un discurs discontinuu sau, așa cum precizează *Dicționarul explicativ*, „o ruptură logico-sintactică în interiorul unei propoziții sau al unei fraze", și nu toți au geniul lui Ion Creangă să facă un anacolut ca în *Amintiri din copilărie*: „Nu știu alții cum sunt, *dar eu*, când mă gândesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stâlpul hornului unde lega mama o șfară cu motocei la capăt, de crăpau mâțele jucându-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humuit, de care mă țineam când începusem a merge copăcel, la cuptiorul pe care mă ascundeam, când ne jucam noi, băieții, de-a mijoarca, și la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc, *parcă-mi saltă și acum inima de bucurie*!" (*s.n.*)

Verbalismul este în fapt un abuz, o tendință de a da mai multă importanță cuvintelor și simbolurilor decât ideilor și exemple avem, slavă Domnului, nenumărate. De ce credeți că a scris Titu Maiorescu despre „beția de cuvinte"? *Beția de cuvinte* este titlul unui articol subintitulat *Studiu de patologie literară*, publicat în 1873 în „Revista Contimporană", în care satirizează fraza supraîncărcată și, prin aceasta, confuză, numind boala de care suferă preopinentul, *„lipsă de idei"*. În *Beția de cuvinte*, Maiorescu critică excesul de vorbe

goale, caracterizându-l astfel: „o cantitate nepotrivită a vorbelor în comparație cu spiritul căruia vor să-i servească de îmbrăcăminte"; „întrebuințarea cuvintelor seci care produc o confuzie naivă"; „pierderea oricărui șir logic; contrazicerea gândurilor puse laolaltă"; „violența nemotivată a limbajului". Beția de cuvinte la care se referea Titu Maiorescu, este rezultatul dezordinii din mintea vorbitorilor/scriitorilor, al lipsei de claritate, de limpezime a gândurilor. La vremea la care scria, Maiorescu se referea în special la limbajul scriitorilor și al jurnaliștilor, însă astăzi sunt discursuri năucitoare la mai toate categoriile, începând sau terminând cu discursul politic, pentru care credem că ar trebui să se înființeze (prezență obligatorie!) școli de retorică și discurs politic, așa cum există în lume, și aș da doar un exemplu, America. Pentru că am dat un asemenea exemplu, cred că ar fi necesar să reamintm de discursul lui Farfuridi din *O scrisoare pierdută*, actul III:

„**Farfuridi** *(emoționat și asudând)*: Atunci, iată ce zic eu, și împreună cu mine *(începe să se înece)* trebuie să zică asemenea toți aceia care nu vor să cază la extremitate *(se înecă mereu)*, adică vreau să zic, da, ca să fie moderați… adică nu exagerațiuni!… Într-o chestiune politică… și care, de la care atârnă viitorul, prezentul și trecutul țării… să fie ori prea-prea, ori foarte-foarte… *(se încurcă, asudă și înghite)* încât vine aci ocazia să întrebăm pentru ce?… Da… Pentru ce?… Dacă Europa… să fie cu ochii ațintiți asupra noastră, dacă mă pot pronunța astfel, care lovesc soțietatea, adică fiindcă din cauza zguduirilor… și… idei subversive… *(asudă și se rătăcește din ce în ce)* și mă-nțelegi, mai în sfârșit, pentru care în orce ocaziuni solemne a dat probe de tact… vreau să zic într-o privință, poporul, națiunea, România… *(cu tărie)* țara în sfârșit… cu bun-simț, pentru ca Europa cu un moment mai nainte să vie și să recunoască, de la care putem zice depandă… *(se încurcă și asudă mai tare)* precum, – dați-mi voie – *(se șterge)* precum la 21, dați-mi voie *(se șterge)* la 48, la 34, la 54, la 64, la 74 asemenea și la 84 și 94, și ețetera, întru cât ne privește… pentru ca să dăm exemplul chiar surorilor noastre de ginte latine însă! *(foarte asudat, se șterge, bea, iar se șterge și suflă foarte greu. Trahanache a urmărit cu mâna tactul sacadelor oratorice ale lui Farfuridi. Bravo și aplauze în fund, conduse de Brânzovenescu; râsete și sâsâituri în grupul lui Cațavencu. Clopoțelul lui Trahanache de abia se mai aude. – După ce s-a mai oprit zgomotul, cu multă aprindere.)* Dați-mi voie! Termin îndată! Mai am două vorbe de zis. *(zgomotul tace.)* Iată dar opinia mea. *(în supremă luptă cu oboseala care-l biruie.)* Din două una, dați-mi voie: ori să se revizuiască, primesc! Dar să nu se schimbe nimica; ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, și anume în punctele… esențiale… Din această dilemă nu puteți ieși… Am zis!"

Ei, cum putea să rateze o asemenea ocazie genialul ploieștean și să nu nimicească politicienii al căror discurs era „o beție de cuvinte". Să ne reamintim totuși și răspunsul pe care l-a dat Eminescu în poezia *Criticilor mei*, acelora care-l atacau pe nedrept și a căror valoare literară era cel puțin discutabilă: „E ușor a scrie versuri„/ Când nimic nu ai a spune„/ Înșirând cuvinte goale/ Ce din coadă au să sune." Revenind la actualitate, ne întrebăm ce s-a schimbat de ieri până azi. La discursul politic nu ne referim, însă ne gândim la limba vorbită/scrisă de cei care au ales să își asume rolul de formator de opinie și nu enumerăm categoriile, fiindcă dumneavoastră știți la ce sau la cine ne referim. Problema vorbirii limbii române corecte are rădăcini adânci, de la primele ore de școală, de la programele școlare, de la manualele create și avizate „să fie, să se găsească", așa cum se spune când se cumpără diverse lucruri fără să ne gândim la utilitatea lor, până la relația copil – părinte – profesor – societate.

S-a încetățenit sintagma „analfabet funcțional", dar nimeni nu analizează cum s-a ajuns aici, cum am devenit într-un timp atât de scurt un popor care nici măcar limba nu o mai vorbește corect, siluind-o prin folosirea excesivă de cuvinte neasimilate, de fapt barbarisme, chiar de neologisme cu alt sens decât cel corect, fiindcă moda e să vorbim o limbă alambicată, să părem importanți pentru ceilalți care, în nedumerirea lor, cred că așa s-o vorbi astăzi într-o țară europeană, amestecat. Noi spunem păsărească!

Redacția Leviathan

„Verbalismul este în fapt un abuz, o tendință de a da mai multă importanță cuvintelor și simbolurilor decât ideilor și exemple avem, slavă Domnului, nenumărate."

Editura Leviathan, parte a grupului publicistic Leviathan. Amănunte în pp. 181–182.

Studiu

TRĂIREA NARCISICĂ
Forme. Personaje. Recuzită literară (2)

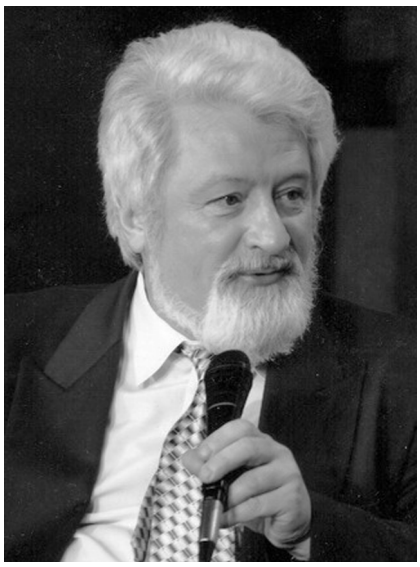

Costin Tuchilă

Critic literar și muzical, ziarist
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Urmare din nr. 4/2023

Proiecțiile eului și imaginea viitorului

Oglinda dilematică și rivală a barochiștilor este una dintre fazele de inițiere în privința trăirii narcisice. Căutând să se descopere pe sine datorită revelației propriei imagini pe care i-o aduce șocul narcisic, omul va face o primă explorare în teritoriile eului: va încerca să se imagineze în ipostaze viitoare, altfel spus să-și conștientizeze propriul destin, asupra căruia stăruie imaginea din oglindă. Am relevat de altfel acest mecanism și în paragraful introductiv al acestui capitol (v. „Leviathan", nr. 4/2023, pp. 5–7). Proiecțiile eului se constituie înr-un narcisism conștient sau, de acum înainte, conștientizat. Oglinda joacă însă aici rolul din mitul tradițional al lui Narcis: este cea care provoacă șocul narcisic, acolo prin fatala îndrăgostire de sine, aici printr-o euforică sau lucidă întoarcere la sine.

Odată cu această interogare de tip analitic, ajungem la un strat superior de pătrundere prin trăire narcisică în profunzimile eului (conștiinței). Față de „oglinda rivală", acest de tip de oglindire va aduce în discuție mai ales *efecte*, structural diferite, ale actului narcisic. Fără îndoială, în acest moment narcisismul tradițional se îmbogățește tematic.

Când introvertitul se proiectează pe sine în viitor, atitudinile, nuanțate, pot fi totuși sintetizate într-o tipologie. Astfel, trei tipuri de atitudini ni se par a fi fundamentale, în ele înscriindu-se o serie infinită de „variațiuni". Narcisismul tradițional, în care individul devine euforic la vederea propriului chip, din care face o adevărată pasiune fără a întrevedea pericolul sugerat de oglindă, este o primă ipostază. Dintr-o asemenea euforie a autocontemplării se trece treptat la înțelegerea narcisismului ca mit al cunoașterii. Atitudinea contrară este al doilea tip de imagini: contemplarea imaginii de sine în devenirea ei tragică, deci proiecție în minus-ideal. Marile probleme de conștiință pe care și le pune individul narcisic încep acum să apară. Există evident și atitudinea care oscilează între aceste două tipuri fundamentale. Este cea de-a treia structură tipologică pe care o vom analiza. Ea se bazează pe tulburări succesive ale imaginii reflectate în comparație cu imaginea reală. Această matrice a introvertirii are consecințe etice, comportamentale, dar și estetice.

În toate aceste cazuri, eul se proiectează în interior prin mijlocirea unei oglinzi revelatoare. De aceea structura aparține tiparului introvertirii și nu celui al reflectării, al identificărilor surprinzătoare sau dedublărilor tragice.

De un Narcis fericit am vorbit când l-am analizat pe Andrenio, personajul lui Gracián (v. cap. *Narcis și Proteu*, „Leviathan", nr. 3/2022, pp. 5–9). Dacă în poemul lui Ovidiu îndrăgostirea de propriul chip era un blestem, pentru Andrenio ea devine o formă de a lua contact cu universul. Oglinda este abstractă sau se reia, sub aspect artistic, oglinda antropomorfizării. De o anumită fericire a individului narcisic se poate vorbi și în cazul poemului lui Paul Valéry, *Fragments du Narcisse*. Acest Narcis este însă foarte complex, el atrăgând o serie întreagă de relații etice și estetice. Valéry figurează acolo, dar și în alte poeme, o adevărată dialectică a sinelui, sinteză a tuturor atitudinilor pe care le discutăm în acest capitol și, în general, cea mai amplă dintre toate interpretările artistice moderne ale mitului antic. Cu poemul lui Valéry, Narcis devine simbolul *domeniului sinelui*, în care nu mai poate fi vorba de proiecții ale eului, ci, de fapt, ca și la Mallarmé, de

Litografie după Eugène Delacroix, *Hamlet și Horatio în cimitir,* 1843

narcisism ca mit al cunoașterii și ca mit al creației. Îl vom analiza în altă parte.

Odată cu proiecția imaginii omului în devenirea sa tragică, percepția deșertăciunii dirijează trăirea narcisică. Hamlet se contemplă pe sine în tragicul destin al ființei umane. În scena cimitirului din *Hamlet* (actul V, scena 1), eroul shakespearian trăiește, meditativ, tot un șoc narcisic, provocat de întâlnirea cu o oglindă care pare extrasă din tradiția anamorfotică a manierismului. Hamlet vede soarta universală a omului întruchipată de craniul „hâd" al lui Yorick. Ca și în celelalte scene în care eroul se judecă pe sine (v. mai ales celebrul monolog din actul III), răsfrânt în singurătatea eului, „problema personală este o problemă mereu universală" [1]. În prima fază, subînțeleasă, am putea vorbi de o minimă identificare cu complexul Ofeliei: „A te oglindi înseamnă niţeluş a te ofeliza și a participa la viața umbrelor" [2], complex sesizat de Bachelard [3], amintind de vechi tradiții etnografice (la populațiile Bambara, oglindirea în apa dintr-o tigvă). Concluziile acestui tip de proiecție în viitor (un fals viitor de această dată) sunt dramatice. Wilson Knight vedea aici „frumusețea coaptă" a unei „filosofii resemnate a morții". Trăirea narcisică se absolutizează în negativ, orice ideal rămâne ambiție vană: Hamlet trece în revistă „imaginile devenirii" proprii deopotrivă stăpânului și bufonului, politicianului abil și curteanului oarecare, omului legii și uneltitorului „ce nu se sfia să-l înșele și pe Dumnezeu". Iată că oglinda, întruchipată de această dramatic-reală formă (craniul), oferă individului nu pierzanie, ci cunoașterea propriei deșertăciuni. Tema lai Narcis, rafinată de conștiința hamletiană, nu mai are aspectul unui accident particular, al unei deformări misterioase, ci își întinde acaparator sensurile asupra condiției umane. Narcisismul devine mijlocitor al experiențelor de cunoaștere ale omului.

Dar imaginea este de-a dreptul excepțională pentru că Hamlet oglindește soarta universală prin intermediul craniului lui Yorick, fostul bufon. E și aici o metaforă. Bufonul este, grosso modo, cel care sub aparența glumei nevinovate, dezvăluie sensurile ascunse ale subtilelor uneltiri ale curții, el inversează o lume pentru a o înfățișa spectatorului. Bufonul poate fi inversul regelui pe care îl parodiază. Acest personaj care a făcut carieră în teatrul universal, este întruchiparea relativității ordinii umane, de a cărei alcătuire râde ori de câte ori are ocazia. Straniu sens, dar în același timp de o forță tragică – acela de a înfățișa cruda soartă a măreției umane în craniul unui bufon! Din Yorick nu a mai rămas decât un craniu hidos folosit ca oglindă care ne transportă într-un timp curios, un fel de viitor al trecutului. Proiecția eului devine parabolică și cu atât mai sugestivă:

„**HAMLET**

Let me see.

Takes the skull.

Alas, poor Yorick! I knew him, Horatio: a fellow of infinite jest, of most excellent fancy: he hath borne me on his back a thousand times; and now, how abhorred in my imagination it is! my gorge rims at it. Here hung those lips that I have kissed I know not how oft. Where be your gibes now? your gambols? your songs? your flashes of merriment, that were wont to set the table on a roar? Not one now, to mock your own grinning? quite chap-fallen? Now get you to my lady's chamber, and tell her, let her paint an inch thick, to this favour she must come; make her laugh at that. Prithee, Horatio, tellme one thing." [4]

[1] **G. Wilson Knight**, *Studii shakespeariene*, traducere de Ioana Comino, București, Editura Univers, 1975, p. 185.

[2] **Gilbert Durand**, *Structurile antropologice ale imaginarului*, traducere de Marcel Aderca, București, Editura Univers, 1977, p. 122.

[3] **Gaston Bachelard**, *L'Eau et les rêves (Apa și visele)*, 1942.

[4] „**HAMLET:** Ia să-l văd. *(la craniul.)* Vai, sărmanul Yorick! L-am cunoscut, Horatio; era o tolbă nesecată de glume; avea o fantezie deosebit de bogată. M-a purtat în cârcă de mii de ori; și-acum, cât de scârbos îmi apare în închipuire! – mi se întoarce stomacul pe dos. Aici atârnau buzele pe care le-am sărutat de nu știu câte ori. Ei, unde îți sunt acum zeflemelile? cântecele? ghiduşiile care făceau să se cutremure mesele de hohote? Nu mai ai niciuna la îndemână, ca să-ți râzi de propriul tău rânjet? Ți-a căzut falca de tot? Să mai poftești și acum în iatacul doamnei și să-i spui că dacă se sulemenește de un deget grosime, aceasta e înfățișarea pe oare o s-o capete până la urmă; și, vezi, s-o faci să râdă. Horatio, te rog să-mi spui ceva." – traducere de **Leon Levițchi** și **Dan Duțescu.**

Gottfried Kneller, *Bătrân în meditație*, c. 1668

Lăsându-se călăuzit de probabilitate, Hamlet va relativiza orice mărire lumească, orice formă de glorie. Totul sfârșește ca în această stranie scenă a cimitirului, sub lopata groparului care sapă cântând. Un asemenea individ deține secretul vieții și al morții. Nu se îngroapă un om, ci cineva care a fost om, spune groparul pregătind groapa în care va fi depus trupul Ofeliei. Groparii sunt aici personaje din familia bufonului. Ei revelează adevărata ordine prin aparenta inversare a unei situații date și râd hidos în spatele regelui. Craniul, stranie oglindă, este în epoca manierismului și a barocului un obiect de recuzită destul de frecvent. El este o invitație la anamorfoză, conținând semnificația deformării. Gottfried Kneller pictează un *Bătrân în meditație*, unde, alături de figura interiorizată a unui bătrân liniștit, vedem o „natură moartă simbolică": globul pământesc, cartea, lăuta, o lumânare și un craniu. „O draperie este atârnată în spatele lui. Craniul rânjește în prim-plan. Tema din *Ambasadorii* lui Holbein se întruchipează din nou, mai explicită și lipsită de mister: moartea nu este ascunsă și draperia nu închide *cabinetul de adevăr*, ci se ridică în plină lumină." [5] Alegoria e limpede, omul se proiectează în virtuțile științelor (simbolizate conform recuzitei veacului), dar face explicită și amara deșertăciune, prin proiecțiile conștiinței umane care sunt obiectele din cadru. În *Ambasadorii* lui Holbein craniul anamorfotic din primul plan al tabloului are sclipirea unei adevărate oglinzi și amenință bizar calmul personajelor.

Pentru Hocke, Michelangelo bătrân se simte între moarte și foc. Este fața ascunsă a artistului care, în una dintre ultimele sale poezii, transformă propriul chip într-o figură a spaimei. Eul se proiectează în aceeași imagine teribilă a descompunerii – o *terribilità* manieristă – un fel de „floare a răului" avant la lettre. Bătrânul Michelangelo este un saturnian, spune Hocke, în stare să-și ofere sieși – într-un efort parcă demiurgic de a aduna figurile putreziciunii – imaginea propriei descompuneri. Față de tipul hamletian de contemplare a imaginii viitorului, poemul lui Michelangelo duce la extaz acest tip de trăire narcisică în negativ. Descompunerea e lentă, chinuitoare, „sufletul e pustiu", bucuria este *melancolia*, odihna – *chinurile*. Ultimele două notații sunt simetrice cu sentimentele tânărului Narcis, obosit deja de stearpa sa dragoste. Pentru bătrânul Michelangelo totul s-a înecat în murdărie și secvența poetică este un triumf al Satanei. Hocke citează poemul în traducere liberă, accentuând astfel imaginile macabre care răvășesc spiritul lui Michelangelo contemplându-se pe sine la vârsta catastrofală a bătrâneții și singurătății:

> „Sunt ca măduva în învelișul ei, zăvorât, sărac, singuratic, spirit închis în sticlă. Locuința, aidoma unui mormânt, îmi frânează zborul; păianjenii și frații lor țes în ea mii de pânze prăfoase. Cel ce mănâncă sau cel ce a luat doctorii își face nevoile la ușa mea. Învăț să deosebesc în rigolă mirosul felurilor de urină, putoarea smintiților ce hălăduiesc noaptea, a pisicilor și a hoitului, a țucalelor și a lăzilor de gunoi; cine are de golit ustensile de felul acesta vine cu siguranță la mine… Sunt isprăvit, rupt, spart de atâta trudă, au murit toate cârciumile în care ospătam odinioară…"

Artistul se simte ca o paiață, „o pungă de piele, plină cu oase și ligamente". Totul este deșertăciune. Asemenea proiecției hamletiene, eul liric al sculptorului va exclama, translând de această dată ideea în plan estetic:

> „Iubirea, Muzele, grotele înfloritoare, totul s-a înecat în murdărie. La ce bun să fi făcut atâtea păpuși, când sfârșești ca acela care voia să treacă oceanul și se scufundă în mlaștină! Mult lăudata artă, despre care știam atâtea, m-a adus în halul acesta. Sărac, bătrân, supus altora. Dacă nu mor curând, mă descompun!" [6]

[5] **Jurgis Baltrušaitis**, *Anamorfoze sau magia artificială a efectelor miraculoase,* traducere de Paul Teodorescu, București, Editura Meridiane, 1975, p. 61. Baltrušaitis îl menționează ca autor al acestui tablou pe olandezul Ferdinand Bol, căruia îi fusese atribuită lucrarea, cunoscută sub titlul *Filosof în meditație*. Mai recent, cercetătorii i-au atribuit pânza aflată la Muzeul Luvru (cu titlul *Bătrân în meditație*), lui Gottfried Kneller (1646–1723), pictor german influențat de Rembrandt și de Ferdinand Bol, căruia îi fusese elev.

[6] Apud **Gustav René Hocke**, *Lumea ca labirint*, traducere de Victor H. Adrian, București, Editura Meridiane, 1973, p. 110.

Percepția e directă, forța imaginilor șochează parcă mai mult decât forța ideii. Personajul liric al lui Michelangelo, identificabil cu propria persoană, este, în acest caz, simultan *oglindit* și *subiect care se oglindește*, intermedierea unei oglinzi – fie și de recuzită metaforică – a dispărut. Se poate admite, în mod cu totul abstract, acea oglindă mentală fără corespondent simbolic, care ne oferă în închipuire propria noastră imagine. Este singura posibilitate de autocontrol a introvertitului – și unica ce-l menține în contact real cu universul exterior.

A treia atitudine fundamentală pentru tipologia eului care se proiectează pe sine în devenire este aceea care combină cele două ipostaze de mai sus, alternându-le într-un joc misterios în care ființa umană se va pierde. Efectele trăirii narcisice sunt și mai complicate în acest caz. Iată-l pe Dorian Gray, celebrul personaj al lui Oscar Wilde (*Portretul lui Dorian Gray*). Atitudinea lui se opune celorlalte proiecții pentru că aici intervine o temă cu totul specială – aceea a oglindirii eului în imaginea artistică substituibilă imaginii reale, vieții, fiind și singura creditabilă, conform teoriei lui Wilde. Tema se suprapune unui motiv de mai mare circulație, acela al tabloului fantastic, portret de obicei neidentificabil, care tulbură simțurile și imaginația celui care îl are mereu dinaintea ochilor. Un portret straniu al unui negustor banal circulă în nuvela lui Gogol, modifică destinul unui pictor, Ceartkov, devine o obsesie generală (*Portretul*). Explicația este că acest tablou acționează asemenea unei oglinzi miraculoase care a împrumutat esențialul din chipul straniu al cămătarului asiatic. Ochii din tablou sunt, în mod fantastic, vii, ei urmăresc ca un destin implacabil, ducând ireversibil la pierzanie. Mecanismul narcisic nu se realizează în acest text. Nimeni nu se regăsește pe sine în tabloul fantastic; dimpotrivă, se pare că tabloul, deci imaginea artistică, pornește să-și descopere chipul reflectat. Tonul este de nuvelă fantastică, dar un fantastic rezultat din subtile migrări ale elementelor miraculoase pe un teritoriu epic straniu, totuși explicabil prin legi de organizare care aparțin realității.

Un sens care se conjugă fericit cu experiența romanescă a lui Wilde aflăm în bizara povestire a lui Edgar Allan Poe, *Portretul oval*. Nuvela i-a fost inspirată lui Poe de un portret al pictorului american Thomas Sully. Un nobil rănit înnoptează într-un castel părăsit, unde descoperă o galerie de tablouri. Printre ele, straniul portret al unei tinere. O puternică și inexplicabilă emoție îl cuprinde pe privitor în fața acestui tablou. Farmecul lui, crede naratorul (nobilul), este „absoluta asemănare cu viața a expresiei". Găsind istoria acestei pânze, parabola devine clară. Portretul este opera unui pictor care și-a zugrăvit soția, reușind să substituie vieții imaginea artistică. Asemănarea portretului cu „originalul" este uimitoare și, după săptămâni de lucru, când exclamă „E viața însăși!", soția,

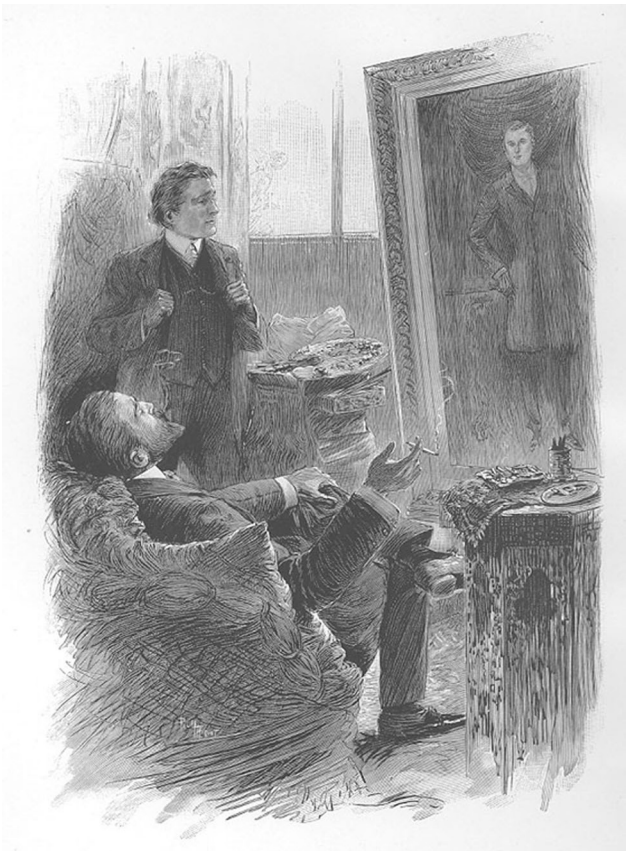

Eugène Dété (1848-1922), gravor și ilustrator francez, *Dorian Gray*, gravură pe lemn, 1908

modelul care îi poza, murise. În fața frumuseții artei, existența umană pălește, rivalitatea e mult prea puternică. Artistul din povestirea lui Poe, „îndrăgostit de munca lui [...] pasionat, sălbatic, întunecat", pierdut deseori în reverie, este „căsătorit dinainte cu Arta".

Odată cu Dorian Gray, se reiau câteva elemente structurale ale acestei tematici – pe care am exemplificat-o în fugă – dar din unghiul de vedere al trăirii narcisice. Neliniștea pătrunde în viața lui Dorian Gray odată cu portretul pe care i-l face și i-l dăruiește prietenul său, pictorul Basil Hallward. Privindu-l, personajul va avea o adevărată revelație narcisică. Portretul va proiecta însă imagini contradictorii: Dorian Gray se vede succesiv în toată splendoarea tinereții lui, a frumuseții fizice la care râvnește sau acoperit de rușine, monstruos și respingător, îmbătrânit față în față cu apăsătoarea conștiință a viciilor sale. Atitudinea oscilează între fericire și deșertăciune, imaginile pe care le străbate eul proiectat în oglindă fiind complexe în ambele laturi ale tipologiei discutate. Propriul chip din tinerețe, pe care altădată îl contempla fericit, va deveni pentru Dorian Gray o povară, teroarea ucigașă: „Portretul era menit să ducă povara propriei lui rușini: atât și nimic mai mult." În după-amiaza când fusese terminat tabloul, în atelierul lui Hallward, Dorian își exprimase dorința „ca el să

rămână tânăr și portretul să îmbătrânească; și ca propria lui frumusețe să rămână fără pată, iar chipul de pe pânză să-i poarte povara patimilor și păcatelor"; după moartea lui Sibyl Vane, un straniu halou de cruzime pare să fi marcat tabloul:

> „Lumina tremurătoare și aprinsă a soarelui îi dezvăluia acele cute de cruzime din jurul gurii la fel de deslușit ca și când s-ar fi privit într-o oglindă după ce făcuse o faptă groaznică.
>
> Se crispă și, luând de pe masă o oglindă ovală înrămată în Cupidoni de fildeș, unul dintre numeroasele daruri primite de la lordul Henry, privi cu înfrigurare în adâncurile ei lucioase. Nicio o trăsătură asemănătoare nu-i înconjura buzele roșii. Ce putea să însemne asta?" [7]

Portretul este – crede mai târziu Dorian – o oglindă care înregistrează schimbările sufletului. El deține taina vieții straniului personaj, un Narcis de vârstă modernă:

> „Portretul îl învățase să-și iubească propria frumusețe. Oare îl va învăța și să-și deteste sufletul? Are să se mai uite vreodată la zugrăveala aceea?"

Din acest moment Dorian are conștiința exactă a rolului portretului în viața lui: „Portretul, schimbat ori neschimbat, va fi pentru el simbolul vizibil al conștiinței." Așadar, ipostaze diferențiate calitativ ale imaginii de sine, oglindă a contradicției și devenirii în timp, după ce a fost oglindă a frumuseții și perfecțiunii. Dorian Gray este individul narcisic în permanentă dispută cu proiecțiile eului. În final, personajul va încerca disperat să distrugă portretul, martor unic al existenței sale, singurul care deține secretul viciilor, destrăbălării, iluziilor sale. Scena este aproape fantastică: oglinda se răsfrânge nevăzut asupra lui și, încercând să străpungă portretul, Dorian se sinucide. Tabloul va rămâne zâmbind cu frumusețea perfidă a tinereții lui Dorian Gray. Semn că arta este singura formă autentică de realitate: numai imaginea artistică reușește să conserve tinerețea și frumusețea lui Dorian Gray, la care eroul aspiră mereu. Idealul e însă greu de atins, pentru că arta nu se substituie decât pentru puțină vreme vieții. Des Esseintes găsea salvarea în artificial, la Dorian Gray artificialul înlocuiește în mod tragic realitatea. De experiența durerii își va da seama Oscar Wilde mult mai târziu în ciudata scriere *De profundis*, text al încheierii introspecției narcisice. „[…] o bună parte din experiența durerii se ascunde în nota de fatalitate ce ca un fir purpuriu trece prin țesătura lui Dorian Gray […] Arta este un simbol, pentru că omul este un simbol", va scrie Wilde. Oglinda artei din romanul lui Oscar Wilde este o formă complexă, impersonală. Unul dintre sensurile fatalității în care eșuează Dorian Gray provine din confuzia pe care el și-o dorește, aceea de a considera subiectivă o formă de oglindire obiectiv-estetică și care își este sieși scop. Dar, odată cu personajul lui Wilde, depășim faza proiecțiilor eului, în care narcisismul se include fără să fie și o reacție statornică în existența personajului literar. Cu Dorian Gray suntem de fapt în pragul conștiinței reflexive.

Conștiința reflexivă

În spatele celebrului vers din *Hérodiade*, „Eau froide par l'ennui dans ton cadre gelée" [8] stă, scrie Charles Mauron, o experiență personală a lui Mallarmé care descrie în scrisori lungile sale șederi în fața oglinzii, fără a putea să scrie. E „experiența personală a plictisului", Mallarmé însuși fiind acel „désolé des songes" care caută amintiri în oglinda încremenită. Irodiada este o întruchipare a conștiinței reflexive mallarméene, o „ființă a limbajului", după expresia lui Mauron. [9] Pentru că, la fel cum Irodiada se răsfrânge într-o oglindă mentală pentru a-și contempla sterilitatea – oglindă simbolizată de „apa înghețată" – Mallarmé se oglindește pe sine în întunericul limbajului, amintind vechea aventură estetică a lui Góngora, dar cu forme superioare de sublimare artistică. Într-o scrisoare datată 14 mai 1867, Mallarmé scria: „Je viens de passer une année effrayante: ma pensée s'est pensée, et est arrivée a une Conception pure." [10] Conștiința reflexivă este o *experiență nocturnă*, după Jean-Pierre Richard.[11] Irodiada este o „eroină a reflectării" [12]. Ea este „victima maniei speculare", în afara ei nu există decât un reflex într-o oglindă imobilă. Apa ca suprafață de oglindire apare la Mallarmé cu o accepție specială, pe care nu o găsim nicăieri în epoca barocului, pasionată de suprafețele acvatice unduitoare. Dar Irodiada este de fapt o abstracțiune, frumusețea însăși care se gândește pe sine, descoperindu-și propria sterilitate. Frumusețea e moarte („O femme, un baiser me tuerait/ Si la beauté n'etait la mort…" [13]), așa că întregul complex narcisic al Irodiadei este o formă ascunsă de aneantizare. *Frigul*, sub dominația căruia conștiința reflexivă prinde contur, devine un mod metaforic de a rezuma transparența esenței la care

[7] **Oscar Wilde**, *Portretul lui Dorian Gray*, traducere de **Dumitru Mazilu**, București, Editura Minerva, BPT, 1967.

[8] „Apă-nteținд plictisul, în rama ta-nghețată" – traducere de **Ștefan Aug. Doinaș**.

[9] **Charles Mauron**, *Mallarmé par lui-même*, Paris, Éditions du Seuil, 1964 pp. 86–87.

[10] „Tocmai am încheiat un an înspăimântător: gândirea mea s-a gândit pe sine și a ajuns la o Concepție pură."

[11] **Jean-Pierre Richard**, *L'univers imaginaire de Mallarmé*, Paris, Éditions du Seuil, 1961.

[12] *Idem*, p. 173.

[13] „O, femeie, un sărut m-ar ucide/ Dacă frumusețea nu ar fi moartea…"

caută să ajungă Irodiada, altfel spus Frumusețea în stare de Idee pură. Dar, în același timp, frigul (al oglinzii, al stelei pure, al părului ca suprafață de oglindire, gerul, ninsoarea) este o formă alienantă care golește ființa de sinele tutelar. Elanul transparentizării, de care se leagă aventura introspectivă a Irodiadei, este amenințat în chip paradoxal de această condiție a oglindirii!

„Arrête dans ton crime
Qui refroidit mon sang vers sa source, et réprime
Ce geste, impiété fameuse : ah ! conte-moi
Quel sûr démon te jette en le sinistre émoi,
Ce baiser, ces parfums offerts et, le dirai-je ?
O mon cœur, cette main encore sacrilège,
Car tu voulais, je crois, me toucher, sont un jour
Qui ne finira pas sans malheur sur la tour…
O jour qu'Hérodiade avec effroi regarde !" [14]

Frigul „întoarce la sursă", adică la transparența Ideii – la esență. Mai departe însă imaginile se complică în sensul celor spuse mai sus: oglindirea metalică, înfrigurată a condus la conștiința sterilității, a fecioriei damnate să „ardă rece" în propria castitate, să se stingă în noaptea de „aprigă ninsoare":

„J'aime l'horreur d'être vierge et je veux
Vivre parmi l'effroi que me font mes cheveux
Pour, le soir, retirée en ma couche, reptile
Inviolé sentir en la chair inutile
Le froid scintillement de ta pâle clarté
Toi qui te meurs, toi qui brûles de chasteté,
Nuit blanche de glaçons et de neige cruelle !" [15]

Reflectarea Irodiadei este ca a unei „stele de pudoare", aspirând la transparența frigului care o va pierde. Părul este aici o oglindă înspăimântătoare. El este legat numai în aparență de tradiția unui tip special de oglindire, experiență de obicei diurnă, care asociază apei oglinda misterioasă a părului. Părul este un element nelipsit din recuzita specular a toaletelor zeițelor sau uneori, a simplelor muritoare. O întreagă iconografie mitologică îl cuprinde, realizările ținând în primul rând de complexul Ofeliei și numai apoi de motivul oglinzii. Căci părul este o oglindă a umbrei, asociat în acest sens oglinzii propriu-zise și apei: părul despletit este asociat reflexului apei la Rembrandt (*Suzana și moșnegii*). La Mallarmé el se combină cu simbolismul frigului.

«Creusant de ma face une fosse à mon rêve» [16]

Dar conștiința reflexivă nu are nevoie în mod obligatoriu de o oglindă – de reflectare într-un obiect – pentru a se realiza. Oglinda mentală, ea însăși, poate să cedeze locul unei abisale scufundări a individului narcisic în sine, independent de vreo suprafață de oglindire. La Mallarmé un asemenea sens reiese din versul de mai sus, din sonetul *Renouveau*. În propriul chip poetul se adâncește metaforic prin vis și neagă astfel orice fel de oglindă. Este o pătrundere directă, nemijlocită în sine, act de introvertire pură. E depășită astfel și faza oglindirii abstracte în limbaj, pentru a se obține puritatea inițiatică a pătrunderii în abis, acolo unde sălășluiește neantul Ideii pure. Aneantizarea obiectului atât de dorită de Mallarmé – de unde preferința manifestă pentru cuvântul care sugerează, fugind cu orice mijloace de cel care numește un lucru real – își are terenul asigurat prin acest gest de plonjare în abisul eului prin vis, prin reverie. Două versuri mai jos, în ultima terțină: „J'attends, en m'abîmant que mon ennui s'élève…" [17]

A doua parte a capitolului din studiul *Oglinzile lui Narcis*

[14] „Nu-mi strecura în sânge/ Un frig care-l întoarce-n izvorul lui, constrânge/ În gest nelegiuirea ilustră: ah, să-mi spui/ Ce demon te hrănește din tulburarea lui,/ Acest sărut, parfumul ce mi-l îmbii, firește,/ Și, vrei s-o spun? chiar mâna ce iarăși pângărește,/ Căci ai avut, cred, gândul de-a mă atinge, sînt/ O zi ce nu va trece fără urgie-n vânt…/ O, zi pe care-o vede cu groază Irodiada!" – traducere de **Ștefan Aug. Doinaș**.

[15] „Iubesc oroarea de-a fi fecioară, și/ În spaima-acelor plete doresc a ispăși,/ Ca, seara, cuibărită-n culcușul meu, reptilă,/ Să simt, nepângărită, în carnea inutilă,/ Geroasa-ți pâlpâire de raze și de narzi,/ Tu ce te stingi, tu care în castitate arzi,/ O, noapte-albind de sloiuri și aprigă ninsoare!" – *Ibidem*.

[16] Versiunea lui **Ștefan Aug. Doinaș** este: „Scurmând un șanț cu fața ca să-mi astâmpăr visul". Literal, ar fi: „Făcând din chipu-mi o adâncitură pentru visul meu", cu sensul evident al plonjării în abis.

[17] „Și-aștept, surpat în mine, să fâlfâie plictisul…", în care verbul *s'abîmer*, derivat de la *abîme* (abis), limpezește sensul de mai sus.

„Odată cu interogarea de tip analitic, ajungem la un strat superior de pătrundere prin trăire narcisică în profunzimile eului (conștiinței). Față de «oglinda rivală», acest de tip de oglindire va aduce în discuție mai ales efecte, structural diferite, ale actului narcisic."

Vorbe cu tâlc

CLAXON

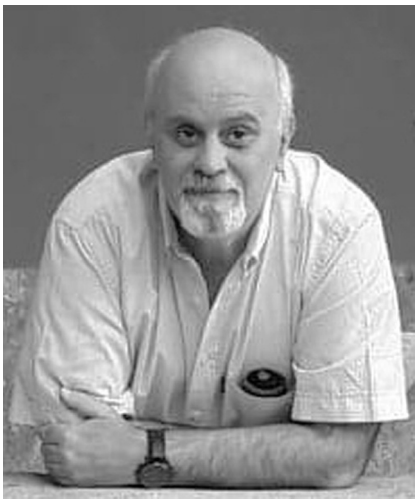

Dan Caragea

Lingvist, eseist, critic de artă, traducător
Portugalia
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Marea plăcere a puștilor, când se apropiau de ghidonul vreunei motociclete sau puneau mâinile pe volanul unei mașini, era să apese pe **claxon**. Avem cu toții în minte vacarmul de pe marile bulevarde, la orele la care se circula anevoios și se auzeau strident zeci de claxoane. Pe alocuri, prin oraș, se zăreau indicatoare care avertizau: „claxonarea interzisă"; rotunde, albe, cu bordură roșie, având figurată cu negru o trompă de automobil (claxonul originar), tăiată cu o diagonală roșie. V-ați întrebat oare de unde vine acest cuvânt?

Dicționarul etimologic al limbii române (DELR) tratează cuvântul de bază și familia acestuia în felul următor:

> „CLAXÓN s.n. „dispozitiv de semnalizare sonoră, folosit de obicei la autovehicule – klaxon" 1930 (C. Petrescu, C. V.).
> Fr. *klaxon* (< engl. *Klaxon,* denumire comercială, formată pe baza gr. *κλάζειν* „a suna").
> Fam.: **claxoná** vb. „a semnaliza cu claxonul" 1955 (DLRLC) < fr. *klaxonner*; **claxonát** s.n. (abstr.) ← *claxona* 1988 (DEX-S)."

Spun unele dicționare[1] că numele acestui dispozitiv de avertizare ar proveni de la compania americană Klaxon, ceea ce este o eroare. În realitate, cuvântul (o marcă înregistrată) a fost creat de Franklyn Hallett Lovell Jr., fondatorul companiei Lovell-McConnell Manufacturing, din Newark, New Jersey. El a obținut, în 1908, licența de fabricare de la inventator, inginerul american Miller Reese Hutchison (1876–1944), faimos și pentru realizarea *acousticonului,* întâiul aparat auditiv electric, în 1902 (primul model datează din *c.* 1895). F. H. Lovell i-a dat acest nume comercial („corn Klaxon") după verbul grecesc *κλάζειν*, „a striga, a țipa". În 1909, odată cu începerea producției, cornul sau trompa Klaxon ajunge și în Europa. Se pare că un claxon special, placat cu aur, a fost fabricat pentru limuzina regală britanică. În 1916, United Motors Company a cumpărat compania Lovell-McConnell, i-a schimbat numele în Klaxon Company și a înzestrat toate automobilele produse de General Motors cu noile dispozitive (v. *New York Times,* 10.09.1916).

Așadar, cuvântul a fost atestat în engleză, la 1908[2], iar în franceză, în 1911 (cf. *TLFi*). Termenul a cunoscut apoi o largă răspândire, pătrunzând în italiană, spaniolă (alături de *bocina, pito*), portugheză (recent și rar; se preferă *buzina*), rusă, cehă, poloneză, bulgară, turcă etc.

În limba română, *DELR* îl atestă în 1930 (după *DLR,* litera C, 1940), dar este neîndoios târziu, întrucât termenul apăruse deja în dicționarul lui Lazăr Șăineanu (ed. a VI-a, 1929): „țignal de automobil". În sursele noastre, l-am găsit mai devreme la Rebreanu, în *Jar* (1924):

> „La Calea Griviții șoferii zgribuliți pe mașinile în stație îi salutară cu întrebări de **claxon."**

Tot în 1924, atestăm și varianta **clacson,** la Ion Minulescu, în *Roșu, galben și albastru:*

> „Voi schimba Calea Victoriei cu strada Lăpușneanu, voi citi ziarele cu douăzeci și patru de ore întârziere și voi privi evenimentele prin deschizătura unui unghi obtuz. În schimb, nu voi mai auzi **clacsonul** automobilului regal, clopotele de la Mitropolie și bateriile noastre antiaeriene."

De altfel, această formă adaptată (a se vedea și fr. *clakson*, variantă grafică; it. *clacson*), o mai întâlnim sporadic și în actualitate în unele texte:

[1] **Octavian Laiu-Despău**, *Dicționar de eponime*, București, Editura Saeculum, 2007.

[2] „The Klaxon Warning Signal" în The Horseless age: the automobile trade magazine, vol. XXI, nr. 15, 8 aprilie 1908, pp. 411–412.

„ONIGA: Se pare că plecarea asta a mea mi-a creat totuși o stare de... (*Renunță. De afară se aude un **clacson***.)" || Iosif Naghiu, *Teatru,* vol. II, București, Editura Muzeul Literaturii Române, 2002, p. 298.

Cuvintele din familie (**claxona, claxonat**) sunt atestate în *DELR* după dicționare, altfel spus, fără vreo cercetare documentară. Se omite **claxonare**, fără să putem înțelege din ce motive. Vom încerca, fie și provizoriu, să căutăm atestări mai timpurii, în speranța că lexicografii Academiei vor revizui datarea (mai mereu eronată), apelând, așa cum s-ar cuveni, la corpusuri.

Pentru verbul **claxona**, derivat după model francez (unde este atestat în 1930), am putea alege acest citat din Gib Mihăescu, *Donna Alba,* vol. II (1935):

„Urmării cu atenția încordată a timpanelor mașina, ocolind dincolo de poartă și **claxonând.**"

Claxonatul apare, de pildă, la Ion Agârbiceanu în *Vremuri și oameni: Lumea nouă* (1943):

„Din când în când, se auzea **claxonatul** vreunui automobil, și lumea întreagă întorcea capul în direcția aceea."

Claxonare poate fi atestat la Hortensia Papadat-Bengescu, în *Concert din muzică de Bach,* roman apărut în 1928:

„Niciun bufnet de motor, nicio **claxonare** nu turbura liniștea."

COBALT și NICHEL

Ne vom ocupa în cele ce urmează de două minerale și metale, care au la bază numele unor spiriduși din mitologia populară germană. Citățm din *DELR:*

CÓBALT s.n. „metal dur, alb-argintiu, folosit la fabricarea unor oțeluri speciale, în radioterapie etc., ale cărui săruri se folosesc la colorarea în albastru a obiectelor de sticlă, de porțelan etc. – cobalt" 1792–1793 (Predetici, D.), var. *cóbald, cobált.*
Germ. *Kobalt* (< n.pr. *Kobold,* numele unui spiriduș al minelor despre care se povestea că-i înșelase pe mineri înlocuind argintul cu cobalt), fr. *cobalt.*
Fam.: **cobaltá** vb. „a acoperi cu un strat de cobalt suprafața unui obiect metalic" 1978 (DN[3]) ← *cobaltare* º // ← *cobalt* DEX; **cobaltáre** s.f. (abstr.) 1949 (LTR[1]) < fr. *cobaltage* (DN[3]), germ. *Kobaltierung* (º), cu echivalarea sufixului // ← cobalta DEX; **cobaltát** s.n. „sare formată din combinarea oxidului de cobalt cu o bază" 1862 (Antonescu, D.) < fr. *cobaltate*; **cobáltic**[1] adj. „de cobalt" 1871 (LM) < fr. *cobaltique*; **cobaltínă** s.f. „minereu de cobalt și arsen, de culoare rozcenușie, cu un pronunțat luciu metalic" 1939 (SDLR) < fr. *cobaltine.*
Cf. **cobóld**.

Kobold nu este în germană un nume propriu, cum spune *DELR,* ci un nume comun (cf. *DWDS*) – un spiriduș, un gnom. *DA* (litera C, 1940) îl dă ca mitologism, fără să facă vreo legătură cu substantivul *cobalt:*

CÓBOLD s.m. *Lutin.* — (Germanism) Spirit rău care face locuitorilor, casei fel de fel de posne, cf. s c h i m a c a s e i. *Undene te-avântă! Sisif nevăzut, stăi, Cobold, te frământă!* GORUN, F. 54. [Adjectiv (greșit format; inexistent) **cobáltic,-ă** = de cobold, în felul cobolzilor. *Schima casei, o ființă cobaltică, pe care orișicare familie o venerează...* MARIAN, NA. 67.]
— *N.* din germ. **Kobold,** idem.

Scriban (1939) ne spune că germ. *Kobold* este o izmă, o vâlvă (*vâlva băii* era zâna care stăpânea comorile dintr-o mină de aur, *n.n.*), o stafie din mină. Se spune că acest spiriduș i-a înșelat pe minerii din Harz și Erzgebrige, înlocuind argintul cu un metal alb-argintiu, dar nefolositor sau chiar vătămător, și care a primit numele acestuia.

Așadar, așa cum arată și dicționarul *Larousse* online, semnificația lui *kobold* este dublă (aspect încă nelimpezit în lexicografia noastră):

„1. Dans le folklore germanique, génie familier, protecteur de la maison, capable aussi de jouer de mauvais tours.
Synonymes : djinn - elf - farfadet - gnome - korrigan – troll
2. Gnome, habitant et protecteur des mines, dont il paraît surveiller les travaux."

În secolul al XVI-lea, numele **cobaltului**, ca mineral, apare sub mai multe forme: *cobalt* (Mathesius), *kobolt* (Paracelsus) sau *cobel.* Din germană, acesta pătrunde în franceză, unde este atestat *a.* 1564. În latina științifică, s-a spus, după Paracelsus, *cobaltum,* de la care *Treccani* deduce forma actuală din italiană.

Metalul a fost izolat pentru prima dată de către chimistul și mineralogul suedez Georg Brandt prin 1735, ca semimetal, și abia în 1780 se reușește obținerea lui în stare pură. Tot Brandt a fost primul care a arătat, în 1745, că acestui metal i se datorează colorarea în albastru a sticlei, smalțului și ceramicii (porțelanuri chinezești din perioada Ming, *azulejo* portughez, ceramica de Delft, între altele), și nu bismutului, cum se credea în acea vreme.

DELR atestă termenul la Aureliu-Anton Predetici Nasodi, *Lexicon Germanico-Latino-Daco-Romanum,* 1792–1793, BAR (trei manuscrise din care s-a publicat doar un mic fragment). Nu înțelegem de ce a fost abreviat *D.* în siglă, întrucât titlul este *Lexicon.* Întâietatea germanei este astfel justificată, cuvântul va fi atestat și la Șincai, dar va trebui să admitem și influența franceză (Laurian și Massim dădeau italiana și franceza).

Greu de acceptat în *DELR* este etimologia lui **cobaltare** din fr. *cobaltage*, germ. *Kobaltierung*, cu „echivalarea sufixului". (**Cobaltaj** apare singular în *LTR,* 1956.) Dacă echivalăm, înseamnă de fapt că traducem, ori aceasta presupune că virtual, în limbă, s-au creat atât verbul (*cobalta*), cât și substantivul cu forma de infinitiv lung care denumește acțiunea verbală (*cobaltare*).

Lipsesc din familie: **radiocobalt** (izotop radioactiv al cobaltului), **albastru-cobalt** (pigment, culoare), **cobaltiu** (*albastru-cobalt*).

În *DELR* (2015)*,* datarea derivatelor (familia) se face lexicografic, prin dicționare, o soluție de compromis, dar nepotrivită dicționarelor de referință. Pe **cobold**, *DELR* îl preia fără vreo cercetare sau altă explicație din dicționarul lui Pușcariu citat mai sus:

> **COBÓLD** s.m. (livr.) „spiriduș – lutin" 1906 (Gorun, F.).
> Germ. *Kobold.*
> Fam.: **cobáltic**[2] adj. (hapax Marian, Na., în loc de **coboldic*, prin confuzie cu *cobaltic*[1]) „de cobold" 1892.
> Cf. **cobált**.

Vom mai adăuga, pentru a lărgi discuția, și acest sens insolit întâlnit în *Nouveau dictionnaire roumain-français* (1893), de Frédéric Damé:

> COBALTIC, *adj.* mou, sans énergie, flottant, irrésolu. | *O ființă cobaltică,* un être mou.

Nichelul îi datorează și el numele tot unui spiriduș, *Nickel* (diminutivul lui *Nicholas,* porecla diavolului; în legătură cu sfântul Nicolae la popoarele germanice[3]), care stricase, să spunem așa, zăcămintele de aramă, înlocuind cuprul cu un metal nefolositor, după cum credeau minerii germani care l-au numit *Kupfernickel,* adică „arama diavolului" (format din *Kupfer,* „cupru, aramă" și *Nickel,* numele propriu al spiridușului). Azi mineralul de culoare roșie-arămie (arseniură de nichel) este cunoscut ca *nichelină* (după franceză).

În 1751, baronul suedez Axel Fredrik Cronstedt, discipolul lui Brandt (cel care izolase cobaltul), a reușit să izoleze metalul, care a ajuns să fie numit, în 1754, prin abreviere, *nickel.* Din suedeză, termenul a pătruns în franceză (1765) etc., iar apoi în română. Ca și în cazul anterior, se pare că prima filieră de pătrundere la noi este germană. *DLR* (litera N, 1971) îl atestă la Iacob Cihac, *Istoria naturală,* Iași, Institutul Albinei, 1837, un curs al distinsului medic și naturalist ceh stabilit în Moldova și ținut la Academia Mihăileană:

> „Sunt cunoscute 26 feliuri de metaluri, din care fieșcare are câte mai multe varietăți, adecă: aur…, **nichel**."

Familia este destul de mare: **nichela,** vb. (din fr. *nickeler*); **nichelaj**, s. n. (fr. *nickelage*); (rar) **nichelar**, s. m. (*nichel* + suf. *-ar*); **nichelare**, s. f. (V. *nichela*), **nichelat**, **-a,** adj. (V. *nichela*); **nichelator,** s. m. (*nichel* + suf. *-tor*); **nichelină**, s. f. (fr. *nickéline*). Există în *DLR* și multe variante, dar acestea nu interesează acum aici.

Nichel și **nichelare** apar în 1908 (T. Alexi, *Dicționar german-român,* ed. a VI-a, Brașov), dar **nichelare** apare și mai devreme, în *Noua revistă română,* vol. III, 1901, p. 3 („***nichelarea** obiectelor în fer și fontă*"). **Nikela** este inclus în dicționarul lui Șăineanu, 1925 (ed. a V-a[4]). **Nichelaj** este atestat în *DLR,* în 1935 (I. Orbonaș, *Manual de atelier mecanic,* București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II"). **Nichelar** și **nichelator** sunt atestate de *DLR,* în 1961 (*Limba română,* nr. 3, p. 42). **Nichelar** (azi rar) apare însă mai devreme, în 1937, în *Codul general al Românei* (p. 1756), iar **nichelator** în *Colecțiune de legi și regulamente…,* 1939 (p. 398). Adjectivul **nichelat** apare, după *DLR,* în 1929, la Otilia Cazimir, *Grădina cu amintiri,* p. 217 („*Pe un scăuieș, alături, stau înșirate cuțitașe **nichelate.**"*). În fine, **nichelină** este atestat în 1939, la Nic. P. Constantinescu, *Enciclopedia invențiunilor tehnice pentru folosința inventatorilor, inginerilor, tehnicienilor, studenților, elevilor de liceu, lucrătorilor de uzine,* vol. I, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă „Regele Carol II", p. 401.

Să sperăm că lexicografii noștri de sub înalta aripă a Academiei vor reuși în acest secol să publice măcar o sigură literă, cu soluții etimologice complete și cu atestări fiabile (ca în *TLF,* de pildă), dintr-un dicționar al limbii române.

Lisabona, Portugalia

[3] https://www.lefigaro.fr/culture/cornes-de-diables-et-peaux-de-betes-la-saint-nicolas-fait-toujours-aussi-peur-en-autriche-20221206

[4] De văzut și în edițiile anterioare, la care nu am avut însă acces.

Universalia

HORST SAMSON, AUF REISEN. VERSUCH EINER HEIMKEHR/ÎN CĂLĂTORIE. ÎNCERCAREA UNEI ÎNTOARCERI ACASĂ
Prezentare și traducere din limba germană de Peter Sragher

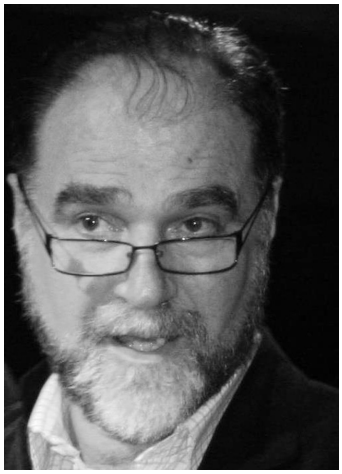

Peter Sragher

Scriitor, traducător, ziarist
Președintele Filialei
București – Traduceri Literare
a Uniunii Scriitorilor din România

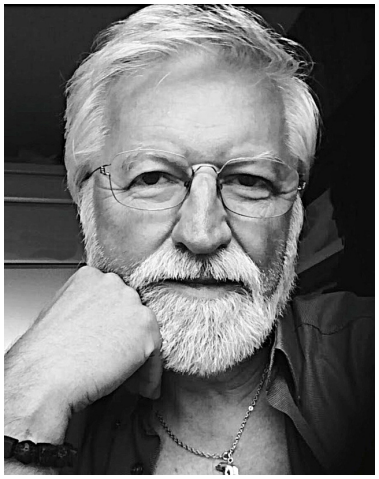

Horst Samson

Poet, ziarist, traducător
Fotografie de Edda Samson

Cum este să scrii o carte despre moarte, adică să-ți propui să scrii în mod obsesiv despre ceea ce nu cunoști și nu vei cunoaște tu însuți, dar știi că va veni. Desigur, ai văzut moarte în jurul tău, te-a întristat, ai suferit profund la moartea celor dragi, n-ai înțeles, dar poți simți oare ce este această stare cu adevărat? Te poți substitui unui om care nu mai este? Și, totuși, asta și-a propus să surprindă în atâtea fațete **Horst Samson** *, poetul german de origine din România. Mi-a mărturisit într-o discuție – când mi-a oferit volumul său cel mai recent, intitulat *Der Tod ist noch am Leben* (*Moartea încă trăiește*), Editura Pop, Ludwigsburg, 2022, din care și traducem aceste poezii – că nu există decât puține teme pe care merită să le pui pe hârtie, printre care moartea. Așa că s-a pus pe treabă timp de mai mult de un deceniu și gândul și simțirea, uneori extrem de acută, dureroasă, despre moarte și formele ei, așteptările trezite de ea au început să prindă contur: „Moartea lucrează precis. Nu ezită, nu minte, nu face muncă de cârpaci. Numai viața chinuie. Moartea este pacea însăși", mărturisește Horst Samson despre cartea sus-amintită. Și după ce a adunat peste o sută de poezii despre moarte, ajunge la următoarea concluzie: „Moartea are propriul ei secret. Împotriva forței poeziei însă este lipsită de putere." Să fie oare acest volum o încercare de a demonstra forța cuvântului ales în fața morții? Cititorii vor decide asupra acestui lucru. Să spunem însă că ne-a cucerit stilul său frust, adesea criptic, dar întotdeauna plin de un filon liric care transpare și printre rânduri, precum *après-goût*-ul unui vin roșu de viță nobilă. Nu este un poet ușor de tradus, dar odată intrat în ritmul versurilor și gândirii sale, este o adevărată plăcere să transpui în română versurile sale. Chiar dacă este vorba de ceea ce, majoritatea dintre noi, ne temem, și anume moartea. Moartea este o permanență, cum spun unii, care ne paște de la începutul vieții. Totul este să ai ochii să o întrevezi.

* **Horst Samson** s-a născut în anul 1954 în satul Salcâmi din Bărăgan, unde părinții săi fuseseră deportați de regimul comunist încă din anul 1951. De fapt, au fost lăsați în mijlocul unui pustiu și li s-au dat materiale cu care să-și construiască ei singuri case, să-și sape fântâni, numai ca pedeapsă că erau etnici germani din România. Abia în anul 1956, familiei sale i s-a îngăduit să se întoarcă în satul natal din Banat, de lângă Timișoara, și anume Teremia Mică (în germană Albrechtsflor). După studii la Sibiu, a devenit, după o scurtă perioadă în care a fost profesor, redactor al săptămânalului timișorean în limba germană „Neue Banater Zeitung" și, mai târziu, la revista de literatură în limba germană „Neue Literatur". În anul 1982 a primit Premiul *Adam Müller Guttenbrunn*. A fost dat afară din Partidul Comunist Român și din Uniunea Scriitorilor din România și i s-a sugerat să părăsească țara, primind ulterior și amenințări cu moartea. În 1987 emigrează cu întreaga sa familie în Republica Federală Germania, unde face o carieră strălucită în jurnalism, fiind redactor-șef peste douăzeci de ani la cea mai veche publicație din Germania, „Bad Vilbeler Anzeiger". Acolo găsește recunoașterea pe care o merită, primind premii pentru poezia sa, fiind unul dintre cei mai valoroși scriitori de limbă germană. Publică în anul 2003 o carte remarcabilă, *La Victoire*, începută în România și terminată în exil, despre experiența sa în comunism. Mai multe detalii despre poet, vezi: în limba română – https://ro.wikipedia.org/wiki/Horst_Samson; în limba germană – https://de.wikipedia.org/wiki/Horst_Samson.

Aus der Alten Welt

Die dünne Haut der Blätter, Gespräche
Mit mir – über das große Wasser,
Die Fotographie, New York. Der Herbst

Ertrinkt in seinen Farben. In den Kneipen
Verweht der Atem. Am Ende
Des Tages versinkt die Seele, die Zeit – im Glas

Rotwein treibt die Liebe und das Blut
Durchs Universum. Die Einsamen
Verschlafen den Flieder, ihre Kinder

Und die Sprache. Mein Kopf spielt
Cello, die Tage sind Noten
Und gezählt, stehen Spalier für den Tod.

(2010)

Hinter Mir

Nachruf auf Paul Celan

Das Leben zerfließt zur Träne,
Mein versiegeltes Buch. Mutter, ich höre
Immer noch den Weg nach Transnistrien,
Befehle, Elende traten sich

Wund, wie Vieh, vorwärts, ruf ich, nicht
Fallen – nie vergesse ich es, ich schreibe es

Nicht in den Wind, im Wind da
Flattert die Fahne Schmerz und unterm Schnee
Sickert kalt dein Blut aus
Dem dünnen Körper in die Erde, ich ersticke

An dem Gedanken – die Zeit. Die Zeit, sagt Kleist,
Ist entartet. Der Tod lebt

In zerfransten Kleidern, in geschundener
Haut, geht schnellen Fußes
Hinter dir, hinter mir, dem Juden, her,
Der Tod, der Tod – jawoll!

(2011/2013)

Din lumea de altădată

Pielea subțire a frunzelor, discuții
Cu mine – despre apa cea mare,
Fotografie, New York. Toamna

Se înecă în culorile ei. În cârciumi
Se risipește respirația. La sfârșitul
Zilei se cufundă sufletul, timpul – în pahar

Vin roșu împinge iubirea și sângele
Prin univers. Singuraticii
Ratează liliacul, copiii lor

Și limba. Capul meu cântă la
Violoncel, zilele sunt note și numărate
Se-așază pe două rânduri pentru moarte.

(2010)

Îndărătul meu

Necrolog pentru Paul Celan

Viața se topește în lacrimă,
Cartea mea sigilată. Mamă, tot
Mai aud drumul spre Transnistria,
Ordine. Prăpădiții se calcă până

La rană, ca vitele, înainte, strig, nu
Cădeți – nu uit niciodată, nu scriu

În vânt, în vânt aici
Flutură steagul durere și sub zăpadă
Se scurge-n pământ rece sângele
Din trupul slab, mă sufoc

La gândul ăsta – timpul. Timpul, spune Kleist,
A degenerat. Moartea trăiește

În straie ponosite, într-o piele
Zdrelită, merge cu pași iuți
Îndărătul tău, îndărătul meu, a evreului
Moartea, moartea – da, domnule!

(2011/2013)

Cvartetul de la Cenaclul Adam Müller-Guttenbrunn. De la stânga la dreapta: Richard Wagner, Horst Samson, Herta Müller și Nikolaus Berwanger. Fotografie din arhiva personală a lui Horst Samson.

Variation auf Blitzlicht

Pentru Paul Celan

Die Uhren sind blind,
Die Sprache

Fädelt hinter dem Gitter
Der Birkenallee

Auf einem Faden
Sonnenstrahlen ein,

Und dazwischen Schatten,
Lebenslinien

In Anthrazit. Der Mohn wuchert
Bleich im Ortlosen,

Schön wie die Iris
Im Auge. Er fragt nicht nach

Der Zeit, die ihm bleibt,
Oder dem Schnee, der er nie trifft,

Nicht nach dem Licht
Der Fremde

Oder nach Herzmuscheln
In der Seele des Weins,

Den wir trinken. Wir keltern ihn
Aus Sonne und vergeblichen

Tränen. Der Tod ist ein Star
Ohne Gedächtnis.

(2020)

Terezin I

Für meinen Sohn Elvis

Lang fallen unsere Schatten in den Hof,
Die Blicke huschen
Zu den Zellen.

In den Arbeitszimmern des Todes
Leben die Häftlinge
Am lautesten. Sie rufen, was

Die Bilder sind: Zuckende Adern,
Menschen aus Haut und Haar,
Die atmen in deiner

Stirn. Ihr Leben versteckt
Im Auge tief. Du siehst dich
Um unter der Dusche, hörst dich

Variațiuni pe fulgere

Pentru Paul Celan

Ceasurile sunt oarbe,
Limba

Înșiră îndărătul spalierului
Aleii de mesteceni

Pe un fir
Razele de soare,

Și, printre ele, umbre,
Linia vieții

În antracit. Macul năpădește
Palid în nicăieri,

Frumos ca irisul
Din ochi. Nu întreabă despre

Timpul care-i rămâne
Sau zăpada, ce n-o nimerește nicicând,

Nici despre lumina
Străinătății

Sau despre scoicile-n formă de inimă
În sufletul vinului,

Pe care-l bem. Îl stoarcem
Din soare și lacrimi

Zadarnice. Moartea este un graur
Fără memorie.

(2020)

Teresin I

Pentru fiul meu Elvis

Lungi cad umbrele noastre în curte,
Privirile foșnesc
Spre celule.

În camerele de lucru ale morții
Trăiesc deținuții
Cel mai gălăgios. Ei strigă ceea ce

Sunt imaginile: vene zvâcnind,
Oameni – piele și os –
Care-ți respiră în

Frunte. Viața lor ascunsă
Adânc în ochi. Privești în jurul
Tău sub duș, te auzi

Kratzen am Kalk. Und der Tag
Wird langsam furchtbar
Schnell. Wenn die Gedanken

Heimgekehrt aus dem Krieg,
Weißt du, in Theresienstadt
Sind die Öfen noch warm!

(1991)

Auf Reisen. Versuch Einer Heimkehr

Das Jahr ist fast vorbei, das Leben,
Es nützt nicht viel
Gegen den Tod
Zu rebellieren, scheint es. Und doch
Leuchtet mein Auge hell,
Mir im Blues, in der Ballade,
Doch auch die Musik kehrt zurück, die
Ich als Kind mit allen Sinnen
Eingesaugt im Dorfwirtshaus
Meiner Oma, unterm Tisch kauernd.
Auf dem lagen die Noten
Der Musikanten. Die spielten
Damals immer noch
Märsche. Ich aber zählte
Ihre Schuhe, friedlich und flog dahin
Auf Tönen. Mit dem Violinschlüssel
Sagte Vater eines Tages, öffnest du
Alle Türen, auch die des Paradieses.

(2009)

Zgâriind tencuiala. Și ziua
Devine încet teribil de
Iute. Când gândurile

S-au întors de la război,
Știi, la Teresin
Încă sunt calde cuptoarele!

(1991)

În călătorie. Încercarea unei întoarceri acasă

Anul aproape-a trecut, viața,
Nu folosește prea mult
Să te răzvrătești
Împotriva morții, se pare. Și totuși,
Ochiul meu luminează limpede
În blues, în baladă,
Însă și muzica se întoarce, pe care
O sorbeam, copil fiind,
Cu toate simțurile în cârciuma sătească
A bunicii mele, ghemuit sub masă.
Pe ea se aflau notele
Muzicanților. Ei tot
Mai cântau pe-atunci
Marșuri. Eu le număram însă
Pantofii, pașnic și zburam
Spre sunete. Cu cheia sol,
A zis tata într-o zi, deschizi
Toate ușile, și cele ale Paradisului.

(2009)

Universalia

CEL MAI BUN NUMĂR DE MAGIE AL LUI DAVID CLOVERFIELD de Louis-Philippe Hébert

fragment

Prezentare, traducere din limba franceză și note de Christian Tămaș

Christian Tămaș

Scriitor, orientalist, doctor în filosofie, traducător
Membru al Uniunii Scriitorilor din România
Consilier pentru Științe Umaniste, International Biographical Centre, Cambridge (Marea Britanie)

Cunoscutul scriitor canadian **Louis-Philippe Hébert** este autor a peste treizeci de cărți, multe dintre ele fiind traduse în engleză, azeră, spaniolă, română și rusă. În anul 2008 i-a fost decernat Marele Premiu Québecor al Festivalului Internațional de poezie de la Trois Rivières (Canada), pentru cartea *Le livre des Plages*, în 2012, Premul I al Festivalului de poezie de la Montréal, pentru cartea *Vieillir*, în 2015, Premiul Guvernatorului General al Canadei pentru cartea *Marie Réparatrice* (apărută în același an în ediție bilingvă, franceză-română, în Colecția „Perseide" a Editurii Ars Longa, în traducerea Flaviei Cosma, prefață de Christian Tămaș), iar în 2016, Premiul CALQ-Creator al anului conferit de regiunea Laurentides.

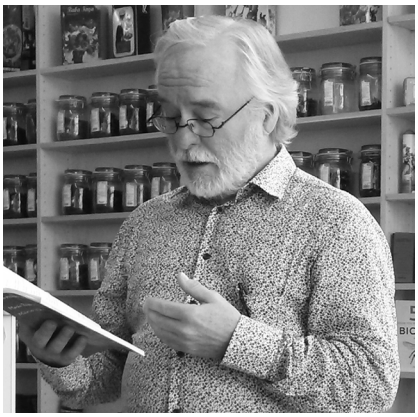

Louis-Philippe Hébert

Scriitor canadian

Pe lângă *Marie Réparatrice/Marie Vindecătoarea*, au mai văzut lumina tiparului, în traducerea lui Christian Tămaș, romanele *Spectacolul morții* (Ars Longa, 2020), *Virusul oboselii* (Ars Longa, 2021) și *Experimente clinice în laboratoarele Donadieu* (Ars Longa, 2021).

Acolo îl aștepta, neașteptat, un alt autobuz. Și, de data aceasta, pe scenă. Un microbuz.

În microbuz ar fi putut încăpea mai mult de o duzină de oameni, dar nu era încă plin. Membrilor grupului, pe care Grégoire nu i-a putut număra corect, oricât s-a sucit și s-a învârtit, i se adăuga și un șofer, în față. O ființă greoaie și neîndemânatică. Vom mai vorbi despre el. Mai târziu. Doisprezece, împreună cu el, inevitabil. Ar fi putut fi treisprezece. Doisprezece care să dispară fără urmă. Imposibil! Treisprezece, poate. Așa. Întâi noiembrie se sărbătorește întotdeauna în ajun.

Pentru că, va spune Grégoire, toate cifrele din univers nu formează, la sfârșit, decât o lungă cifră. O ecuație egală cu zero. Când l-a zărit pe șofer, Grégoire a crezut că omul era chior. Privindu-l de aproape – lucru imposibil pentru cei din sală, ca și pentru el însuși, pe când se aflase acolo, dar el nu mai făcea deja parte din public în momentul constatării, dacă l-ați urmărit până acum, iar dacă nu l-ați urmărit, aflați că el era deja în micul autobuz, în momentul când privirea i se încrucișase, cu stupoare, cu aceea a șoferului, spun cu stupoare, pentru că tot ceea ce se abătea de la normă îl tulbura –, și-a putut da seama că acesta avea ochiul stâng atins de strabism, până într-atât, încât pupila i se deplasa în orbită ca bila zănatică a unui biliard electric. Nu uitați această bilă, este importantă.

Grégoire credea că sacoul de lână îi era scămoșat. Dar nici de asta nimeni nu putea fi sigur. Nici el, nici voi. S-ar fi văzut,

când s-a ridicat de pe locul lui. Cu toate acestea, el nu fusese încă chemat, în momentul în care se gândea la sacou, la care probabil că nici nu s-ar fi gândit, dacă nu ar fi fost chemat. Iar, în curând, nu avea să se mai gândească deloc. Și nici voi.

Dar să revenim la șofer, care, spre deosebire de ceilalți pasageri din autobuz, nu fusese nici ales din sală și nici la volanul autobuzului său nu ajunsese pe scenă. Cum s-ar fi așteptat Grégoire. Dacă s-ar fi aflat deja în autobuz, poate că nu s-ar fi observat pielea crăpată, dând la iveală buretul galben, a scaunului său.

Tipul ăsta, îmbrăcat într-o uniformă clasică, venise din culise. Zic clasică, pentru că purta, conform tradiției, șapcă, veston albastru de serj, ecuson *Voyager,* prins în piept, și pantaloni negri. Dar apariția lui pe scenă n-a fost primită cu aplauze decât atunci când magicianul, întorcându-se de parcă ar fi fost surprins să-l vadă acolo – firește că nu era surprins, căci D. C. nu ar fi putut fi surprins niciodată, publicul știa bine asta; unde mai pui că surpriza mimată de el fusese una falsă, teatrală, aproape deplasată –, l-a întâmpinat cu căldură, ca pe un prieten vechi.

– Oh! Where have you been my friend? [1]

Ovații! Șoferul era complet dezorientat. Avea, din fericire, vehiculul ca punct de reper. D. C. înaintase spre el. Ca să-l ia de umăr și să-l prezinte publicului… Celălalt tremura. Burta lui simțea șocul din plin. Ca o gelatină cuprinsă de spasme.

Dintr-o dată, Grégoire a știut că în rolul șoferului nu se afla o celebritate. Și nici măcar o vedetă locală, adusă pe scenă pentru a-i aduce un omagiu marelui maestru al magiei. Nu. Pentru simplul motiv că toată seara aceea gravita, în mod evident, în jurul magicianului, în jurul legendarului Cloverfield, în jurul lui și numai al lui. Plus că șoferul părea intimidat. Mult prea intimidat pentru ca Grégoire să-i acorde încredere acestui actor pe care, aparent, ar fi urmat să se sprijine buna desfășurare a întregului număr.

„Ladies and Gentlemen, our Schoolbus Driver” [2]

Printre câteva hohote de râs, publicul și-a îngăduit să-l aplaude. Dar, de data aceasta, într-o manieră neomogenă. Așa cum este aplaudat, fără convingere, câștigătorul unei competiții slab cotate. Pe noi, televiziunea ne-a obișnuit cu aceste false explozii de entuziasm, dar nu și pe Grégoire care, după cum știm acum, nu i-a acordat niciodată nici cea mai mică parte din timpul său.

„Șoferul nostru de autobuz, doamnelor și domnilor!” David Cloverfield, deși vorbind cu accent, se descurcase destul de bine în franceză.

Aplauzele s-au întețit. Nu sunt ele, oare, unica răsplată materială veritabilă a acestui tip de loterie, unde aducem pe cineva, care nu are nicio treabă acolo, și îl expunem, ca pe un erou, în fața tuturor? Aplauzele nu au valoare pecuniară. Și nu aduc niciun fel de avere. Pot fi chiar de-a dreptul ironice. Aplauze denigratoare există. Și chiar mai mult decât atât, dar este nevoie de un oarecare efort.

„Ai în buzunar o sută de dolari, ești plictisitor, ai o sută de mii, și iată-te erou. La un milion, ești un geniu.”

Grégoire produce astfel de reflecții.

Un șofer pentru autobuz! Pentru un vehicul care nu avea, după câte se vedea, nici motor, nici ambreiaj, pe scurt, niciun fel de autonomie, nimic în stare să justifice desemnarea cuiva la volanul său. Ai fi zis, din felul cum se uita la microbuzul care îi fusese încredințat, că șoferul era cea dintâi persoană uimită de acest lucru. Căci vehiculul nu era nimic altceva decât o platformă pe rulmenți, fără rulmenți!

Mini-autobuzul, la fel de galben ca orice autobuz școlar respectabil, semăna mai degrabă, la o scară disproporționată, cu mașinuțele de carusel, care, învârtindu-se în jurul unui ax, fac deliciul copiilor mici, concentrați asupra volanului și grăbiți să se aplece dintr-o parte într-alta și să maimuțărească gesturile părinților, de parcă nu și-ar da seama că eforturile lor nu au cum influența traseul iremediabil de circular. Și, pentru a-i da lui Grégoire și mai multe motive să se gândească la un astfel de mijloc de călătorie, tavanul autobuzului fusese tăiat și geamurile îndepărtate. Era o carcasă. Atât. Însă una distinsă, nu știu cum să spun. Politicoasă. Complet nefuncțională. Nici frumoasă, nici urâtă. Simbolică. Și detestabilă ca toate simbolurile.

Apariția mini-autobuzului masacrat se produsese ca de obicei: vehiculul părea că rulează pe scenă, pe niște roți de carton pictat, deși era suspendat de tavan. Venise dinspre grădină, atârnat de cablurile invizibile manevrate de mașiniștii ascunși în culise, în partea dinspre curte.

Mașiniștii îndepărtaseră, în prealabil, orice trimitere la ceea ce ar fi putut fi un model Volkswagen Westfalia – prea mic, totuși, pentru numărul de pasageri ce urmau să fie „îmbarcați” –, un GMC Savana – ei, aici ne apropiem –, un Dodge Commander sau, poate, un Ford Transit. La spate, pe plăcuța de înmatriculare „personalizată”, scria The Devil [3]. Nici mai mult, nici mai puțin. Asta, bineînțeles, dacă Grégoire nu exagerează.

Căci Grégoire e în stare să exagereze. O face deseori.

Sosirea pe scenă a mini-furgonetei făcuse impresie, mai ales că, pentru a spori caracterul teatral al apariției, un sunet progresiv de motor, amplificat de difuzoare, aproape

[1] „Oh, unde ai fost, prietene?” (în limba engleză, în original) *(n. trad.)*

[2] „Doamnelor și domnilor, șoferul nostru de autobuz școlar!” (în limba engleză, în original) *(n. trad.)*

[3] Diavolul *(n. trad.)*

Ilustrație de Costin Tuchilă

că acoperise comentariile lui David Cloverfield. Care se și întrerupsese, de altfel și, cu mâinile în șold, aruncase o privire exasperată către regia din culise. Apoi făcuse o mișcare cu capul. Cerându-i șoferului să urce și să oprească motorul. Acesta se executase. Cu o grabă frizând cretinismul.

Sosirea pe scenă a mini-furgonetei supradimensionate fusese urmată de un fum negru, ieșind, puf-puf, dintr-o țeavă de eșapament caraghioasă. Tot ceea ce urma să servească drept autobuz fusese îndepărtat cu grijă; de oriunde te-ai fi aflat în sală, ai fi putut vedea șirurile de locuri goale – devenise o evidență acum –, remarcând și absența a ceea ce ar fi putut fi un motor. Cu toate acestea, un motor din butaforie ar fi putut crea o iluzie, dat fiind că sala era pregătită să-l urmărească pe iluzionist în toate manifestările geniului său. Dar, nu. Prințul se mulțumise cu o gură știrbă în loc de radiator.

Prințul – David Cloverfield se numea pe sine Prințul magicienilor, lăsând denumirea de Rege celui pe care îl admira. Era căsătorit, aidoma acestuia, în cadrul unei ceremonii scurte ca viața și ca toate numerele adevărate de magie, cu o cântăreață foarte frumoasă, o viitoare stea *rap*, având un talent la fel de inconfundabil ca și caracterul – magicianul, așadar, i-a desemnat, apoi, din ochi – de unde țâșnea o privire neagră ca noaptea, hipnotică; cine să fi îndrăznit să se îndoiască de asta? –, unul câte unul, pe viitorii pasageri ai acestui vehicul a cărui destinație era iadul. Oare ce scria pe panoul apărut pe parasolarul din partea de sus a parbrizului lipsă, în locul denumirii unei destinații banale? Inferno? Trebuia să fii miop, pentru a pune o astfel de întrebare.

Dar Grégoire era miop.

Roman în curs de apariție la Editura Ars Longa, Iași

„Apariția mini-autobuzului masacrat se produsese ca de obicei: vehiculul părea că rulează pe scenă, pe niște roți de carton pictat, deși era suspendat de tavan. Venise dinspre grădină, atârnat de cablurile invizibile manevrate de mașiniștii ascunși în culise, în partea dinspre curte.”

Universalia

POEM DE ZÊREVAN OSÊ
Prezentare și traducere din limba arabă de George Grigore

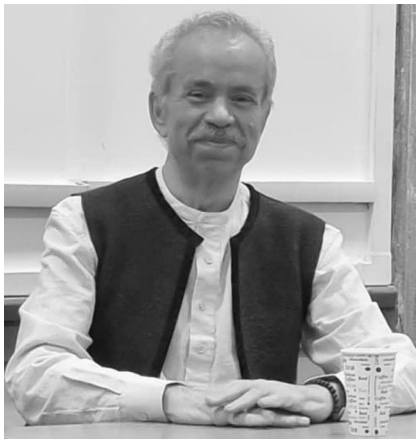

Zêrevan Osê este poet și critic literar, născut în Kurdistanul irakian, în aprilie 1986. După un masterat în domeniul studiilor literare la Universitatea din Bingöl (Turcia), și-a început activitatea de profesor de limba și literatura arabă în orașul Duhok din Kurdistan. Scrie, în egală măsură, atât în limba arabă, cât și în kurmangi, dialectul nordic al limbii kurde, al cărui vorbitor nativ este.

A publicat, până acum, două volume de poezie și anume *Greutăți ignorate* (Kurdistan, 2010) și *Ultimul suflător public* (Egipt, 2014), precum și un volum de critică literară intitulat *Poeticitatea lui Salim Barakat* (Marea Britanie, 2023).

Zêrevan Osê

George Grigore

Profesor universitar doctor,
Universitatea din Bucureşti,
Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine,
Catedra de Limbi şi Literaturi Orientale,
Secţia Arabă
Scriitor și traducător
Membru al Uniunii Scriitorilor
din România
Ambasador al Alianţei Civilizaţiilor
(organism ONU) pentru România
(din 2008)

Străini față de soare

Văluri peste întrebări:
Cine aprinde o candelă
Dinaintea razei de soare?
Cine îl vede pe cel orb?
Cine vede lumea cu bastonul vederii lăuntrice?

***

Unde este busola venirii pe lume?
A numelui ce-și are obârșia-n război?
A hărții iadului între raiurile robilor
într-un ținut mort?
Vastitatea lumii se apropie de desfătarea mea
Care dintre noi este capul acestei ucideri?

Cine își șterge constelațiile
Pentru a păși prin beznă?
Cine încetinește raza existenței
Nu intră de două ori în zi.

(1)

Am venit târziu, strada este doar o intuiție
Strada este o intuiție diferită
Fără de oameni
De lucruri înguste
De capete mari.
Fără de siguranță
Fără de călăul

Care izbește în pieptul săracilor
Strada este întunecată, da,
Rămâne cea mai pură
Întunericul cel mai pur.
Se apropie după câteva ceasuri
Din fragilitatea zilei
Firul gros al soarelui
Ce este aidoma unei frânghii teribile
Strada ce va fi
O spânzurătoare de fier

(2)

Îmblânzește, o, Ascunsule, tot
Ce s-a născut în rostul său
Apoi moare ca un ins străin
Fără să dea sfaturi cuiva
Clipa este o băutură boemă
Căreia nu-i pasă decât de altă clipă
Căci ea știe de la primele tale rânduri
Cum se măsoară firul de praf cu alt fir de praf
Și copacii, cu îndoitul
Clipa este născocirea limbii în limbă

Îmblânzește și te sinucide
Fie ca trăsăturile și limbile să se sinucidă odată cu tine
Trăsături pe care le adăpostești, dar care nu te adăpostesc
Intuiția amărăciunii se află în mâinile tale absurde
Limbile jertfelor
Îți întorc vorbele la ultimul tău ritual

(3)

M-am lăbărțat pe câmpuri
Iar fiecare câmp este cât o palmă
Am aflat că prima este a diavolului meu
Ca să are timpul unui haiduc
Căci nu i-a spus nimeni că universul
Îi curge în sânge
Locuind în afara trupului său.

(4)

Nimeni nu vede
Că pașii poartă locuri
Nimeni nu visează
Că țara aceasta caută omul.

Thomas Willoughby Nason, *Apus de soare lângă Lyme*, gravură în lemn, 1944

Universalia

POEME DE NIKLAS TÖRNLUND
Prezentare și traducere din limba suedeză de Daniel Onaca

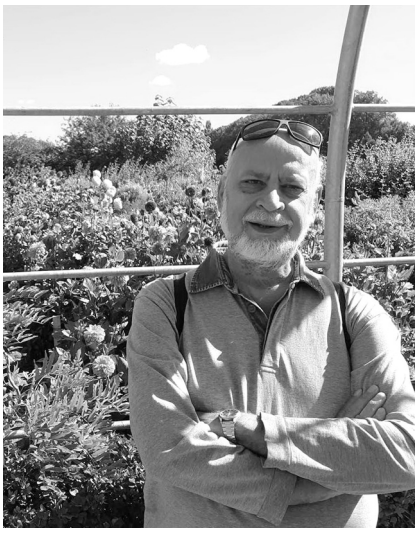

Daniel Onaca

Poet, dramaturg, traducător, critic literar
Suedia
Membru al Uniunii Scritorilor Suedezi

Născut la Stockholm în 1950, dar stabilit la Lund, **Niklas Törnlund** este poet, muzician, libretist și compozitor. A debutat în 1977, anul în care a înființat și un grup de poezie-pictură-muzică cu care a lansat discuri și a făcut turnee prin țară. În *Enciclopedia Națională Suedeză*, Törnlund este numit „unul dintre cei mai importanți poeți suedezi ai naturii". Autorul a activat timp de mulți ani pe lângă Școala de scriitori a Universității din Lund, ajungând să fie cunoscut drept poetul-emblemă al orașului. Poemele sale au o puternică trăsătură narativă. Unele dintre ele relevă o clară perspectivă ecologică, altele poartă o amprentă istorică sau autobiografică. Pentru scrisul său, Niklas Törnlund a obținut mai multe burse și premii culturale. În 2020, a publicat a douăsprezecea culegere de poezii, carte rezultată în urma oficiilor sale de gazdă făcute în colaborare cu Orchestra Simfonică din Malmö.

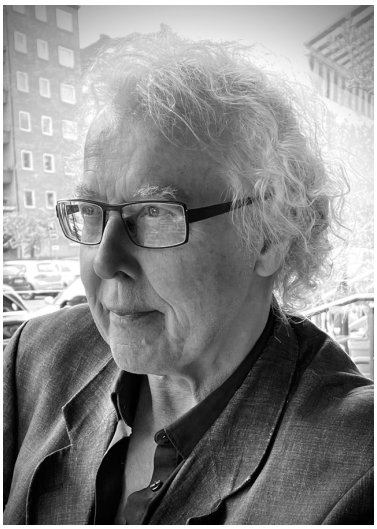

Niklas Törnlund

Före gryningen

Under den kvartära perioden uppstår Kriget.
Ett enda däggdjurs formidabla destruktivitet,
riktad mot den egna arten på ett sätt
som trotsar all beskrivning, även denna:
motviljans triumf, medkänslans fiasko.

Arresteringar och viktigare anfall äger
liksom avrättningar rum strax före gryningen,
när kroppens metabolism är lägst;
när drömsömnen är djupast och en människa
består av minnen, syner, djurisk vila.

En lysande raket! Och trupper sätts i rörelse.
Gevärskolvar mot ytterdörren, och någon upphör
strax att finnas till: i begynnelsen är Ordern.
All den makt som en gång stulits eller delegerats
slår nu mot sitt ursprung: människa mot människa.

La răsăritul soarelui

În era cuaternară s-a iscat Războiul.
Grozava forță de distrugere a unui mamifer
îndreptată spre propria-i specie într-un mod
care sfidează orice descriere, chiar și acesta:
triumful reticenței, fiasco-ul compasiunii.

Au loc arestări și atacuri însemnate
la fel și execuții chiar la răsăritul soarelui,
când metabolismul corpului e cel mai scăzut;
când somnul cu vise este cel mai profund și omul
constă din amintiri, viziuni și odihnă animală.

O rachetă luminoasă! Trupele se pun în mișcare.
Puștile lovesc tocul ușii când cineva imediat
încetează să existe: la început a fost Ordinul.
Toată puterea care a fost odată furată sau delegată
lovește acum în originea sa: om contra om.

Det händer att jag drömmer om krig jag aldrig
varit med om – den fördröjda chocken
hos ett medvetande som våldtagits av vissheten
att vi har ansiktslösa fiender vi aldrig mött
i de strategiska kommandocentralerna,
i terrornätens bergsbunkrar.
Att våra liv, som vi älskar, är försumbara
när hatets hierarkier löper amok.
Om inte freden finns måste vi uppfinna den.

Som fisk på stranden

Skåne 5233 f.Kr.

Som fisk på stranden när det stormat ligger dom
Vill inte se deras ansikten inte veta vem och hur
Nu har jag händernaför öronen för alla ljud gör ont
Visste inte att mammor hade så starka röster
att hundar kunde skrika
Nu springer jag och luften bränner i min hals
Jag springer för att gömma mig i hässlet
Springer tills en båge sjunger kort och hårt
och marken slår mig över ansiktet jag äter jord
och jag förstår det inte varför allting mörknar
fastän solen lyser mor måste jag sova nu?

Från *The wasteland*

De döda begravs

i allra bästa fall eller
blir liggande där de föll
förvridna förbrända
oidentifierade begravda
under rasmassor
begråtna av överlevande
deras berättelser
tunga som uran
deras ögon nyss blinda blödande
nu renade av tårar
till skoningslös klarsyn

Ett parti schack

nej inte blixt –
den absoluta motsatsen
som pågått i åtta år
så många rutor besatta
så många pjäser
förflyttade positionerade
men bedrägligt långsamt
stundtals ett till synes
stelopererat parti
men strategin
alltmer uppenbar
när svart radade upp
hur många bataljoner
och sedan välte brädan
i allas åsyn

Se întâmplă să visez la războaie la care
nu am participat, niciodată – șocul amânat
al conștiinței violate de certitudinea că avem
dușmani fără chip pe care nu i-am văzut nicicând
în centrele strategice de comandă,
în rețelelor teroriste din buncărele de la munte.
Îndrăgitele noastre vieți sunt insignifiante
când ierarhiile urii sunt cuprinse de amoc.
Dacă pacea nu există, trebuie s-o născocim.

Ca un pește pe plajă

Skania 5233 î.Hr.

Zac precum peștele pe plajă după furtună
Nu vreau să le văd fețele, nici să știu cine și cum
Țin mâinile la urechi să nu aud dureroasele sunete
Nu știam că mamele au voci atât de pătrunzătoare
că și câinii pot țipa
Acum fug și aerul îmi arde în gât
Fug să mă ascund în aluniș
Fug până când un arc cântă scurt și puternic
iar solul mă lovește peste față mănânc pământ
și nu înțeleg de ce totul se întunecă cu toate că
soarele bate mamă, trebuie să dorm acum?

Din ciclul *Ținutul pustiu*

Morții se îngroapă

în cel mai bun caz sau
vor rămâne acolo unde au căzut
răsuciți incinerați
neidentificați îngropați
sub dărâmături
plânși de supraviețuitori
poveștile lor
grele ca uraniul
ochii lor ba orbiți de sânge
ba spălați de lacrimi
întru nemiloasă clarviziune

O partidă de șah

nu, nu fulgerul -
opusul absolut
care a durat opt ani
atâtea pătrate ocupate
atâtea piese
mutate repoziționate
dar înșelător de încet
uneori partida
aparent blocată
dar strategia
tot mai evidentă
când negrul alinia
atâtea batalioane
iar apoi tabla s-a răsturnat
în văzul tuturor

Eldspredikan

jag säger er att allting brinner
i vad brinner det
i höghusets flank
den krossade bilen
de skändade förorterna
i det strömlösa kraftverket
de skadskjutna masterna
jag säger er att allting brinner
men i vad i flygplansvraken
den förintade teatern
skolorna och sjukhusen
brinner det under de flyendes skallben
i soldaternas överhettade synapser
barn ser ni
de avlägsna krevaderna?
de kallas stjärnor…
jag säger er att allting brinner
glöm abstraktionerna
i vad brinner det
i den utsvultna staden
i skogarnas fjättrade träd
i hundratusen sammanhamrade hjärtan
i clownens mörka ögon
vid den elden
värmer vi oss alla

Predica de foc

vă spun că toate ard
din ceea ce arde
din flancul blocului
mașina zdrobită
suburbiile profanate
din centrala neputincioasă
antenele mitraliate
vă spun că totul arde
dar în ce în rămășițele avionului
clădirea teatrului distrus
școlile și spitalele
ard sub craniile care zboară
din sinapsele încinse ale soldaților
copii, vedeți voi
acele cratere îndepărtate?
stele se numesc…
vă spun că totul arde
uitați abstracțiunile
din ceea ce arde
din orașul înfometat
din copacii încătușați ai pădurilor
din sute de mii de inimi care bat
din ochii întunecați ai clovnului
lângă acel foc
ne încălzim cu toții

Döden genom vatten

från havet som aldrig varit svartare
den smäckra dödsbringaren
örlogsmannen tömde sina robotkoger
och långt borta i västnordväst
på basen vid gränsen till det förkättrade
var allas kroppar ännu hela

Moartea prin apă

din marea care nicicând n-a fost mai neagră
translucida galeră portugheză [1]
cauzatoare de moarte și-a golit tolba de roboți
când departe înspre vest-nord-vest
trupurile tuturor celor pe cale de a fi mutilate
mai erau încă nevătămate

Vad åskan sade

betydde alltid något annat
mullret ur hans mun ett kamouflagenät
över krigets första offer
tystnaden en vakuumbomb
en termobarbarisk undertext
ofred ofred ofred

Ce a spus tunetul

a însemnat mereu altceva
huruitul din gura lui o plasă de camuflaj
peste primele jertfe ale războiului
tăcerea o bombă termobarică
un subtext termobaric
luptă luptă luptă

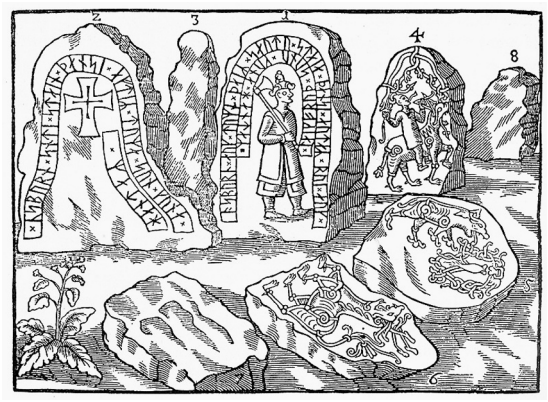

Reprezentarea celui mai vechi monument viking din Skania (Hunnestadt Monument), realizată de Ole Worm (secolul al XVII-lea)

Placă din os de balenă, specifică vikingilor (sec. VIII–IX)

[1] **Galera portugheză**: asemănătoare meduzei, este una dintre cele mai otrăvitoare specii din lume. De fapt, nu e o meduză, ci o vietate constând din patru organisme diferite care interacționează între ele.

Echo

Rudy Roth, Spania

Poeme din volumul *Geometriile contradictorii ale singurătății*, Iași, Editura Ars Longa, 2019

intâi

Dezleagă-mă de sete în ploaia blasfemiei
Și decojește-mi gândul de umbra ta dintâi,
Sădește-mă în aşchii la stâlpul infamiei
Şi-n sensul altor braţe găseşte-ţi căpătâi.

Vreau vinul libertăţii să-l beau pe datorie,
De tine să mă lepăd în cupe stracojii
Să îţi tivesc uitarea cu-ntâia mea beţie,
Şi să-mi dezleg destinul cu visul meu dintâi.

Timișoara, România – 12 februarie 2011

Adesea

Adesea, răstignit în pripă
Prin ploi de sens diagonal,
De lacrimi am făcut risipă,
Și am murit, atemporal.

Adesea îngustată-n gesturi
De un blestem din alte timpuri
Ți-ai născocit un tot din resturi
Și ai trăit, cumva-n răstimpuri.

Ce nu știi tu, însă, femeie
E că prin tine tot murind,
Prin viul tău o să trăiască
Și eul meu nerăstignit.

Palma de Mallorca, Spania – 20 august 2017

Prea

Prea sus e cerul tău de lacrimi
Și prea uscat al meu firesc,
Prea-ngustă-i calea ta de patimi
Și pasul meu, prea omenesc.

De asta te-nvelesc în umbre,
Când îmi sădești lumină-n gânduri,
Sau mă despoi în rime sumbre,
Când scrii poeme fără rânduri.

De asta-s puse-n harta sorții,
Doar nerăspunsuri între noi,
Iar visul meu fără proporții
Stă prins de umbra altui doi.

Palma de Mallorca, Spania – 11 ianuarie 2013

İlk

İftiranın yağmuruna susuzluktan çöz beni
Ve senin ilk gölgenden soy benim düşüncemi
Rezilik direğine yonga gibi ek beni
Başka kolların anlamına baş ucunu ara bul.

Ben, özgürlük şarabını borca içmek isterim
Kıpkırmızı kadehlere senden vazgeçeğim
Benim ilk sarhoşluğumla unutuluşunu zıhlayım
Ve benim ilk hayalimle kaderimi çözeyim.

Temeşvar, Romanya – 12 Şubat 2011

Sıklıkla

Sıklıkla aceleyle çarmıha gerilip
Çapraz yöndeki yağmurlar arasından,
Boşa harcadım gözyaşlarımdan,
Ve ben öldüm, zamansızdan.

Sıklıkla jestlerde daraltılıp
Başka zamandan gelen bir lanetten
Kırıntılardan bir bütün icat ettin
Ve bir şekilde zaman arasında yaşadın.

Yine de bilmediğin şey, kadın
Senin aracılığınla ölmeye devam ederken,
Benim çarmıha gerilmemiş benliğim de
Senin canlığında yaşamaya devam eder.

Palma de Mallorca, İspanya – 20 Ağustos 2017

Hayli

Gözyaşlarının gökyüzü hayli yüksektir
Benim de doğallığım pek çok kurudur
Senin yolunun tutkunları hayli dardır
Benim de adımım pek çok insanidir.

Bu yüzden seni gölgelere sarıyorum
Düşüncelerime ışık eklediğinde
Ya da dizisiz şiirleri yazdığında
Beni kasvetli tekerlemelerle soyuyorsun.

Bu yüzden kader haritasına konmuşlar
Aramıza sadece cevapsızlar,
Ve benim orantısız rüyam
Diğer ikinin gölgesine tutunmuş.

Palma de Mallorca, İspanya – 11 Ocak 2013

Mai

Mai are vlagă visul tău
Să-ți poarte pașii către mine
Și drumul tău să îl încline
Și să-l aștearnă-n drumul meu?

Mai are noimă șoapta mea
Să-și strige dorul către tine
Și risipirea să mi-o-ncline
Și s-o proptească-n palma ta?

Probabil că nici tu nu știi,
Și-ți porți destinul bâjbâind,
Dar vreau să cred că într-o zi,
O să-mi porți eul din instinct.

Palmanova, Spania – 10 Aprilie 2014

Dintotdeauna

Dintotdeauna, am avut senzația,
Că singurul merit
Al tăcerii dintre noi,
E că ne dă timp
Să ne împăturim emoțiile muribunde,
În simetria nedeslușită,
A uitării.

Și cu toate astea,
N-am acum nicio explicație,
Pentru faptul că diminețile
Mi se par de neînțeles
Fără inflexiunile vocii tale
Și că, deși azi tac mai mult ca niciodată,
Simt cum tăcerea asta
Mușcă din carnea tuturor întâmplărilor dintre noi,
De fiecare dată când îndrăznesc
Să-mi reneg teama de neiubire,
Și îndepărtez învelișul protector al amintirilor.

Porto Cristo, Spania – 13 ianuarie 2014

Daha

Bana doğru adım atmak için
Senin yolunu eğmek için
Ve onu benim yoluma koymak için
Senin rüyanın hâlâ gücü var mıdır?

Özlemini sana duyurmak için
Dağıtımlarımı eğiltmek için
Ve senin avucuna dayamak için
Fısıltımın anlamı daha var mıdır?

Muhtemelen sende bilmiyorsun
Ve kaderini kendi eliyle yokluyorsun
Ama bir gün, içgüdüyle benliğimi
Taşıyacağına inanmak istiyorum.

Palmanova, İspanya – 10 Nisan 2014

Her zamandan beri

Her zamandan beri
İçimde bir his vardı ki
Aramızdaki sessizliğin
Tek meziyeti
Unutkanlığın
Belirsiz simetride
Ölmekte olan duygularımızı dürmek için
Bize zaman kazandırması.

Ve tüm bunlarla
Şu anda herhangi bir açıklamam yok,
Sabahlar benim için
Anlaşılmaz gelidiği için
Sesinin tonlaması olmadan
Ve bugün her zamankinden daha sustuğuma göre
Bu sessizliği hissediyorum nasıl
Aramızdaki tüm olayların etini ısırdığını
Her cesaret ettiğimde
Sevgisizlik korkumu inkâr etmeye
Ve anıların koruyucu örtüsünü kaldırıyorum.

Porto Cristo, İspanya – 13 Ocak 2014

Traducere în limba turcă de Urfet Șachir

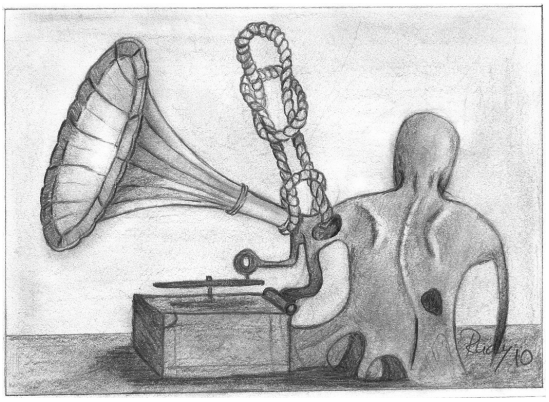

Rudy Roth, *Ecouri înnodate*, 2010

Echo

Emil Mureșan

Șarpele alb și Șarpele negru

Șarpele alb stă pe lângă casă.
Este ceva dacă îl vezi,
Poate o dată-n toată viața ta;
Atunci șarpele e vulnerabil
Și-ntr-un mare pericol
Pentru că tu, de-ndată ce-l vezi,
Te-nspăimânți și te tâmpești
Și te-arunci pe el
Ca să-l omori.
Dar el e-alunecos, se răsucește
Și-alunecă pe trupul tău…
Și-atunci te cuprinde o dulce duioșie
Ce se scurge prin picioarele tale
Și-i salvează viața
De tine.
Șarpele negru nu ți se-arată,
Pe-acesta n-ai să-l vezi niciodată
În viața asta a ta…
Dar dac-ai văzut Șarpele alb,
Știi că Șarpele negru este.
N-are un loc anume, nu știi unde stă,
Dar știi că este.
Și când privești într-un anume fel
Pământul sau văzduhul
Simți că Șarpele negru
Este cumva pe-aici…

White Snake and Black Snake

The white snake stands by the house.
It's something if you see it,
Maybe once in your entire life;
Then the snake is vulnerable
And in great danger
Because you, as soon as you see him,
You are not scared and you are scared
And you throw it at him
To kill him.
But he is slippery, he twists
Slip on your body…
And then there is a sweet treat
What flows through your feet
It saves his life
By you.
The black snake doesn't show you,
You will never see this one
In your life…
But if you saw the white snake,
You know the black snake is.
It doesn't have a specific place, you don't know
where it stands,
But you know it is.
And when you look at it in a certain way
The earth or the widow
You feel the black snake.

Patru cuvinte

Trăiește în mine un animal fabulos
Pe care numai eu îl pot vedea.
Și asta numai câteodată când se trezește.
Numele lui e din patru cuvinte,
Cât patru eoni.
Pe-acest animal nu-l pot arăta la nimeni.
Odată, ție am vrut să ți-l arăt;
Însă asta te-a tulburat și-ai zis:
– Ia mai du-te, măi, de-aici!…

Four Words

A fabulous animal lives in me
Only I can see.
And this only sometimes when he wakes up.
His name is four words,
Like four aeons.
This animal cannot be shown to anyone.
Once, I wanted to show you;
But that disturbed you and you said:
– Get out of here!..

Cum sunt păsările

Uliul este o pasăre mare,
Iubirea este o pasăre și mai mare.

How the Birds Are

The hawk is a big bird,
Love is an even bigger bird.

Lumina lumii

Cel mai bine la mers
E-atunci când inima ta râde
Și lumina curge lin înaintea ta;
Auzi atunci o muzică
De la-nceputul lumii
Ce te schimbă
Și te face să mergi înainte,
Legănat cu dor
De fericirea ta…

The Light of the World

Best to go
It's when your heart laughs
And the light flows gently before you;
Then you hear some music
From the beginning of the world
Wha's changing you
And it makes you go ahead,
Swinging with longing
For your happiness…

Odată cineva mă iubea
(Poemă kurutză)

Parcă era un kurutz...
– Cum un kurutz?
– După mers... avea un mers
De parcă pipăia pământul,
Un fel de mers cu dor ce căuta ceva...
Și parcă uneori
I se vedea pana de bâtlan la pălărie
Și sabia sclipind...
Era omul acela ce mă iubea,
Omul acela ce mergea
De parcă scria
Sau citea ceva de pe pământ...
Și când nu citea de pe pământ
Se uita în zare
Și citea ceva de-acolo, din zare...
– De ce zici tu că te iubea?
– Odată, când citea în zare,
M-am apropiat de el să-l văd mai bine.
Și când s-a uitat la mine
Am văzut că mă iubește...
Și mi s-a făcut frică și m-am oprit,
Și m-am lipit de perete să nu mă vadă.
Și parcă pana lui mă mângâia...

Pasărea măiastră

O pasăre stă în inima mea.
Frumoasă, cu-ntunecate pene,
Cu aripi de aur, cu ochii jăratic
Și clonț de rubin.
– Zboară tu,
Măiastră pasăre,
Zboară-n lumea largă,
Nu sta-nchisă în inima mea!
– O iubite-al meu,
Cum de nu vezi zborul meu unduios?
Nu vezi cum m-avânt
În înălțimi nebănuite
Și zbor în adâncimi de nepătruns?
Nu vezi tu deșertu-n zbor
Și paradisu-n zare?
Nu vezi livezile-n floare
Cu păsări cântătoare?
Tu nu vezi că din iubire
Îmi cresc aripi,
Încât am patru și chiar șase aripi?
...O, preaiubite-al meu,
Te uită bine în inima ta!...
– ...O, tu preaiubita mea,
Frumoasă ca luna, soarele și marea,
Iubita mea,
Rămâi să zbori mereu în inima mea...

Someone Once Loved Me
(Kurutza Poem)

It looks like there is a kurutz...
– As a kurutz?
– After he walked ... he had a walk
As if he was petting the earth,
A kind of longing for something ...
And sometimes it seems
I could see the wool stick in his hat
And the sword shining...
It was the man who loved me,
The man who was walking
As if writing
Or read something on earth...
And when he wasn't reading from the ground
He looked around
And he was reading something from there,
from the area...
–Why do you say he loved you?
– Once when he read in the street,
I approached him to see him better.
And when she looked at me
I saw that he loves me...
And I was scared and I stopped,
And I stuck to the wall not to see me.
And it felt like his feather comforted me...

The Master Bird

A bird sits in my heart.
Beautiful, with dark feathers,
With golden wings, with jealous eyes
And ruby clone .
– You fly a master bird,
Fly in the wide world,
Do not sit in my heart!
– My love,
Don't you see my fluttering flight?
You don't see how I'm doing
In unexpected heights
And I fly to the depths of the deep?
You don't see desert in flight
And you are in paradise?
You don't see orchards in bloom
With singing birds?
You don't see that out of love
The wings are growing to me,
That I have four and even six wings?
...My beloved one,
You look good in your heart!
– ...Oh, my beloved,
Beautiful as the moon, sun and sea,
My love, stay with me,
You always fly in my heart...
Without you gold is not gold.

Traducere în limba engleză de N. Marianne.
Din volumul bilingv *Ierusalime/Jerusalem*,
Timișoara, Editura Triade, 2020.

Interviu

SCRIITORII AU VÂRSTA CĂRȚILOR PE CARE LE-AU SCRIS
Pușa Roth în dialog cu Ștefan Mitroi

Pușa Roth

Dramaturg, prozatoare, ziaristă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

Ștefan Mitroi s-a născut în anul 1956, la Siliștea, comuna Vitănești, județul Teleorman. Absolvent al Facultății de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași. Este membru în Consiliul de Conducere al Uniunii Scriitorilor din România. A publicat cărți de proză, poezie, teatru, literatură pentru copii, publicistică. În anul 2010, a primit Premiul Academiei Române pentru romanul *Dulce ca pelinul*. Premiul Opera Omnia al Filialei Literatură pentru Copii și Tineret, 2011, Premiul pentru cea mai bună carte a anului al Filialei Proză, 2016 și în 2021, Premiul Uniunii Scriitorilor pentru volumul *Poveștile cerului, poveștile pământului*. În 2011, Premiul pentru proză al Fundației NIRAM din Spania. În 2019, Premiul pentru proză al revistei Convorbiri literare. În 2020, Marele Premiu și Trofeul Festivalului Național de Literatură „Vasile Voiculescu". Câteva dintre cărțile sale au fost traduse în limbile spaniolă, franceză, portugheză și bulgară.

Ștefan Mitroi

Volume publicate: *Nimic despre singurătate* (publicistică), București, Editura Eminescu, 1986; *Războiul de după război* (proză scurtă), Editura Eminescu, 1987; *Povești din Țara Arborado* (literatură pentru copii), București, Editura Ion Creangă, 1988; *Somnul verde al copacilor* (proză scurtă), Editura Eminescu, 1989; *Bolnav de înserare* (poezii), Editura Ministerului de Interne, 1992; *Ce iei cu tine în mormânt* (proză scurtă), Editura Eminescu, 1996; *Povești aproape întâmplate* (literatură pentru copii), Editura Eminescu, 1998; *Adio, îngere păzitor* (poezii), Editura Libra, 2001; *Buzunare cu grâu* (poezii), Editura Eminescu, 2001; *Căderea în cer* (roman), București, Editura Libra, 2003; *Gaura* (roman), Editura Libra, 2004; *Viața inversă a lui Cocostel Ouatu* (roman), București, Editura RAO, 2005; *Mașina de scărpinat*, vol. I și II (teatru), Editura Libra, 2006; *Dulce ca pelinul* (roman), Editura Libra și Detectiv, 2008; *Biblia pentru furnici* (proză), Editura RAO, 2013; *Goarna lui Tuturuz* (roman), Editura RAO, 2019, *Memoria fumului* (poezii), Iași, Editura Junimea, 2023*; O scurtă istorie a veșniciei*, Slatina, Editura Hoffman, 2023; *Pisica surdomută și alte unsprezece povestiri*, Editura RAO, 2023.

Piese de teatru puse în scenă: *Sfârșitul lumii se amână*, Teatrul Național din Iași, 2006; *Plutonul de execuție*; *Schimb de prizonieri*; *Ultimul tren*, Teatrul Podul, 2006 – 2007; *Simion și alți eroi*, Trupa Civic Art, 2008; *Povestea copilului care a salvat poveștile*, Teatrul „Ion Creangă", 2009.

Pușa Roth: *Ce faci cu dumneata, Ștefan Mitroi, când te visezi copac?*

Ștefan Mitroi: Înfrunzesc! Iar când înfrunzesc, mi se face dor de primăvară. Și când mi se face dor de primăvară, chem o pasăre cântătoare pe una dintre crengile mele și pornesc, împreună cu cântecul ei, spre cea mai apropiată pădure. Am sângele verde, atunci. Și e și lumina soarelui verde în ziua aceea, ce poate ține și ziua, și noaptea. Și nu doar o singură zi, ci mai multe!

P. R.: *Singurătatea fericită este o poveste a cerului sau a pământului?*

Ș. M.: A amândurora. Dar împreună, luate separat, sunt niște singurătăți nefericite.

P. R.: *De câte ori ați împrumutat* ***Goarna lui Tuturuz*** *și de ce?*

Ș. M.: Niciodată! Goarna asta este doar pentru ultimul drum. Încearcă să-i dea curaj celui ce pleacă de pe lume. Eu n-am plecat încă. Sunt pe aici. Mă curăț de rugină înainte de a apuca rugina să mă curețe pe mine.

P. R.: *Cimitirul din cătun este păstrătorul vieții dincolo de moarte? (Tulburătoare scriere, descriere, trăire în netrăire, din punctul meu de vedere...)*

Ș. M.: Doar în cărți. În viața reală, e un strigăt mut, care îi spune celui ce trece pe lângă el: Ai să mori și tu într-o zi! Așa că fii un pic mai bun, omule! Încă mai poți! Când vei ajunge aici, o să fie prea târziu!

P. R.: *Să deschidem catalogul vieții, să intrăm în lumea copilăriei, în lumea satului copilăriei dvs., la școala pentru care caietul de teme era obligatoriu. Ce însemna caietul de teme, ce importanță avea el în viața școlarului?*

Ș. M.: O să vă mirați, dar, pentru mine, cel mai important era caietul de aritmetică, iar în caietul acesta, contau cel mai mult adunările, care erau de fapt scăderi. La nici două sute de metri de gardul școlii noastre se afla cimitirul. Semnul adunării, adică plusul, semăna leit cu crucile de aici. Erau zile când mi se făcea atât de dor de bunicii mei din cimitir, încât crucile de pe mormintele lor se făceau dintr-odată mici, mutându-se pe furiș în caietul meu de școală. Încercam să adun viețile bunicilor cu viața mea și-mi dădea de fiecare dată cu minus. Tot așa îmi dă și acum. Doar că minusurile s-au înmulțit, văzând-mă nevoit să scad de pe lume și viețile părinților mei. Poate că d-asta nu mi-a plăcut niciodată aritmetica.

P. R.: *Singurătatea ca și umbra ne însoțesc toată viața, e legea firii, zic eu și sper că sunteți de acord sau, poate, nu. Și mă gândesc la volumul de publicistică* ***Nimic despre singurătate****, apărut la Editura Eminescu în anul 1986. Au trecut 37 de ani de atunci și ar fi interesant de știut dacă* ***nimic*** *a devenit ceva despre singurătate.*

Ș. M.: Nimic a devenit totul. A nu se înțelege prin nimic nimicul. Sunt două lucruri diferite, chiar diametral opuse. Dacă ar fi să public volumul amintit acum, i-aș zice *Totul despre singurătate*. Și-ar fi vorba în el, ca în toate cărțile pe care le-am scris, despre mine.

P. R.: *Într-un interviu, mai bine zis o poveste dintre dvs. și Marian Nazat, apărut pe site-ul Marius Tucă.ro (11 mai 2016), povestiți despre admiterea la Facultatea de Drept din Iași și apoi de drumul spre casă pe ploaie, în cabina unui tractor. Am reținut două rânduri simbolice pentru starea tânărului din Siliștea sosit victorios acasă, cu nota 10 la examen și cu aripi în suflet: „Zău că mi-ar fi plăcut să vin călare pe lună acasă! Așa, doar păream căzut din ea." Cred, Ștefan Mitroi, așa cum vă cunosc din cărțile domniei voastre, că măcar o dată tot ați ajuns călare pe lună.*

Ș. M.: Doar pe lună? Întrebați Carul Mare de câte ori m-a purtat pe deasupra lumii. Cu el îmi doresc să și plec pe ultimul drum, atunci când o fi să-mi vină rândul. Știu precis c-o să-mi vină, dar nu știu când. Sau poate că știu, însă nu vreau să spun. Nimănui. Eu un secret pe care nu mi-l spun nici măcar mie!

P. R.: *Câți ani ține tinerețea unui om, Ștefan Mitroi? Așa ca în* ***Alegerea vârstelor****?*

Ș. M.: Dacă e să vorbesc de scriitori, ei au vârsta cărților pe care le-au scris. Pot fi de tineri foarte bătrâni și foarte tineri când te-ai aștepta să-i vezi bătrâni. Iar pe unii dintre ei, câțiva numai, vezi că sunt vii și după ce au murit.

P. R.: *Ce s-a schimbat de ieri până azi, adică din ziua când ați devenit procuror până azi când vorbim despre autorul de poezie, proză, teatru, literatură pentru copii, publicistică, dar și despre omul Ștefan Mitroi, cel care știe a zâmbi chiar și când e preocupat sau trist?*

Ș. M.: Păi de atunci și până acum, am murit de nu știu câte de ori, înviind însă mereu. Ce știu foarte precis e că învierile sunt cu una în plus. Când or să fie egale cu morțile, o să-mi fie mai greu, chiar greu de tot, să zâmbesc.

P. R.: *Din articolul* ***Frigul verii*** *apărut în ziarul „Lumina" din 4 august 2023 am reținut două idei, tulburătoare: „Curg apele pe obrajii de cârpă ai sperietorilor de ciori de pe câmpuri" și „Ne-am fi topit mai mult ca sigur și noi, dacă nu se grăbeau pepenii să ia soarele de pe cer și să-l ascundă sub coaja lor". Drumul către asfințitul soarelui poate fi comparat cu drumul vieții? Devenim oare copiii apusului de soare?*

Ș. M.: În privința apusului, semănăm întrucâtva cu soarele. Ne stingem la fel ca el, pentru a face loc înserării. Doar că puțini dintre noi au strălucirea soarelui înainte de a ajunge la asfințit. Sunt oameni care asfințesc pe la ora amiezii. Unii sunt asfințiți încă de dimineață. Cu lumina pe care o dau toată viața nu poți să umpli nici măcar un păhăruț. Sperietorile de ciori de pe câmpuri sunt mai vii decât ei.

P. R.: *M-a tulburat, recunosc, titlul volumului* ***Biblia pentru furnici****, dar și subiectul acestei cărți în care lumea din raiul-iadul numit pământ se întâlnește cu lumea de dincolo, acolo unde doar sufletele au locul lor.* ***Biblia pentru furnici*** *este un fel de manual, poate, despre oamenii-furnicile pământului? Din orice punct am privi existența efemeră, tot moartea ne leagă de pământul zămislirii noastre. Ați pornit în această aventură cu câteva dintre personajele cărților lui Saramago, ca și cu îngerul său păzitor, asupra căruia se răsfrânge responsabilitatea primelor trei zile de călătorie. Până la urmă cum dezleagă cititorul această mirare, pentru că omul întâi se miră și pe urmă întrebă și se întreabă?*

Ș. M.: În cel mai recent volum al meu, *Memoria fumului*, e o poezie de numai câteva rânduri, care sună așa: „Să ne trăim moartea/ până la capăt/ și mai vorbim după aceea". Poezioara asta, intitulată *Îndemn*, este, cred eu, cel mai potrivit răspuns la această întrebare.

P. R.: *Cum era lumea* ***Atunci când era mereu duminică****? Apelez la titlul volumului apărut la Editura RAO, 2017.*

Ș. M.: Era îmbrăcată ca duminica. Pe dinăuntru. Avea adică un suflet de sărbătoare. Asta e imaginea pe care o păstrează ochii mei în memoria lor. Și, credeți-mă, am niște ochi cu o mare ținere de minte. Mai ceva ca ochii elefanților!

P. R.: *Cum ați făcut de ați ajuns la Guantanamo? Numai simpla rostire a acestui cuvânt ne transferă într-un spațiu al groazei. Să fie bătrânețea un alt Guantanamo?*

Ș. M.: Da, este. Noroc cu moartea, care e întotdeauna binevoitoare, eliberându-i pe cei închiși pe viață la timp!

P. R.: *Anii 1992 și 2001 au fost marcați de poezie:* ***Bolnav de înserare*** *(Editura Ministerului de Interne, 1992),* ***Adio, îngere păzitor*** *(Editura Libra, 2001) și* ***Buzunare cu grâu*** *(Editura Eminescu, 2001). Dacă umbra domniei voastre scrie („Umbra mea îmi scrie cărțile. [...] Cum eu sunt păzit tot timpul de înger, umbra mea e păzită tot timpul de umbra lui.") păzită de înger, dvs., poetul, căci despre această ipostază vorbim, vă jucați cu metaforele în galaxia poeziei?*

Ș. M.: Jocul cu metaforele, păgubos, de multe ori, îmi ține copilăria în viață. Iar copilăria îmi ține trează iluzia că bătrânețea este cea mai frumoasă vârstă a noastră. Doar că e dată pe mâna unor oameni neputincioși. Noroc cu umbra, care ne rămâne tânără, pentru a putea să ne scrie cărțile. În ce mă privește, pot dovedi oricând că exact așa se întâmplă.

P. R.: *După proză, poezie, publicistică, în anul 2006 ați publicat teatru,* ***Mașina de scărpinat****, vol. I și II (Editura Libra). Nu ați lăsat personajele lumii dvs. să-și ducă viața numai în proză, între copertele cărților și le-ați urcat pe scenă. Le-ați dat o altă dimensiune, cea teatrală întâi de toate, apoi ați creat protipuri umane. Ați avut succes. Sinceritatea în teatru e cheia succesului la public?*

Ș. M.: Teatrul, atât cât am scris, nu știu dacă bine sau rău, a fost un alt fel al meu de a mă juca. Adevărat, câteva piese au fost puse în scenă. Dar nu pentru mult timp. Teatrele românești nu prea iubesc dramaturgii români. Spun, în încercarea de a se dezvinovăți, că aceștia nu se ridică la nivelul exigenței lor. E-te-te! ar zice Moromete, deși mai potrivite ar fi aici vorbele lui Cocoșilă. Nu pot să fiu însă chiar atât de sincer. Există dramaturgi autohtoni buni și foarte buni. În ziua în care teatrele noastre vor termina de jucat comedia Orbul găinilor, e foarte posibil să-i observe și să le facă loc în repertoriul lor. Doamne ajută! Doamne și domni, ca să nu nedreptățesc pe nimeni.

P. R.: *În 2010, ați primit Premiul Academiei Române pentru romanul* ***Dulce ca pelinul****. Ați primit, de asemenea, trei premii ale Uniunii Scriitorilor, premiul Opera Omnia al Filialei Literatură pentru Copii și Tineret, 2011, premiul Pentru cea mai bună carte a anului al Filialei Proză, 2016 și în 2021, Premiul Uniunii Scriitorilor, pentru volumul* ***Poveștile cerului, poveștile pământului****. Premiile, vorbesc de cele importante, nu de cele primite de oriunde și de aiurea, dau o altă dimensiune imaginii scriitorului?*

Ș. M.: Nu știu dacă dau o altă dimensiune a imaginii scriitorului. Poate mai multă vizibilitate. Așa ar trebui, dar nu se întâmplă mereu așa. Să vă spun o scurtă poveste legată de Premiul Academiei Române. Era o zi geroasă de decembrie când l-am primit. Luasem pe dedesubtul paltonului cu care am plecat de acasă o ditamai pereche de aripi, crezând c-o să vin înapoi zburând. Dar nu m-am ridicat deloc de la pământ, pentru că n-a fost nimic sărbătoresc în festivitatea de decernare a premiilor. Și nu m-a așteptat nimeni la ieșire să-mi facă vreo poză sau să-mi pună măcar o întrebare. M-am întors pe jos acasă, târând după mine umbra de plumb a unui biet moment de glorie, la fel de trecător ca fumul. De puține ori m-am simțit atât de singur ca atunci. Dintre ai mei, nu era nimeni acasă. Am stat până seara târziu cu ochii pe nucul din curtea alăturată, încercând să-mi dau seama de ce îmi tot vine să plâng. Cred c-am și plâns puțin, spre mirarea nucului, care se aștepta să mă vadă chiuind de bucurie. L-am rugat să nu mă spună la nimeni. Și nu m-a spus. Am și uitat să-i mulțumesc. O fac, sperând să-mi ierte întârzierea, abia acum!

P. R.: *Anul 2024 are 366 de zile, este an bisect. Cât contează o zi în în plus în viața unui scriitor? Se poate amâna, de exemplu, sfârșitul lumii?*

Ș. M.: Sfârșitul lumii se amână în fiecare zi, asta în timp ce lumea se sfârșește de mii și mii de ori, cu fiecare om care își încheie mersul pe pământ. Pe pământul din care este făcut. Sunt însă oameni care sunt făcuți și din cer, doar nițel, cât să nu poată muri niciodată de tot. Între aceștia se numără și scriitorii. Pe degetele de la o singură mână. Poate chiar mâna lui Dumnezeu, care le atinge cuvintele atunci când sunt așternute pe hârtie sau pe ecranul calculatorului. Nu în viața fiecărui scriitor contează o zi în plus, ci doar în viața celor care izbutesc să trăiască în ziua aceasta mai mult decât în toate celelalte de până la ea. Uneori, chiar decât toate la un loc.

„În privința apusului, semănăm întrucâtva cu soarele. Ne stingem la fel ca el, pentru a face loc înserării. Doar că puțini dintre noi au strălucirea soarelui înainte de a ajunge la asfințit. Sunt oameni care asfințesc pe la ora amiezii. Unii sunt asfințiți încă de dimineață."

Arte vizuale

ETICA FRUMOSULUI ÎN PICTURA DORINEI MOCAN

Daniel Onaca

Motto:

„Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai,
Iată vin în cale,
Se cobor la vale,
Trei turme de miei…"

Mioriţa, baladă
populară românească

„Şi Dumnezeu a văzut fiecare lucru pe care l-a făcut şi, iată, totul era foarte *bun*. Şi a fost o seară şi o dimineaţă: ziua a şasea." Am redat acest verset din Geneză stimulat de observaţia unor lingvişti moderni care susţin că, în textul originar, termenul folosit nu ar înseamna „bun/bine", ci „frumos". Intenţia mea nu este să lămuresc eu această chestiune. Ideea însă mi s-a părut seducătoare atunci când am contemplat pânzele artistei **Dorina Mocan**. Eu cred că, după terminarea fiecărui tablou al său, le-a privit mulţumită spunându-şi în gând: „E foarte frumos!" Şi trebuie să recunosc numaidecât că-i împărtăşesc această constatare pe care doar o bănuiesc.

La început au fost culorile: largi suprafeţe verzi, cărămizii, albastre, gălbui… pe care se profilează figuri şi chipuri, de preferinţă feminine. Încercând să evit un limbaj tehnicist, aş spune că fiecare dintre ele sunt fragmente dintr-o lume de vis. Visuri frumoase sau, mai bine spus, visări! Stări de reverie care nu ştii dacă sunt ale autoarei ori ale personajelor zugrăvite. Multe dintre ele sunt extrem de tinere, nişte copile, multe stau cu spatele la privitor… Ai putea spune că nu vor să se lase extrase din lumea ce le aparţine. O contemplă dându-se în leagăn, aşezate pe treptele largi ale unei scări de piatră, în timp ce examinează o păpuşă de cârpe, o pasăre, un fluture, o vietate cu coarne, ori corola unei orhidee… Uneori găsim o fată (mereu singură) aşezată pe un nor de unde priveşte micimea pământului, altădată stă ea cu picioarele pe pământ şi interoghează ori se lasă fermecată de imensitatea cerului nopţii. Fiecare dintre aceste cadre sunt adevărate abisuri de melancolie care te atrag în adâncul lor, în care rişti să fii copleşit; fără pofta de a mai analiza elementele seducţiei. Nu-ţi rămâne decât să percepi, să absorbi frumuseţea în întregul ei.

Dorina Mocan. Sursa foto şi a lucrărior reproduse în pp. 35–36: https://dorinamocan.com/

Este vorba de o frumuseţe ce guvernează întreaga lume. Una aspaţială şi atemporală, căci mediile ce se oferă privirii spectatorului nu aparţin unui spaţiu geografic specific şi nu pot fi plasate într-un anumit timp istoric. Ele sunt emblematice. Descoperim astfel munţi, câmpii, cochilii de scoici pe plajă, întâlnim fiinţe vii, personaje înveşmântate în costume bogate, găsim berbeci cu coarne răsucite şi totuşi… luate în sens etimologic, personajele nu sunt, de fapt, decât nişte măşti (persona: mască)! Obrăzare a căror funcţie nu este aceea de a ascunde adevărul, cu atât mai puţin de a promova minciuna, ci de a potenţa acea latură a lui care este Frumosul.

Am numit motivul berbecului. Oaia, animal aproape totem al locuitorilor de la Dunăre şi Carpaţi (mai mult decât lupul), este, printre altele, şi un semn al transhumanţei. Îl repetau în trecut pendularea ciobanilor cu turmele lor de oi, anuala urcare şi coborâre de la munte la şes, dar şi trecerea periodică dintr-un ţinut geografic în altul, pe cuprinsul întregii Peninsule Balcanice, ba încă mai departe: până către albia Nistrului, în nordul Mării Negre şi înspre centrul Europei. Zace aici o corespondenţă secretă între destinul unui popor, împreună cu care strămoşii artistei au convieţuit timp de sute de ani, şi

destinul ei particular de persoană nevoită să se strămute din Transilvania în Scandinavia.

Mergând pe firul asociațiilor, nu pot să nu observ că însăși numele artistei (Dorina Mocan) este intim legat de elemente specifice ale culturii ancestrale românești. Astfel, vechii locuitori ai unei anumite zone din Apuseni, oameni care, din vechime, se ocupau de creșterea vitelor și a oilor, poartă și astăzi numele de *mocani*. Iar „Dorina" înțelege oricine care este cuvântul din care provine și care este rezonanța lui unică, în limba română. Se poate specula îndelung pe această temă, însă acum vreau și eu să migrez, plasându-mă într-un alt registru al interpretării.

Omniprezența frumosului din pânzele Dorinei Mocanu inspiră privitorului nu doar admirația, ci izvodesc și o anumită etică. Pentru că urâtul, diformul, nu presupune o etică viabilă. Și el naște reflecții, desigur, poate dezvălui aspecte (neplăcute) ale realității, poate provoca reacții, dar… nu este în stare să emane o etică. Hidosul nu e născător de etică! Respingerea urâtului din tablourile artistei româno-suedeze nu înseamnă însă ignorarea lui. Nu este vorba, nicidecum, de zugrăvirea unei lumi idilice, menite să inspire încântare și atât. Există în aceste tablouri detalii – emblematice și ele – care sugerează că echilibrul și armonia întregului includ și aspecte obscure.

Tabloul *Fetița din Pompei*, de exemplu… în ciuda atmosferei de serenitate emanate din cadru, sugerează iminența unei catastrofe. Într-un alt tablou, fata care plutește pe nori stă deasupra unui vulcan în adâncul căruia nu se știe ce amenințare pândește. Numai că artista nu se lasă dominată de prezența acestor pericole. Atitudinea sa este cea a unei luptătoare hotărâtă să învingă. Atât ea cât și figurile ei au comis o alegere: fără să facă abstracție de latura întunecată a existenței, ele preferă să se concentreze asupra aspectelor frumoase. Personajele nu sunt lipsite de griji; statura lor nu exprimă o fericire tâmpă, vegetând în mijlocul unei „guri de rai", ci e înconjurată de mister, blândețea fețelor calme – cu pleoape coborâte – este ușor marcată de semnele unei anume incertitudini. Catastrofa e undeva în fundal, ori în afara cadrului. Ea se poate manifesta în orice clipă, dar până atunci… „să ne bucurăm de frumusețile pe care ni le-a dăruit viața", pare să spună artista. Acest mesaj subliminal pare să fi ajuns și la urechile unor frunți încoronate.

Când au vizitat una dintre expozițiile artistei, membrii Casei Regale suedeze au cumpărat un tablou pentru a fi oferit drept cadou viitoarei regine a Suediei, prințesa Victoria. La rândul lor, Alteța sa, regina Margareta și prințul Radu al României au achiziționat și dânșii o pânză cu ocazia vizitării expoziției organizată la ICR Stockholm în martie 2023. Este vorba de pictura *Fetița din Pompei* (reprodusă aici). Conotațiile ei transcend epocile istorice. Remarcăm mai întâi culoarea roșie a fondului care aduce cu nuanțele ocrului de pe pereții somptuoaselor vile din Pompei. Pe urmă avem personajul feminin, care, deși se află în mișcare, aș spune că este de un hieratism bizantin ori unul propriu doar îngerilor fără vârstă. Dincolo (sau dincoace) de timp, ei sunt martorii impasibili ai tragediilor, ai catastrofelor naturale, dar și ai bucuriilor și împlinirilor umane. Un astfel de martor tăcut trebuie că este și Dorina Mocan. Cu riscul de a fi considerat patetic, aș ghici că, după ce a finalizat un astfel de tablou, ca o pecete a propriei trăiri, poate că și artista a simțit impulsul ca, înainte de a-și pune semnătura pe pânza tocmai (de)săvârșită, să-și spună în sinea ei: „S-a împlinit!"

Aceste notații le-am așternut la mijlocul lui octombrie, luna în care soarele încă nu s-a pitulat după nori, în vreme ce castanii scapă pe trotuare sfere cu țepi inofensivi. Am văzut mulți trecători aplecându-se să culeagă fructele maronii desprinse din învelișul verde, protector. Ca să le folosească la ce? M-am surprins gândindu-mă că și eu am cedat, de multe ori, ispitei de a le culege de pe jos. Și tot de atâtea ori m-am întrebat, oare la ce le-aș putea folosi? Ca și cum luciul netezimii, frumusețea lor nu ar fi fost de ajuns. Ca și cum aș fi uitat că frumusețea, la fel ca și celelalte valori fundamentale, se mulțumește să-și fie suficientă sieși.

Malmö, Suedia, octombrie 2023

„La început au fost culorile: largi suprafețe verzi, cărămizii, albastre, gălbui… pe care se profilează figuri și chipuri, de preferință feminine. Încercând să evit un limbaj tehnicist, aș spune că fiecare dintre ele sunt fragmente dintr-o lume de vis. Visuri frumoase sau, mai bine spus, visări! Stări de reverie care nu știi dacă sunt ale autoarei ori ale personajelor zugrăvite."

Vezi și: ***Navigând pe mările lumii și ale sufletului,*** **interviu cu pictorița Dorina Mocan de Daniel Onaca revista „Leviathan", nr. 2/2023, pp. 81–85**

Oaie și mierlă, tehnică mixtă pe hârtie, 67x90 cm, 2022

Fetița din Pompei, acril pe pânză, 28x50 cm, 2022

Apă mistică, acril pe pânză, 60x116 cm, 2016

Plimbare cosmică, acril pe pânză, 104x135 cm, 2023

Sara în vârful lumii, acril pe pânză, 175x175 cm, 2013

Visătoarea, acril pe panou, 30x90 cm, 2020

Dialog la Antipozi

O CĂLĂTORIE PE URMELE LUI ANDREI CODRESCU ȘI ȘTEFAN BACIU

pe ruta România–Brazilia–SUA–Hawaii via Kyoto, Japonia

Interviu cu prof. dr. Yoshiro Sakamoto realizat de Daniel Ioniță (2)

Daniel Ioniță

Poet, traducător
Sydney, Australia

Yoshiro Sakamoto

*Se întâmplă foarte rar ca un scriitor, cadru academic și cercetător pe tărâm literar (sau poate în orice alt domeniu) din Japonia să facă o pasiune și apoi o carieră impresionantă pe un subiect sau subiecte dintr-o țară relativ mică, aflată undeva la marginea de est a Europei, România. Între București și Kyoto sunt aproximativ 8700 km, și mă refer la această distanță gândindu-mă la zborul cu avionul. Distanța culturală poate părea și mai mare ținând cont că venind dinspre Japonia, întâlnim în drumul nostru nu doar cultura japoneză, în multe privințe atât de diferită de orice altă cultură, dar apoi, înaintând înspre vest, avem străvechea cultură chineză, cultura coreeană, apoi țările Asiei centrale adânc afectate de cuceririle imperiului mongol din Evul Mediu și apoi de imperiul sovietic, cultura persană a Iranului, apoi marile culturi ale Turciei și Rusiei, pentru ca, în fine, să poposim pe undeva pe țărmul de vest al Mării Negre, de unde România se deschide prin Dobrogea și Dunăre. (**D. I.**)*

Urmare din nr. 4/2023

Daniel Ioniță: *Ați avut ocazia să vă întâlniți personal cu Andrei Codrescu, Ruxandra Cesereanu și alte personalități literar-poetice originare din România. Prin ce s-au caracterizat aceste întâlniri? Prin ce v-au impresionat ele? Ce ați aflat prin ele despre literatură, despre poezia românească, fie de bine, fie de rău?...*

Yoshiro Sakamoto: Am fost puternic impresionat de *Forgiven Submarine/Submarinul iertat*, un poem lung, împărtășit prin e-mail între Andrei Codrescu și Ruxandra Cesereanu, pe care l-am citit în timpul redactării tezei de masterat. Am scris și un articol academic despre volum. Când am plecat spre România, am decis să mă întâlnesc cu d-na Cesereanu. Asta s-a întâmplat la Cluj, în 2014. Ajungând în oraș pentru prima dată după aproape zece ani, i-am scris d-nei Cesereanu, apoi, ca să fiu sigur, i-am căutat pe internet adresa de e-mail și i-am trimis un mesaj. Prof. Cesereanu a crezut că este o glumă pusă la cale de prietenii ei mai glumeți și nu mi-a răspuns. Așa că am scris un text similar direct pe blogul ei, „Mesmeea Cuttita". De abia atunci și-a dat seama că sunt o persoană reală, un japonez get-beget. Ne-am întâlnit la Universitate. Cunoștințele mele de limbă română se apropiau de absurd, mai degrabă decât de vreo sofisticare. Am încercat să transmit

multe doar prin pasiunea mea. Ea asculta cu sinceritate limbajul meu probabil aproape impenetrabil.

De fapt, cu doar o zi sau două înainte de vizita mea, chiar Andrei Codrescu fusese la Cluj pentru a o vizita. Așadar, eu l-am ratat. Ruxandrei Cesereanu i-a părut rău de asta. În același timp, a fost amuzată de „fenomenul de înlocuire" și m-a ghidat pe același traseu din Cluj pe care îl ghidase și pe Codrescu. M-a dus la plimbări frecvente cu bicicleta de-a lungul râului Someș și mi-a citit din colecția de poezii *California pe Someș*, recent publicată. Am întrebat-o ce e „conștiința istorică românească" împărtășită de poeți precum Codrescu, Cesereanu și Baciu. M-a dus la un atelier de lucru în care noi am vizitat Pitești, Gherla, Aiud, în plus Jilava și Sighetu Marmației, situri de patrimoniu ale unei istorii crude, pentru a păstra memoria nenorocirilor din perioada comunistă. Călătoria a continuat în 2015, când mă înscrisesem oficial la Centrul de Cercetare a Imaginarului din cadrul Universității „Babeș-Bolyai". De asemenea, am vizitat castele medievale abandonate care împânzesc ca niște insule dealurile nesfârșite ale Transilvaniei. Nu voi uita niciodată Castelul Korniș, cocoțat pe vârful unui deal care domină regiunea, cu două statui de piatră ale licornelor care încă păzesc castelul, vărsând lacrimi ruginite. De asemenea, Atelierul de „scriere creativă" din Sulina, Delta Dunării, condus de Ruxandra Cesereanu și Simona Popescu. Ideea a fost de a scrie o povestire scurtă ca un omagiu pentru *Europolis* și Eugeniu Botez a.k.a Jean Bart. Zilele petrecute jucându-mă pe țărmul Marii Neagre cu prietenii de la „Babeș-Bolyai", explorând Delta, ascultând basmele bătrânelor și dedicându-mă scrisului împreună cu colegi scriitori și scriitoare, au fost de neuitat.

De asemenea, am reușit să mă întâlnesc în fine cu Andrei Codrescu. Trebuia să-l preia cineva de la Sibiu pentru a-l aduce la Cluj. Prof. Cesereanu, știind de monografia scrisă de mine despre Codrescu în Japonia, m-a nominalizat, chiar dacă nu puteam să conduc mașina în România. M-am dus la Sibiu împreună cu Crina Pălău, cercetătoare în domeniul literaturii și cinematografiei, care a condus. I-am povestit lui Codrescu despre cât de mult m-au sprijinit cuvintele lui scrise după uraganul Katarina la New Orleans, în situația de după 11 martie în Japonia. Codrescu m-a luat în serios și m-a ascultat cu atenție. Apoi am schimbat opinii despre Lafcadio Hearn, despre Beatniks și despre Ștefan Baciu. Călătoria cu un Beatnik precum Codrescu nu duce niciodată direct la destinație. Au fost multe ocolișuri "On the Road" de la Sibiu la Cluj.

Unul dintre cele mai memorabile dintre aceste ocolișuri a fost într-un cimitir. Trebuia să ne grăbim spre Cluj, dar Codrescu avea un loc unde voia neapărat să se oprească, la cimitirul unde era îngropat bunicul lui, așa că am luat-o pe un alt drum, ajungând la un cimitir evreiesc vechi. Intrăm acolo și paznicul mormintelor ne aduce apă de purificare. Codrescu a luat puțină apă în mână și și-a picurat-o pe cap. I-am urmat și noi exemplul. Într-un cimitir pustiu, într-un gol dintre pietrele funerare putrezite, sub un arbore mare, un măr, se afla un singur mormânt. Era mormântul bunicului lui Codrescu. Un om de origine evreiască, care a trăit în tumultuosul secol XX din România. Codrescu s-a uitat impresionat la piatra funerară și a atins un măr care creștea acolo. El nu mai vizitase acest loc de o jumătate de secol, de la plecarea din țară. Înainte de exil, când a vizitat acest mormânt, pomul de-abia fusese plantat și era foarte mic. Dar acum era un arbore matur. O jumătate de secol de exil al poetului, o jumătate de secol pentru acest măr la mormânt. A cules fructul, l-a mestecat și ne-a spus zâmbind: „Are gustul bunicului meu."

Am simțit că întrezăresc pe chipul lui Codrescu profunzimea „timpului uman". Pe drumul de întoarcere spre Cluj, puful de norocei cădea din cer ca ninsoarea.

Cesereanu îmi spunea că poezia este har sau grație. Pentru mine, aceste întâlniri cu oamenii au fost o bucurie, o poezie și un har de neînlocuit, care au caracterizat experiența mea în România.

Aici aș vrea să exprim mulțumiri imense pentru profesorul Andrei Codrescu și pentru profesoara Ruxandra Cesereanu.

D. I.: *Ați hotărât să continuați cariera academică de cercetare în domeniul literar cu un studiu (neegalat până acum) despre viața și opera unuia dintre cele mai romantice personaje provenite din România – poetul, redactorul de reviste de poezie și neobositul promotor de cultură, fie că a locuit în România antebelică, apoi în Brazilia sau în Hawaii – și anume Ștefan Baciu. Deși Brașovul lui natal îl onorează acum (o mică piață din centrul Brașovului poartă numele acestui fascinant om internațional de cultură) – nu mulți români știu cine a fost și care au fost contribuțiile lui Ștefan Baciu în domeniul literaturii – contribuții care au inclus publicistică, traducere, scriere de poezie, iar în final în mod special, eforturile lui cu privire la poezia din bazinul Oceanului Pacific. Criticii literari majori din România arareori amintesc despre Ștefan Baciu, și atunci mai mult în treacăt. Nici eu nu l-aș fi cunoscut pe Ștefan Baciu ca poet, dacă eminentul redactor-șef al Editurii Minerva din București, Ana Munteanu, nu mi-ar fi atras atenția asupra operei lui. Am realizat atunci faptul că Ștefan Baciu este unul dintre cei mai importanți poeți români contemporani, că influența lui a fost enormă, oriunde l-a dus viața pe suprafața Terrei. Pentru America Latină, Baciu are meritul, printre multe altele, de a fi produs două antologii semnificative,* ***Antologia de poezie sud-americană*** *(1974) și* ***Antologia de poezie suprarealistă sud-americană*** *(1981). În Hawaii, zona Pacificului, o deosebită influență a avut revista literară MELE. Așa că la sugestia Anei Munteanu, l-am inclus pe Ștefan Baciu în* ***Romanian Poetry from its Origins to the Present.*** *De fapt, așa v-am cunoscut pe*

dvs., online, acum câțiva ani, tocmai pe acest subiect. Dvs. v-ați mirat că eu cunosc opera lui Ștefan Baciu, iar eu am rămas absolut uimit că un cercetător din îndepărtata Japonie cunoaște mai mult despre Ștefan Baciu decât mulți dintre criticii și istoricii literari români! Care a fost pentru dvs. punctul de plecare pentru a studia viața și opera lui Ștefan Baciu? Care au fost premisele și contextul acestei decizii?

Y. S.: Coincidența este fascinantă: când am fost în România, în 2005, exista un anticariat pe care îl frecventam. Într-o zi, acolo, o revistă simplă, întocmită manual, mi-a atras atenția. I-am răsfoit paginile și am fost șocat să găsesc o serie de poezii scrise în mai mult de zece limbi pe care nu le înțelegeam. Am fost atât de fascinat de această broșură umilă, protejată doar de o copertă de hârtie de slabă calitate, capsată, încât am cumpărat-o și am luat-o cu mine în Japonia. Am uitat complet de ea, am absolvit universitatea și am început să lucrez într-o companie. Când l-am întâlnit pentru prima dată pe profesorul Ryuta Imafuku, m-a întrebat: „Dacă ai fost în România, îl cunoști pe Ștefan Baciu?". I-am răspuns: „Nu". Prof. Imafuku îl întâlnise pe Baciu în ultimii săi ani de viață și îi luase un interviu despre pluralitatea culturală a Americilor și despre deviația politică dintre Nord și Sud. Profesorul Imafuku mi-a povestit mai multe despre Baciu. L-a întâlnit în 1992, anul în care volumul *Poemele poetului tânăr* (laureat al Premiului literar al Fundației „Regele Carol" în 1935) a fost reeditat și republicat în România după o jumătate de secol de ignoranță și uitare. Baciu l-a întâmpinat pe Imafuku cu o nouă ediție a cărții. Baciu suferea de Parkinson și nu vedea suficient de bine, scria atât de aproape de birou, încât își zgâria uneori fruntea! Scrisoarea trimisă, a spus Imafuku, „era scrisă așa cum alergau furnicile". Iar ultima colecție de poeme ale lui Baciu, *Peste o mie de catrene*, a fost probabil scrisă în acest fel. Când Imafuku l-a vizitat, Baciu tocmai scrisese a 905-a poemă, pe care i-a arătat-o.

Am fost puternic atras de poezia și de viața lui Baciu. Poetul a locuit în România, Elveția, Brazilia, țările Americii Latine, apoi America de Nord, și a ajuns în cele din urmă în Hawaii, unde a decedat. Pe măsură ce a străbătut istoria fiecărui ținut în parte, a făcut schimb de inimi și minți cu poeți, politicieni și artiști din întreaga lume, transformând limbile prin care a hălăduit în diverse moduri și legându-le împreună într-un deosebit spirit de rezistență. Ultima lui activitate, în singurătatea insulei îndepărtate din Hawaii: Baciu a scris un grup de poeme în limba română, o limbă pe care nimeni de pe acea insulă nu o putea pricepe – dar pe care inima lui o visa.

Mult mai târziu am regăsit revista hand-made pe care o cumpărasem în România, șezând prăfuită pe raftul meu de cărți. Era *MELE International Poetry Letter.* Pe prima pagină, la rubrica Redactor șef, scria „Ștefan Baciu". Mi-am dat seama că îi cunoscusem deja pe *MELE* și pe Baciu în 2005, dar nu observasem acest fapt. Când am recitit *MELE*, acasă, la Osaka, am decis să urmăresc viața de poezie a lui Ștefan Baciu și traseul exilului său. Un alt mare admirator japonez al lui Baciu a fost uimitorul poet și profesor Keijiro Suga, fost student al lui Baciu, pe când acesta preda poezia latino-americană la Universitatea din Hawaii.

D. I.: *După o asemenea incursiune în viața și opera lui Ștefan Baciu, cum ați sintetiza portretul omului, dar și opera acestuia? Care ar fi motivele principale pentru care ați recomanda iubitorilor de literatură, de poezie, din România și de oriunde, să îl citească pe Ștefan Baciu?*

Y. S.: Pentru mine, atracția literaturii lui Ștefan Baciu poate fi rezumată în patru puncte următoare:

1. Sfera intimă a poeziei și Orizontul Arhipelagic

Ștefan Baciu nu este un singur individ. Baciu este o încrucișare de poezie, un poliedru. În el locuiesc multiple voci care răsună din toate colțurile lumii. Poeți de pretutindeni, pe care Baciu i-a întâlnit pe meleagurile în care s-a tot mutat, i-au trimis cuvinte, idei, poeme. Există o limbă care mărturisește viața unui individ sau poartă istoria fiecărui pământ. Primul număr al *Scrisorii Internaționale de Poezie MELE* se deschide cu manifestul lui Baciu:

„MELE, Hawaiian for poetry, poesia, poesie, gedicht, shi ["shi" means poem or poetry in Chinese and Japanese], hopes to serve as an international tie between poets, artists, and readers of poetry throughout the world. MELE is a step toward that universal understanding about which so much is said and so little done. MELE: from an island in the Pacific to the world, a letter which may be signed by all who believe poetry is freedom, truth, action, revolution. From these shores we sing with Lautréamont:

« Faisons un grand effort, et accomplissons, avec le sentiment du devoir, notre destinée sur cette terre. Je te salue! Vieil ocean! »"

Baciu, citând adesea maxima poetei venezuelene Lucila Velásquez, „Poezie, rezistă!", și-a îndreptat activitatea literară spre eliberarea societăților închise, iar „Acțiunea și Revoluția" în poezia sa erau mijloace de a urmări „Libertatea și Adevărul". Poezia lui, antologie-editare, scrierile (auto)biografice sunt cristalizări ale acestei rebeliuni poetice. Cu toate acestea, esența celei mai remarcabile încercări poate fi găsită în *MELE International Poetry Letter*. MELE înseamnă „Poezie", „Cântec" sau „Rugăciune" în limba hawaiană, indicând nucleul tradiției literare orale, esențială în cultura hawaiană. În numele MELE, Baciu a trimis scrisori prietenilor săi care erau împrăștiați în întreaga lume, pentru a le recruta poeziile și operele de artă.

Răspunzând apelului său, poezie, piese de teatru, artă vizuală precum fotografia sau ilustrațiile, mesajele personale… opere literare diverse au ajuns de pe tot globul în mâinile lui Baciu, și înapoi spre glob.

Printre acestea s-au numărat lucrările lui Octavio Paz, o comoară a literaturii latino-americane și o figură deosebită în înțelepciunea lumii de astăzi, și câțiva poeți importanți din mișcarea modernistă braziliană, printre care Manuel Bandeira, Carlos Drummond de Andrade sau Raul Bopp. Mulți alți poeți importanți ai Americii, precum poeții revoluționari și dizidenți din Nicaragua, Pablo Antonio Cuadra, Ernesto Cardenal sau poetul călugăr Thomas Merton, poetul strălucitor din Ecuador, Jorge Carrera Andrade, costaricanul Francisco Amighetti, au contribuit la MELE cu lucrările lor. De asemenea, s-au alăturat și și-au împărtășit nostalgia prin poezie scriitori și artiști de exil din România: Eugène Ionesco, Mircea Eliade, Emil Cioran, Marcel Iancu, Andrei Codrescu etc… Și scriitorii români rămași în țară, inclusiv cei care fuseseră condamnați ca dizidenți politici, au împărtășit poezie cu Ștefan Baciu pentru MELE: Victor Valeriu Martinescu, Ion Caraion ș.a.

Chiar dacă MELE a reunit poeți și artiști renumiți, s-a opus elitismului literar și, prin urmare, s-a deschis și unui public mai larg. De exemplu, copiii au fost invitați să publice poezii în „MELE Keiki", adică „MELE/poezie-în-copii". MELE a inclus și poezii ale unor colaboratori anonimi, care au fost strecurate sub ușa biroului universității lui Baciu. În această comunitate de poezie oarecum tangibilă, dar și simbolică, au fost dărâmate zidurile inutile din jurul naționalității, rasei, clasei, sexului și vârstei. Controlul, autoritarismul au fost refuzate în spiritul MELE.

MELE International Poetry Letter a fost lansată inițial în 1965, la scurt timp după sosirea lui Baciu la Honolulu. Au fost exact 90 de numere în total, inclusiv ultimul dedicat lui Ștefan Baciu însuși de către alți poeți și alte poete de MELE după moartea sa, în 1993. MELE a fost realizat manual, tipărit doar în tiraj foarte mic, în medie 200-300 de exemplare pentru fiecare număr, dar se spune că ar fi fost livrat în 50 sau 60 de țări din insula Oafu din Hawaii, dispersându-se prin rețeaua de schimb a acestor „Scrisori de poezie" peste toate oceanele.

MELE este un cosmos vast și pluralist, care a generat o sferă intimă țesută prin prietenia de poezie. Poate fi privit ca un ecou al speranțelor poeților și artiștilor, în care și-au insuflat propriile povești pentru a-și elibera spiritele ca mijloc de supraviețuire față de catastrofele istoriei.

Ștefan Baciu a îmbrățișat și a dat glas tristeții lor, creând un spațiu de convivialitate poetică și solidaritate în paginile MELE, rezonând de voci dornice de viață, în angoasa pierderii, dar și pline de bucurie de a-i întâlni pe „ceilalți" și de a avea șansa de a păși în acest spațiu de comuniune. Confruntat cu violența, intoleranța și tot felul de metode de suprimare în această societate modernă efervescentă, cred profund că MELE poate și ar trebui să ofere indicii fundamentate de abordare a publicisticii poetice.

2. Culegând vocile mici, reduse la tăcere de istorie

Atât MELE, cât și autobiografia și biografia lui Baciu sunt încercări de a prelua vocile „celorlalți". Baciu a scris o serie de autobiografii. Una dintre ele se intitulează *Praful de pe tobă* (1980). Deși este o autobiografie, este vorba despre prietenii pe care i-a întâlnit și cu care a avut prietenii profunde tocmai în România. Acești indivizi, care sunt ca praful efemer care se desprinde de pe tobele care bat eroic în marșul istoriei, au trăit cu siguranță acolo și în acel timp. Baciu mărturisește și reînvie în scrierile sale aceste prietenii – martor că fiecare dintre ei a fost într-adevăr viu, chiar dacă istoria i-a redus la tăcere și i-a uitat.

Există și o carte care mi se pare una din cele mai frumoase din lume, intitulată *Mira* (1979). Cartea este dedicată iubitei sale soții Mira, care a murit înaintea lui în Hawaii. Din România prin Elveția, Brazilia, țările Americii Latine, Grecia și până la Hawaii, itinerariul lor este descris în detaliu în această „dublă autobiografie". Iar volumul se deschide cu o dedicație pentru prietenii de suflet pe care i-a întâlnit în fiecare loc pe unde a trecut.

Cealaltă autobiografie, din perioada latino-americană, este *Los muertos no toman cafe (Morții nu beau cafea)*. Scrisă în spaniolă, aceasta a rămas neterminată, dar a supraviețuit manuscrisul dactilografiat. Printre memoriile din perioada braziliană se numără *Ravradio '98*, scrisă în portugheză. Ambele sunt încercări de a perpetua în formă scrisă memoria prietenilor de suflet pe care i-a întâlnit în pribegie.

Scrisul lui, nepreocupat de el însuși, ci de oamenii și de locurile în care și-a reflectat gândurile și cuvintele, are un principiu etic înalt. El ne amintește că, în vremuri atât de grele sau de plăcute, individul supraviețuiește ca o ființă de neînlocuit în umbra Istoriei.

3. Poetica de Nostalgie (*Dor, Saudade, Aloha*)

Scrisul lui Baciu nu este doar o descriere cronologică a evenimentelor, chiar și în memorii sau autobiografie. „A-și aminti e a trăi" spune un proverb post-festum al Carnavalului din Rio, citat de Baciu. El a scris despre momentele trecute ca și cum le-a retrăit în propria sa viață. Acesta este, de asemenea, un proces subconștient. Amintirile din diferite locuri se conectează și se ivesc în moduri neașteptate.

Așa transcende – prin magia lui Ștefan Baciu – orizontul poeziei.

„Dorul" românesc se contopește cu "Saudade" din America Latină și "Aloha" din Hawaii pentru a-și țese propria geografie spirituală. Această adâncă nostalgie se cristalizează sub formă de poeme, în ultima culegere de poeme a lui Baciu, apărută postum, *Peste o mie de catrene – Sub Tâmpa din Honolulu...* (1998).

În ultimii săi ani de viață solitară în Hawaii, a scris catrene în fiecare zi – un jurnal pentru a persevera de la o zi la alta, rememorând momentele prețioase din trecut, din zilele tinereții. Într-o stare de aproape completă orbire, în beznă și în imposibilitatea de a-și mișca corect corpul din cauza bolii Parkinson, el retrăia prin autenticitatea artei, momentele vieții trecute. Iar acesta nu este un proces proustian, așa notează sora poetului, criticul literar Ioana Mărgineanu: „Romanului lui Proust i se opune ceea ce poetul și-a dorit a fi catrenele – o sumă de haiku-uri românești. Mici «pastile concentrate» în care pulsează stări sufletești contradictorii, tonalități, încărcate de triste și ușoare nostalgii sau melancolii adânci, fulgurări sau țâșniri orbitoare de soare, lumină, dragoste de viață." Aceste nostalgii sunt dedicate „patriei". „Patria" lui Baciu este, firește, România, dar nici aceasta nu este un punct fix geografic sau național, ci constă într-un ansamblu de poezii ale prietenilor și locurilor sale dragi. Opunându-se violenței și conflictelor provocate de naționalismul exclusivist, etnocentrismul sau alte înțelegeri ideologice și schematice, Ștefan Baciu a diseminat arhipelaguri de speranță prin răspândirea în lume a „poemelor vieții".

4. Poezii de citit în vremuri de criză

Există două poeme scrise de Baciu care sunt foarte importante pentru mine. Le citez aici.

„Vreau să scriu un poem/ atât de simplu ca un pahar cu apă/ sau ca o bucată de pâine uitată /pe-un colț de masă de-o mână de copil./ un poem transparent ca o fereastră/ și în același timp ușor ca o bucată de plumb în aripi/ greu ca un fluture în oraș, între camioane,/ un poem făcut din cuvinte/ care nu se văd, dar al căror ecou se aude/ câteva sute de ani murmurând/ ca un râu, fără-ncetare." (Condei)

„Înainte de izbucnirea celui de-al treilea război mondial/ mai vreau puțin timp liber, timp fără orar,/ să împlinesc câteva lucruri din cele mai importante/ vreau să deschid geamul ca să văd dacă mâine va ploua/ vreau să șterg praful de pe cărțile din bibliotecă/ să-mi iubesc nevasta privind același tablou/ vreau să scriu o constituție pentru păsări/ să flutur o batistă peste cerul inutil/ fără intenția unui adio sau a unei parașute.// Pe urmă, primul avion cu reacție/ va scrie ultimul cuvânt." (Declarație de principii)

Aceste poeme au fost scrise la scurt timp după criza cubaneză, 1962. În apocalipticul prag al unei epoci în care o singură rachetă putea distruge lumea, Baciu privea micile bucurii zilnice ca pe niște grații. Acestea îi sunt critic-necesare pentru viață. Sunt opusul unor cuvinte mari care glorifică ideologii precum capitalismul și comunismul sau națiuni și popoare. Este o poezie care nu încearcă să fie mare. Este o poezie mică. Este o poezie ca pâinea, ca apa, ca viața umană. Este o poezie care cântă pentru întâmplări mici, comune și uneori banale, dar esențiale pentru a ne trăi viața cotidiană. Nu trebuie să uităm aceste lucruri mici. În timpul nostru, al dezastrului Corona, obișnuiam să mă așez lângă râu [râul Kamo din Kyoto – *n.n.*] și să recit aceste poeme ale lui Baciu. Mă simțeam astfel încurajat să trăiesc în viața, chiar așa, dificilă! Privirea delicată asupra vieții-în-mic este ceea ce trebuie să rămână neschimbat pentru sute de ani, indiferent de ce perioadă de timp trăim. Eu așa cred.

Yoshiro Sakamoto a răspuns la acest interviu în limba română.

Continuare în nr. 2/2024

„Ștefan Baciu nu este un singur individ. Baciu este o încrucișare de poezie, un poliedru. În el locuiesc multiple voci care răsună din toate colțurile lumii. Poeți de pretutindeni, pe care Baciu i-a întâlnit pe meleagurile în care s-a tot mutat, i-au trimis cuvinte, idei, poeme. Există o limbă care mărturisește viața unui individ sau poartă istoria fiecărui pământ."

Anul Bruckner

„UN MISTIC GOTIC RĂTĂCIT ÎN PLIN SECOL XIX”

Costin Tuchilă

Deși de șase decenii muzica lui Anton Bruckner, ca și cea a lui Mahler, a cunoscut o veritabilă renaștere, ea continuă să fie refuzată de o categorie, nu foarte restrânsă, de melomani, și nu dintre cei mai puțin avizați. Simfonismul brucknerian este considerat greoi, plictisitor, dacă nu de-a dreptul „ininteligibil”. Și, ca revers, adepții sunt, ca și în cazul lui Wagner sau Mahler, fanatici. În ce privește receptarea muzicii lui Bruckner nu există, se pare, cale de mijloc. Decât poate pentru cercetător și pentru critic, dacă are echilibrul necesar. Dar și în această privință, istoria receptării operei bruckneriene e plină de contradicții și contraste care le repetă într-un fel pe cele din timpul vieții compozitorului născut în 1824 [1]. Bruckner însuși a operat destule modificări în partiturile socotite încheiate ale simfoniilor sale. Multe dintre ele, se spune, la sugestia sau insistența prietenilor. În plus, acest muzician aproape umil își făcuse o regulă din a se consulta cu interpreții și simpatizanții lungilor sale simfonii chiar în timpul, de obicei îndelungat, al elaborării lor. Trăia suficiente clipe de derută, de îndoială; la cealaltă extremă, avea momente când respingea ferm părerile dirijorilor care îi condiționau executarea simfoniilor de prescurtări și schimbări în orchestrație. Ceda greu, treceau ani lungi până când se hotăra… Simple contradicții creatoare? E greu de știut astăzi dacă și cât era de acord Bruckner cu asemenea „revizuiri”. Documentele ar arăta că nu le admitea decât de circumstanță. Vorbind despre prescurtările făcute în partituri, Bruckner se exprimă cu claritate: „Întregul este pentru mai târziu, și numai pentru cunoscători și prieteni…” Accepta modificări „în spiritul execuțiilor de atunci”. Avea (care compozitor nu are?) slăbiciunea firească de a dori să-și asculte propria muzică.

Anton Bruckner în 1868

O statistică alcătuită de Mihai Moroianu, autorul unei solide monografii *Anton Bruckner* [2], arată astfel: „Dacă răsfoim cele 9 simfonii și cele 3 misse, vom întâlni multiple remanieri, după cum urmează: *Simfonia I* numără două versiuni în 24 de ani; *Simfonia a II-a*, trei versiuni în 5 ani; *Simfonia a III-a*, trei versiuni în 16 ani; *Simfonia a IV-a*, patru versiuni în 15 ani; *Simfonia a V-a*, două versiuni într-un an; *Simfonia a VIII-a*, patru versiuni în 5 ani; *Missa în re minor*, două versiuni în 12 ani; *Missa în mi minor*, două versiuni în 16 ani; *Missa în fa minor*, trei versiuni în 22 de ani…” Așa încât cerința expresă a lui August Gollerich, care solicită în 1912 „restaurarea științifică a întregii opere după manuscrisele inițiale”, era salutară, „căci, într-o anumită privință – scrie Mihai Moroianu – drumul parcurs de la prima redactare și până la transformările efectuate în decursul anilor conferea operelor bruckneriene un bizar caracter de produs colectiv, diacronic, care nu putea fi tolerat. De aceea, s-a pus întrebarea dacă înșiși discipolii maestrului intuiseră pe deplin întreaga semnificație a acestei opere atunci când s-au grăbit să-i dea sfaturi. Toate faptele ne îndreptățesc să ne îndoim de acest lucru: ei se mărgineau să-și venereze idolul cu același fanatism cu care îl slujeau și pe Wagner. Abnegația cu care au colaborat la primele «ediții canonice» ale operelor bruckneriene și munca lor anonimă pentru modelarea și așezarea acestor monumentale simfonii în câmpul de forță stilistic wagnerian stau mărturie în acest sens”.

Treptat, la câteva decenii de la moartea compozitorului, restaurarea partiturilor bruckneriene în versiunea originală, înlăturând șirul de subiectivități „anonime”, începe cu adevărat să se producă – mai ales odată cu înființarea Societății Internaționale Bruckner (Internationale Bruckner Gesellschaft, 1927 la Leipzig, fondată oficial în 1929 la Viena) de către Max Auer. E drept însă că, în ciuda eforturilor, nu în

[1] 4 septembrie 1824, Ansfelden, Austria Superioară. A murit în 11 octombrie 1896 la Viena.

[2] București, Editura Muzicală, 1972.

toate situațiile contribuția străină din partiturile lui Bruckner a putut fi identificată…

Bruckner este un exemplu elocvent de muzician pradă disputelor din epocă. La Viena, adepții lui Brahms l-au negat, wagnerienii l-au primit cu exaltare. *Simfonia I*, dirijată de compozitor în 1868, se bucurase de succes la prima audiție, Eduard Hanslick, liderul criticii muzicale vieneze, dedicându-i o cronică favorabilă, fără însă ca partitura să aibă și ecou. *Simfonia a II-a* (1873) a fost primită cu reticență, cu oarecare nemulțumire de critici, pentru ca *Simfonia a III-a* să marcheze în 1877 cel mai mare eșec din cariera lui Anton Bruckner, desființat de influentul cerc al brahmsienilor care dominau viața muzicală vieneză. Publicul vienez a părăsit sala în timpul concertului din 16 decembrie 1877, orchestra a fugit și ea la sfârșit, compozitorul, dirijor de nevoie (dirijorul ales, Johann von Herbeck, murise cu o lună înainte), a rămas înconjurat doar de câțiva susținători, printre care se afla și Gustav Mahler. Hanslick avea să-l considere un periculos epigon wagnerian, care trebuie oprit neîntârziat. Circulă chiar anecdota că, întrebat de împărat cu ce îl poate ajuta, Bruckner i-ar fi cerut să-l oprească pe Hanslick să mai scrie atât de rău despre muzica lui…

Simfonia a IV-a, „Romantica”, dirijată de Hans Richter, a fost bine primită în 1881, dar opoziția brahmsienilor era încă departe de se fi temperat. În fine, Viena l-a acceptat pe Bruckner doi ani mai târziu după ce *Simfonia a VII-a* fusese cântată, în 1884, cu mare succes la Leipzig, poate cel mai mare succes al compozitorului. În 10 decembrie 1886 Hans Richter a dirijat *Te Deum* de Bruckner și după aproape un deceniu de la prăbușirea din 1877, compozitorul se bucura de aprecierea vienezilor. Revizuite la reluare, prima și a treia simfonie deveneau acum cunoscute.

După moartea lui Bruckner, apropierea de muzica lui s-a făcut în aceeași manieră contradictorie, dar la altă scară și cu perioade de eclipsă. La începutul secolului XX Bruckner avea deja adepți fanatici, pe linia marilor dirijori care îi promovaseră simfoniile încă din ultima parte a vieții, Hans Richter, Arthur Nikisch, Felix Mottl. Nu e deloc curios că fiecare a dorit să servească această muzică în chip diferit. Cei pe care i-am putea numi continuatori ai manierei dictate de dirijorii contemporani lui Bruckner, prescurtau majoritatea simfoniilor. O dată memorabilă, 11 februarie 1903, când a avut loc la Viena prima audiție a *Simfoniei a IX-a în re minor*, rămasă neterminată, aducea ideea de retușare considerabilă a partiturii, prezentată de Ferdinand Löwe în altă orchestrație, din dorința sinceră de a o face viabilă… Acest elev al lui Bruckner opera un fals grosolan, deși nimeni nu l-ar putea acuza de contrafacere. Era animat de cele mai bune intenții, pornind de la realitatea partiturilor bruckneriene – de la inventarul de versiuni ale aceleiași lucrări.

Dincolo de toate aceste probleme de reconstituire fidelă a textului bucknerian, monumentalitatea simfoniilor sale, puse în relație cu creația similară a lui Beethoven și Schubert, apoi, ca modalitate de abordare a materialului sonor, cu Wagner, în admirația căruia a trăit, entuziasmează astăzi prin raportarea directă la planul divin pe care aceste lucrări ample, cu multe lungimi, o conțin. Pe cât de stângaci, până la grosolănie (spun unii), pare să fi fost omul, pe atât de elocventă este apropierea lui de esența adorației creștine. Liszt l-a numit pe Bruckner „menestrelul Domnului”. Mahler spunea că autorul *Simfoniei „Romantica”* este „jumătate Dumnezeu, jumătate prostănac”. Claude Debussy considera simfoniile lui Bruckner „munți de linte”, cu „inconsistente dimensiuni, pretențios colosale”, criticând repetările inutile ale motivelor și vorbind despre „barbaria bruckneriană”. Pentru Furtwängler, Bruckner a fost „un mistic gotic rătăcit în plin secol XIX”. Postromantismul bucknerian are, într-adevăr, o pronunțată tușă medievală. Dar legăturile nu sunt greu de făcut: între Schubert și Bruckner, de pildă, continuitatea este directă. Spiritul vienez nu e deloc absent din opera lui Anton Bruckner, maestrul orchestrei transformate într-o imensă orgă, misticul alămurilor de foc. O orgă în care nu se mai întrevede nimic din spiritul baroc al lui Bach, pentru că aici spațiul este dilatat, totul fiind gândit pe acea dimensiune verticală ametitoare, proprie goticului. Simfoniile sale sunt asemenea proiecții grandioase prin care poate fi atinsă iluzia comunicării.

„Dacă există în muzică un aspect uman, unul național și altul universal – scrie Michel Lancelot [3] – nu întâlnim nici un alt creator la care aceste trei elemente să fie reunite cu atâta plenitudine ca la Anton Bruckner… El cuprinde și unește într-o singură imagine pământescul cu divinul, temporalul cu eternul, cântecul pădurilor și al câmpiilor cu cel al ursitei omenești, în esența sa cea mai elevată, cea mai definitivă.”

[3] **Michel Lancelot**, *Anton Bruckner*, Paris, Éditions Seghers, 1964.

„Pentru o categorie, nu foarte restrânsă, de melomani, simfonismul bucknerian este considerat greoi, plictisitor, dacă nu de-a dreptul «ininteligibil». Și, ca revers, adepții sunt, ca și în cazul lui Wagner sau Mahler, fanatici.”

Poesis

Valeria Manta Tăicuțu

Poetă, prozatoare, critic literar
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

vânt cu miros de pâine

au trecut ploile acelea care îmi desenau
nopți nedormite sub ochi

tata a rămas în ele, cu salopeta lui
neagră de fum și ulei

încă mai trece mâhnit printre cuburi,
metri cub de lemn,
acolo se aliniau
pădurile tăiate, Galionul și Trotușul tot mai roșu,
tot mai turbat

așchia intrată sub gater în trup n-a mai simțit
niciodată vântul cu miros de pâine
caldă și grea, la doi lei rotundul

așchia aceea rămasă în trup lasă în urma mea,
mai ales în nopțile cu lună plină,
umbre lungi de copaci vorbitori

va fi prăpăd

e tot mai frig, fereastra se umple de litere,
semn de iarnă prelungită.

limbajul codificat al fulgilor de nea se întâlnește cu vaietul
petalelor smulse din cireș, cu sughițul câtorva crenguțe de
caprifoi și cu trilul stins al unei mierle rătăcite
va fi prăpăd, suspină niște cuvinte poetice,
plutesc și ele pe unde pot, ecranul telefonului e mic
și nu le încape,
evadează ca neroadele și se pierd în văzduh
duse de vânt printre fulgi

să vânturi vântul, să-l vânezi, să fierbi zăpada sunt
învățături dureroase, vin dintr-o experiență domestică
unii cred că-i livrescă, mă rog, nu-i poet să nu fi trecut cu
spaima prin ele, fără să învețe nimic de fapt

nu-i poet care să nu jelească mierla din neagra pădure
a lui Trakl, simbolul ei de moarte și frig, lipit ca o etichetă
pe toate recipientele magice
cerneală, cenușă, poate și vis, poate și noapte, speranță
deșartă în zorii de zi
toate sunt semne de iarnă prelungă, intrată fără drept în
verdele crud, inocent și fragil, în ochiul meu tot mai mirat

cântec de leagăn

sunt fierbinte, fulgii de zăpadă nu-mi mai ajung pe haine
se topesc la un centimetru de inimă, în dreptul ei,
pe haine rămâne doar o pată mai închisă are formă de
inimă și miroase a ars palpită aritmic,
e la modă să fii cardiac, dai mai repede valea de lacrimi pe
locul cu verdeață, fără întristare ori suspin

când m-am născut, era viscol, era ianuarie, era o vreme să
nu scoți copilul din burta mamei, ca să-l trimiți în lume
pe malul Trotușului sângerau miei-mielușei smulși de lupi
din saivane, părăsiți acolo în zgomotul puștilor descărcate
de stăpânii cocoșilor de munte și ai pieilor de zimbru de
vulpe de urs

mieii-mielușeii zăceau pe mal, pluteau pe el ca pe apă cu
strigătul oprit în ochi, se uitau la ei niște nori și niște fulgi
de zăpadă până intrau sub gheață sub frig și nu se mai vedeau

eu îi auzeam fiindcă nu eram complet ieșită din vis, din
valurile lui călduțe, din întunericul lui matern, îi și
vedeam, fără să-i recunosc, nu le învățasem numele, nu
știam cuvintele noii lumi, iar cea din care tocmai plecasem
se topea foarte blând

mă legam prin țipăt de cuvintele ei și le uitam pe loc și pe
veci, erau cuvinte din limba îngerilor, de uz intern, nu de
circulație internațională
nani, nani, auzeam și mi se părea că se rupe ceva în dreptul
inimii (nu știam că așa se numește, dar mieii știau și mă
învățau și pe mine), nani, nani, și fulgii de zăpadă cădeau
cu zgomot și nu se mai topeau

căderi

uneori cade cerul pe mine

fac cruce cu privirea (sus jos stânga dreapta și retur)
caut un punct de sprijin
o aripă de înger o pană un fulg măcar

dar e cenușă peste tot,
o mâzgă densă ca valul de greață care mă scutură din zori
până a doua zi în zori și tot așa, zi de zi,

nici nopțile nu sunt mai breze, vreau să văd un colț de lună,
o steluță, acolo,
să știu că am rămas cu toții în aceeași galaxie,
că pământul n-a luat-o razna (ca noi toți),
că nu se duce învârtindu-se în neant,
că mai există, cum cred proștii,
speranță (adică acea chestie filosofică psihologică și de alt mare fel, pe care poți s-o fumezi ilegal până se dă liber la iarbă și pastile de extaz)

și cerul continuă să cadă pe mine și pe cei care-mi seamănă
el cade și eu mă tem
de ziua în care ne vom obișnui cu asta,
de ziua când

anormalul va deveni starea firească de normalitate acceptată
atunci va fi o zi bună să prinzi moartea din urmă
să faci pace cu ea și cu tine.

ramul

pădurea e tânără, cea bătrână a ars în sobele de gospodari,
în iernile tot mai sălbatice
cea adultă a fost tăiată cu entuziasm, plimbată fraudulos în camioane ori trenuri de marfă nesfârșite peste granițe, e de mult mobilă stil scumpă și rară, nici copiii copiilor noștri nu vor avea în case așa ceva

pădurea tânără nu are memorie, nu are încă identitate, nici mister și nici povești nu mai știe
crește la întâmplare din cioate, peste locurile cu vechi coroane de stejar îngropate, se spune că ele nu putrezesc în adânc, se retrag acolo într-o pădure subterană, ferită de hoții de lemn, protejată de duhuri care-au fost cândva activiști inutili de mediu

pădurea cea tânără e uneori zănatică, dansează în ploaie în vânt după un ritm necunoscut nouă, care-am uitat de zâne, de cerbi cu stea în frunte și de jocul de iele
ce joc, unii își pierdeau mințile când rătăceau noaptea în el, pe noi nu ne paște pericolul, mințile ne sunt pierdute de mult în alt fel de jocuri, unele politice, altele pe laptop ori telefon, toate, devoratoare de timp, smintite fiindcă și lumea e smintită

pădurea cea tânără e rară și nesigură, o părăsesc și lupii, și urșii, grăbiți să intre în sat, în comună, chiar și-n oraș, toboșari ai gunoaielor menajere,
de aceea nopțile sunt pline de urlete, de schelălăitul tomberoanelor rostogolite, de respirația grea de tutun a vânătorilor ascunși în casă, după legi care-i fac neputincioși

cred că pădurea cea tânără moare încet, ca orice copil nedorit, lăsat în voia sorții, să-l crească ea

Vedere de iarnă cu satul Sloten în spate, pe dreapta, văzut din direcția sud, 1624.
Gravură de Simon Fokke (1712–1784), desenator și gravor olandez

Poesis

Valentin Busuioc

Poet, prozator, dramaturg
Membru al Uniunii Scriitorilor din România
Fotografie de Kadir Incesu, 2018

Testament

adevărat îți spun
și cei sătui suferă
poate mai mult decât tine
că nu ai o bucată de pâine
pe care să o ascunzi în gura unui câine flămând

și cei ce caută adevărul
spun minciuni
poate mai mari decât stelele sub care visează

și cei însetați suferă
că nu mai pot prelinge o lacrimă
pe obrajii sfinților din icoane

adevărat îți spun
când va muri ultimul poet
se va vedea că cerul era albastru
de la cerneala de scris

Somn

nu toate pietrele dorm
după cum se spune

sunt și pietre care s-au trezit

unii dintre noi le spunem
statui

Inima

poți avea o inimă mare
însă mai bine să ai una curată
fiindcă
se spune
dacă ai inima curată
îl poți vedea pe Dumnezeu

chiar din palma în care te ține

Leacuri din bătrâni

încă de la început mi s-a spus
pentru această afecțiune
numită viață
trebuie doar să-mi golesc mintea
și să am pregătit pe noptieră
un pahar cu apă
la temperatura camerei

se iau zilnic două pastile
nu mai mult
una rotundă și luminoasă
la trezire
cealaltă
subțire și albastră ca cerul
înainte de somn

de când există boala asta
nu se poate altfel

totuși
ne întristăm nespus
când auzim că unii nu au mai avut răbdare
și au luat toate pastilele
dintr-odată

Cel mai mare poem

Ce mare ești, Doamne,
că intri într-o sămânță de mac
și o ajuți să te arate lumii!

Dumnezeu se gândește la mine

mă uit la cer
și risipesc cu degetul norii

din când în când
aud cum pescărușii mă cheamă
dar nu-i învrednicesc cu niciun răspuns

poate că așa m-am născut
la suflet să nu am așternut

simt totuși că Dumnezeu se gândește la mine
iar să mor acum
mi-e rușine

voi mai trăi o zi
apoi alta și alte zece mii
iar în ultima o să-mi iau inima-n dinți

sufletul o să mi-l înalț ca pe-un zmeu
și cu ochii închiși mă voi întoarce acasă
mama și tata mă vor aștepta în prag
iar pe masă
întrupat într-o coală albă de scris
o să m-aștepte chiar Dumnezeu

însă azi sunt visător
sufletul mi-a rămas de copil
încă mai cutreier păduri și mai beau din izvoare
încă mi-e teamă să zbor
așa că risipesc cu degetul norii
doar-doar îl voi vedea pitit după unul
pe Dumnezeu

însă El mă iubește
s-a ascuns chiar pe partea nevăzută a inimii

știe că nu ne-am putea întâlni chiar acum
mi-e rușine

Oxigen

de la spital m-am întors
cu ditamai radiografia pulmonară

neavând cum să o țin
am lipit-o pe geamul autobuzului

tot drumul spre casă
am văzut orașul numai în alb-negru

totuși
când treceam prin dreptul copacilor
plămânii aceia cenușii se umflau
și frunzele deveneau iarăși verzi

când am coborât
radiografia mi s-a părut mai grea
și mai umedă

am lăsat-o fără nicio părere de rău
lângă primul copac ofilit

un oftat prelung s-a auzit în urma mea
însă de teamă ca nu cumva să fie totul un vis
mi-am ținut respirația
până acasă

Focuri vii

mama a crezut toată viața
că în noaptea de Sânziene
deasupra locurilor unde este îngropat aurul
ard focuri vii

ani la rând
mi-a spus că le-a văzut
a săpat tot dealul
dar nu a găsit nimic

când am luat primul salariu
am cumpărat un inel
și l-am îngropat în grădină
(pe deal nu mai putea urca)

în noaptea de Sânziene
am înmuiat puțină vată în spirt
i-am dat foc acolo
apoi am chemat-o la geam
și i-am arătat minunea

a doua zi a săpat și a găsit inelul
l-a probat și l-a pus la loc

nu era din aur
am întrebat-o când s-a întors

ba da
era
că doar ai văzut și tu flăcările
numai că era prea mic pentru mine

îl las să mai crească puțin

când va fi numai bun
o să cobor să-l probez

Priveghi

din când în când
mai moare câte un prieten

de cum auzi
îți dau lacrimile
însă le strângi bine sub pleoape
și spre seară le duci la priveghi

acolo plângi liniștit
el nu te vede
are ochii închiși

după un timp
îi strângi mâna ușor
până când amândouă-s la fel
căldicele

atunci
lacrimile lui prind curaj
și ies să-și ia rămas bun
de la ale tale

Dorința Carlei

cea mai nereușită poezie
mie să mi-o dedici

ai încredere
o voi lua cu mine-n mormânt

știu că din când în când o să vii
să încerci s-o rescrii

Poesis

Gina Zaharia

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Scriitorilor
din România

Hei, timpule...

Hei, timpule, stai puțin,
de mult încerc să te opresc și n-am reușit,
acum poate am noroc, văd că șchiopătezi, ori te prefaci,
îți verifici puterea de seducție, de convingere, de înțelegere,
nu-i așa?
Dragă timpule, eu te respect și te urmez, dar dă-mi răgaz
să cutreier tot ceea ce mi-e drag:
pădurea de stejar, gârla din satul meu, ora primei iubiri,
să trec prin tablouri semnate de artiști în formă,
apoi să scot apa dintr-o fântână cu ciutură.

Hai, fii bun și pregătește cina, voi invita niște poeți,
adică vom veni împreună,
toți te adoră, ia să vezi, vei fi în centrul atenției,
vei afla lucruri interesante,
poate vei lăcrima, cine știe, ori vei râde în hohote
când vei zări anotimpurile furișându-se la fereastra ta
cu veșmintele îmbrăcate în grabă,
o harabaură nu-i așa?
apoi se va face liniște cât să asculți stările poeților,
că la ei vreau să insist,
despre unii știu câte ceva, alții vor face poemul zilelor
noastre,
nu voi lipsi, de când îmi doresc să particip la un asemenea
cadou!

Fiindcă totul e pentru tine, nimic nu se va risipi,
vor cânta greierii în iarba uscată,
vor trece caravane de cuvinte prin sufletul tău,
hoții vor orbi la spartul valorilor,
chiar și vântul se va minuna de o asemenea reprezentație,
tu trebuie doar să mă recunoști, atâta tot,
să mă recunoști și să mă ții aproape că apă vie ți-oi da
și șoapte dulci
voi arunca
peste ziua de mâine.

Ai încredere așa cum și eu am, voi merge în urma ta
și înaintea ta dacă va fi nevoie,
știu să adaug miere peste pelin, să duc ștafeta păcii
unde nici nu gândești,
figurinele din lut mă vor învăța că viața e focul
în jurul căruia arunci
semințe de platan și faci piruete,
îți place ori nu, ești odihnit ori doar curios,
dai autograful clipelor
pe câteva simboluri clandestine.

Acum că ți-am enumerat secvențele astea, pregătește-te
să reziști
rugăminții mele,
nu voi renunța așa ușor, nici nu mă voi bate
cu cei care-ți ies în cale,
mă voi ruga odată cu tine, și singură mă voi ruga
când și când,
să nu îmbătrânești, să nu delirezi, să strălucești
la răsărit și la apus,
să porți iubirea ca pe un stindard al fericirii,
să lupți pentru cei care cred în tine,
așadar, și pentru mine să lupți,
să nu mă uiți dincolo de prag, nici în vifor să-mi arunci
privirea de-acum.

Te voi invoca în visele mele,
te voi sluji pe drumurile lungi,
te voi răsplăti cu priviri adânci și dulceață de fragi
dar, mai ales, îți voi întoarce toate gândurile bune,
în parfumul verilor vei adormi,
la pas cu voinicii vei merge,
munții cu teamă te vor striga, merele în livezi te vor coace,
șerpii râuri de foc vor deveni, buturugile se vor întoarce
în rădăcini,
casele vor avea acoperișuri din paie solare,
nisipul va purta iubirea în valuri,
în biblioteci vor stăpâni cerșetorii,
pe dealuri vor înflorii cireșii de iarnă,
iar eu, eu te voi recunoaște din toate valorile vieții,
și te voi aștepta, mereu, cu poeții,
la cină.

Din când în când îți scriu, mamă

Te-am adus în poemul acesta, mamă,
locul tău e într-un pat de rouă și fluturi,
dar eu am treabă și numai așa te pot lua cu mine.
Mai ții minte când ți-am arătat prima mea carte de poezii,
am o fotografie cu tine cum citeai din ea și tare mi-era drag,
mamă,
simțeam că apreciezi zgârieturile mele pentru ziua
când mângâierea ta va deveni vânt.

Acolo, acasă la noi, singurătatea se joacă prin toate
ungherele,
e într-un fel, stăpână, îmi vine s-o bat, dar ce crezi,
s-a instalat peste tot, mă prostește, râde pe înfundate,
ce am fi alungat-o noi amândouă, mamă,
de mine nu-i este teamă, crede că-s musafir la ea acasă,
cam așa e, mamă,
dar eu știu că sunt musafirul casei noastre și nu al ei.

În pivniță e întuneric, câțiva păianjeni alungați de tine
și-au recucerit locul,
nu i-am lăsat, știam că la tine prima ordinea,
când s-a lăsat întunericul am privit pe geam,
pâlpâia bătrânețea la alte case,
da, era acolo, cicăloasă și gârbovită.

De multe ori mi-am dat seama că în zadar te caut,
știu că Domnul ți-a dat un loc al tău,
mă rog să-ți fie bine și te mai rog să vii la mine în vis,
așa cum ai făcut de multe ori.
Câte nu am vorbit și dincolo de viața ta!
De câte ori ne-am îmbrățișat, mi-ai mângâiat fruntea
când aveam Covid,
bată-l să-l bată,
ai avut grijă de mine,
ai luptat alături de mine pentru zilele mele.

Din când în când ți-am scris câte ceva, ca și acum de altfel,
dar tu vezi tot ceea ce e pe aici,
știi că mă mut dintr-un oraș în altul,
să-i îmbrățișez pe cei dragi,
că, în zi de post, fac ghiveci de legume așa cum m-ai învățat
tu când eram mică,
că ador cetățile, trăinicia lor îmi aduce aminte
de legătura noastră,
poate nu e așa, dar odată am luat potecile pădurii la pas,
trosneau ferigile pe lângă drum,
mă aplecam să culeg albăstrele ca altădată,
nimic n-am uitat, nimic, nimic.

Mi-am luat gumari să-i port pe dealuri, mai sus de casa
noastră,
să spun, pentru necunoscători,
că-s niște încălțări pentru noroi,
niște protectori ai pașilor pe vreme rea, dar vezi?
Uneori ți-e dor și de bine și de rău,
nu-s așa confortabili, dar seamănă cu cei pe care-i purtai pe
ploaie,
alergând de la o treabă la alta,
măcar cineva se va recunoaște în amintirea mea,
sau va râde că aduc în prim-plan lucruri fără importanță,
nu și pentru mine, că nu i-aș schimba pe o pereche de
pantofi buni!

Și încă puțin: scara de la gura podului e aceeași,
tavanul cu bârne rezistă,
fluturii de noapte vin roiuri când ne știu acasă,
în rest nu cunosc amănunte, lipsesc,
i-o fi alungând singurătatea aia urâtă, ori or fi dănțuind
pe acoperiș.
Luna e tot în vârful gardului, e adorabilă,
ți-a mângâiat viața și plecarea, a plâns după tine,
acum ne păzește casa așa cum poate,
se ceartă cu norii și cu vrăbiile,
dar revine, mereu, luminoasă și credincioasă.

Ți-am scris, mamă, în grabă, împăturesc scrisoarea
și i-o dau timpului,
zice că e mesager de încredere, așa că sărut mâna
care m-a crescut
și aprind candela amintirilor.

Poate mă vei găsi

Am să te trag după mine, iubire, mă voi preface
că te-am uitat,
că am alte preocupări, că invoc ploaia pe secetă,
că joc la ruletă ce mi-a mai rămas din dragostea noastră,
dar vei fi respirația mea dragă,
lenea mea dulce și urcușul meu peste ziduri de platină,
vei fi setea de viață și călăul întors din drum
pentru o pată de ceară.

Oh, unde să te pitesc, când să te caut, cine te va trezi
printre străinii care-ți peticesc gândurile,
de cine să mă tem, cum să ating fulgerul
dacă-l văd departe, departe?
Mă crezi că dormi în inima mea ori că te plimb
printre perseide?
Mă crezi?
Ți-am dedicat cele mai înalte simfonii, una e dragostea
mare, nu?
Restul sunt scări, eu așa știu, ori crengi în care te legeni,
când și când, cu gândurile tale.

Îmi place că lași anii să treacă și nu-i întrebi nimic,
ba chiar le întorci spatele,
mereu ești cochetă și stăpână pe vorbe,
când intri în mare umpli nisipul cu regrete,
când călătorești nu-ți pasă de oameni,
dar adori păsările,
zborul lor e deviza ta.

Am aflat codul tău de înfrățire cu focul, dragoste,
numai tu știi să-l spui răspicat,
eu îl păstrez la fereastră, acolo unde stăteam ceasuri întregi
și ne povesteam de una de alta...
Mă vei găsi așteptându-te. La poartă, pe drum...
Poate mă vei găsi.

Poesis

Ara Alexandru Șișmanian

Poet, critic și istoric literar,
istoric al religiilor
Franța

îngerul verde

îngerul verde încrustat în copaci – valul de întuneric al chipurilor • ce străin îmi sună toate aceste triumfuri ironice – depresiv străpunse de întrebări • toate aceste nopți putrezite de sclipirile atîtor zori ca zaruri posibile • transparențele coboară cu orbirea lor văzătoare învăluindu-ne – abolindu-ne • murind cu alte brațe ies din mine – cu alte brațe învăț în fine să îmbrățișez • trupul meu murind se transformă-n crepuscul – se transformă-n boreală auroră mîngîietoare • în străfundul căreia dispărînd – înotam • și barosul abisului – străina nicovală pe care-o visez ca pe-o vacuitate dureroasă • luna exsanguă unde mi s-a rătăcit printre blocuri de frig bisturiul • sau absurdul alb precum o uzină de spectre • partea celuilalt – care e iarna – care e traversarea • și partea copilului străin ce am ucis • gloanțele de argint cu care contemplu avisuri de sfinx • și enigma omenirilor antecedente zămislite în vid – pentru vid • avisate înainte chiar de big-bang – de acea destrămare tăcută a neantului • cînd plîngeam rece în depărtări fără răni • cînd o voce îmi creștea precum un ochi în mijlocul chipului • și iarăși o bucurie himerică îmi pîngărește nesfîrșirea procesiunii ce-am fost • cînd prinți – și papi – și-mpărați își năruiau orbirea-n coloane – iar templul fantasmelor purta coroana dementă a unui munte nebun • ori cucii-și coceau emigrarea în plescăit autumnal de aripi – ca destrămările calme și albe ale lunilor ce-odată au fost • și-n jurul privirii absente – niciodată – nimic • iar palmele privirilor tremură decolorate • și cerul se descrie precum tabla unei legi absolute • pe care cel dintîi scriitor nu a îndrăznit s-o promulge • poate, pur și simplu, pentru că era prea timid •

vis trist

e un vis trist să te plimbi printre toate aceste viitoare fantome • să acostezi cu așteptarea lîngă debarcaderul lor în ruină • lîngă destrămările pe care le-ai pierdut – dar care se-ncăpățînează să-ți iasă înainte • și pata aceea albă cu care am vrut să rup aerul – de parc-aș fi-ncercat să desprind un țurțur de gheață de pe un semn de întrebare • și bucata aceea de pămînt ce-mi povestea că-i o insulă • rîul curge ca un pachet de cărți de joc între fotoliu și patul care se-nalță pînă aproape de tavan • apa aceasta ce mă visa nu era oare decît fumul melancoliei mele aionice • pîcla prin care levitam parcă traversînd o oglindă • citesc o despărțire în aripa cu care mă scriu • incolorul enigmei îmi desprinde privirea de ochi – căci nu călătorim decît printre sfincși orbi • straniu chip inversat acoperind monoschizofrenii boreale cu atoli oculari de păuni • și purpuriul tuturor pierderilor – ce mă cheamă, acid solitar, de la fereastra în x • fiece pas rupe din mine o bucată de infern în centrul căruia repudiat mă sufoc • sinucigîndu-mă mi-aș găsi poate o a doua respirație ce-ar putea să mă scoată din asfixia asta ca un bloc de cărbune • din asfixia unde m-a aruncat destinul meu netrăit • un ospiciu spart în mijloc de monoschizofrena de lună sau de schizoidul argint – ar fi fost și el o ieșire • căci ce suflu plin de zbor poartă-n el îngerul nebuniei • și de cîte fructe și flori nu ești tu cules în edenu-i divin • cînd tot acest cenușiu din jurul tău, inimă – se dizolvă • iar vidul îți urlă precum un ochi în miezul de dincolo de creier al capului • unde te-așteaptă doar blînd neantul cu regăsirea sfîșiată de zîmbet •

Julius Schnorr von Carolsfeld (1794–1872), pictor german, gravură în lemn pentru *Die Bibel in Bildern (Biblia în imagini)*, 1860

albatrosul bătrîn

zăpada îmi interzice pașii – pătrund prin gheață de semne • da, încerc să gândesc – să plutesc – cu toate părțile corpului • barca lunară – lacunară • lacrimă pe-o rază cînd vîslesc prin palid doar cu tristețea – cînd vîslesc numai cu gândul • da, eu pierdutul pierrot de mînă cu lunianul – var de trist • îmi pipăi cu obstinație rătăcirea și pașii ei risipiți în albastru nu-i părăsesc • eu, care mă topesc în verde mergînd și mă încheg din nou prin bezne –unde intransigența sparge absurdul în sens • eu, ce deschid palmele întru ciudată lumină – și cu linii de misterioasă întunecare mă povestesc • și pragurile de singur – niciodată cu atîta tăcere în clipă • și străinul zămislit în departe precum un homuncul pictat cu înfrîngere – cu luna plutind în exilatul acvariu al capului • căci poetul gîndește cu luna și contemplă noaptea cu creierul • și ou de diamant urcă sufletul lui abolit de eșec – zîmbetul lui precum o lamă îngustată de eclipsă • înfiorat de lacrimi coboară obrajii de pămînt și de gheață vîntul alb – obrajii înclinați de iarbă și moarte • și stinsă-l privește inima mea prin tăcerile negre • iar roșul strigă – fragilul argint sparge ceru-n corabie cu disperarea-i de crengi subțiate • atunci albatrosul bătrîn mătură plaja căruntă cu aripile-i îndurerate • atunci își măsoară cu infinitul – zborul paralizat • …atunci ciocul lui misterios săpă în avis tot ce împovărarea-i sumbră – suferința-i sorbită de-adânc – nu mai putea înălța • atunci pasărea se frînse în om – iar omul – da, neantul – el, albatrosul bătrîn • în fine, zîmbi •

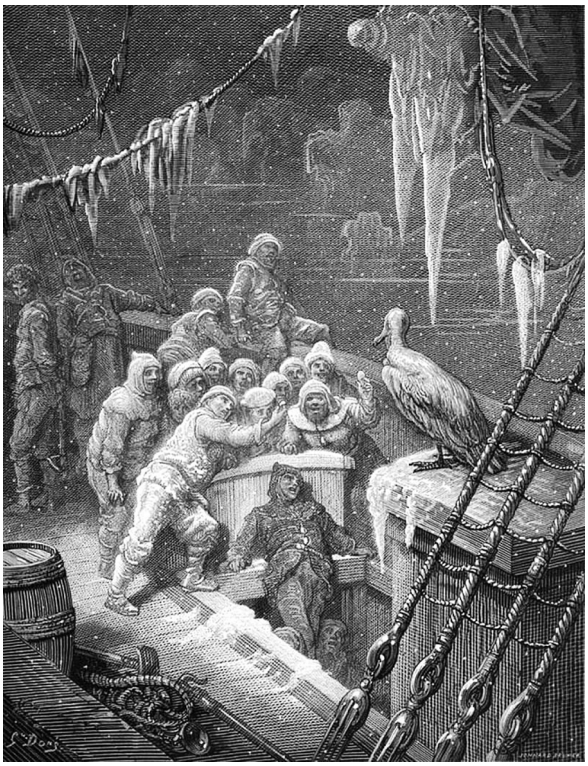

Gustave Doré, gravură pentru ediția din 1876
a *Baladei bâtrânului marinar* de Samuel Coleridge

abur și fum

abur – și fum – și alb de fantome adormite pe granițe • poeții ies funerari din salcîmi – iar străinul de var povestește părăsiții mesteceni • degetele ridică ninsoare – și capul înoată undeva prin sfîrșitul mirajului • și monoschizofrenul se dedublează – și se sparge de sine izbindu-se ca un castel schizoid • iar niciodată acumula înfrîngerile – da, căci singurătatea mă părăsea • ea, femeia absolută a începuturilor • oh! labirintul nu-mi mai lasă decît autoportretul de frunze • și nervii ascuțiți ca niște ace strigîndu-și durerile dure • și toate aceste căderi cu metalul amorțit în paginile moarte • piatra aceea rotindu-se absurdă între limitele sparte – sau el, chipu-mi fărîmat de lacrimi – abolit de plîns • chipul meu precum o barcă plutind înspre niciodată • de sub stoluri de-oglinzi – asemeni unui frate ciudat îmi iese 'nainte neantul • și totul pierdut mi-l restituie într-o floare cu parfum de-imposibil • … ori poate piscul pe care-mi sprijin pașii spre sus • scara cu treptele aruncate dincolo de fontanelă – parașuta aceea absurdă ce urcă spre-un vid nemaiexplorat – de dincolo de capătul lumii • privit de acolo – erosul stelelor se stinge de spaimă • iar puțurile inconștientului stau cu perplexitatea plină de bitum • oh! aici îl vei întîlni cu siguranță pe nimeni interlocutor • și silabele-ți vor urca precum un plîns inversat spre ochii apatici ai demiurgului • …vai! atunci pînda lunecă lîngă noapte cu gîtul frînt ca o ramură • iar eterna – terna reîntoarcere – mă bîntuie cu foame de piatră •

Din volumul inedit *Onirice 2*

Poesis

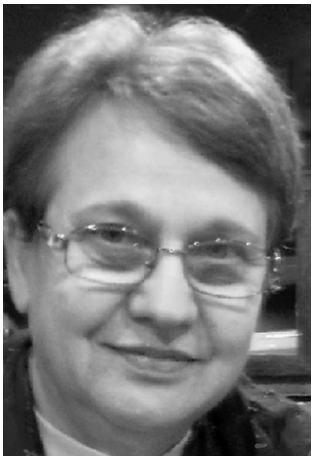

Vasilica Grigoraș

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România

Boabe poetice

Printr-un protocol
semnat doar de noi cu noi
depozităm fiori
învălmășiți și voit uitați
în codrul anilor.

Uneori sclipiri ruginite
inundă inima îngenuncheată
retrăind clipe vechi
încâlcite fără noimă
după parapetul trecerii.

Prin trudă anevoioasă
tricotăm gânduri
pe canavaua nopții
în dialoguri modulate
de starea vremii.

Nădejdea că ticăitul ornicului
dizlocă zidurile obscurității
ne hrănește caii libertății
cu boabe poetice
încrustate pe soclul scribului.

Cuget tihnit

Rătăcite firimituri
de idei fistichii
cu accese de tropot galopant
se cuibăresc în creștetul
universului meu.

Un snop de povești
din fuiorul timpului
deapănă întunericul
din scorbura melancoliei
sădind flori de gheață.

Topite treptat
în arșița neliniștii
tăcute rezonanțe brodează
visuri cu pana ascuțită
a cugetului tihnit.

În negura
îndoielilor
te slăvesc, Doamne
pentru mlădița de lumină
sădită în țărâna mea.

Fiorii unui poem

Dacă soarele-i întemniţat
într-un cocon de nori
stăruitori aşteptăm
să se deșire asemenea firului
de borangic din gogoașă.

Doar un cuvânt bun
îngânat dulce fluent
într-un şir de caractere
deschide cu discreție
perspective nebănuite.

Descătușați de zăvorul
devenit stavilă aspră
dinăuntru ţâşneşte
un val proaspăt
de fiori miraculoși.

Cu un singur declic
palpitațiile iubirii
împrospătează muza
unui poem înfloritor
cu însemn de neuitare.

Focul rătăcirii

Răul strălucește
prin mici scântei
nestinse la timp
iar când ajunge foc
pârjolește suflete.

Tumult de gânduri
luate de briza neascultării
într-un evantai năvalnic
înflorește zăduful
din suspinul erorilor.

Printre şoapte disfonice
ascuțișul lucidității
din via roditoare
mustește enigmatic
un dor nestins de bine.

Șiragul de mătănii
scăldat de susurul armonic
al suflului sistolic
destramă vălul ceţii
răului atotcuprinzător.

Cumințenie

În dogoarea pojarului
din sprânceana pădurii
bușteniii noduroși
sprijină cerul
ca semn al dăinuirii.

Dacă brațele
arborelui genealogic
sunt lipsite de roade
să îmbrățișăm tainic
rădăcina rugăciunii.

Brazii vor crește
înalți și drepți
iar cetina va atinge
cumințenia izvorului deplin
dătător de viață.

Înotând strașnic
prin valurile
inopinatei trăiri
descoperim aripile
care ne duc spre înălțimi.

Frontispiciul volumului *Voyage autour de ma chambre* de Xavier de Maistre, Paris, 1796

Poesis

Alexandru Cazacu

Poet

Pentru ce?

Pentru ce roșul acestui Octombrie
privește spre noi iar dragoni de hârtie
prind viață și zâmbesc
dincolo de geamurile
care opresc păsările și câmpia
să se așeze cu noi la cină
când echinoxul își pierde jumătatea

Pentru ce străzile au împietrit
iar seara aceasta stă în dreptul ușii
și nimeni nu o poftește în casă
când prinse în cercuri concentrice
lucrurile se adună uituce
unul lângă celălalt
iar dincolo de văruiala zidurilor
auzi tic-tacul ceasornicului precum
răsuflarea sacadată a unui animal rănit

Retrageri de gală

La ceasurile acestea soarele
a rămas un artefact încins
aflat între cercevelele ferestrei
prin sfertul dimineții
ridurile oglinzilor cresc
de câtă amintire au adunat într-însele
iar o trompetă se aude limpede
din această împreună lucrare
ca o machetă 1:1 a visului ce
ar putea să se întâmple
lângă un arbore devenit
o torță pentru retrageri de gală
Aburul de frig ce însoțește cuvintele
relevă fresca ascunsă în chipuri
și pare că verbul „a fi”
deseori este egal cu verbul „a spune”

Pieziș

Cine rămâne și cine pleacă din această zi
atât de adevărată
atât de neîntâmplată
ploaia ce mărunțește cartierul
ciocurile aurite ale păsărilor
ca niște mici pumnale
fluturi ce se adapă din roua ivită pe tâmplă
tăcerea ca o poțiune amestecată-n eprubete
sau dorul de cineva ce te face să crezi
că acela se gândește la tine
când floarea-soarelui se uită după un astru
ivit între bătăile inimilor noastre
și te pui pieziș
între dreptatea sângelui
și oricare altă dreptate

Ceștile albastre

Ceștile albastre de ceai asemenea
ochilor tăi în iarna
ce pândea intrările în lume
dincolo de insomnia cocoșilor de tablă
și a întunericului din venele serii
în ținutul unde singurătatea
modifică peisajele
iar depărtarile se rostogolesc
ca un ghem aruncat
din turnul medieval al unei bresle
Toate clipele ne moștenesc neliniștea
când trupurile au rămas precum sperietorile
peste câmpuri răvășite
Brațul candelabrului luminează cu teamă
un faeton de argint sosit la răspântii
și ferestrele cât palma sunt ochii
unei pisici uriașe ce privește apatică înainte

În subteranele inimii

Ritualul toamnei ca un déjà vu amenințător
și incurabila melancolie
a ținuturilor aflate nu departe de mare
când nu mai poți psihanaliza un trecut
și-ți plimbi amintirile prin seara aceasta
ca pe un tigru într-un lanț de aur
Ierburile galbene ale amiezii țin captive soarele
prin foișorul grădinii
În subteranele inimii ți se mai acordă o șansă
Hulubii zboară deasupra caselor răsfirate
ducând pe aripi toată liniștea duminicii
și urmele mâinilor tale pe trupul meu
rămase ca un cântec mut
de speranță netulburată

Poesis

Camelia Cristescu

Prozatoare, poetă, medic
Mallorca, Insulele Baleare, Spania

Utopiile pierdute

Ce vom face mâine, în anii următori?
Ce vom face cu noi
când vom fi abandonați chiar și de milă?

Am fi putut trăi fără capriciile anotimpurilor
undeva unde timpul nu este măsurat
sau pur și simplu nu există.

Am fi putut rămâne pe lângă vreo mare
hrănindu-ne cu scoici și alte vietăți
lipite indecent de trupurile noastre.

Sau undeva pe vreun țărm
plin de iluzii în care
să fim tentați să credem până la final.

Vorbesc de țărmurile acelea
unde am fi visat ritualul mării și ceremonii
la toate orele zilei și în taina nopții.

Am fi putut crea o existență
în care să fim doar noi doi
și gândurile noastre ca niște labirinturi simple.

Sau să trăim la capetele lumii
buimăciți de depărtare și de alb
unde ninge mereu în apusuri de cristal de iarnă.

Apoi am fi scos caii din grajdurile de argint
și am fi galopat înapoi în timp
întâlnindu-ne cu noi iarăși tineri și atât de goi.

Am fi putut trăi însetate începuturi
posibile magii de farmec permanent
un timp himeric al unui alt fel de anotimp.

Să fi trăit undeva
cu sufletul prins în capcana unei unice iubiri
de unde să nu ne mai întoarcem niciodată.

Fără memorie

Cu tine nu am nevoie de memorie
ci doar de imaginație
pentru că povestea ta
e închisă în mine
încremenită în gânduri flămânde.

Din anotimpul dragostei
nu au rămas decât resturi de zile oarbe și surde
furtuni reci, pasiuni mocnite
pentru care nu am mai găsit nici tonul
nici nuanța potrivită.

Alte speranțe vor sosi cu întârziere
false și iresponsabile
cu o altă culoare
care îmi scapă printre degete de fiecare dată
când încerc să o prind în calendar.

Caut febril drumul spre rai
pentru că acolo mi-aș dori să mă aștepți
pe ultima treaptă a gândurilor
sprijinit de un nor
între un fluture și o utopie.

Lumea din noi

Oriunde merg în timp
te regăsesc
mă lovesc trecând pe lângă tine
într-o dureroasă, neîntreruptă amintire
și poate din pricina asta
umblu noaptea prin insulă
respirând aerul mării
aproape plângând.

Mă regăsesc în tine
deși nu mai sunt de mult acolo.
Te întâlnesc melancolic
cu lacrimile uscate pe față
și absența mea
adânc sculptată de timp în mărime naturală.

A venit vremea să-mi amintesc
o amintire despre mine și tine
despre mine închisă în lumea ta
în acea lumină
care mă omoară blând
și în care voiam să mă topesc.
Acea lumină pe care
nu o voi putea descrie niciodată.

Pierduți

Am ucis imaginea
cu care tu trăiai în mine.
Te-ai stins încet
ca ultima răsuflare a unui animal rănit de moarte
și apoi abandonat.

Te-ai rătăcit
încet în noapte
până ce ai dispărut complet
iar sorii și astrele toate
au pierit odată cu tine.

Vânam vânt
și sculptam fantome
în timp ce făceai din mine o poveste fără de sfârșit
și îmi spuneai cuvinte
în care credeam cu o naivitate îngerească.

M-aș fi putut pierde de tot
în amintirea ta
cu inconștiența și nepăsarea celor
ce cred că fericirea lor e durabilă
sau rezistă pentru totdeauna.

Acolo, în galeriile memoriei
în celulele uitate ale timpului și în mine
voi mai zăbovi
și mă voi mai pierde încă o dată
de această lume.

Stare neterminată

Nu ai putut să-mi ucizi gândul
nici setea nu ai putut-o adăpa
marea sărută urmele pașilor tăi
zilele curg spre seară
nopțile ard
încă îmi mai este foame
păsările strigă încă numele tău
și bucuria nupțială a sărutului tău
dăinuie încă între genele mele.

Cândva

Nu e nevoie să-mi amintești nimic.

Dar când trecutul nostru este în joc
amintirile sunt singurele care ne pun la adăpost.

Totul a mai fost cândva.
O memorie somnolentă și adâncă
o permanență de umbre diafane
o nemurire de apusuri
o împietrire de fantome.

Totul a mai fost cândva
ca o șoaptă tandră
care se dilată nesfârșit.

Amintirea aceea

Ții minte serile acelea de basm
pe terasa de deasupra mării?
Nu voiam să mă despart de brațele tale
care parcă mă purtau spre stele.

Îmbrățișarea aceea
se născuse într-o clipă de neliniște
ca și dragostea
cu toată forța
cu suferința
și nevoia ei de tandrețe
purta peceți adânci și simbolurile
acelei vii emoții care a născut-o.

Îmbrățișarea ta îmi părea o lume minunată
o amintire blândă
în care aș fi vrut să rămân mereu
culcată lângă tine în întuneric
călăuzită doar de lumina unor dorințe.

Toate acele vremuri lacome de întâmplări
tot acel timp
ce se leagă iremediabil de tine
atât de adânc ancorat
și atât de dureros de smuls.

Toate mi-au trecut prin minte
ca un film în culori
cu imagini cusute fără șir
gata de a se evapora instantaneu.

În amintirea aceea stau și acum
cât se poate de nemișcată.

Grija de tine

Ce se va alege
de toată risipa de dragoste și lumină?
De toată fericirea care mă ridica
peste cotidian
peste nevoi mărunte
și obligații mari.

Cum să părăsesc
acea imaterială existență
pe care iubirea o zămislea?
Cum să mă despart de așteptări, de întâlniri
de toate bucuriile pe care mi le dăruiai
în fericiri simple și complete?

Azi încă mai port în mine
acea melancolie a semnelor de întrebare
acea realitate ideală
pe care fantezia o năștea.
Azi stelele sunt atât de departe
iar zeii au plecat de mult
să petreacă prin cer.

Din volumul *Eroismul singurătății*, în pregătire la Editura Leviathan

Poesis

George Corbu

Scriitor, traducător, jurist
Primul președinte al Comisiei Naționale a Bibliotecilor
Președintele Uniunii Epigramiștilor din România,
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Catrene ființiale

Puțini sunt gata să mai soarbă
Din ipocrita profeție:
„E frate cu un fir de iarbă…"
De-aceea-l calcă-n dușmănie!

*

De câte ori m-am sinucis
La căpătâiul unui vis,
De-atâtea ori am înviat
Spre a muri cu-adevărat!

*

Atâtea întâmplări fecunde
De nicăieri și de niciunde,
Sporind, nerăbdătoare, toate
Enigmele nedezlegate.

*

Ajuns-am sală de-așteptare
Pentru năluci ce în neștire
Au evadat din nemurire
Și-și cată-n mine întrupare.

*

Cuvintele sunt păstrăvi care țipă
Când li se interzice să înoate
Căci simt că le amenință o clipă
Dezmoștenită de eternitate.

*

Sunt o metaforă, și-atât –
O zare fără de sfârșit
În care de te-ai hotărât
Să intri, ești binevenit!

*

Ceru-și clocește ouăle-stele
Și pui de lumină deșteaptă-n ele,
Menindu-le să ducă în hăuri un cânt –
Rază de zbor și de vis neînfrânt.

*

Versuri unu lâng-o mie
Scris-am într-o-nvăpăiere
Și-acum merg La Poezie
Să le-nchin, precum se cere.

*

Sunt pasărea frântului zbor
Și plânsul abia-mi înfășor
În sterpe tăceri, cicatrici –
Foste arípi: fulgere mici.

*

Lacomă, umbra ce cade
Iuțește clipelor fusul,
Zării-i scurtează apusul,
Norii-i încarcă de roade.

*

Împrejmuită de durată,
Lumina-n voie se desfată,
Despăturindu-și calm veșmântul
În care a-nfășat cuvântul!

*

Stă la pândă vajnicul neant
Plin de sine, cinic, arogant.
La fel, timpul strecurat în ceas.
Să visăm e tot ce ne-a rămas!

*

De iubire, lume, frunze verzi
Poți scăpa, nu este vrun păcat –
Sau de este, îți va fi iertat –,
Doar seninătatea să n-o pierzi!

*

Cu sârg cosește moartea ne-ncetat,
Ci viața, primenindu-se, ne vrea
O semințe-al cărei rang de stea
E semn heraldic aprig garantat!

*

Să afle și-alții-asemeni mie:
Sunt cel ce a ajuns să fie
Evacuat din veșnicie
Pentru delict de poezie!

*

Rochiță crem
(Sau: Dragă M.),
De ce mă tem
Să-ți spun: Je t'aime?

*

Legând pe-*acum* de *niciodată*
Mă-nscriu în taină? În durată?
În sacra vieții veșnicie?
În ce a fost? În ce-o să fie?

*

Extaziat de curcubeu,
Mă dezghioc din *eu* în *eu*,
Spre a le injecta cu har
Morfina timpului fugar!

*

Poveștile ne cântă-n strună;
Să le trăim ne este datul,
Precum, cândva, o zână bună
Cinstea, în Făt-Frumos, bărbatul.

Din volumul
***Atâta naștere de dor. Catrene ființiale*,**
în pregătire la Editura Leviathan

Poesis

Daniel Onaca

Daostihuri

Decupaje din Skania

1. Flanând prin Malmö

Sub liliacu-n floare.
Contemplu cerul,
spionat de-un pițigoi.

Umbrele alungate
de pe strada ce
duce spre biserică.

Tăceri tăiate în Timp
de Tourning Torso…
trecerea toiagului.

David și Goliath pe
stradă. Sulițe
scânteiază în geamuri.

În cartierul perimat
porțile bârfesc
out-fitul turiștilor.

Creanga desfrunzită
ca o sprânceană
peste ochiul cerului.

Noua orgă de lumini
înviorează
cerul toamnei la Malmö.

Pasajul de pietoni
deschide drum spre
biserica închisă.

Elicea și prismele
își revendică
întâietatea sub cer.

Dintr-o dată: liniște!
Plapuma albă
lăsată pe trotuare.

2. Neistovite curgeri

Murmurul torentului.
Vălul-miresei
pe marginea de stâncă.

Rö-nne-å, primăvara!
Norii lunecă
pe apa meandrelor lui.

Încă o veste caldă:
izvorul rece
răsărit azi în cale!

La ceas dedus de astre
podul se dedă
jocului secund mai pur.

Norii opriți să vadă
cum trece apa
pe sub podul de piatră.

3. Drumeții

Pășind precaut prin pelin.
Pompa păzește
poiata părăsită.

Înșirați pe marginea
drumeagului vechi,
pomii înfloresc din nou.

La pas cu bicicleta
pe malul apei.
Salcia plânge oare?

Cerul vinețiu naște
ouă de aur
departe, la orizont…

În mijlocul frunzelor
căzute pe mal,
copacul încă verde…

4. Stihuri împănate

Istoria lui Narcis
retrăită de
pițigoiul albastru.

Nemișcat, lângă apă,
stârcul măsoară
scurgerea minutelor.

Pe ploaie persistentă.
Printre picături
plutește pescărușul.

Sfioasă vine în zori
pupăza la geam
să întrebe de Nică.

Egrete la baltă.
Poveste nouă
cu Albă ca zăpada.

5. Fântânile cerului

Dimineața ridică
ceața de pe lac
dezvelind o lebădă.

Mesteacănul ascultă
apa plescăind.
O broscuță prinsă-n plisc.

Lebede tânjind după
snopul razelor
vămuite iar de nori.

În Parcul sălciilor
apa lacului
se încrețește sub nori.

O sfoară de mătase
întinsă seara
pe tipsia albastră.

6. În Skania castelele șoptesc

La castelul Hovdala:
lumânările
castanilor înfloriți.

Scad umbrele pe alei.
Castelul Torup
cu obrazul spre soare.

Sufletele celor duși
suie în amurg
treptele bisericii.

Pachebot alb pe uscat:
castelul Vanås
navigând printre culori.

Castelul Christinehof
retras în sine
se gătește de iernat.

7. Nopți la Malmö

Într-o noapte cu stele
căzute-n apă
Van Gogh a trecut pe-aici.

Firmele luminoase.
Pescarii le prind
în undițe la Kanal.

Abandonați pe pod, în
bătaia lunii,
pantofii vedetelor.

O fereastră deschisă
în miez de noapte
când revin pe strada mea.

Pe la crăpatul zilei
clănțăne dinții.
Țiuie gheața-n Kanal.

Poesis

Caliopia Tocală

Poetă, prozatoare, dramaturg
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

Noaptea

Noaptea, cu liniștea ei tumultuoasă,
estompează granițele dintre culori,
dintre lacrimi și flori,
dintre lucruri și formele lor,
dintre oameni și zâmbetul stelelor,
sfidând raportul bunului-simț
dintre realitatea pietrei și iluzoriul
din spaimele vântului.

Văd mai clar și mai adânc
în întunericul lucrurilor,
al întâmplării și în inima pietrei,
instinctul eliberează obsesiile…

Nimic nu depășește limitele impuse
nici ca imagine,
nici ca formă,
nici ca dimensiune,
nici ca esență,
totul se supune voinței oarbe a nopții.

Competiția se translează în astral,
fiecare corp ceresc își etalează lumina și povestea
nu ca dimensiune,
nu ca intensitate,
ci ca reverberație în transcendent.

Verdele petrol și azuriul înaltului
închid marginile lumii
ca-ntr-o scoică cântătoare,
în noaptea cosmică înaltă,
din geana Atoatevăzătorului.

Trupul mării de mătase

Trupul mării de mătase se zvârcolește
în măreția apăsătoare a undelor albastre
pe jumătate umbră, pe jumătate soare
pe jumătate dor, pe jumătate zbor
pe jumătate Sahară, pe jumătate iarnă polară
pe jumătate lin, pe jumătate hain,
pe jumătate cântec, pe jumătate descântec,
într-un clocot infernal nevăzut…

Glasul adâncului sugrumă cântecul
păsării Phoenix, pietrifică
dansul cerbilor din lacul vrăjit și
necuvintele zborului.
Magnific decor al gândirii!

Și toate le simt în
jumătatea inimii inimii mele,
fiindcă exist.

Doar atât

Viața mea se compune din câteva emoții,
unele dulci, altele amare, altele altiste
altele într-o octavă gravă,
altele, nu mai știu.

Viața mea se compune din câteva lacrimi,
unele dulci-amare,
altele sărate, altele inutile
de restul nu-mi mai amintesc.

Viața mea se compune din câteva zile,
unele cu soare, altele umbrite,
unele cu procese de conștiință,
altele cu procese ingrate.

Viața mea se compune din câțiva nori
care mi-au ținut loc
de cele mai multe ori de soare,
ori de acoperiș în întâmplare…

Viața mea se compune din câteva suspinuri
unele mimate, altele inutile,
iar altele murind în bezna hazardului…
Sculpturalitatea tăcerii rănite.

Viața mea se compune din câteva picături de soare
din ochi păgâni. Veninul adorării…
Din câteva amintiri pătrate, liniare niciodată,
din nopțile nopții, din stelele stelei de amar.
Dar atât.

Poesis

Daniela Șontică

Poetă, ziaristă
Membră a Uniunii Scriitorilor
din România și a
Uniunii Ziariștilor Profesioniști
din România

10 haiku-uri inspirate de picturile lui Grigore Popescu-Muscel

Arborele galben

Copilăria
Arde în sufletul meu
Ca o gutuie.

Personaje dansând

Un ochi Picasso
Și falduri de in arzând.
Farsă în ape.

Supraviețuitorul

Pierdut în deșert,
Pedepsește-mă
Cu oaza din vis.

Biserica de cartier

Acoperișuri
Sub coastele Duhului.
În inimi e cald.

Evadarea din infern

Frică finală –
Cutremurul de bine
În brațele lui.

Biologul pustiului

Cresc specii în vis,
Adevărul e singur,
În om, rădăcini.

Jucătorul de șah

Moarte sau viață –
Pionii îți aparțin.
Tablele legii.

Vigilența

Un punct luminos
Ne învață cărarea
Spre dulcele Ochi.

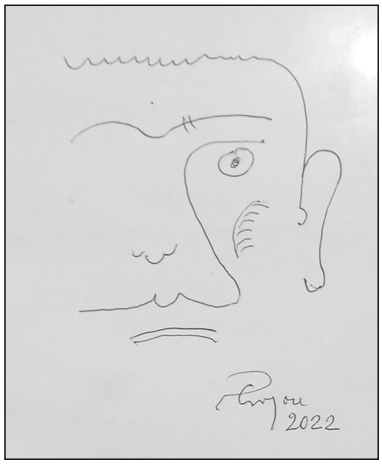

Vigilența

Case pe dealuri din Apuseni

Biologul pustiului

Jucătorul de șah

Case pe dealuri din Apuseni

Valea blândeții
Se cară în spatele
Unui dor de dor.

Omul pion

Oase de ceară,
Frunză purtată de vânt
E omul pion.

Poesis

Maria Chirtoacă

Poetă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România și a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România

Candoare

Doamne,
Încă sunt un copil
Ce mai crede-n povești!

Vreau să Te slujesc
Numai pe Tine,
Dar potrivnicul vine
Și-mi împletește cărările
Atât de frumos,
Încât fac totul pe dos.

Unde-i Sfânta Vineri,
Unde-i Sfânta Duminică,
Unde-s îngerii buni
Și sfinții din hău
Și atâtea promisiuni
Ale Fiului Tău?

Ajută-mă
Să Te văd înainte
De a veni Spânul
Cu mieroase cuvinte
Care mă-mbie
Să cred
Că el e stăpânul!

Sărbători însângerate

Plânsul mieilor e lung,
Plâng atâtea oi de dor,
Lame de cuțit străpung
Ca un fulger pruncii lor.

Plânge-n codru un caval,
Îngeri plâng răpuși în zbor
Și prin poala unui deal
Plânge lama de topor.

Iar în strungă, un cioban
Crede astfel c-a adus
Creștinește, an de an
Jertfe-n cinstea lui Iisus.

Însă Domnul Sfânt nu vrea
Jertfa asta de prisos.
Oameni, nu-L jigniți prin ea
Pe mirabilul Hristos!

Dorințe

Când vara trece-n vânt ca o nălucă,
Aș vrea să scot din sân o nouă vară
Cum ne scotea bunica miez de nucă
Și struguri dulci și pâine de la țară.

Aș vrea să am un buzunar de taină
Din care pot oricând să scot o rază,
Ori să mă-mbrac în crini ca într-o haină
Pe-al cărei fir parfumul se brodează.

Și înc-aș vrea să-i mai deschid odată
Acea fereastră candidă iubirii,
Să-i simt din nou suflarea-nmiresmată
Cu buze dulci și calde ca zefirii.

Iar când și-această ultimă dorință
Ce mi-o mai pun va fi să se-mplinească,
M-aș face, Doamne, munte de credință
Să-l urce toți spre slava Ta cerească!...

Târziu...

Eu sunt măslinu-ncremenit în iarnă,
Pe rugul meu crenguța e firavă,
Iar cerul stă deasupra ei să cearnă
În loc de raze, picuri de otravă.

Pustie-mi zboară frunza pe vâlcele,
Pustiu și dealul reavăn e sub mine,
Doar cerul nopții freamătă cu stele
Și fruntea sus spre el mi-o mai susține.

Dar n-o s-o las în niciun caz să cadă
Și nu-mi voi plânge ramurile frânte,
Ci, învelită bine sub zăpadă,
Putere-i dau, ca și acum, să cânte!...

La o statuie

Timpuri vechi se duc departe,
Veacuri noi le-ajung din urmă,
Un artist țintit în moarte
Stând pe soclu, goana-și curmă.

Mușchi mustesc prin roca rece,
Ochii-i sunt uscați și goi,
Dar lui timpul nu-i mai trece
Cum cutreieră prin noi:

Pare sfinxul ce privește
Parcul gol și ramul care
Sub zăpadă aburește
Ca o rugă de iertare:

Vie-i frunza de sub gheață,
Iar culoarea îi persistă,
Cum mai are-n sine viață
Arta, ce prin timp rezistă...

Tot așa, pe-nalta frunte
A statuii-s scrise glorii
Veșnic gata să înfrunte
Hoarda vitregei istorii...

Provincială
(Rondel)

În orașul cu sicrie
Și servicii funerare
Moartea iese la plimbare
Și poeme dulci ne scrie.

Doar pe ea nimic n-o doare,
Poartă coc sub pălărie
În orașul cu sicrie
Și servicii funerare.

Ceasul tace-n Bărăție,
Dar se fac în disperare
Necrologuri prin ziare
Cu greșeli de-ortografie

În orașul cu sicrie...

Admirație

Revistei „Leviathan”

Timpul, ca un uragan
Fără țintă și măsură,
A trecut și prin cultură
Cu cinci ani de „Leviathan”.

Și, cu mintea lui dibace,
S-a convins din an în an
Că revista ar desface
Chiar și nodul gordian.

Ia cu sine-nvățăminte
Din revistă, un noian
Și prin veacuri înainte
Zboară dârz ca un titan!

Poesis

Ana Maria Zlăvog

Poetă, profesoară

Perseide I. Hieroglife în inima mea

Flori de gheață albastră sunt câteodată valurile Dunării,
Hieroglife în inima mea.

Atunci soarele apune trist în culori fumurii
Să-aducă legende din port
Unde timpul zvâcnește în tâmple de oțel –
ostenite, vapoare duc în aval
și grâne și pește și scoici și leuștean.

E o grădină ascunsă pe Vadul dinspre chei,
Vadul Schelei, în geografia urbană.
Acolo am găsit odată cărți uriașe
Cât pereții caselor bătrânești,
Nu departe de amonte, îngropate în
Nisipul vâscos ce atârnă kilometric
Din plasele din zgură ale pescarilor matinali.
Ei deschid hala de pește crud și-l descarcă apoi
În coșuri noduroase. Ei au șorțuri peticite și semințe de flori
În buzunare și sub unghii, gheață albastră, îmi spun,
Hieroglife în inima mea.

Oracol cu pești roz

Sezonul de vârf pentru turiștii captivi în oracol
era pregătit pentru bun de tipar
încă din ziua în care apele s-au despărțit de uscat.
Atunci a fost cu adevărat
un festin pluvial decupat
din oracolul mării cu pești roz înghețați la mal.
Când noaptea și-a răsturnat maiestuos cuferele doldora de secrete,
n-am mai știut nimic despre banchetul lor demodat
și alți pești, mai tineri, cu solzi de smarald, au fermecat orizontul.
Mumificate, valurile păreau în atlas ciorchini de mană vâscoasă.
Le-am desenat în nisip dansul lor diafan ca o stea secerată
ascunsă în timpane, cu mii de undițe frumos colorate încâlcite în ghemotoace
de hârtie parfumată. Și așa, printre felinare stelare, după atâta ocol, berechet,
la poli așteptam răsăritul cu scrisorile neîncepute.
Repetam tabla înmulțirii ca să nu uit printre cuvinte-ncrucișate
perioadele de prohibiție. Din oracol, apele,
daaaa, apele alene se despărțeau de uscat, în ritm de perseide,
pentru încă un secol.

Oameni și berze pe strada de catifea

Ploaie efemeră,
Ploaie amară pe strada de catifea,
Ploaie cu prea multe cuie de plastic revărsate din matcă.

În grădina cu flori de argint de pe balcon
vorbesc de la etaj prin semne cu ploaia
să i se facă milă de stâlpi și de berze.

Printre firele de înaltă tensiune, albe și gri,
Oamenii s-au cazat pentru o zi
În cuiburile lor și stau așa, lipiți unii de alții,
cât mai aproape de cer ca să amâne cu încă o noapte
surogatul pulsului vital și urgia să treacă fără drept de apel.

Uneori, și oamenii și berzele beau apă de ploaie
acum nu mai e vorba doar de cancerul care a secerat vise din fașă,
ordinul de evacuare a intrat serios la apă
și sfințește cu urlete rebele
hornurile tapetate în pansamente sterile.

Pe strada de catifea
oameni și berze au aceeași menire:
de a privi cum moartea se-nclină în reverențe
până aproape de pământul verde înfometat de ploaia amară.

Din volumul în pregătire *Perseide. Poeme dunărene*

Amedeo Preziosi, *Dunărea*, acuarelă (detaliu), 1869

Poeme în proză

Rodica Dascălu

Poetă, prozatoare

Să exersezi zborul

ceața e atât de densă încât abia poți vedea la doi-trei pași în fața ta. alegi să mergi pe aleile pustii ale parcului. privești în jur. de o parte și alta a drumului, care unește cele două fântâni, te întâmpină copacii desfrunziți. pe alocuri, urme de mers pe stratul pufos de nea. rar mai observi frunze galbene rămase în așteptarea ultimului dans. indiferent cât de cenușiu este peisajul, tot mai găsești câte ceva de admirat. o secvență pe care ai trecut-o cu vederea altădată, în aceeași perioadă a anului fiind. simți cum te atrag și îți vorbesc coroanele arborilor veșnic verzi: brazii și pinii. ei sunt cei care mai înviorează atmosfera stinsă. îți amintești. vara, cum ajungi într-o pădure, mai întâi, cauți tulpina zveltă a pinilor. tremurul delicat al coroanei. nu obișnuiai să te oprești în preajma lor iarna. pentru a trăi clipa de răgaz, pentru a contempla. iată, acum, te afli în această ipostază. brazii falnici au crengile asemeni unor aripi. sau mai bine zis parcă ar fi niște trepte. de tine depinde dacă vrei să le urci. brazii bătrâni au ramurile căzute de-a lungul trunchiului, precum brațele unui om aflat în deznădejde. o expresie a neputinței de a continua. apoi, sunt brazii de mărimea celor care se împodobesc de sărbători. i-ai observat la începutul primăverii. când, oare, au crescut? iată, sunt destul de numeroși, răspândiți printre ceilalți copaci. o pădure tânără se înfiripă, în chiar nucleul bătrânului codru. lumea arborilor se aseamănă cu lumea oamenilor. siluetele se profilează clar pe stratul proaspăt de zăpadă. drepte. aplecate. încovoiate. viguroase. fragile. subțiri. singuratice. împreună. sprijinindu-se. așezată pe spătarul unei bănci, o cioară examinează în amănunt orizontul. face notă discordantă în mediul neîntinat. alte câteva ciori pășesc agale pe covorul imaculat. printre ele, porumbei albi, gri, negri. se înțeleg foarte bine. să fii împreună… să exersezi timid zborul… să urci pe scara devenirii…

Semnele nașterii

începutul lunii martie. parcul orașului poartă aceeași haină cenușie. totuși, ici-colo, câte un arbust de forsythia, cunoscut și sub numele de liliacul galben, se pregătește să împrăștie scânteile începutului. bobocii de magnolii sunt la fel de grăbiți să se deschidă. mugurii, gata să explodeze sub presiunea sevei ce urcă din adâncuri. după înflorirea „copacului de aur", în cel mult zece zile, vor veni rândunelele. întregul areal pulsează de viață. tinerii aleargă, iar cei maturi s-au așezat pe băncile însorite, discutând aprins. soarele răzbate brusc printre ramurile golașe ale arborilor. în copilărie, așteptam, cu nerăbdare, primele semne ale primăverii. apoi, trăiam din plin fiecare anotimp. cu nașterea și stingerea sa. natura își urmează cursul firesc. acum, când pericole de tot felul ne dau atâta bătaie de cap, parcă ar vrea să ne îndemne la calm, prudență, tăcere. suntem nesiguri în fața propriilor temeri, dar mai ales în fața celor exterioare, care îmbracă noi și noi forme de exprimare. universul în care noi, oamenii, suntem atotputernici moare, alt univers se naște. omul are limite și este muritor. acceptându-ne fragilitatea, vom accede spre o altă eră.

Amprenta

grei de atâtea flori, copacii trăiesc momentul căderii petalelor, zborul. mi-ai arătat profilul unui mălin inundat de flori albe delicate. a rămas aplecat din timpul iernii, când zăpada, adevărată povară pentru coroana lui fragilă, i-a schimbat definitiv silueta. precum un om, doborât de prea multe griji, înaintează încovoiat prin anotimpuri. mi-ai făcut un semn discret, cu privirea, spre o mierlă neagră, temându-te să n-o alungăm. pasărea înalță triluri pe ramurile unui tei neînfrunzit, iar cântul ei vibrează, însoțind susurul sevei. ziua în care mirosul florilor de tei ne va purta într-o altă realitate se apropie. timpul se va opri, iar noi vom pluti într-o lume a esențelor. te-am întrebat de unde știi atâtea povești. un zâmbet ți-a luminat chipul. verdele din jur ți-a accentuat culoarea ochilor, sporindu-le strălucirea. am copilărit la țară, mi-ai spus. de la oamenii din sat am aflat cum să descifrez tainele naturii. ei respectă cu strictețe ciclurile cosmice. în locul natal, pământul e viu și respiră prin flori, lanuri, arbori, ape. rămâne o amprentă asupra celor care au văzut aici lumina zilei. izolată în casă fiind, din cauza pandemiei, mă întorc în timp, amintindu-mi zilele însorite din alte primăveri. totul devine mai ușor. vor înflori salcâmii și, ca în fiecare an, îmi vor da binețe în zori. privindu-mă cu ochii lor de lumină, îmi vor șopti: nu-ți fie frică, fii sensibilă, tandră, fragilă…!

Libertatea de a săvârși binele...

mergând, trăiești, înveți. ești invitat mereu la o explorare interioară profundă. realizezi că lumea exterioară reflectă universul tău interior. nu este nevoie să modifici. să schimbi ceva în ceilalți. totul este o proiecție a ceea ce se întâmplă în interiorul fiecăruia. oportunitatea pe care o ai de a te cunoaște este aceea de a trăi conștient. de a vedea că în univers totul este conectat. „realitatea este plastică", ești parte din ea. realitatea se modifică datorită gândurilor, sentimentelor și acțiunilor tale. relaționând cu tine, cu celălalt, cu Dumnezeu te conectezi la fluxul vieții. primești energie. vezi cum viața, în toate formele ei, îți oferă o infinitate de soluții. te înfățișezi în toate ipostazele. frumusețea și dizarmonia, lumina și întunericul, bucuria și durerea sunt lecții necesare. accepți, ierți, știi rostul. te aliniezi. vei avea șansa de a trăi în deplină libertate. viața îți dezvăluie adevărul. pentru a percepe zbuciumul ce există în noi, dar și în lume, vei avea de străbătut drumul sinuos al descoperirii limpezimii lăuntrice, rezultat firesc al procesului de autocunoaștere. vei dobândi o gândire corectă. chiar în cele mai nefavorabile condiții, înțelegi că în adâncul ființei tale dispui de un spațiu de libertate pe care nu ți-l poate lua nimeni. Dumnezeu însuși este sursă și garant pentru el. fără această descoperire, vei trăi constrâns în colivia existenței. nu vei gusta clipa de fericire. acum, deși te întâlnești cu noi experiențe, care îți produc suferință, dezamăgire, frică, învățând să valorifici acest loc tainic, nimic nu te mai poate atinge în mod dramatic. scriind acest text, m-am oprit asupra esenței credinței creștine, iubirea și libertatea interioară.

Castelul Chillon. Foto: Vlad Dascălu

Adevăruri, frumusețe și încercare

când am primit fotografiile trimise de fiul meu, înfățișând Castelul Chillon, aflat pe o mică insulă de pe Lacul Geneva (Lac Léman), am trăit o tulburare intensă. un castel impresionant cu rădăcini adânci în meandrele istoriei. locul cel mai vizitat din Elveția. o destinație de vacanță renumită în toată Europa. dar ceea ce m-a surprins a fost asocierea emoțională pe care am făcut-o, imediat, între labirintul interior al castelului și drumul lăuntric străbătut prin timp, spre spațiul primit în dar, unde pâlpâie fărâma mea de nemurire. pentru a mă întâlni cu mine, parcurg încăperi întunecoase sau slab luminate, locuri unde cândva erau prizonieri ținuți în lanțuri, coridoare lungi și întortocheate. nu mă atrage istoria acestui areal, care unește zeci de clădiri, ocupând suprafața unei insule, nici aspectul strategic al obiectivului turistic. observ cum ochii fotografului se opresc asupra unor detalii specifice unui muzeu: arcade, grupuri de arcași, armuri, pardoseala din piatră, exponate. unghere, brusc luminate. lumina am descoperit-o intrând prin ferestrele mai mari sau mai mici, amplasate ici-colo în zidurile groase. pătrunde precum un fascicol bine conturat. lumina din ochii mei caută lumea, prin aceleași fante ale peretelui.

admir frumusețea. splendoarea peisajului exterior. ape liniștite sclipind în bătaia razelor de soare. poduri trainice. pietre solitare, stânci. păduri multicolore, acum toamna. în depărtare, crestele înzăpezite ale munților, ridicându-se direct din apa lacului. dacă nu ești pregătit, panorama te poate copleși. mă văd insignifiantă particulă, creez zone libere. intuiesc însușirea frumuseții de a distruge, dacă nu ai puterea să o metabolizezi, dacă nu ai posibilitatea să o încorporezi. după vizionarea imaginilor Castelului Chillon, mă simt obosită, fără dorința de a mai comunica. doresc să rămân eu cu mine însămi. rolul călătoriei chiar acest fapt este, să-ți amplifice deschiderea câmpului vizual, să producă o expansiune a modului de a privi în jur. o tresărire.

încep să văd lumea măcinată de războaie, conflicte, neacceptări, fără perspectiva încetării focului distrugător al armelor. traumele ostaticilor eliberați din captivitate, care și-au pierdut vocea, bucuria, zâmbetul. copilul oprit din plâns cu amenințarea armei la tâmplă. acolo, departe, începutul apocalipsei. aici, în preajma castelului, pacea. nuanțele străvezii ale apei. tonurile pădurii. scânteieri ale memoriei. tremur interior. frumusețe și încercări, simultan.

a doua zi, după vizita imaginară la Castelul Chillon, în drum spre Mănăstirea Tisa Silvestri, unde mergem de Sărbătoarea Sfântului Andrei, șoseaua șerpuiește prin sate marcate de sărăcie, lipsite de viață, cenușii. gardurile din scândură înnegrită de trecerea vremii vorbesc despre singurătate, indiferență. case mici, înclinate, gata să se prăbușească dintr-o clipă în alta. privesc hornurile caselor. niciun firicel de fum. frigul învăluie totul. sus, pe deal, ne cheamă, prin puritate și măreție, Mănăstirea Tisa Silvestri. hramul, Buna Vestire. se săvârșește Sfânta Liturghie. ruine și degradare, dar și măreție și binecuvântare, o linie nevăzută desparte lumile. sau, mai bine zis, acestea coexistă. la mare distanță una de cealaltă sau una lângă alta. sau una în miezul celeilalte.

cum am ajuns cu reflecțiile de la celebrul castel din Elveția la satul căruia nici măcar nu îi știu numele, nu prea înțeleg. în procesul căutării nucleului vital, să nu ne pierdem luciditatea. să trăim conștient. o pendulare continuă între interior și exterior. să vedem lumea, așa cum este ea, adevărată, la suprafață, dar și în adâncime, dincolo de aparență. să nu uităm. suntem responsabili de ceea ce se întâmplă. munții, apele, arborii ne sunt martori prețioși, iar noi, în trecere, devenim mereu altcineva.

Fabulă

DISPUTA

Iuliana Dinu

Poetă, prozatoare, profesoară
Membră a Uniunii Scriitorilor
din România

– Să vedeți ce s-a-ntâmplat:
Un cocoș alb, pintenat,
S-a trezit de dimineață,
Să fie-mpărat pe viață.
Și „moțat” fiind din fire,
Nu acceptă-mpotrivire,
De la nicio zburătoare
Aflată-n ograda mare.

Și cum se mijiră zorii,
Procedă ca „infractorii”,
Încercând să păcălească
Pe cele „slabe de țeastă”.
Își alese secretară
O găină mai sprințară,
Oacheșă și roșcovană,
Ce știa dansa la bară.

– Eu, zise cocoșu'-ndată-s
Mare șef peste ogradă,
Vă ordon să fiți smerite,
Supuse, mereu spășite,
Nu admit nicicum vreuna,
Ca să facă pe nebuna!
Dacă ascultați de mine,
O s-o duceți foarte bine!
Pe cea dulce, iubitoare
O voi scoate la plimbare,
Vom mânca la pizzerie
Din pizza câte-o felie…

Auzind că pintenatul
E cu „știaf”, „blazon”, „moțatul”
În juru-i s-a strâns grămadă,
Tot ce mișcă prin ogradă:
Rațe, gâște, bibilici,
Curci, găini mari și pitici.

Îngâmfat sări curcanul:
– Eu sunt șeful „Barosanul!”
Pintenat, nu vezi că port
La gât salbe din import?
Și am doldora sub pene
Portofele cu „lovele”.
Pot cumpăra, aflați bine,
Iahturi, vile, limuzine,
În vacanțe pot să merg,
Cu întregul regiment,
De păsări. Le iau pe toate,
Prin țări foarte-ndepărtate!…

Se holbau mirate toate,
La curcan, afând ce poate.
– Mi-ar plăcea sus pe un iaht,
Spre ținutu'-ndepărtat!
Grăi găina roșcată,
Către-o gâscă albă toată.

– Zău, și mie îmi convine
Să mă plimb prin țări străine!
– De mult m-am gândit, colega,
Să-mi schimb traiul, garderoba!
Măcăni tristă o rață,
Întinzând machiaj pe față.

– Dragilor, aveți noroc!
Gelos le zise-un boboc,
Care sta întins pe jos
Și privea invidios.
De eram și eu „gagică”,
Ce mai trai duceam „nenică!”…

Încet, păsările toate
Fiind vrăjite, încântate,
Grăbite s-au adunat
Lângă curcanu'-nfoiat.
Până chiar și secretara,
Care-și cunoștea valoarea
A zburat lângă „bogat”,
Lăsând cocoșu'-ntristat.

Morala

Și-ntre oameni poți vedea,
Că se-ntâmplă așa ceva!

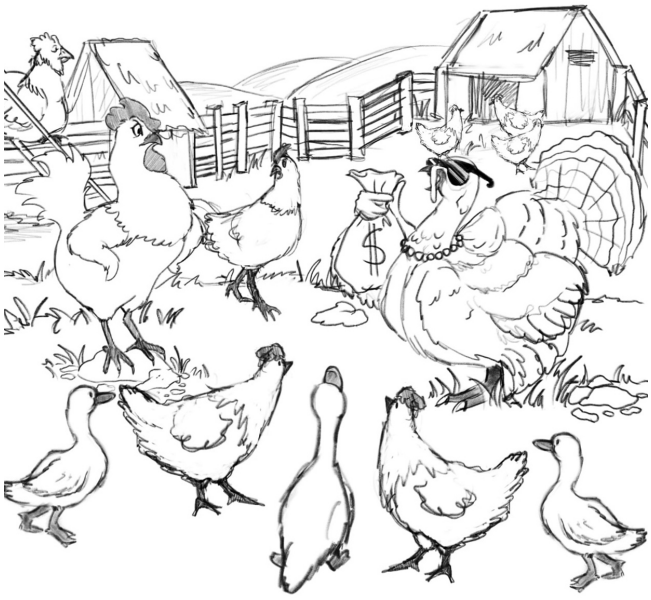

Desen de Alexandra Barbu, elevă, clasa a VIII-a, Școala nr. 2, Voluntari – Ilfov

Universalia Cronica traducerilor

O NOUĂ EDIȚIE A ESEURILOR LUI MONTAIGNE

Dan Caragea

De foarte multe ori, în receptarea culturală, studiile critice au precedat traducerile din marii scriitori și filozofi ai lumii. Este și cazul lui Montaigne în românește.

În 1936, apărea la București o introducere în viața și opera acestuia semnată de Alice Voinescu[1]. „Lucrarea sa își ia sarcina devotată și dificilă de a prezenta *Eseurile* în rezumat și de a degaja în același timp marile lor linii de gândire", arată, într-o amplă recenzie, Mihail Sebastian[2]. Acesta remarca cu finețe caracterul didactic al abordării, precum și preferința autoarei pentru comentariul filozofic. Concluziile lui Sebastian sunt însă favorabile: „Cartea d-nei Alice Voinescu are calitatea de a te întoarce spre lectura *Eseurilor,* dacă cumva ai părăsit-o vreodată. […] E un prilej de a vedea încă o dată cât de «proaspete, tinere, actuale» au rămas aceste bătrâne eseuri și – cum spune Montaigne însuși – cât de « *legière, volage, demoniacle* » este și astăzi arta lor."[3]

Prima traducere în limba română a celui mai strălucit eseu al său, *Apologia lui Raimond Sebond,* a apărut la Craiova, în 1940[4] și s-a făcut după tirajul din 1937, din „Bibliothèque de La Pléiade"[5].

Raymond Sebond (cat. Ramon Sibiuda) a fost un învățat catalan care, spre sfârșitul vieții, ajunsese profesor de arte liberale și teologie (poate chiar rector) la Toulouse. A scris, între 1434–1436, *Scientia libri creaturarum siue libri naturae et scientia de homine,* cunoscută mai ales sub numele de *Theologia Naturalis* și care își propune să discute „cartea naturii" în raport cu „cartea revelată", altfel spus, doctrina dublului adevăr în tradiția gândirii Sfântului Augustin, o încercare de a reconcilia teologia cu filozofia. Sebond și-a scris opera într-o latină puternic influențată de catalană. Prima ediție a fost tipărită la cinzeci de ani de la moartea sa, prin 1487, și a apărut la Deventer, în Țările de Jos, la Richard Pafraet (următoarele ediții: Lyon, 1488; Strasbourg, 1496 etc.). Lucrarea era precedată de un prolog care a fost pus la index de către papa Paul al IV-lea în 1559 (și, din nou, în 1564).

Montaigne, care îl traduce pe Sebond între 1568 și 1569, va simți nevoia să-i atenueze pozițiile exprimate în prefață, iar, mai târziu, va scrie celebra sa *Apologie* (capitolul XII, cartea a II-a din *Eseuri*).

Mariella Seulescu, traducătoarea *Apologiei,* a fost o personalitate cunoscută în elita interbelică. Bănuiesc că s-a născut undeva în pragul secolului XX. În 1921, s-a căsătorit cu Dimitrie Iurașcu, licențiat în drept și diplomație la Paris, trimis într-o serie de misiuni, între 1913 și 1941, însă căsătoria lor nu va dura mult[6]. Pe Mariella Seulescu o găsim colaborând la *Gândirea,* alături de L. Blaga, V. Voiculescu, V. I. Popa, Dan Botta, Nichifor Crainic, Ovidiu Papadima ș.a. A publicat în 1935, la Universul, *Povestiri pentru copii,* iar la Ramuri, în Craiova, în 1942, romanul *Păușeni. Leat 1930.* (Un alt roman al său din aceeași perioadă a rămas inedit.) În 1945 a fost decorată cu *Ordinul „Crucea Regina Maria",* clasa I „pentru devotamentul și priceperea arătate pe câmpul de luptă". După instalarea regimului comunist, Mariella Seulescu a fost nevoită să trăiască până la sfârșitul vieții în podul casei sale din București, dând ore de franceză. În anii '60 va începe colaborarea cu Editura Științifică la prima ediție completă a *Eseurilor* lui Montaigne[7].

Se prea poate ca tehnica și arta transpunerii acestei remarcabile versiuni să fie tributare gustului miezului de veac, dar mi se pare o enormitate să afirmi că nu se putea citi – cum afirma deunăzi Gabriel Liiceanu –, fiind ticsită de arhaisme și obligându-ne să apelăm constant la dicționar…

[1] **Alice Voinescu**, *Montaigne. Omul și opera*, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II", 1936.

[2] **Mihail Sebastian**, „Notă la un comentar despre Montaigne", *Revista Fundațiilor Regale,* anul III, nr. 4, 1936, pp. 190-197.

[3] *Idem,* p. 196.

[4] **Michel de Montaigne**, *Apologia lui Raimond Sebond,* versiune românească de Mariella Seulescu, Craiova, Editura Ramuri, 1940.

[5] Este vorba de un nou tiraj al ediției din 1934, îngrijită de Albert Thibaudet.

[6] „Mariela Săulescu a fost căsătorită cu Iurașcu (ministrul plenipotențiar), cu care a avut trei copii, și de care a divorțat ca să-l ia pe Osvadă, ardeleanul. Osvadă avea însă o nevastă oarbă, pe care a lăsat-o ca să o ia pe Mariela. Oarba a blestemat-o pe Mariela, după toate regulile, și rând pe rând Mariela a pierdut pe cei trei copii ai ei, și pe Osvadă însuși… Teribil." (**Constantin Argetoianu**, *Însemnări zilnice*, vol. X, București, Editura Machiavelli, 2009; însemnarea este din 3 februarie 1942)

[7] **Michel de Montaigne**, *Eseuri*, I, studiu introductiv și note de Dan Bădărău; traducere de Mariella Seulescu; traducerea sonetelor lui La Boetie de Anca Bursan, București, Editura Științifică, 1966. (Volumul, în aceeași traducere, însă cu prefață, tabel cronologic și note de Ludwig Grünberg, a fost republicat la Editura Minerva, 1984, col. BPT); *Eseuri*, II, traducere de Mariella Seulescu; note de Anca Bursan, București, Editura Științifică, 1971).

Oricum am privi, în ceea ce îl privește pe Montaigne în românește, versiunea Mariellei Săulescu este o piatră de hotar. Firește, o putem venera, dar și repudia, cerând transpuneri adaptate, mai sprințare și mai în acord cu modul nostru de a citi lumea (îndeosebi, prin grilă engleză). Să vedem însă și alte mărturii.

În 2010, Lucia Terzea-Ofrim afirma fără rețineri: „Tălmăcit de Mariella Seulescu, Montaigne apare cititorului român cu un discurs fluid, lipsit de dificultăți deosebite. Cu toate pierderile asumate, traducerea aduce în prezent un text scris cu mai bine de 400 de ani în urmă."[8]

În februarie 2017, în *Evenimentul zilei*, se scria: „Acea ediție [din 1966–1971, *n.n.*], deși are o traducere valabilă și azi (fără să fiu specializat în franceza veche și fără să fi putut citi textul original, remarc fluiditatea limbii, articularea nuanțată a ideilor și claritatea mesajului montaigneian în limba română, ceea ce indică o traducere bună), are un aparat critic elaborat de Dan Bădărău mult prea datat, ridicol de ideologizat pentru un cititor de astăzi."[9]

Cred că prin 2015 au apărut și contestatarii mai vehemenți, în frunte cu Bogdan Ghiu[10]. Acesta o acuză pe Mariella Seulescu de transpunerea lui Montaigne într-o limbă cronicărească reinventată în anii 1940–1960, altfel spus, în opinia sa, un antimodel de traducere.

Mai recent, Bogdan-Alexandru Stănescu adoptă o poziție mai echilibrată, arătând că cel care „nu se înarma cu o răbdare anacronică și chinuitoare găsea de multe ori că limba română folosită de traducătoare se dovedește incomprehensibilă, mai ales unor generații care nu mai au nici urechea, nici gîndirea acordate la limbajul cronicăresc. Și mă refer aici chiar și la absolvenții recenți ai facultăților de filologie, unde se înghesuie întreaga materie în trei ani de studiu. Nu vreau să pun aici accentul pe inadecvarea unei asemenea alegeri lingvistice/stilistice precum cea făcută de Mariella Seulescu (iar acum vorbesc în calitate de umil traducător – nici nu-mi pot imagina ce chin presupune această traducere), ci, mai curînd, pe necesitatea existenței unei versiuni mai apropiate vremurilor".[11]

Cu toții știm că versiunea românească, aceasta sau oricare alta, nu aparține literaturii de expresie franceză, după cum nu aparține nici măcar literaturii române. Altfel spus, limba unei traduceri este întotdeauna o a treia limbă, o limbă simulată, convențională, provizorie, care nu rezistă timpului, pentru că

Michel de Montaigne (28 februarie 1533–13 septembrie 1592), litografie de Antoine Maurin și François-Séraphin Delpech

pur și simplu lumea și gusturile se schimbă. Bogdan-Alexandru Stănescu are dreptate. A contesta sensibilitatea literară a unui traducător din anii '40–'60 în raport cu modul nostru de receptare în vremea traducerilor automate și a versiunilor „light" mi se pare o eroare. A cere însă noi strategii de abordare, care să ușureze lectura, mi se pare a intra în cadența lumii.

Nici în școala franceză Montaigne nu mai este citit în ediția lui Thibaudet din Pléiade. Generațiile actuale îl consideră obositor și obscur, motiv pentru care au apărut versiuni care să faciliteze accesul la text sau chiar care îl „traduc" pe moralist în franceza contemporană fie din franceză[12] fie, experimental (retradus), din japoneză (sic!)[13]. Rezultatul a stârnit mai degrabă perplexitatea[14]. Ideea lui Michel Onfray a fost aceea de a-l restaura pe Montaigne, ajungând la fluiditatea cu care este citit în unele limbi străine, având în vedere în special versiunea engleză. Acesta ar trebui să fie Montaigne, contemporanul nostru, în viziunea lui Onfray.

[8] **Lucia Terzea-Ofrim**, „Montaigne într-o ediție cu o aromă identic natural" în *Dilema veche,* nr. 309 din 14–20 ianuarie 2010.

[9] „Eseul, un fel de a fi…" în *evz.ro*, 14 februarie 2017.

[10] Cf. **Bogdan Ghiu**, *Totul trebuie tradus. Noua paradigmă (un manifest),* București, Cartea Românească, 2015.

[11] **Bogdan-Alexandru Stănescu**, „Recuperare și înnoire" în *Dilema veche,* nr. 880 din 18–24 februarie 2021.

[12] **Michel de Montaigne**, *Les Essais* ; mis en français moderne par Claude Pinganaud, Paris, Arléa, 2002 ; **Michel de Montaigne**, *Les Essais* ; adaptation en français moderne par André Lanly, Paris, Gallimard, 2009 etc.

[13] **Michel de Montaigne**, *Vivre à propos,* traduit du japonais par Pascal Hervieu, préface de Michel Onfray, Paris, Flammarion, 2009.

[14] „Deși Onfray anunță că ar fi vorba doar de un «exercițiu ludic de traducere», tonul său din prefață trădează faptul că ia cât se poate de în serios această încercare de a-l prezenta pe Montaigne dublu cernut, în ambele sensuri, prin sita japoneză. Plămădit dintr-o făină mai albă decît pudra gheișelor, textul oferit contemporanilor e un fel de mini-croissant ideal pentru micul dejun filozofic al omului contemporan, în meniul spiritual propus de Michel Onfray." (**Lucia Terzea-Ofrim**, *art. cit.*)

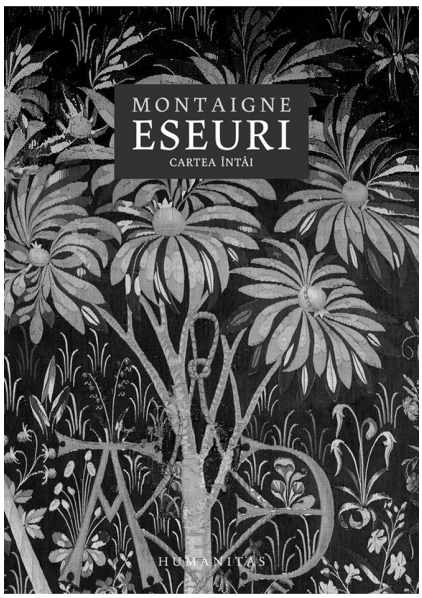

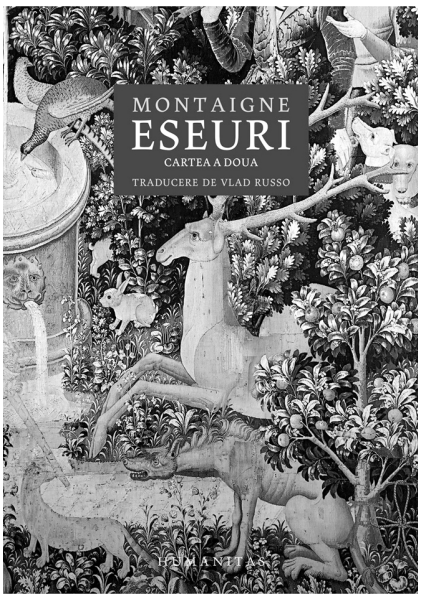

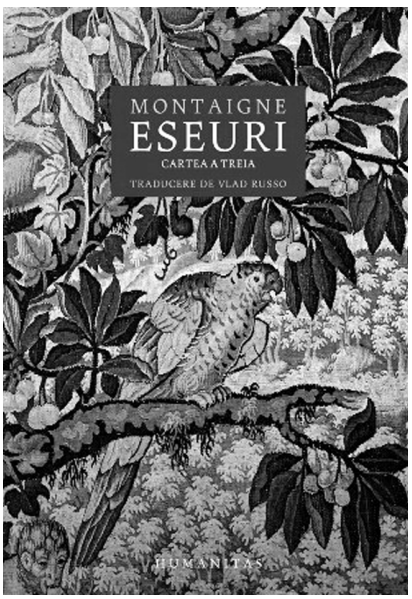

O ediție selectivă din *Eseuri* a publicat și Smaranda Cosmin, în 2002[15]. Calitățile traducerii nu sunt puține, autoarea meritând poate susținerea unei edituri mari, însă nu e potrivit să o luăm în discuție în detaliu, întrucât este vorba de o versiune de dimensiuni reduse.

Și iată că, începând cu anul 2020, Editura Humanitas a început publicarea unei noi traduceri, în trei volume, semnate de Vlad Russo[16]. Acesta propune, indiscutabil, o limbă mai cursivă, mai lesne de citit și priceput, fără a cădea însă într-o modernizare excesivă. Astfel, contribuția cea mai valoroasă, în opinia mea, este reechivalarea cuvintelor franțuzești vechi, ieșite din uz, sau a sensurilor pierdute, așa cum se va vedea în analiza comparată de mai jos. Printr-un astfel de demers înnoitor, dus la capăt cu acribie, s-a adeverit rolul filologului în restaurarea discursului filozofic („*Philosophia facta est quæ philologia fuit",* spunea Nietzsche). Aceasta este buna luminare a înțelesurilor despre care se vorbește în nota asupra ediției. A-i cere însă traducătorului un ecleraj total, cum o fac unii, înseamnă a-i nega lui Montaigne dreptul la propria-i scriitură.

O nouă traducere este, prin ricoșeu, întotdeauna tributară celei precedente: fie că îi preia unele soluții, fie că le contestă. Nu se poate, în măsura în care ești onest, să ignori, să nesocotești munca predecesorilor. De aceea, m-am bucurat firește, auzind la Vlad Russo, în dialog cu Gabriel Liiceanu, cuvinte de laudă aduse Mariellei Seulescu.

Noua traducere are la bază o ediție mai recentă, tot din Pléiade, dar din 2007 (mai exact, tirajul din 2017)[17]. „Ediția respectivă a fost confruntată cu cea mai recentă, din 2019, de la Robert Laffont, dar și cu traduceri precum cea a ediției din Everyman's Library [Donald Frame, *n.n.*], din 2003, sau a celei apărute la Bompiani [Fausta Garavini, *n.n.*], în 2012. Rezultatul este o traducere într-o limbă română foarte frumoasă, cu destul parfum arhaic încît să-i ofere bogăție, dar și perfect accesibilă unui cititor nespecializat."[18]

Acestea fiind spuse, să trecem acum la examinarea comparată, pe text, a celor două versiuni: Mariella Seulescu [MS] vs Vlad Russo [VR]. Am să aleg un fragment din cartea a III-a, capitolul I, chiar începutul. Eseul se numește *Despre ce este cu folos și despre ce este cu cinste* [MS] / *Despre folos și despre cinste* [VR]. În privința francezei, mă voi uita doar la textul publicat pe *Wikisource,* la îndemână tuturor[19].

De la început, aș spune că varianta lui Vlad Russo pare mai firească, ridicând „folosul" (utilul) și „cinstea" la rang categorial (în original: *De l'utile et de l'honneste*). *Dicționarul Academiei franceze* (1694) înregistrează, de altfel, folosirea substantivală: *„L'Honneste, l'utile, le delectable. preferer l'honneste à l'utile."* Traducerea prin perifrază „ce este cu folos", „ce este cu cinste" are, firește, temeiul și tradiția ei[20].

[15] **Michel de Montaigne**, *Eseuri*, traducere și prefață de **Smaranda Cosmin**, București, Editura Mondero, 2002.

[16] **Michel de Montaigne**, *16 Eseuri*, I-III, traducere, cronologie și note de **Vlad Russo**, prefață de **Michel Onfray**, București, Editura Humanitas, 2020–2023.

[17] **Michel de Montaigne**, *Les Essais* ; édition établie par Jean Balsamo, Michel Magnien et Catherine Magnien-Simonin, édition des « Notes de lecture » et des « Sentences peintes » établie par Alain Legros, Paris, Gallimard, « Bibliothèque de la Pléiade », 2007.

[18] **Bogdan-Alexandru Stănescu**, *art. cit.*

[19] **Michel de Montaigne**, *Essais* ; exemplaire de l'édition de 1588, annoté par Montaigne (exemplaire de Bordeaux), livre III, chapitre I; https://fr.wikisource.org/wiki/Essais/Livre_III/Chapitre_1

[20] De exemplu, în ediția online a lui **Guy de Pernon** (2008), adaptată: „Sur ce qui est utile et ce qui est honnête".

„Nimeni nu-i scutit a spune anosteli. Nenorocul e a le spune cu stăruială" [MS] / *Nimeni nu e scutit a spune nerozii, nenorocirea e să le spui cu ifos"* [VR].

„Anostelile" sunt banalități care plictisesc[21]. De aceea, nu trebuie să le repetăm, să stăruim. Acesta este sensul ce se desprinde din traducerea Mariellei Seulescu. La Vlad Russo e vorba însă de „nerozii" (adică „inepții") și nenorocirea e atunci când te împăunezi cu ele („le spui cu ifos"). Sensurile diverg, ceea ce înseamnă că trebuie să cercetăm originalul. Montaigne vorbește de „fadaises", ceea ce înseamnă, după același dicționar: *„Niaiserie, ineptie, bagatelle, chose inutile & frivole"*. Etimologic, provine de la „fad" și este încă viu în limbă. Vlad Russo alege sensul mai percutant. În privința rostirii, la Montaigne apare „curieusement", ceea ce poate descumpăni. Nicot, în *Trésor de langue française* (1606), dă echivalențe: „Affectate, Curiose, Scrupulose, Ambitiose." Așadar, rău este să spui neroziile „afectat, prețios", motiv pentru care Vlad Russo alege „cu ifos".

„Pe mine aceasta nu mă privește. Ale mele îmi scapă, cu nepăsarea de care sunt vrednice și bine fac; le-aș da în grabă cât de ieftin le cumpăr și le vând numai pe cât atârnă. Vorbesc cu hârtia, cum aș vorbi celui care-mi iese întâi în cale, fără prefăcătorie. Totul este să fie adevărat." [MS] / *„Nu e și cazul meu: mie îmi scapă fără să mă sinchisesc, după cum merită. Și așa le trebuie: la cât am de pierdut, mă lepăd de ele cât ai zice peșteː iar când le cumpăr sau le vând mă iau după cât atârnă. Îi vorbesc hârtiei la fel cum îi vorbesc primului ins ieșit în cale. Că e adevărat, iată aici dovada."* [VR]

Cred că *„Nu e și cazul meu"* [VR] este o soluție mai bună pentru că stabilește o opoziție clară cu cele spuse anterior, chiar dacă am fi tentați să alegem cealaltă variantă. Și, mai departe, *„mie îmi scapă fără să mă sinchisesc, după cum merită* [aussi nonchallamment qu'elles le valent]*"* este o soluție mai aproape de original. Mai departe, este dificil de decis între *„le-aș da în grabă cât de ieftin"* [MS] și *„mă lepăd de ele cât ai zice peșteː"* [VR], întrucât nu mă încântă aici această expresie. Aș fi zis „de îndată" („soudain"). Mai departe prefer continuarea frazei la Vlad Russo, întrucât Mariella Seulescu adaugă de la sine „fără prefăcătorie".

„Cum să nu fie înșelăciunea urâtă, dacă Tiberiu se leapădă de ea când îi aducea câștig atât de mare?" [MS] / *„Cum să nu fie nesuferită fățărnicia de vreme ce Tiberius a respins-o cu atâtea daune?"* [VR].

La prima vedere, versiunea Mariellei Seulescu pare mai limpede și mai bine tocmită. Să fie vorba aici de „înșelăciune" [MS] sau de „fățărnicie" [VR]? La Montaigne este „perfidie", iar aceasta este „detestabilă". Tiberius o respinge *„à si grand interest"*, adică *„când* [deși, *n.n.*] *îi aducea câștig atât de mare?"*, soluția Mariellei Seulescu părându-mi-se preferabilă. Citind paragraful, observăm că Montaigne îl dă ca exemplu pe Tiberius pentru cinstea sa, pentru onoarea de a-și înfrunta dușmanii în luptă și nu prin uneltiri criminale. Ce valori se confruntă aici? Perfidia, adică viclenia, cu onestitatea. Conchidem, așadar, că nu de „fățărnicie" vorbește Montaigne, ca la Vlad Russo, ci de „înșelăciune" ca la Mariella Seulescu sau, mai exact, de „perfidie, viclenie".

„I se trimisese vorbă din Germania că, de va încuviința, ei îl vor dezbăra de Arminius, otrăvindu-l" [MS] / *„Primise vorbă din Germania că, dacă socotea nimerit, îl puteau scăpa de Arminius otrăvindu-l."* [VR]

Versiunile sunt echivalente, preferința e pur subiectivă.

„(era cel mai puternic dușman pe care îl avuseseră romanii, de la care pătimiseră atât de rău sub Varrus, și care sta de-a curmezișul desfășurării stăpânirii romane pe acele meleaguri)" [MS] / *„Era cel mai puternic dușman al romanilor, care-i batjocorise crunt pe când se aflau sub comanda lui Varus, împiedicându-i de unul singur să-și întindă stăpânirea peste ținutul lor."* [VR]

Vlad Russo dă o soluție mai plastică, dar exagerată, felului în care Arminius îl înfrânsese pe romani în Bătălia lui Varus, însă, mai apoi, versiunea sa este limpede *(„qui seul empeschoit l'accroissement de sa domination en ces contrées là"*). Vlad Russo scrie că Arminius îi „batjocorise crunt" („qui les avoit si vilainement traictez"). Adverbul „vilainement" înseamnă, după *Dicționarul Academiei* (1694): „D'une vilaine maniere, outrageusement. *Il fut vilainement battu."* Este, așadar, vorba, mai degrabă, de o „înfrângere mișelească".

„El puse să se răspundă că „poporul roman are obiceiul a se răzbuna pe dușmanii săi, fățiș, cu armele în mână, nu prin viclenire și pe ascuns. Nesocoti folosul, ca să se țină de ce era cinstit." [MS] / *„Tiberius răspunse că poporul roman obișnuia să se răzbune pe dușmani fățiș, cu arma în mână, nu pe ascuns și prin înșelăciune: a dat astfel folosul pe cinste."* [VR]

Soluții echivalente, corect „înșelăciune" la Vlad Russo, față de „viclenie". Superioară traducerea celei de-a doua fraze la Mariella Seulescu (*„Il quitta l'utile pour l'honneste"*). Nu este vorba aici de un schimb, de a da ceva pentru a primi altceva, ci de a renunța la ceea ce îți este cu adevărat de folos, doar din imperativul moral al onestității.

„Îmi veți spune că el era cutezător. Eu o cred: nu este o minune la oameni de felul său." [MS] / *„Era (îmi veți spune) un fățarnic. Așa cred și eu: nu-i de mirare la oameni de meseria lui."* [VR]

Iată o divergență importantă: era Tiberius un „cutezător" sau un „fățarnic"? Conform *Dicționarului Academiei* (1694), verbul „affronter" are două sensuri: 1. „Attaquer avec hardiesse, avec intrepidité."; 2. „Tromper sous pretexte de bonne foy." Din primul sens derivă opțiunea Mariellei Seulescu: un „cutezător", un om care înfruntă pericolul. Din al doilea sens,

[21] L-am atestat, cu acest sens, în *Realitatea ilustrată*, anul V, nr. 228, 11 iunie 1931, p. 11.

Pagina de titlu a ediției de *Eseuri* de Michel de Montaigne, 1588

derivă „fățarnic", ca la Vlad Russo (într-o ediție franceză actualizată termenul e „impostor"). Montaigne spunea însă mai sus că Tiberius a respins viclenia, deși i-ar fi adus mari foloase (uciderea unui dușman) și că poporul roman prefera să înfrunte dușmanul fățiș. Oare de ce l-am suspecta acum de „fățărnicie"? Mai mult, se spune că „fățărnicia" nici n-ar fi de mirare la cineva care are o asemenea îndeletnicire, adică la un conducător de oști și împărat roman. Or, o asemenea concluzie nu mi se pare acceptabilă. Prin urmare, voi alege fără șovăire versiunea Mariellei Seulescu.

„Mărturisirea virtuții este însă și pe buzele celui care o urăște, cu atât mai mult că adevărul i-o smulge cu tărie, și dacă el nu o primește în sinea sa, o poartă măcar drept podoabă." [MS] / *„Dar recunoașterea virtuții nu are mai puțină greutate în gura celui ce-o urăște, fiindcă adevărul i-o smulge cu forța, și dacă omul nu vrea să și-o însușească, măcar se înveșmântează cu ea, ca să-i fie podoabă."* [VR]

Am să transcriu mai întâi textul francez: *„Mais la confession de la vertu ne porte pas moins en la bouche de celuy qui la hayt. D'autant que la verité la luy arrache par force, et que, s'il ne la veut recevoir en soy, au-moins il s'en couvre pour s'en parer."* Raportându-mă la acesta, consider cele două versiuni echivalente: mai condensată exprimarea la Mariella Seulescu, mai pompoasă spre final („înveșmântează", „ca să-i fie podoabă") la Vlad Russo.

Ne vom opri aici asigurând cititorul că analiza ar decurge asemănător pe orice porțiune a textului *Eseurilor*.

Ar fi nefiresc să nu-i recunoaștem lui Vlad Russo merite indiscutabile pentru noul său Montaigne. Beneficiem astăzi de condiții care ne înlesnesc munca (mai multe ediții actualizate, multe dicționare disponibile, traduceri în limbi de circulație etc.), încât ar fi o sminteală să comparăm strădania celor doi traducători fără a înțelege contextul în care a lucrat fiecare în vremea sa. Munca lui Vlad Russo este în bună parte cea a unui restaurator, căci, oricum am privi, în spatele acestei noi versiuni, se deslușește monumentul primitiv ridicat de Mariella Seulescu. Acesta nu este nici pe departe un reproș, este, în opinia mea, cea mai firească cale de „împrospătare" a tălmăcirii unui clasic.

Sunt și voci care s-au arătat, din nou, dezamăgite. Au spus că este traducerea tot a unui literat, mai puțin sensibil la chestiuni filozofice (nemodernizarea conceptelor, stil arhaizant). Aceștia își doreau un Montaigne actualizat, așa cum sunt obișnuiți să-l citească în engleză.

În ceea ce mă privește, aplaud sincer noua ediție, conștient că această enormă trudă, a lui Vlad Russo, nu va fi răsplătită niciodată cum se cuvine. Și-i invit totodată pe tinerii cârcotași să înceapă să îndrepte tot ce e de îndreptat în domeniul traducerilor literare, căci e loc pentru toată lumea.

„Începând cu anul 2020, Editura Humanitas a început publicarea unei noi traduceri a Eseurilor lui Montaigne, în trei volume, semnate de Vlad Russo. Acesta propune, indiscutabil, o limbă mai cursivă, mai lesne de citit și priceput, fără a cădea însă într-o modernizare excesivă. Astfel, contribuția cea mai valoroasă, în opinia mea, este reechivalarea cuvintelor franțuzești vechi, ieșite din uz, sau a sensurilor pierdute."

Poem din poemele Europei

Această rubrică, aflată acum la a șaptesprezecea sa ediție, a apărut din dorința legitimă de a vă reaminti că poezia, ca și proza, dramaturgia, dar și muzica, teatrul, artele vizuale, zestrea imaterială a lumii, reprezintă liantul care unește oamenii, indiferent pe ce meridian s-ar afla. Creația este suma sentimentelor omenești, este emoție, este, de ce nu, plus-valoarea acestei lumi. Este politica fără legi politice, iar aici am putea exemplifica prin faptul că e unica formă de politică fără partide, fără moțiuni de cenzură, fără atacuri cu forme fără fond, este pasul pe care îl facem toți în momentul în care deschidem o carte și alegem o altă lume, cea în care mintea omenească este în măsură să creeze. De ce am vorbit de politică în splendida lume a creației? Dintr-un simplu motiv, acela fiind că această formă de „politică" este creatoare, este benefică, este expresia supremă a calității omenești.

Intenția noastră pleacă de la ideea de unitate de spirit și diversitate ca fond și formă. Nu urmărim o temă anume, fiindcă am ajunge la un studiu complex, ci doar o prezentare, o idee de poem din poeme, care să prezinte diversitatea expresiei creatoare, temele universale, frumusețea stilului marilor condeie, în care spiritul este o „coloană a infinitului".

Încercăm, firește, ca în fiecare număr al revistei să publicăm integral texte sau fragmente din poezia Europei, a fiecărei țări în parte, deși poetul, dar, mai ales, opera lui au identitate europeană, dincolo de cea națională.

Grupaj realizat de Pușa Roth și Costin Tuchilă

Ștefan Petică

20 ianuarie 1877, București, județul Galați – 17 octombrie 1904, București

George Călinescu afirma în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (1941) că **Ștefan Petică** este „întâiul simbolist declarat și veritabil".

Poet, jurnalist, dramaturg, intelectual autodidact, poliglot (franceză, germană, engleză, italiană, spaniolă, din care a făcut traduceri), cu preocupări de filosofie, sociologie, antropologie, astronomie, istoria artei, finalizate cu articole, studii, note, recenzii pertinente și incisive. Pentru a se documenta în aceste domenii, a achiziționat cărți și publicații de la diverse edituri de marcă din România, Italia, Franța, Anglia și Germania.

A practicat cu succes jurnalismul politic și literar, îndeplinind – între anii 1898–1904 – funcțiile de ziarist acreditat la „Capitala" (1898), prim-redactor la „L'Echo de Roumanie. Journal Conservateur" (1902), secretar de redacție la „Literatorul" (februarie 1899–ianuarie 1900), creat și condus de Al. Macedonski, în aceeași perioadă participând la serile simboliste ale lui Alexandru Macedonski; redactor la „România jună" (1900) și „Economia națională". Colaborator al revistei „Lumea nouă" (1896–1898). A cultivat o amiciție trainică cu poetul George Tutoveanu și cu criticul Ilarie Chendi, cu viitorul prozator Jean Bart, cu militanții socialiști – profesorul Ioan Nădejde și gălățeanul I. C. Atanasiu (plecat apoi la liberali), a sprijinit activ revendicările țăranilor și înființarea cluburilor socialiste la sate. Din 1900, se retrage în urma presiunilor autorităților politice, dar activează în cadrul Ligii pentru unitatea culturală a românilor. În anii 1902–1904 a fost student la Facultatea de Litere și Filosofie, în timpul decanatului eminentului profesor Ioan Bogdan. Bun cunoscător al operei unor iluștri literați germani (Heinrich Heine, Stefan George, Hugo von Hofmanstal), francezi (Paul Verlaine, St. Mallarmé), englezi (Thomas Moore, Lord Tennyson), ruși (Turgheniev, Lev Tolstoi, Pușkin, Lermontov) și maghiari (Petöfi Sándor), din unii traducând. Considerat un intelectual precoce, care promitea o operă literară de substanță, deschizător de drum în literatura simbolistă, îndeosebi după apariția volumului de poeme *Fecioara în alb* (București, 1902), a teoretizat noul curent literar, simbolismul românesc, sincron cu cel european. A fost urmat de Mircea Demetriade, Al. Obedenaru, Traian Demetrescu, Dimitrie Anghel, Ion Minulescu, G. Bacovia, N. Davidescu și gălățenii Alfred Moșoiu și Eugeniu Ștefănescu-Est.

Tragedia în versuri, în cinci acte, *Solii păcii* a fost publicată în „Literatură și artă română (1900–1901) și montată la Teatrul Național Radiofonic, în regia lui Cristian Munteanu (1996).

Volume apărute în timpul vieții: *Fecioara în alb* (cuprinde ciclurile *Fecioara în alb, Când vioarele tăcură, Moartea visurilor*), Tipografia Lucrătorilor Asociați Marinescu & Șerban, București, 1902; *Frații*, dramă în versuri, în patru acte, Institutul de arte grafice „Eminescu", București, 1903.

Postume: *Cântecul toamnei. Serenade demonice. Poeme* de Ștefan Petică, vol. îngrijit de Gr. A. Tăbăcaru, Noua Tip. Profesională, Dimitrie C. Ionescu, București, 1909; *Opere*, ediție îngrijită de N. Davidescu, București, Editura Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II", 1938; *Scrieri,* vol. I, II, ediție îngrijită, studiu introductiv, note, comentarii și variante de Eufrosina Molcuț, București, Editura Minerva, 1970, 1974; *Ruinele viselor,* cuvânt înainte, selecție și redactare de Ștefan Andronache, cu ilustrații de Dan Spătaru, Biblioteca Municipală Tecuci, 1994; *Ruinele viselor*, Iași, Editura Do-minoR, 2002; *Poeme în proză*, în „Bucovina", apud. Ion N. Oprea*, Bucovina în presa vremii, Cernăuți 1811–2004*, Editura Edict, Iași, 2004.

Un merit deosebit în conservarea și verificarea manuscriselor literare îl are profesorul băcăuan și literatul Grigore Tăbăcaru, primul său biograf (în 1924).

Conf. univ. dr. Nicoleta Presură Călina, strănepoata scriitorului, a realizat, după o îndelungată și minuțioasă cercetare, ediția integrală de *Opere* de Ștefan Petică, publicată la Editura Muzeul Literaturii Române din București: *I. Poezii* (cuvânt

înainte de Ana Blandiana, postfață de C. D. Zeletin, București, 2016); *II. Proză*: Crochiuri lirice, Evocări, Poeme în proză, Fragmente, Traduceri (prefață de Dumitru Micu, București, 2017); *III. Teatru* (cuvânt înainte de Noe Smirnov, 2018). Cuprinde: I. Din volum: *Frații*; II. Din periodice: *Solii păcii, Cântecul singurătății*; III. Din manuscrise: Fragmente – *Forțe noi, Bisericuța, Păcală trist, Buruiana rea, În sarcina altora, Două iubiri, După logodnă*; Crochiuri – *Taina, Ziariști, Vultanii, Basmul norocului, INRI, Chinul luminei, Două acte*; *IV. Scrieri critice* (cuvânt înainte de Angelo Mitchievici, 2019); *V. Publicistică* (cuvânt înainte de Emil Hurezeanu, 2019).

Când vioarele tăcură

Vioarele tăcură. O, notă cea din urmă
Ce plânge răslețită pe strunele-nvechite,
Și-n noaptea solitară, o, cântul ce se curmă
Pe visurile stinse din suflete-ostenite.

Arcușurile albe în noaptea solitară
Stătură: triste paseri cu aripile întinse
Păreau c-așteaptă semne, și strunele vibrară,
Ah, strunele, ce tremur de viață le cuprinse!

Și degetele fine, în umbră sclipitoare
Păreau ca niște clape de fildeș, ridicate
Pe flaute de aur în seri de evocare
A imnurilor triste din templele uitate.

Murise însă cântul de veche voluptate,
Și triste și stinghere vioarele părură
În noaptea-ntunecată de grea singurătate
Fecioare-mpovărate de-a viselor tortură.

Fecioara în alb

Apune soarele pe dealuri
În slava purpurei de sânge
Și răsunând adânc din valuri
Doinește-un glas și parc-ar plânge;
De simți o caldă adiere
Trecând pe fruntea ta curată
Ca și o șoaptă care piere
Sub bolta serei înstelată,
Să știi că-i ruga mea senină,
Ca visul nopților de vară,
Ce se înalță-n umbra lină
În ceasul jertfelor de seară.

De vezi plutind pe blonda rază
O umbră albă visătoare
Și crezi că-i îngerul de pază
Cu aripi lungi ocrotitoare,
Să nu te-nșeli, căci visu-mi trece
În zborul său primăvăratec,
Și-i tot așa de alb și rece,
Când se înalță singuratec.
Spre marea boltă luminoasă.
Făcând durerea mai amară
Și amintirea mai duioasă
În ceasul jertfelor de seară.

Și dacă roua clară cade
Frumoșii ochi adânci de-i scaldă,
Când treci sub vechile arcade
În parfumata noapte caldă,
Nu-i roua rozelor în floare
Căzută-n nopțile cu lună,
Nici plânsul dulce de izvoare,
Ci e iubirea mea nebună,
Căci lacrimi mari și tăinuite
Ca roua limpede și rară
Coboară-ncet și liniștite
În ceasul jertfelor de seară.

Miniaturi – Furtună

Furtună! Tu-mi întinzi o mână mică,
Ți-e teamă și te ghemui lângă mine
Sfioasă ca un pui de rândunică,
Și ploaia, răpăind grăbită, vine.
Ți-e părul ud și fața toată udă,
Alergi cu mâna caldă-n mâna mea.
Miroase câmpu-a grâu și-a iarbă crudă,
Și tremuri și ești albă ca o stea.

Moartea visurilor

VII

Păunii verzi plecară în noaptea solitară
Cu strigăte de jale ca nota care trece
Plângând sub ceruri triste; iar sus în turnul rece
Trei lacrimi umeziră pe coarde de ghitară.

Și palidele trupuri de roze s-adunară
Pe marginea-n ruină încet să se aplece
Murind ca niște albe columbe-n noaptea rece
O, visele, poema de vise-n noaptea clară!

Și noaptea cea muiată în aurul de lună
Părea apoteoză fantastică și vagă
Căzând pe frunți de ceară în taina lor nebună.

Poeme dulci de vise, poeme de petale,
Ce mor în tremurarea din mintea-ne pribeagă!
Departe trec păunii cu strigăte de jale.

Semi Orient

Se mișcă apa-ncetișor,
Și pânzele s-au ridicat
În vânt ușoare fluturând:
E totul gata de plecat.

În ochii bieților pribegi,
Veniți din mândre depărtări,
Sclipește vag melancolia
Și nostalgia altor țări.

Hrănit de-albastrul nesfârșit
Din luminatul firmament,
Nedeslușit îmi fluturează
În minte-un vis de Orient.

Poem din poemele Europei

Stéphane Mallarmé

18 martie 1842, Paris, Franța – 9 septembrie 1898, Valvins, Samois-sur-Seine, Franța

Poet și critic, figură importantă a curentului simbolist european, **Stéphane Mallarmé** (numele real, Étienne Mallarmé) a scris o poezie bogată în sensuri filosofice, de o rară muzicalitate și forță sugestivă. Creația sa (*Irodiada, După-amiaza unui faun, Poezii*) constituie o expresie viguroasă și originală a poeziei moderne. Mai târziu, prin opera sa a influențat decisiv școli artistice reprezentative ale secolului al XX-lea, cum ar fi: cubismul, futurismul, dadaismul, suprarealismul.

Format sub influența lui Baudelaire și a lui Poe, Mallarmé este, de la 20 de ani, adversar al lirismului în înțeles romantic, apropiindu-se de concepția parnasiană – o poetică a rigorii, obiectivă și impersonală. Colaborează la antologiile *Le Parnasse contemporain* (1866, 1869, 1871), editate de Lemerre, alături de Leconte de Lisle, José María de Hérédia, Léon Dierx, Catulle Mendès etc. Mai târziu însă va contrazice principiile parnasiene, îmbrățișând ideile simboliste: „Cred că în ceea ce privește fondul, tinerii sunt mai aproape de idealul poetic decât parnasienii care-și tratează încă subiectele în felul vechilor filosofi și al vechilor retori, prezentând obiectele direct. Eu sunt de părere, dimpotrivă, că trebuie folosită doar aluzia. Contemplația obiectelor, imaginea care-și ia zborul din reveriile suscitate de ele, sunt cântec; parnasienii, în schimb, iau lucrul întreg și-l arată: prin aceasta ei sunt lipsiți de mister; ei refuză spiritelor acea bucurie plină de încântare de a crede ca ele însele creează. A numi un obiect înseamnă a suprima trei sferturi din desfătarea poemului, care este alcătuită din ghicirea puțin câte puțin: a-l sugera, iată visul." (Răspuns la ancheta lui Jules Huret cu privire la evoluția literară, 1891). Mallarmé cultivă forma fixă pentru muzicalitatea ei, într-un limbaj ermetic, speculând uneori excesiv resursele de polisemie, chiar de magie a cuvântului – de aici și dificultatea de a traduce în alte limbi poezia sa.

Pentru autorul poemului dramatic *Irodiada* (*Hérodiade*, 1869), limbajul poetic devine astfel – cum s-a spus – un limbaj al absenței, echivalând absolutul cu neantul. Neantul este un punct de plecare care duce la Frumos și Ideal. Această filosofie trebuia să corespundă unei noi poetici care exprimă puterea sacră a Cuvântului. Poezia este o lume închisă în sine, al cărei sens se naște din ecourile pe care le produce. Versul devine culoare, muzică, bogăție de senzații, „competiția tuturor artelor care dă naștere miracolului".

„Poezia este expresia, prin limbajul uman adus la ritmul său esențial, a semnificației misterioase a aspectelor existenței: ea înzestrează astfel ședera noastră cu autenticitate și constituie singura sarcină spirituală", spune Mallarmé.

Atât de muzicală, poezia lui Mallarmé a fost sursă de inspirație pentru muzicieni. Claude Debussy compune între 1892–1894 poemul simfonic *Prélude à l'après-midi d'un faune* (*Preludiu la după-amiaza unui faun*). În 1913 Maurice Ravel pune pe muzică *Trois poèmes* (*Soupir*; *Placet futile*; *Surgi de la croupe et du bond*). Darius Michaud (1917), Jean Cartan (1932), Claude Ballif (1949) și Pierre Boulez (1957–1962) compun lucrări pe versuri de Mallarmé.

Ultimul film al lui Man Ray, intitulat *Mystères du Château de Dé* (*Misterul din castelul de zaruri*, 1929) a fost puternic influențat de Mallarmé.

Opera: *Hérodiade* (*Irodiada*), poem tragic, capodoperă a școlii parnasiene (1869); *L'après-midi d'un faune* (*După-amiaza unui faun*), 1876; *Poésies* (*Poezii*), 1887; *Vers et prose* (*Versuri și proză*), 1893; *Un coup de dés jamais n'abolira le hasard* (*O aruncare de zar nu va desființa hazardul*), 1897; *Divagations* (*Divagații*), eseuri,1897.

Corespondență: Stéphane Mallarmé: *Scrisori inedite către Théodore Aubanel* (comentate de André Thérive), în „Revista universală", volumul XV, 1 octombrie 1923; *Corespondență*, ediție de Lloyd James Austin și Henri Mondor în 8 volume, Paris, Gallimard, col. „Blanche", 1959–1983; *Scrisori către Méry Laurent*, Paris, Gallimard 1996; *Corespondență (1862–1871). Scrisori despre poezie*, prefață de Yves Bonnefoy, ediție de Bertrand Marchal, Paris, Gallimard, col. „Folio", 1995; *Corespondență (1854–1898)*, ediție de Bertrand Marchal, Paris, Gallimard, col. „Blanche", 2019.

Mallarmé a tradus din Edgar Allan Poe: *Le Corbeau* (*Corbul*), cu ilustrații de Édouard Manet, Paris, Éditions Richard Lesclide, 1875; *Poezii*, cu ilustrații de Édouard Manet, Bruxelles, Edmond Deman, 1888.

A editat revista „La dernière mode", destinată publicului feminin. Fiind critic de modă, Mallarmé a fost directorul artistic al publicației, acordând o atenție deosebită aspectului tipografic.

Neliniște

Nu vin în seara-asta să-ți birui trupul, fiară
În care-o gintă-și mână păcatul, nici să-asmut
În pletele-ți impure o patimă amară,
Plictisul incurabil ce-l vărs într-un sărut.

Cer patului tău somnul adânc și fără umbre
Plutind sub remușcarea cu pluș deconcertant,
Și-n care guști ecoul minciunii tale sumbre,
Tu care știi ca morții mai mult despre neant.

Căci Viciul, care-mi roade noblețea din vechime,
Mi-a pus ca ție semnul sterilității sale,
Ci-n timp ce sânu-ți rece ascunde protector

O inimă neatinsă de colții vreunei crime,
Eu fug sleit și palid, gonit de giulgiuri pale,
Și nu pot să dorm singur de spaimă că-am să mor.

Din salt și crupă...

Din salt și crupă-naripat
Între cristale efemere
Fără-a-nflori amar veghere
Gâtu-ncetează ignorat.

Știu bine că n-am fost chemat
Din două guri sorbind plăcere
Nicicând aceleiași Himere
Eu, silf pe-acest plafon brumat!

Potirul pur în care-nvie
Doar nesecata văduvie
Agonizează dar nu vrea

Naiv sărut dintre funebre!
Să-și piardă răsuflarea-n ea
Vestind o rază în tenebre.

Traduceri de Ștefan Augustin Doinaș, sonete din volumul *Antologia poeziei franceze* (1974)

Jalbă futilă

Prințesă! Gelozia-mi pe Hebe se abate
Cum stă pe ceașca-n care tu buzele îți moi.
Mă-aprind, dar din păcate n-am rang decât de-abate;
Pe Sèvres însă-aceștia nu-s zugrăviți nici goi.

Cum nu cânt nici cățelul bărbos, tot din păcate,
Nici rujul, nici pastila, nici tandrul joc de doi,
Și cum mai știu că dulcea-ți privire ți-o despoi,
O, blondă, pieptănată de o divinitate.

Numește-mă – Prințesă, al cărei râs plăpând
Pe mieii-n turme, gingaș, domesticiți, păscând
Și behăind spre-nalte deliruri pastorale,

Ca să mă zugrăvească Amorul, pana-i lungă,
C-un fluier într-o mână și dormitând la strungă –
Numește-mă păstorul surâsurilor tale.

Traducere de Nina Cassian, din volumul *Antologia poeziei franceze* (1974)

Cântarea Sfântului Ioan

Soarele în oprire
Înaltă peste fire
Curând coboară iar
Incendiar

Simt cum în mădulare
Întunecime mare
Se strânge-ntr-un fior
Cuprinzător

Și țeasta-mi sus ivită
Triumfător lovită
De vântul ce și-l ia
Securea grea

Cu tăietură largă
Mai bine-acum să șteargă
Tot ce-o deosebea
De trup abia

Să se-ndârjească beată
De post ca să răzbată
Urmându-și în neștire
Pura privire

Sus unde-n strășnicie
Un frig de veșnicie
Nu vrea s-o-ntreceți clari
O, voi ghețari

Dar din botez cum iese
Principiul ce m-alese
Luând din el lumină
Ea jos se-nchină.

Salut

Neant, această spumă, vers
Virgin vestind doar cupa plină;
Așa sirene în lumină
Se-afundă, multe-n salt invers.

Plutim, amici, o! stol divers,
Eu de pe-acum la pupa lină,
Voi însă prora ce dezbină
Furtuni și ierni, din falnic mers.

Mă-ndeamnă-o limpede beție
Să mă ridic cu semeție
Și să trimit salutul meu

Singurătate, steiuri, stele
Spre tot ce demn a fost mereu
De alba grijă-a pânzei mele.

Traduceri de Alexandru Philippide, din volumul *Antologia poeziei franceze* (1974)

Édouard Manet, ilustrație la *L'après-midi d'un faune*, 1876

Document Inedit

DUILIU ZAMFIRESCU: ITALIA POLITICĂ DUPĂ DEZASTRUL DE LA ADWA

Prezentare, traducere din limba franceză și note de Ioan Adam

Ioan Adam

Critic și istoric literar
Membru al Uniunii Scriitorilor
din România

Rapoartelor diplomatice semnate de Duiliu Zamfirescu, publicate anterior în „Leviathan", V, 2 (15), apr.–iun. 2022 și VI, 2 (19), apr.–iun. 2023, li se adaugă în acest număr încă unul. Suntem în primăvara lui 1896, când Italia trăia drama înfrângerii dureroase și neașteptate a corpului său expediționar african de către un inamic disprețuit și minimalizat, negusul Abisiniei, Menelik al II-lea. O ofensivă pripită și imprudentă lansată de generalul Oreste Baratieri – la ordinul premierului Francesco Crispi – a dus la dezastrul de la Adwa, survenit la 1 martie 1876, când artileria (furnizată de ruși), cavaleria și infanteria etiopiene au distrus literalmente coloanele italiene, provocând mulți morți (7000) și un număr neașteptat de mare de prizonieri (2500). Pus la grea încercare, orgoliul italian sângera. Manifestanții, rude ale celor captivi, dar nu numai, au umplut străzile Romei.

Duiliu Zamfirescu

Soarta guvernului care pretindea ocuparea Etiopiei în numele unui document fals, întocmit de un ambasador italian la Addis-Abeba, prin care statul african ar fi acceptat protectoratul Italiei, a fost rapid pecetluită. Instalat la 15 decembrie 1893, cabinetul Crispi III demisiona la 10 martie 1896, plătind prețul rodomontadelor militare anunțate cu mult zgomot și al viselor de a întemeia „un al doilea Imperiu Roman".

În aceeași zi venea la putere, iar, un premier pașnic, cu ambiții teritoriale mai mici, Antonio Starabba, marchiz di Rudinì. El trebuia să facă față unor provocări multiple. Era nevoie să potolească furia plebei angajate în aventuri coloniale și să-și asigure o bază parlamentară necesară guvernării. Pentru asta avea nevoie de voturile *radicalilor*, ale extremei stângi, foarte vocală, iar captarea lor presupunea adevărate bătălii în Parlament și în culise. Agitația politicienilor, rumorile și mișcările secrete reînvie și în acest raport expediat de un neobișnuit „reporter de front" în ținută diplomatică. Duiliu Zamfirescu, însărcinatul cu afaceri român de la Roma, își culegea informațiile din ziare și din lumea selectă pe care o frecventa, le da nerv epic (fusese în tinerețe ziarist!) fără a sacrifica rigoarea analitică. Exactitatea informațiilor și concluziilor lui au fost confirmate de istorie. Dificilul premier de la București (care era și ministru de Externe), liberalul Dimitrie A. Sturdza, a pus și el bază pe ele. Să urmărim, așadar, notațiile lui Duiliu Zamfirescu, care ridica rapid cortina pentru a revela spectacolul vieții politice italiene într-un moment de răscruce al statului nu demult reunificat.

București
N⁰ 111 din 19/31 martie '96
Confidențial

Domnule Ministru,

Creditul de 140 de milioane, cerut de guvernul italian pentru a acoperi cheltuielile din Africa și pe cele care pot fi prevăzute ca indispensabile până la viitorul exercițiu financiar, a dat loc în Camera Deputaților și în Senat la importante discuții care au drept efect lămurirea mai multor chestiuni asupra cărora părerile nu erau clar stabilite. Opoziția afișa o temere că dl di Rudinì, din dorința de a fi pe placul partidului radical, nu se hotărâse să semneze pacea cu orice preț, ca preludiu al unei viitoare evacuări a coloniei Eritreea.

Declarațiile făcute de șeful extremei stângi și cele ale marchizului di Rudinì, precum si ale Generalului Ricotti [1] n-au întârziat să infirme aceste acuzații.

E[xcelența] V[oastră] va găsi, alături, în traducere, declarația citită de noul cabinet în Cameră și în Senat. Dl. di Rudinì a afirmat (și a oferit proba în această privință prin publicarea corespondenței dintre fostul cabinet și Generalul Baldissera [2], comandantul trupelor din Africa) că inițiativa negocierilor de pace fusese luată de Dl. Crispi și de fostul Ministru de Război, Gl. Mocenni [3]. Declarându-se contra unei politici de expansiune, pe care de altfel Parlamentul nu a autorizat-o, Marchizul di Rudinì a afirmat energic intenția de a păstra colonia Eritreea, dar a marcat net limitele pe care guvernul italian le fixase, opunându-se menținerii sub ocupație a provinciei Tigrè, chiar dacă Menelik oferea acest teritoriu Italiei. În privința pretinsului protectorat asupra Abisiniei, Președintele Consiliului a afirmat că acesta nu deriva decât dintr-un echivoc și o neînțelegere și el trebuia să fie abandonat, căci un protectorat are valoare doar atunci când protejatul îl acceptă și protectorul știe să-l impună și să-l facă respectat.

Negocierile de pace continuă așadar fără o părere prestabilită de a le duce spre succes ori spre eșec. Dacă pacea se poate face în condiții care salvgardează din plin demnitatea și interesele Italiei, guvernul nu va ezita să o încheie, în caz contrar, el va lua toate măsurile necesare pentru a continua războiul cu certitudinea succesului final. Așteptând decizia, Gl. Baldissera acționează cu mare energie în vederea reorganizării rămășițelor armatei italiene, care este azi deja destul de puternică și pregătită pentru defensivă.

În ciuda greșelilor comise de Dl. Crispi și guvernul său în organizarea [și conducerea [4]] expediției africane; în ciuda responsabilității care apasă [în parte] asupra lor din cauza dezastrelor care au urmat, se consideră totuși că Dl. Președinte al Consiliului de Miniștri și Prințul de Sermoneta [5], Ministrul Afacerilor Străine, și-au pierdut un pic sângele rece în cursul discuției, lansând la adresa fostului guvern acuzația de a fi antrenat țara, fără voia ei, într-un război de cucerire și de a fi făcut să curgă inutil sânge italian!

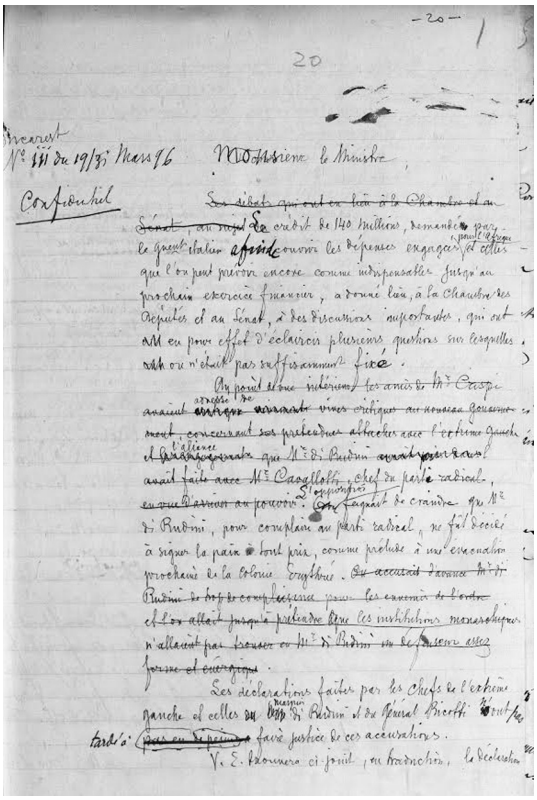

Prima pagină a Raportului 111 din 19/31 martie 1896

În ceea ce privește politica internă, noul Cabinet nu și-a expus încă și, poate că nici nu și-a pregătit programul. Dl. di Rudinì s-a mărginit să răspundă atacurilor prietenilor Domnului Crispi privind sprijinul dat de extrema stângă noului cabinet. Dl. di Rudinì a fost acuzat de a fi prizonierul radicalilor și de a nu fi acordat amnistie condamnaților politici ca preț al acordurilor precedente încheiate între el și extrema stângă. Se notau cele mai mici incidente și se umfla importanța aplauzelor la adresa amnistiaților. În general, se făcea tot posibilul pentru a se arăta că mareea revoluționară crește și că Crispi este singurul om politic capabil s-o oprească. Se spera astfel să se stârnească neliniștea conservatorilor și să se alimenteze într-un înalt grad suspiciuni și neîncredere față de [noul] cabinet.

Aceste insinuări și acuzații, pe care niciun om cu bun-simț n-a putut să le creadă, au fost respinse cu tărie de Marchizul di Rudinì, care a vorbit în termeni foarte hotărâți despre relațiile cu extrema stângă. „El mărturisește că între Dl. Cavallotti [6] și dânsul există un acord asupra anumitor puncte determinate, dar acest acord n-a fost făcut în secret, ci deschis, în fața Camerei, prin intermediul unor voturi clar enunțate. A fost un acord cu extrema stângă pentru a restaura libertățile publice, dar nici el, nici Dl. Cavallotti

Francesco Crispi, premierul care pleacă…

Antonio Starabba, marchiz di Rudinì, premierul care vine…

n-au pactizat niciodată sacrificând vreo parte din idealul și principiile lor."

Șefii extremei stângi au crezut de asemenea de datoria lor să marcheze prin intermediul votului atitudinea lor față de noul cabinet. Felicitându-i pe noii miniștri pentru sinceritatea declarațiilor lor și promițând să-i sprijine în eforturile lor de a da Italiei pacea înăuntru și afară, Domnii Cavallotti, Imbriani [7], Barzilay [8] ș.a. au limitat clar, la anumite puncte, promisiunile lor de sprijin și au anunțat că nu vor ezita să combată Guvernul dacă, contrar tuturor așteptărilor, acesta se va conduce după ideile reacțiunii.

În aceste condiții, n-ar fi deloc de mirare că acest guvern sub conducerea marchizului di Rudinì și programul său sincer liberal și net conservator poate conta pentru un timp destul de lung [9] pe concursul loial al extremei stângi. Acest partid, cu excepția câtorva domni ireconciliabili, conține elemente excelente dintre care au fost recrutați mulți dintre miniștri. Șeful său, Dl. Cavallotti, prin activitatea, talentul și energia sa, nu va face desigur o figură rea pe banca ministerială. A trecut mult timp de când el și cea mai mare parte a membrilor extremei stângi au abandonat drapelul republican, care, trebuie s-o spunem, n-a fost niciodată arborat cu seriozitate de nimeni în Italia.

Note
B.N.R., Ms. 10 945.

[1] **Cesare Francesco Ricotti-Magnani** (1822–1917), general, era ministru de Război în guvernul Antonio Starabba. Voia să reformeze armata italiană, propunând reduceri de efective și cheltuieli, dar și modernizarea armamentului. În legătură cu această reformă Duiliu Zamfirescu își va informa superiorul exigent în minuțiosul raport N⁰ 252, din 16/28 mai 1896.

[2] **Antonio Baldissera**, general italian; fusese guvernatorul Eritreei, dar demisionase din cauza unor diferende cu Francesco Crispi. După Adwa a fost retrimis la post și a recucerit unele teritorii ocupate de Menelik. Prestația lui de militar și administrator va fi relevată de Duiliu Zamfirescu și în raportul N⁰ 448 din 7/19 mai 1896.

[3] **Stanislao Mocenni** (1837–1907), general, ministru de Război în cabinetul Crispi, a fost cel care a propus premierului trimiterea de trupe în Africa, vizând Etiopia. Dupa Adwa a inițiat tratative de pace cu Menelik.

[4] Cuvintele intercalate între paranteze drepte îi aparțin lui Al. Em. Lahovary, ministrul plenipotențiar al României la Roma.

[5] **Onorato Caetani, duce de Sermoneta**, a fost ministru de Externe în cabinetul Rudinì II. Mandatul lui s-a sfârșit în iulie 1896.

[6] **Felice Cavallotti** (1842–1898), orator și duelgiu impenitent, era liderul extremei stângi. A fost menționat de mai multe ori în rapoartele zamfiresciene din vara lui 1896.

[7] **Matteo Renato Imbriani** (1843–1901), lider al Partidului Radical.

[8] **Salvatore Barzilai** (1860–1939), ziarist și om politic italian, fondator al Partidului Republican. Ca deputat, e amintit de Duiliu Zamfirescu și în Raportul N⁰ 727 din 10/22 nov. 1897.

[9] **Guvernul Starabba II** a fost la putere până în 11 iulie 1896. Prin succesive remanieri și acorduri politicianiste, premierul și-a păstrat postul până la 29 iunie 1898.

"Suntem în primăvara lui 1896, când Italia trăia drama înfrângerii dureroase și neașteptate a corpului său expediționar african de către un inamic disprețuit și minimalizat, negusul Abisiniei, Menelik al II-lea."

Document

GEORGE CONSTANTIN: „MI-AȘ DORI O COMEDIE BUNĂ” Interviu realizat de Cornelia Barbu (Bartels)

Cornelia Bartels

Poetă, prozatoare, Germania

Acum când stagiunea teatrală a început, abordarea unui actor este destul de dificilă. Au început repetițiile pentru viitoarele premiere, au început spectacolele, turneele. Dar actorul ***George Constantin*** *ne-a declarat că „deocamdată nu face nimic”, așa că am îndrăznit să-i solicităm un interviu.*

Cornelia Barbu (Bartels): *Înțelegem că „deocamdată” la acest început de stagiune teatrală nu faceți nimic important, dar, dincolo de asta, abia ați terminat lucrul la* ***Burebista****.*

George Constantin: Da, „nu fac nimic” în sensul că nu fac nimic care să-mi placă foarte mult. Sigur, filmul **Burebista** s-a terminat foarte repede. S-a lucrat în ritm și cu rezultate bune. Mi-a fost încredințat un rol de răspundere, de o factură deosebită. Deși am jucat în aproape 30 de filme, unele mai mari, altele mai mici, plus serialele de televiziune, pînă acum n-am încercat pe ecran niciun rol istoric. Gheorghe Vitanidis a avut curajul să mi-l încredințeze. Ce am reușit să fac și cum e filmul în general, nu rămâne să hotărască decât publicul.

C. B.: *După* ***Burebista*** *ce mai urmează?*

G. C.: Colaborarea cu un regizor tânăr, Nicolae Mărgineanu, cu care am mai lucrat la filmul *Un om în loden*. I-am promis colaborarea și mă voi ține de cuvânt, pentru că este un om deosebit, un regizor cu personalitate și har. Filmul se va numi *Luchian*. Apoi Alexa Visarion, regizor de teatru prin excelență, s-a decis să facă film și cred că voi lucra cu el. Personal consider că regizorii buni de teatru trebuie să facă și film. În teatru se continuă seria spectacolelor cu *Jocul vieții și al morții în deșertul de cenușă* de Horia Lovinescu. Apoi, se proiectează un spectacol cu un scenariu după *Frații Karamazov*. Dan Micu va fi regizorul și piesa se va numi *Nihiliștii***.**

Îmi place să lucrez cu oameni de teatru adevărați, cu regizori buni. Îmi amintesc perioada de pregătire a *Furtunii* la „Bulandra” cu Liviu Ciulei. El știe și să asculte și să ceară, și asta stimulează actorul care în mâna unui astfel de

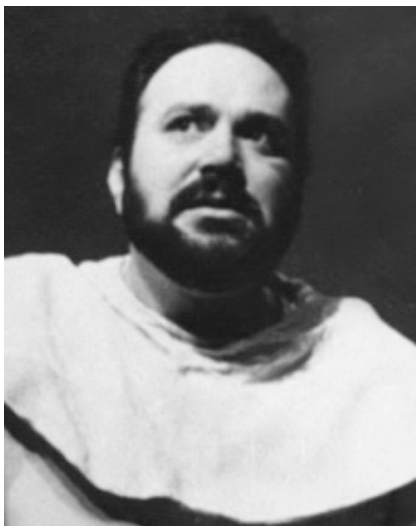

George Constantin

(3 mai 1933, București – 26 aprilie 1994, București)
În *Iona* de Marin Sorescu, Teatrul Mic, data premierei: 11 aprilie 1969

regizor e nu numai un interpret, ci și un creator.

C. B.: *Sunteți unul dintre actorii noștri de teatru care s-au impus prin rolurile create, care au câștigat nu numai admirația și adeziunea publicului iubitor de teatru, ci și a criticii de specialitate. Ați vrea să vorbim puțin despre teatru? Despre spectacolul teatral de azi, relația regizor–actor, actor–spectator.*

G. C.: Vă pot spune câte ceva despre neajunsurile de azi din teatru, despre ce mă doare, pentru că nu poți rămâne indiferent la unele necazuri în care ne complacem, fără să luăm nicio măsură. Unele spectacole de teatru poartă patina vechiului, a lucrului care s-a mai făcut. Nu

sunt cu orice preț partizanul noului, dar când în lume se produc asemenea transformări și teatrul trebuie să se schimbe.

Avem nevoie de piese originale și de regizori de talent. Nouă ne lipsesc piesele originale bune, pentru că proaste sunt cu duiumul. Iar de regizori, ce să mai vorbesc! Și în cinematografie, marea problemă este scenariul. Numai scenariile bune ar trebui să fie ecranizate. Aici ar trebui să se pună punctul pe i, pe calitatea și problematica scenariului. Mă îndoiesc că nu avem forțe actoricești și regizorale în cinematografie, care să nu fie în stare să ducă la bun sfârșit un scenariu bun și, în consecință, să ajungă la un film bun.

Problemele zilnice în scenariile noastre sunt foarte superficiale și mă surprinde cum oameni care au dreptul și datoria să scrie despre realitățile vieții, despre realitățile evidente, consemnate și în presă, nu o fac. Nu spun ceea ce trebuie să spună. Dacă scenariile ar fi adevărate, dacă ar fi pline de curajul realității, nu mă îndoiesc că asemenea filme nu ar fi și bune. Dar cine va lua taurul de coarne? Cine va face un film sau o piesă de teatru cu un subiect legat de problemele care ne ard? Foarte important este să vedem filme ale zilelor noastre, piese cu eroi din viața noastră. Dar, pentru că scenariile, piesele nu sunt adevărate, oamenii nu se recunosc în ele și nici nu cred în ele.

Mă gândesc la situația tinerilor, și când spun asta, nu mă gândesc numai la fiul meu, ci la generația lui. Au foarte multe probleme, foarte multe preocupări, curiozități, au ceva de comunicat, nu sunt plafonați și superficiali, cum ne încăpățânăm uneori să-i credem. Teatrul politic, teatrul dezbatere, cred că ar fi forme de spectacol care i-ar atrage. Oamenii aceștia trebuie aduși pe scenă, ei să fie eroii pieselor noastre pentru a-i putea atrage și în sală. Îmi amintesc cum la *Furtuna* spectatorii care veneau erau în general tineri, sala era mereu arhiplină. De ce Shakespeare este mereu actual? De ce eternele probleme legate de dragoste, legate de lupta dintre bine și rău, dintre urât și frumos trezesc interes? Sunt probleme simple, umane, nu ditirambi teoretici care obosesc, plictisesc. Atunci, ne întrebăm, de ce o piesă care ar trebui să atace asemenea lucruri face 30 de spectacole și apoi moare?

C. B.: *Un interviu se realizează cu întrebări și răspunsuri. Vă întreb acum când ați amintit despre spectacolul* ***Furtuna****, care a rămas în memoria noastră ca un spectacol de excepție, despre un alt spectacol de neuitat:* ***Regele Lear****. Vă mai aduceți aminte de* ***Regele Lear****?*

G. C.: Mi-aduc aminte, desigur. Dar aici ar trebui vorbit mai mult. A fost un spectacol frumos. Eu însă consider că nu l-am jucat foarte bine. Am ajuns astăzi la concluzia că un actor, când atacă un asemenea rol, trebuie să aibă o vârstă și o experiență artistică. Jucând pe Regele Lear simțeam că eu (la 40 de ani)

În rolul lui Prospero din *Furtuna* de William Shakespeare, regia: Liviu Ciulei, Teatrul „Bulandra", data premierei: 30 decembrie 1978

nu puteam acoperi rolul. El cerea o mare experiență de viață. Actorul trebuie să poarte în spate un munte de vise… și eu nu le aveam.

După 60 de spectacole, după turneele peste hotare cu piesa asta, privind în urmă, îmi dau seama de toate aceste adevăruri. Uitați, *Unchiul Vania* nu mi-a ridicat așa de multe probleme ca *Regele Lear*. Lui Lear, cu toate că era îmbrăcat ca mine și ca dumneavoastră, îi lipsește ceva.Tot jucându-l, am constatat că *mie* îmi lipsește ceva, că nu sunt înarmat cu tot ce-mi trebuie pentru o asemenea întâlnire.

C. B.: *Ați colaborat și cu alte teatre, deși sunteți actor al Teatrului „Nottara". Ce amintiri păstrați în legătură cu această perioadă?*

G. C.: Cele mai plăcute…! Ultima, cu Teatrul „Bulandra", e poate cea mai rodnică. Întâlnirea cu Shakespeare, cu Ciulei, cu Prospero era nemaipomenit de atrăgătoare. La Teatrul „Bulandra" am întâlnit colegi excelenți, un public special (poate), cel ce frecventează sala de la Grădina Icoanei, emoțiile pe care ți le dau apropierea și căldura unui asemenea public – într-o sală ca aceea…

Am colaborat în anii '70 cu Teatrul Mic. Am jucat acolo în spectacole excelente: *Oricât ar părea de ciudat*, *Jocul ielelor***,** cu regretatul Ionescu Gion, *Tango*, *Iona*… Fiecare dintre aceste titluri reprezintă pentru mine o poveste frumoasă și mai ales câteva roluri care mi-au dat mari satisfacții profesionale. Vedeți, erau alte vremuri, eram mai tineri și fiecare premieră reprezenta ceva, însemna ceva. Fiecare rol, indiferent unde l-am jucat, pe ce scenă, dobândea alte valențe.

Iubitorii teatrului, sprijinitorii lui erau mai entuziaști și mai încrezători în puterea de educație a acelei instituții. Se făcea totul pentru ca un spectacol să merite acest nume. Pentru *Tango*, de pildă, ne-am zbătut foarte mult pentru că era un lucru frumos și MERITA.

C. B.: *Ce credeți despre regie, despre regizori?*

G. C.: Am avut șansa să colaborez cu mulți regizori, unii mari personalități ale teatrului românesc. Începând cu maestrul Șahighian, Liviu Ciulei, Lucian Pintilie, David Esrig, Andrei Șerban și terminând cu Dan Micu la ultimul spectacol, *Jocul vieții și al morții în deșertul de cenușă*. Îmi permit să remarc că la ora când discutăm acest lucru regia de teatru a devenit o problemă. Azi se simte lipsa unor regizori buni. A unui animator, a unei personalități artistice majore în jurul căreia să se grupeze, să se adune colectivele de teatru. Soluția? Mai multă grijă, mai multă atenție și stimă față de marile personalități ale teatrului românesc de aici sau împrăștiate aiurea.

C. B.: *Cum credeți că-și rezolvă problema repertoriului Teatrul „Nottara"?*

G. C.: Teatrul „Nottara", așezat pe bulevard, deci cu un public anumit, ar trebui să prefere un anumit repertoriu. Nu spun că nu trebuie jucat aici Shakespeare, dar comedia, piesa ușoară care să-l antreneze, să-l deconecteze pe omul care intră în acest teatru, ar trebui mai des jucată. Profilul unui teatru este un lucru serios, după el se formează și colectivul său de creație. Am jucat la „Nottara" și Shakespeare, și Cehov, și Gorki, dar baza, după părerea mea, rămâne comedia care descrețește fruntea. E greu, uneori, să ai vecini „Patria" și „Scala" și să ai în repertoriu spectacole de prestigiu.

Se mai adaugă la toate necazurile și problema reclamei, care a fost și este, după mine, foarte deficitară... Se știe că „reclama este sufletul comerțului" iar teatrul este *și* o problemă comercială. Cum poate fi rentabil un teatru fără o reclamă adecvată, atrăgătoare, inteligentă, eficace? Dar asta costă bani, și bani, vedeți dumneavoastră, nu sunt, și iarăși, și iarăși ne învârtim în jurul aceluiași cerc.

Dacă cineva ar face într-o bună zi o anchetă și ar întreba la colțul străzii: „Știți cumva ce se joacă azi la «Nottara»", câți credeți că ar ști?

C. B.: *Ce părere aveți despre critica de specialitate? Ajută ea spectacolul de teatru?*

G. C.: Aș vrea să cred că primul critic al meu sunt chiar eu. Un artist trebuie să știe singur când face un lucru bun, dar mai ales atunci când greșește. În cronica de specialitate am citit atât opinii obiective, cât, mai ales, subiective. Știu situații în care s-au scris cronici la spectacole chiar înainte de a fi jucate. Adică înainte de a lua primul contact cu publicul...

După mine, criticului îi revine sarcina dificilă, dar superbă, de a îndruma, de a forma și educa prin rândurile sale publicul.

Țîganov în *Barbarii* de Maxim Gorki, regia: Alexa Visarion, Teatrul „Nottara", data premierei: 3 aprilie 1976

Deocamdată unii dintre stimații noștri cronicari se mulțumesc să publice în ziare și reviste câte o poveste a unei piese sau a unui film. Ceea ce e puțin, foarte puțin pentru creatorii care au muncit luni sau poate ani la acea realizare.

Iar pentru public... nu cronica de specialitate îi adună în sălile de spectacol, ci spectacolele BUNE, chiar dacă ele sunt blamate de critică!

C. B.: *Aș adăuga spectacolele bune dar și actorii buni, îndrăgiți de public.Un gând mai optimist al actorului George Constantin?*

G. C.: Am speranța că aș putea juca o comedie. Pentru că viața trebuie înveselită oricum și, de ce să mint, m-aș înveseli și eu alături de public. Mi-aș dori o comedie bună. Simt nevoia unei destinderi, după atâtea momente și spectacole „mari" și „grave". Dumneavoastră nu?

Interviu publicat în revista „Flacăra" nr. 41, 9 octombrie 1980, la rubrica „Atelier", Foaie pentru minte, inimă și literatură

„Unele spectacole de teatru poartă patina vechiului, a lucrului care s-a mai făcut. Nu sunt cu orice preț partizanul noului, dar când în lume se produc asemenea transformări și teatrul trebuie să se schimbe."

Carnet de scriitor

AVENTURA CUVINTELOR

Pușa Roth

Lumea aceasta lansează mode peste mode în funcție de... Chiar, în funcție de ce sau de cine? În funcție de ea, de lume, de idei, de interese, de a se afla în treabă, că de, de-aia e lume! Însă ultima modă, de fapt veche, dar aranjată, colorată, parfumată, e un pic mai sofisticată decât străstrăbunica ei fiindcă are mai multe posibilități de prezentare, mai multe canale de publicitate, iar la rigoare, inteligența artificială etc.

Dar să nu lungesc vorba și să vă spun despre această modă nouă-veche. Mai nou, oamenii mănâncă – ciudată îndeletnicire! – sau, mai bine zis, înghit cuvintele, pe cele spuse și, mai ales, pe cele nespuse. Pe acestea, ultimele, nu le pot lăsa la întâmplare, că cine știe, vorbesc singure, că de aia sunt cuvinte și vor să se audă. Cel mai rău este când vorbește gura fără ele, că acum e moda ca ele, cuvintele, să se împrăștie mai repede decât ne închipuim. Cei care se tem cel mai mult de năstrușnicia lor (mai aproape de adevăr ar fi obrăznicia cuvintelor!) sunt cei care înghit la repezeală ca nu cumva să le scape, să li se pună „în spate" cuvinte grele, cu adresă, cu aluzie, chiar aiurea, și să declanșeze furia altor cuvinte, că cine știe ce fraze periculoase mai fac – te aștepți la orice combinație, fiindcă ele, odată scăpate, uită de reguli, de teamă, de conflicte, nu se mai gândesc la coordonare sau subordonare, după caz, și așa încep scaunele să se distreze, să râdă în hohote de nebunia cuvintelor, iar ocupanții scaunelor – frumoase, comode, elegante, bineînțeles –, să fie nevoiți să scrie alte cuvinte, combinații dure, fortărețe de cuvinte, încercând să demonstreze că celelalte sunt mincinoase, insinuante, răutăcioase, chiar periculoase! Înghițitorii profesioniști de cuvinte, oameni importanți, nu prea au timp și nici stomac să înghită fiecare cuvânt care a vorbit aiurea și deleagă pe alții, oameni despre care se spune că știu puterea cuvintelor, să le prindă, să le lustruiască, să le pună în contexte favorabile ca nu cumva cuvintele din legi (niște „ființe" imposibile, de altfel!) să dea verdicte după capul lor legic. O fi bine legic? Ei, și ce dacă? Bine sau rău, inventăm alte cuvinte să le descumpănim pe celelalte, să dăm timp de gândire, să căutăm la mama și tata dicționar, dacă e vreun copil nou adus de prin cine știe ce colț al lumii și adoptat fără prea multă osteneală. Că a ajuns și adopția asta, în rândul cuvintelor, se înțelege!, ceva de groază. Nici nu deschizi bine gura și hop!, apare un cuvânt nou (vine și el unde i se permite!) cu valoare occidentală, de obicei, și stă cu nasul pe sus, trimițând neaoșele la colțul cu vechituri. Ei, dar ce fac celelalte cuvinte? Dau buzna la televizor și se terfelesc de nici cuvintele legi nu mai pot descâlci la timp urzeala celorlalte. Uneori se mai și păruiesc, iar nenorocirea e că toate știu să scuipe, periculos că e sezonul gripelor, guturaielor, chiar și a unor covizi, mititei desigur, și, uite așa, unele intră în carantină forțată (aici e mâna cuvintelor legi, se înțelege!). Dar nu stau prea mult pentru că oamenii care culeg cuvintele altora au inventat băile parfumate pentru vorbe. Asta e treaba lor, să le spele până le albesc, până dispare gripa, guturaiul sau chiar plăpândul Covid (adică ce a mai rămas din uraganul Covid). Apoi culegătorii-spălători de cuvinte aduc dovada clară că incriminatele sunt curate, inocente și cinstite. Și uite așa se scrie istoria cuvintelor, uite așa devine modă înghițirea sau spălarea lor până le tremură cămașa de frică sau de bucurie tuturor, dar pe rând. C-așa e moda!

Leonardo da Vinci, *Capete grotești*

Carnet de scriitor

CUM SE MAI POATE SCRIE O POVESTE

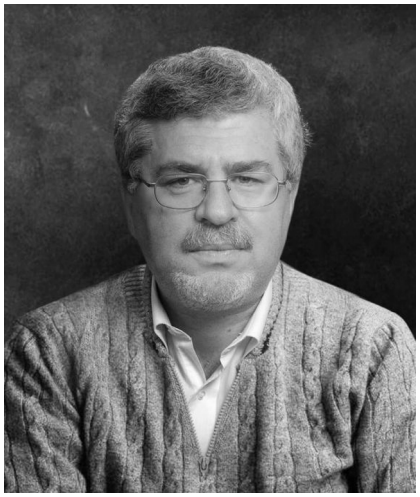

Ionuț Cristache

Prozator, ziarist, profesor

Stam de vorbă cu un amic, actor, la o terasă, cu o halbă mare de bere în față. Ca să vedeți cum se mai poate scrie o poveste… *„Nu puteam să adorm*, mi-a spus, *cămăruța mea din teatru, în care urma să locuiesc o vreme, era lipită de cabina portarului, de fapt a portăresei, Alexandra…"*

Pe Alexandra, a continuat el, au găsit-o bolnavă cu doi ani înainte de pensie, comisia a încercat o amânare, dar doctorul chel n-a fost de înduplecat. Acum păzește poarta teatrului, în uniformă din postav maroniu, are o curea lată peste burtă și stă în holul îngust de la intrare. Trec mașinile pe bulevard și Alexandra le dă onorul, ca un adjutant speriat, uimită de claxoanele muzicale și alarmele care pornesc la fiecare jumătate de oră. Acasă n-o mai așteaptă nimeni, bărbatul ei trecând de multă vreme în lumea cealaltă, îmbibat cu țuică proastă până în măduva oaselor.

Paznicul de peste drum, de la ocolul silvic, vine în fiecare noapte în holul de la teatru. Despre el se spune că trăise mai mulți ani în Bărăgan, învârtind lucruri diferite. Era un omuleț pricăjit, dar la locul lui, cum se spune, care făcuse treburi mărunte și neînsemnate, după părerea nepotului său care lucra tot acolo, la teatru, era croitor, artist, zicea el dacă era întrebat. Își crescuse copiii, făcuse și o casă la bătrânețe, creștea iepuri și purta cizme galbene, de electrician. Om cu cap, spuneau pădurarii care intrau pe lângă paznic în sediul silviculturii, bărbatul însă nu știa ce să creadă, de fapt el accepta fără comentarii părerea oricui. În ultimul timp nea Tănase, așa îl chema, era bântuit de o spaimă leșinată și venea noaptea în holul teatrului, unde mirosea a semințe de dovleac și era cald, un calorifer alb fiind atârnat pe aproape tot peretele din stânga ușii.

Uneori, nepotul lui ieșea din atelierul de croitorie, fiindcă lucra mai ales noaptea și zicea *„ai grijă, tataie, ai grijă să nu plătești pensie alimentară la bătrânețe…"*. Alexandra îi făcea semn cu mâna, *„ești scrântit bine, băiete…"*. Nea Tănase râdea și el și-i trântea ușa în spate, *„du-te, băi, golanule, hai, valea…"*. Să spunem dar că o lume mai simplă decât aceea prin care umblam se năștea în umbra tablourilor cu poze din piesele de teatru care se jucau în stagiunea abia începută. *„Păi, băieții ăștia tineri, ce fac?"*, zicea Alexandra, spărgând semințele între dinții galbeni din față. *„Că trag ca nebunii, repetă toată ziua și pleacă noaptea târziu, după ce am închis eu ușa în urma ultimului spectator întârziat lângă garderobă. Îi aud mereu, ai niște bani, băi cutare, dar tu, băi fată… Viață, nea Tănase, că se-ntâmplă să cadă pe stradă beat și gata, s-a dus… Mai bine de cei care pleacă la căpșuni, au bani, au mașini, nu-i vezi cum vin de Crăciun și de Paște?"* Și, trosc, Alexandra mai sparge o sămânță, iar nea Tănase strâmbă din nas, adică povești, vezi că ce viață, ce suflet, important e să ai colea în portofel niște bani și să tragi o dușcă la terasa de lângă semafoare, cu un mic, doi, sfârâind pe grătarul cu gaze. Să-ți ștergi buzele cu mâneca hainei și gata! Ce tot îndrugă Alexandra asta nasoală…

„Nuuu, făcea nea Tănase, un nu prelung și molfăit între gingiile lui degerate, *uite, să-ți povestesc eu una bună. Eram în Bărăgan, secetă lungă, ieșiseră șobolanii la drumul mare. Vine unul și nimic, că ne trebuie semnătură ca să-i omorâm, auzi, nu putea fără semnătură, n-avea aprobare. Pun pompa de stropit cu otravă pe ei și-i omor, se-nverzise drumul, se pârlise șanțul, ăla că nimic, îmi face referat, mă spune la protecția mediului, ce mama dracului o mai fi fost și aia. Un tâmpit, parcă-l văd, semăna cu nepotul meu, ăla de adineauri, croitorul…"*

Alexandra nu prea înțelegea ce povestește Tănase despre șobolani! S-a tâmpit… Dar spărgea semințe și se trăgea de centură, așa ca să mai facă ceva între timp. *„Să-ți spun*, a continuat pricăjitul, *trece un timp și vine un ordin să creștem iepuri, am făcut cuști, am căutat prăsile, am adus și morcovi, toată chestia… Acum eu ce să zic, mă trece șef la iepuri, că aveam vreo patru muieri care îngrijeau de ei. După o vreme vine ordinul, trimiteți iepurii, cerere*

Matthias Grünewald (c. 1480—1528), pictor german,
Femeie zâmbind, c. 1520

mare, urgență și alde d-astea... Tăiem iepurii, îi punem frumos în cutii și-i trimitem. A ieșit groasă de tot, se îmbătase secretarul de la sfat și înțelesese greșit la telefonul de la primărie. Nu ceruse nimeni iepuri, ăia anunțaseră că trebuie să trimitem niște șlepuri la ferma de nu știu unde. Erau acolo trei ateliere vechi, pe Dunăre, cam burdușite ele, dar lucrau băieți buni, pricepuți."

În clipa aceea, pe Alexandra a apucat-o un râs cu hohote și-o ajunseră lacrimile, se înecă și cu o coajă de sămânță și strănută, stropindu-l pe Tănase cu picături de salivă sărată. Bărbatul se răți la ea, avea un sentiment de proprietate acut, cum va remarca nepotul său, mare specialist în croitorie artistică, pe care nici nu-l văzuseră când se întorsese în holul teatrului. Auzise el chestia cu sentimentul acut de proprietate într-o zi, în sală, unde actorii repetau o piesă nouă.

Spre miezul nopții, Alexandra a rămas singură și a ațipit o vreme, dar s-a trezit cu gura uscată. O ardeau buzele de la semințe și le-a aruncat, bombănind, pe cele care mai rămăseseră în punga de pe masă. A adunat cu grijă resturile căzute pe jos, într-o seară venise directorul teatrului și o certase rău, îl cam știa de frică, oamenii ziceau că nu prea e sănătos la cap. Moțăind, îl visase pe bărbatul ei, sta în patul cel mare din camera de la drum a casei lor și cânta la vioară, încet, cu ochii închiși, repetând la nesfârșit aceeași melodie. I-a cerut parcă niște rom, să nu uite să dea mâine de pomană, mai are în cămară două sticle de jumătate. Claxonă cineva, Alexandra își îndreptă mijlocul și deschise ușa grea a teatrului, lăsând frigul dimineții să intre pe lângă ea.

Alături, în cabina actorilor în care dormea de câteva luni unul dintre artiștii care făceau naveta în capitală, Alexandra a auzit o tuse prelungă, care părea să nu se mai oprească. Înfrigurat, actorul își notase dialogul celor doi, ce spectacol voi scoate eu de aici, și-a zis, pentru sala mică... Apoi s-a culcat, adormind într-o clipă.

Cam așa a ajuns, peste noapte, povestea amicului meu, agățată de literele grele ale laptopului vechi, de pe biroul din mansardă...

„Stam de vorbă cu un amic, actor, la o terasă, cu o halbă mare de bere în față. Ca să vedeți cum se mai poate scrie o poveste..."

Matthias Grünewald, *Cap de bărbat strigând*, c. 1520

Traditiones

VIAȚA DE ZI CU ZI ÎN HAREMUL IMPERIAL (4)

Urfet Șachir

Scriitoare, profesoară
Președintele Comisiei de Cultură,
Sucursala Mangalia a Uniunii Democrate Turce

„Ar trebui să știți că viața lumii constă doar dintr-un joc,
o distracție, o podoabă, o laudă reciprocă între voi,
o competiție pentru posesia multor bunuri și copii."

Hadîd, 57/20

Cum își pertreceau timpul cadânele?

Zilele de relaxare, plimbare și jocuri erau așteptate cu nerăbdare în harem, unde fiecare acțiune era guvernată de reguli și era impusă o disciplină strictă. Concubinele își ocupau timpul cu creșterea, mâncarea, băutura, sănătatea, educația și disciplina copiilor lor, astfel că aveau nevoie de o recreere.

Însoțitoarele sultanelor, marile calfe, al doilea și al treilea vistiernic al palatului, care erau persoane respectabile, puteau vorbi numai cu permisiune. Tot cu permisiune ieșeau la plimbare cu trăsurile sau cu bărcile și își petreceau timpul în natură. Micii sultani citeau Coranul, istoria, poezia și ziarele. În marile conace regale, datoria doamnei era să-și îmbrace soțul, să supravegheze cum este îngrijit copilul de către slujitoarea căreia îi era încredințat și care îndeplinea servicii minore pe lângă ea și, de asemenea, să supravegheze treburile haremului. Dădea ordine intendentei și calfei principale. În timpul liber, citea și, dacă știa, cânta la pian. De asemenea, croșeta mileuri fine și broda poșete din mătase cu acul, și făcea orice altă meserie știa. Juca table și domino, croia hainele sclavelor sale și le dădea să le coasă. Dacă voia, putea fierbe dulcețuri și siropuri, putea pune murături, pe care le păstra în pivnița din Selamlık. Își organiza depozitul și cămara mică. Dacă bucătăria era condusă de bucătari bărbați, cămara cu alimente era în mâinile administratorului. Exista și o cămară mică în Selamlık. Lucruri aparținând mesei Selamlık erau și în magazii. [1]

Jocurile

După ce își terminau de îndeplinit sarcinile zilnice, frumoasele cadâne fie se închideau în camerele lor și citeau ceva, fie se plimbau prin grădină, vorbeau sau jucau jocuri între ele. Cele mai vechi jocuri jucate în harem au fost *bekiz, kös*

[1] **Leyla Saz,** *Saray Ve Harem Hâtıraları*, Taha Toros Arşivi, pp. 504-505.

Femei în harem (detaliu), ilustrație de Karl Girardet la *Le Tour du monde*, vol. 7, 1863

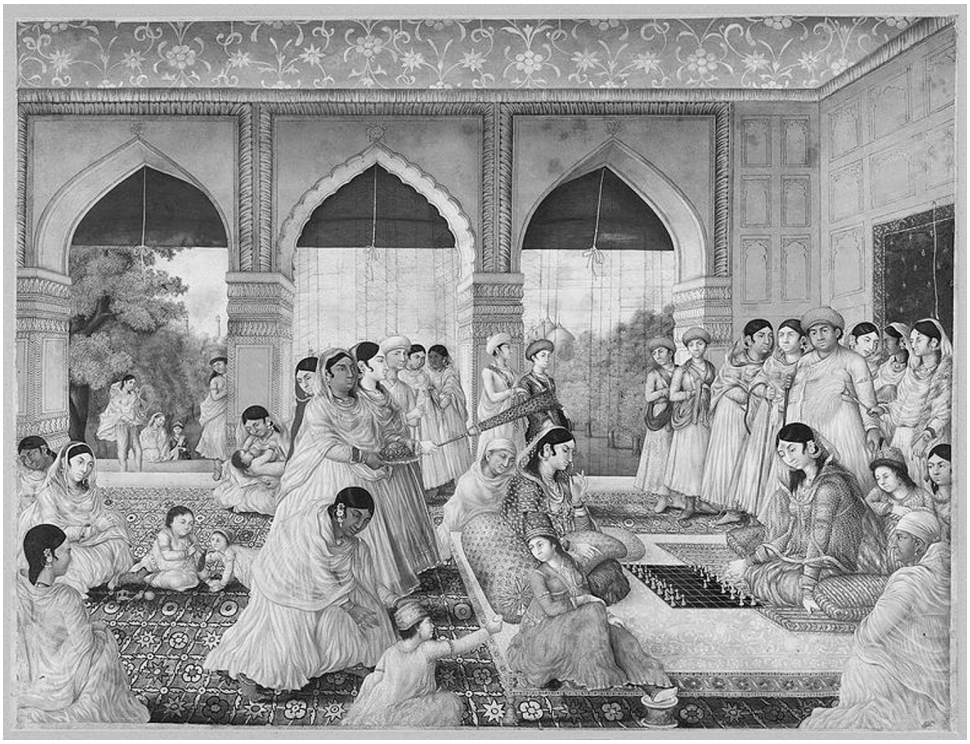

Nevasi Lal (?), *Femei de la Curte jucând șah*

și *sürme*. În secolul al XIX-lea, la acestea s-au adăugat table, dame și domino. Cărțile de joc nu au intrat mult timp pe porțile niciunui palat, nimeni neștiind nimic despre ele; se spune că aduceau ghinion și erau interzise.

Ayşe Osmanoğlu, membră a dinastiei otomane, vorbește despre jocurile jucate în palat în cartea sa *Tatăl meu, sultanul Abdulhamid*:

„Jocurile jucate în palat sunt: bekiz, kös și sürme. Aceste trei jocuri sunt foarte vechi. Table, dame și domino sunt jocuri noi. Cărțile de joc nu au fost folosite mult timp în niciun palat. Nu au putut intra pe ușă. Nimeni nu știe. Au spus că aduc ghinion. Era interzis. Am văzut câteva dintre aceste jocuri vechi, dar nu le-am putut găsi chiar dacă am căutat. Eu am jocul kös. Sürme este binecunoscutul joc cu nouă pietre. Este peste tot." [2]

Se spune că *sürme* sau *düz* sau *jocul celor nouă pietre* s-a jucat în palatul otoman, fiind un joc foarte vechi. Într-o carte din secolul al XVII-lea despre jocurile Orientului, intitulată *De Ludis Orientalibus* **(**1694), autorul volumului, profesorul **Thomas Hyde,** a inclus și jocul *mangala* în secțiunea despre jocurile turcești. Alte jocuri turcești menționate de Hyde sunt: *aşık* (îndrăgostit), *şah*, *table*, *par sau impar*, *măgar lung*, *joc cu ouă* etc. În dicționarul turc-italian al lui **Filippo Argenti** și în cartea de gramatică *Regola del parlare turco*, scrisă în 1533, „dokurcun" este menționat după cum urmează: *dokurcun* este jocul *dokuztaș (nouă pietre)*; *doğarcun, toḳurcun (țintar)* este un joc cu nouă piese pe o tablă de douăzeci și patru de cifre. După cum se poate observa din aceste surse, *dokuztaș* este un joc care există la turci de cel puțin 600 de ani. Cu toate acestea, pe măsură ce cercetările se aprofundează, se va vedea că acest joc a fost jucat de turci din timpuri străvechi.

Mangalia, 7 ianuarie 2024

Bibliografie

Osmanoğlu, Ayşe, *Babam Sultan Abdulhamid*, Timaş, 6. Baskı, İstanbul, 2013.

Kalaycı, Ünal, *Geleneksel Zekâ Ve Strateji Oyunumuz: "Düz"*, Yaz, 2014, s. 51.

Saz, Leyla, *Saray Ve Harem Hâtıraları*, Taha Toros Arşivi, s. 504-505.

„Zilele de relaxare, plimbare și jocuri erau așteptate cu nerăbdare în harem, unde fiecare acțiune era guvernată de reguli și era impusă o disciplină strictă."

[2] **Ayşe Osmanoğlu**, *Babam Sultan Abdulhamid*, Timaş, 6. Baskı, İstanbul, 2013, p. 91.

Eseu

FOLCLORUL ROMÂNESC ȘI ELEMENTELE SALE DRAMATICE

Ion Bogdan Martin

Dramaturg, prozator, scenarist, poet
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

După opinia mea, caracterul a tot ceea ce cuprinde în ființa sa folclorul românesc este incontestabil de factură dramatică. Să ne aplecăm doar către dialogurile din poeziile populare și baladele noastre – deși am putea să pomenim și bocetele – care sunt structurate astfel încât lirismul lor să capete, printr-un dialog plin de vivacitate și armonie, o profundă amprentă a zbaterilor de zi cu zi, a conflictelor sociale și a vieții de obidă pe care o ducea românul plebeu, cel căruia nu-i mai rămâne decât mijlocul dramatic de a-și pune în doine și balade tot ceea ce nu poate spune sus și tare, subterfugiul, neîndoios, al poporului român de a fi auzit și de a-și face cunoscute ofurile, durerile ori chiar dragostea față de eroii sau de strămoșii săi. Baladele și doinele transmise prin viu grai ne oferă o recuperare ritualică, prin melos și creativitate individuală, ducând și purtând în timp, prin moștenirea colectivă, o idee generoasă și luminoasă despre sentimentul național, creând, astfel, un arhetip popular. Așa cum este cunoscut în literatură, arhetipul apare sub formă de simboluri sau motive, precum și în situații sau forme ale complotului, exact ce-i trebuie textului dramatic. Iar folclorul românesc abundă de exemple de acest sens.

Bunăoară, enumerând foarte pe scurt câteva dintre ele, în balada *Meșterului Manole* – cu cele 170 de variante cunoscute, culeasă și „îndreptată" de Vasile Alecsandri, creatorul anonim ne transmite și ne face să înțelegem că nimic durabil nu se poate edifica decât prin sacrificiul dus la extrem. Dar, pentru ca intriga să fie completă, avem parte și de trădare, pentru că meșterii, „calfe și zidari", care erau conduși de starostele Manole, deși juraseră, nu-și chemaseră surorile ori soțiile să vină pentru a fi zidite și astfel, precum visase Manole, lucrul de peste zi să nu se mai năruie și *„Sfânta monastire/ Pentru pomenire"* să se zidească.

Elemente dramatice de factură folclorică întâlnim în mai toate baladele. De pildă, în balada lui Toma Alimoș, regăsim același erou tragic, ca și Meșterul Manole, precum și în balada *Miorița*, culeasă de același Vasile Alecsandri, care îi dă și titlul *Miorița*. Balada *Miorița* este un poem folcloric unic în lume, numit, în versiunea sa primară, din Transilvania, *Colinda păcurarului*, la bază fiind, după cum îi spunea și numele, un colind, după care, trecând Carpații, devine baladă, o lucrare pastorală monumentală pe care, în timp, unii cercetători au catalogat-o drept cântec religios, mit, etnomit, cântec din bătrâni, cântec de jale, epopee pastorală ori chiar... cântec de nuntă! Sigur, pe foarte mulți i-a intrigat și chiar necăjit fatalismul baladei, cu trimitere directă la atitudinea paradoxală a erou-

Dieudonné Auguste Lancelot (1823– 1895), litograf, gravor și ilustrator francez, *Țăran valah*, c. 1860

lui principal – *„...Că l'apus de soare/ Vreau să mi te-omoare/ Baciul Ungurean/ Și cu cel Vrâncean,/ – Oiță bîrsană,/ De ești năzdrăvană/ Și de-a fi să mor/ În cîmp de mohor,/ Să spui lui Vrâncean/ Și lui Ungurean/ Ca să mă îngroape/ Aice pe-aproape/ În strunga de oi/ Să fiu tot cu voi,/ În dosul stânii /Să-mi aud cânii/ Aste să le spui...* –, numai că eu fac, aici, referire doar la valențele sale discursive și dramatice fără a întreprinde o analiză pe text.

Mai trebuie amintit că folclorul românesc este extraordinar de bogat în zeci și sute de elemente dramatice care cuprind datini și obiceiuri cu conținut magic. Menirea acestor teme nu este alta, după umila mea părere, decât aceea de a include cabalisticul ori misteriosul în noțiunea de creație pentru a-i conferi acesteia o aură mistică, de neatins, un dat providențial. Spunându-ne cumva că datina se ia ca atare și se transmite mai departe posterității pentru a o prezerva cu sfințenie și, de ce nu, pentru a dezvolta un simț al identității naționale.

Din folclorul românesc a derivat, inevitabil, teatrul popular românesc. La clacă sau chiar cu dorința de a se da în spectacol, la diferite sărbători, țăranii, îmbrăcați în port popular curat și străvechi, se întâlneau, fără a avea un scenariu ori un text scris, fără nicio regie și depănau povești sau întâmplări din lumea satului, majoritatea satirizând obiceiuri ale unor consăteni ori ale conducătorilor obștii, dialogurile lor stârnind adeseori râsul, dar și pizma celor înfierați.

Prin anii '30, acest teatru nescris, cu predilecție, întâlnit în zona Ardealului, i-a atras atenția sociologului Dimitrie Gusti, considerându-l prima formă de teatru comunitar. În America Latină acestui tip de teatru i se spunea *Teatrul celor asupriți*, ceea ce, din punct de vedere al conținutului, nu era departe de ceea ce se întâmpla pe meleagurile noastre.

Foarte scurt, am dorit să trec în revistă faptul că teatrul, din cele mai vechi timpuri, și-a făcut loc în viața românului, sub o formă sau altă, însoțindu-l prin vremi pentru a-i marca existența și perenitatea.

Ca să-l parafrazăm pe același Vasile Alecsandri, care, în prefața volumului *Balade adunate și îndreptate*, consacră sintagma: „Românul e născut poet", ca un omagiu adus poetului genial care este... poporul român, păstrând proporția, putem spune că românul s-a născut și... actor!

„După opinia mea, caracterul a tot ceea ce cuprinde în ființa sa folclorul românesc este incontestabil de factură dramatică."

Lancelot, *Fântâna Meșterului Manole*, c. 1860

Teatru

VIAȚA DOMNULUI DE MOLIÈRE
de Mihail Bulgakov
Dramatizare de Constantin Venerus Popa
Traducere de Natalia Cantemir
Teatru serial

Episodul 3
„Comediantul nomad”

Personajele:

Bulgakov
Scaramouche
Molière
Conti
Doamna Calvimon
Cosnac

Constantin Venerus Popa

Dramaturg, poet, medic
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Mihail Bulgakov
(3 mai 1891, Kiev–10 martie 1940, Moscova)
Fotografie din 1928

Scena 1

Bulgakov *(cu o voce ca din altă lume)*: În toamna anului 1645, Ilustrul Teatru și-a întrerupt pentru vecie existența. În vara anului următor, prin suburbia Saint-Germain, a ieșit din Paris, îndreptându-se spre sudul Franței, un convoi sărăcăcios. Căruțele încărcate cu boarfe erau trase de boi slăbănogi. În căruța din fruntea convoiului stătea Madeleine, învelită într-o pelerină care s-o ocrotească de praf, iar alături de ea, Molière. Cu vorbe încălzite de puterea convingerii, acesta a atras după sine familia Béjart, ai cărei membri s-au trezit în colbul drumurilor franceze. Iată-l pe amorezul tragic și bâlbâit Joseph Béjart, iat-o pe guraliva lui soră, Geneviève… Alături de căruțe pășea șchiopătând un băiețandru de vreo 16 ani, pe care puștimea din satele întâlnite în drum îl fluiera și-l striga: *„Diavol șchiop, diavol șchiop! Ha! ha! ha! Și zbanghiu! Și zbanghiu!”*… La început nomazilor le-a mers cum nu se poate mai greu. Au fost siliți să doarmă în poduri cu fân sau în hanuri ponosite câte doi în pat și să joace prin sate în șurile oamenilor, atârnând în loc de cortină bucăți de cârpe. Uneori însă nimereau pe la castele bogate și dacă nobilul castelan își exprima, din plictiseală, dorința de a-i vedea pe comedianți, actorii lui Molière, murdari și plini de sudoare, jucau în saloanele seniorilor. Clericii îi întâmpinau peste tot pe acești

oameni cu mai multe fețe, cu o invariabilă dușmănie. Atunci era necesar să apelezi la tot felul de șiretenii, cum ar fi aceea de a propune prima chetă în folosul mânăstirii sau pentru acte de binefacere. În acest mod se putea adesea salva spectacolul… Succesul, însă, întârzia… asta până în ziua când Molière și-a dat seama de un lucru: trebuia să joace mai mult în comedii și în farse decât în drame sau tragedii. Da, dar cine să te învețe mai mult decât poți da tu singur? Cum cine? Domnul Tiberio Fiorilli! Cine este acesta? Vai, se poate să nu știți?!… Nimeni altul decât vestitul Scaramouche!…

Scena 2

Scaramouche: Chiar așa s-a întâmplat? Nu cumva exagerezi?

Molière: Nici cât negru sub unghie! Toate au o limită! Nu mai pot suporta, domnule Fiorelli, să mai arunce cineva din sală cu mere murate în capul meu pentru că nu-i place drama pe care o joc. Nu mai vreau așa ceva! Trebuie să mă ajutați.

Scaramouche: Poate nu le place **cum** joci, nu **ce** joci! Ce-aș putea face eu în situația asta? Se pare că dumneata n-ai talent de tragedian, asta-i tot.

Tiberio Fiorilli, gravură de Nicholas Habert, 1700

Molière: Mi-am dat și eu seama de asta, bineînțeles după ce-am primit în cap atâtea, nu numai mere… Vreau, prin urmare, să mă ajutați să mă perfecționez în roluri comice, atâta vreau. Vă rog!

Scaramouche: Mda… greu lucru îmi ceri… ia să vedem: așa… față smeadă, umeri aduși, piept îngust… hm… ochii îndepărtați… dar ai în ei un straniu și persistent sarcasm, hm… nas mare și lătăreț… bărbie ascuțită… într-un cuvânt, un chip cât se poate de neatrăgător.

Molière: Nu mă-nsor…

Scaramouche: Nici eu nu sunt pețitoare! Ești cam impulsiv, mai ai și respirația incorectă, te bâlbâi din cauza asta…

Molière: Nu chiar mereu…

Scaramouche: Da, poate… Dar ce îmi place la tine este că știi să vezi latura comică a unui om. Asta e important în meseria noastră, da… foarte important. Mai ai și puterea de a ironiza…

Molière: Pot să sper, cu alte cuvinte?

Scaramouche: Se pare că da… Ține minte, pentru început, trei lucruri importante în arta noastră: unu: alternează starea de spirit foarte repede! Doi: fii sincer!… hm, asta ar fi chiar prima condiție… trei: muncește permanent! Dacă o să fii în stare să te ții de aceste principii, poate vei reuși…

Molière: Poate?…

Scaramouche: Viața, în general, este ceva nesigur, iar teatrul, cu atât mai mult… Ah, și n-ar fi rău să mai încerci ceva!

Molière: Ce anume?

Scaramouche: Apucă-te de scris! Mai ales comedii, farse…

Molière: Credeți că voi putea scrie așa ceva?

Scaramouche: De ce nu? Oamenii sunt ahtiați de veselie, iar curteanul poate fi făcut să râdă la fel de ușor ca și omul de rând! În drame e mai greu să-i faci pe toți să plângă, ai văzut și singur, nu?

Molière: Aha, le trebuie farse, comedii?! Ei bine, atunci o să le dau farse! Îi voi îndopa cu comedii! Haideți, domnule Fiorelli, vreau să începem lecțiile cât mai repede, am atâtea idei!

Scena 3

Conti: Doamnă contesă Calvimon, chiar nu știu ce aș mai putea face pentru a vă îndulci prezența aici, la noi în Pézenas. Târgul acesta nu-i unul oarecare, cred c-ați observat.

Calvimon: Dragă prințe, nu e totuși Parisul…

Conti: Fără îndoială, doamnă, cu toate acestea aici a hotărât regele să se țină adunarea Stărilor Generale. Prin urmare, dacă Ludovic îl iubește, suntem datori să-l îndrăgim și noi, nu?…

Calvimon: Eh, gusturile Majestății Sale…

Conti: Chiar nu vă place deloc parcul acestui castel? Vă spun sincer că nu am prea văzut multe asemenea lui în Franța.

Calvimon: Alteță, ce poți face totuși într-un parc, fie el și cel mai frumos din **lume**? E plictiseală mare, vă rog să mă credeți.

Conti: Ați văzut și cactușii? Câțiva au înflorit, lucru neobișnuit pe la noi.

Calvimon: I-am văzut… Cam vlăguiți de căldură… ca și noi, de altfel.

Conti: Rațele le-ați văzut? Au niște boboci, o frumusețe!

Calvimon: Am văzut și curcile… păcat că n-au și ele boboci…

Conti: Curcile n-au boboci, Doamnă!

Calvimon: Nu?!… mă rog… cel mai mult mi-au plăcut pisoii, cum fac ei pipi și-l acoperă apoi!… Ce gingășie la ei, n-ai zice că-s animale…

Conti: Nu?! Dar ce-ar putea fi?

Calvimon: Nu știu… așa, niște copilași, ceva… Of, Prințe, chiar n-aveți nici o distracție pe-aici, vreo trupă de scamatori, de circari, de teatru? Mi-e dor de cineva care să înghită șerpi, săbii, măcar niște pumnale, ceva… Nimic de felul acesta în Pézenas?!

Conti: Nu știu, doamnă, o să mă interesez, vă promit!

Calvimon: Negreșit s-o faceți, Prințe! Până aflați ceva eu mă duc să mă joc cu curcile, oh, vroiam să spun cu pisoii. Ah, dacă se ivește vreo execuție, oricum s-ar face ea, vreau să asist și eu. Ultima dată, la Paris, ehei, Parisul, tot Paris… așa s-a strâmbat cel spânzurat că am murit de râs, nu alta, hi! hi! hi!… Vă dați seama că am glumit, nu?

Conti: În legătură cu ce ați glumit?

Calvimon: În legătură cu moartea! Hi! hi! hi! Doar vedeți că sunt vie, nu? He! he! he! La revedere!

Conti: Respectele mele, Doamnă contesă! *(Contesa iese.)*

Scena 4

Conti: Doamne-Dumnezeule, ce prostovană! Hei, Cosnac, Cosnac!

Cosnac: M-ați strigat, Alteță?

Conti: Da! Vreau să-mi spui dacă a venit vreo trupă de teatru în Pézenas, pentru spectacolele date în onoarea adunării Stărilor Generale, ce știi?

Cosnac: Trupă de teatru?…

Conti: Întocmai.

Cosnac: Am auzit ceva, nu sunt sigur…

Conti: Ai putea să afli?

Cosnac: Bineînțeles! Doriți să vedeți vreun spectacol anume?

Conti: Nu eu neapărat, doamna contesă Calvimon.

Cosnac: Aha… am auzit eu că se cam plictisește, deh… ca la țară…

Conti: Da, Cosnac, Doamna Contesă este o persoană încântătoare, dar de o prostie ieșită din comun! Din cauza prostiei se plictisește.

Cosnac: Se poate, Înălțimea Voastră, se poate! Eu nu mă pricep la astea. Mă duc să aflu ce-ați poruncit.

Aforisme

MAXIME... MINIME (11)

George Corbu

Motto: *Fiecare zi cu aforismul ei.*

Absurdul poate fi sublim, sublimul, însă, nu poate fi absurd.

Sufăr de copilărie încă din copilărie... Acum, parcă, „boala" s-a acutizat.

Visul – un hărțuitor de profesie.

Florile de *râu* au un spațiu al lor natural, cele de *rău* au năpădit artele.

Acest poet este colmatat de cuvinte.

Atenție epigramiști: „dezlegarea la poantă" nu e legată de o anumită dată!

Paradoxal: fata asta are o aprehensiune față de centură, mai ales de cea de castitate.

Sunt un admirator al „haliei" („h"- ul poate lipsi).

Poliția a expirat, poliția încă nu.

Blestemul este strămoșul oral al dedicației.

Până la urmă, părțile au căzut de acord în privința dezacordului.

Nu mă mai flatați: am atins deja starea de suficiență!

Tulburați-mi oricât apele: nu știu să înot, să vâslesc și nici să pescuiesc. Sunt un consecvent băutor de vin...

Zădărnicia – a opta minune a lumii.

Prin supremația Neantului ar trebui să înțelegem Omul?

Timpul este amplasat în spațiu.

Conservarea seriozității reclamă nu atât cunoștințe de gastronomie, cât de etos.

Dacă știința ne relevă adevărul absolut, atunci nu cumva ea este chiar Dumnezeu?

Chirurg = demiurg (în mod excepțional, muritor).

Vinul Sauvignon este pronunțat de românii cu haz „Să vină Ion!".

Cartea mea de vizită este, de ceva vreme, talonul de pensie.

Trebuie să se hotărască, pentru că atunci când nu e de plâns, se face de râs.

O conservă neexpirată: sufletul.

Și râsul își are prostul lui.

Stimate Stamate, cum stai cu pâlnia? Dar cu Urmuz?

S-a năzdrăvănit și Timpul!

Cumplit este să trăiești fără să vrei!

Ad augusta per angusta, dicton nevalabil pentru Langusta din Famagusta.

Devreme ce este o persoană oarecare, de ce se *simandicosește* atâta?

Ca să remarci, adesea ai nevoie de remorci.

Umaniștii, vai, se-ndură
Să-ți dea doza de cianură!

O imposibilitate românească: haz fără necaz.

Starea lui maniacală se perpetuează: permanent visează la fericire.

Încep să mă târăsc prin viață, de teama de a mă lăsa târât de ea.

Nu cunosc fiară mai blândă decât o femeie!

Delicios: calificativul adecvat pentru flagrantul adulterin.

Descoperire astronomică de ultimă oră: pământul devenit planetă sexy!

Delictul de nerușinare este absent din Codul Penal.

Un subiect, chiar *arhititrat*, nu înseamnă că este și *arhitratat*.

Patriarhalul n-are nimic de-a face cu Patriarhul.

Nu există prost sub acoperire.

Un tratat despre omul nociv n-are început și nici sfârșit.

Omul – o ființă prinsă între istorie și isteria provocată de aceasta.

Există și gingășii de prost gust.

La farmacie
– Dați-mi, vă rog, un medicament care să mă ajute la menținerea eternității!
– Aveți rețetă?

Încă mai trăiesc, deși n-ar mai trebui.

Să fim oare victimele unui creator răutăcios, când nu este de-a dreptul sadic?

Aștept cutremurul liric, dând o tură prin singurătate.

Când Materia beneficiază încă de o întreagă eră, mă încumet să proclam, pe cont propriu, Ziua Mondială a Spiritului.

Masterand? Disperand!

Oare englezii se roagă pentru neploaie?

Diferența între reumatism și romantism: primul se tratează.

După cum a uitat să râdă, sigur este umorist.

De mortuis, aut bene, aut nihil!

Tumulul mortuar să aibă încapsulat tumultul unei vieți?

Bătrânețea, vârsta luminării. Dar și a lumânării!

Dogii protejau buldogii, sau invers?

Nu-mi amintiți de ex-a mea!

Foaie verde insomnie, de ce nu vii Poezie?

Continui să-mi fac temele, nu și temenelele!

Bărbatul acesta este perfectul simplu la mai mult ca perfectul.

Dragul meu, drogul meu!

E dintre cei ce încă *politrucesc* cu sârg.

Marea cea mare: singurătatea.

Românii – un popor al diminutivelor.

Savanții nu profetizează pentru a nu-i concura neloial pe clerici.

Pacientă? Impacientă? Cum mi-o fi norocul!

Suferă de *dezmierdătură* cronică.

De când e lumea, binelui i se dă la cap, fără a i se da totuși de cap.

Culmea curajului: și-a stat lui însuși împotrivă.

Este nesimțit precum pensia pe care o încasează.

Și-a făcut o apariție demnă de un *extraordinarist*!

Cârtițele sapă încontinuu fără a cârti.

Nu-l poți duce de nas? Du-l de căpăstru!

Biata celibată e mai tot timpul beată!

Urare adaptată: Sănătate! Că în rest n-avem de toate!

Slava na slova! E nevoie de traducere?

Avem dovada că manelele sunt făcătoare de minuni: Adrian Copilu Minune.

Cei ce au făcut Revoluția, au dat lovitura… de Stat!

Să râzi cu poftă de viață! O propoziție care, deși scurtă, poate fi despărțită în trei segmente. Încercați să vedeți ce iese…

Suntem și noi – augustă fatalitate – în geografia mare a lumii: Golful Piersic nu este doar un calc lingvistic al la fel de celebrului Golf Persic…

Istoria se scrie singură, noi nu facem decât s-o plagiem.

Ca să ne sincronizăm cu Europa, mai nou dăm și ceasul înapoi cu o oră. Normal ar fi să-l dăm înainte. Cu un secol!

Nu râde, de teamă să nu i se vadă colții…

Prostia se bucură de protecție universală, din moment ce nu există măști antiprostie, nici polițe RCP!

Eseu

NUANȚELE GRI ALE POLITICII

Claudiu Neacșu

Prozator, eseist

Viața este mult mai complicată și mai întortocheată decât putem noi să înțelegem sau chiar să ne imaginăm. Mintea noastră nu este echipată pentru a înțelege modelele și mecanismele sofisticate puse în mișcare de variabilele infinit de numeroase care ne afectează viața de zi cu zi. Deși avem o înțelegere de bază a forțelor care acționează în noi și în jurul nostru, imensitatea detaliilor și a nuanțelor ne rămâne în mare parte ascunsă, astfel încât ne determină să acceptăm o versiune mult mai redusă și mai simplă a complexității vieții.

Pe tărâmul în continuă evoluție și din ce în ce mai sofisticat al politicii, unde opiniile opuse pot deveni adesea polarizate și se manifestă sub forma unei retorici absolute în domeniul public, devine prea ușor să alunecăm într-o mentalitate instigată de sisteme de credință dualiste, în care fiecare situație sau punct de vedere se reduce la un binar – bine sau rău, alb sau negru. Această tendință poate crea adesea ramificații de anvergură, iar consecințele pe termen lung pot deveni aproape imposibil de anticipat, chiar și pentru cele mai experimentate personalități publice. Prin urmare, este extrem de important să rămânem vigilenți pentru a evita astfel de capcane, deoarece riscul de a fi înghițiți într-un abis în spirală de generalizări prea simplificate este întotdeauna unul foarte real. În ciuda sugestiei de suprafață că domeniul politic este condus de o dihotomie alb-negru, este imposibil de ignorat faptul că nuanțele de gri pătrund adânc în miezul realității politice. Nu numai că aceste diverse nuanțe se regăsesc în dinamica politică, dar se pare că ele sunt, de asemenea, esențiale pentru o înțelegere cuprinzătoare și precisă a lumii în care trăim. În consecință, suntem pe deplin conștienți că o simplificare excesivă a societății noastre actuale nu va fi suficientă și, prin urmare, trebuie să dobândim o înțelegere mai profundă a caracteristicilor gri în înțelegerea noastră pentru a obține o perspectivă mai autentică a lumii din jurul nostru.

Pentru a evalua și a aborda în mod corespunzător această problemă, este esențial să se analizeze dacă evaluările simple cu un singur cuvânt, cum ar fi „bun” sau „rău”, pot surprinde pe deplin complexitatea și profunzimea realității. În caz contrar, ce alte tipuri de evaluări există și sunt acestea mai potrivite în fața unui fenomen atât de nuanțat și cu multiple fațete? Mai mult, o dihotomie „bine vs. rău” ne împiedică să înțelegem realitatea sau astfel de limitări oferă claritate unei lumi haotice? Este probabil că răspunsurile la aceste întrebări nu sunt ușor de obținut – dar ele trebuie explorate pentru a obține o înțelegere adecvată a modului de a răspunde la această problemă evazivă.

Filosofia ne învață că, deși absolutul poate părea o soluție completă într-un vid, în realitate acest lucru este rareori valabil. Și, în lumea politică, acest concept este pus în evidență din plin, deoarece majoritatea problemelor sunt mult mai nuanțate decât o soluție simplă sau în alb și negru. Dezbaterile politice se concentrează în jurul echilibrului șubred între interesele concurente ale diferitelor părți interesate, deoarece niciun grup nu va avea vreodată un monopol deplin asupra adevărului. Prin urmare, punctele de vedere alternative sunt cele care ne lărgesc înțelegerea oricărei probleme și pot oferi oportunități neașteptate de dialog și colaborare constructive. Prin urmare, absolutul rămâne într-un loc de nesemnificație practică, iar lumea politică – adesea vopsită în culori atât de partizane – poate beneficia enorm de pe urma adoptării beneficiilor extraordinare ale unui dialog deschis și a puterii gândirii critice colective. Ideea conform căreia un singur politician sau un singur demers politic poate fi descris rapid și favorabil ca fiind „bun” sau „rău”, fără a examina complexitatea și nuanțele asociate situației din lumea reală, este un mod periculos de a aborda o realitate care este departe de a fi albă și neagră. Este o soluție excesiv de simplistă care ignoră complexitatea unei realități cu

mai multe straturi, iar o astfel de etichetă generală este prea ușor de folosit în mod abuziv pentru a justifica o opinie incorectă. În plus, de multe ori, povestea este mai mult decât ceea ce se poate descoperi cu o privire superficială, iar o evaluare inadecvată a informațiilor disponibile ar putea face ca o persoană nepregătită să abordeze în mod inechitabil complexitatea consecințelor din lumea reală ale deciziilor sale.

În primul rând, nuanțele de gri în politică sunt derivate din complexitatea interioară a naturii umane. Confruntările de principiu și opiniile divergente din spectrul politic reflectă valorile, experiențele și credințele noastre diferite. Puterea de decizie modelează contururile peisajului nostru politic, ceea ce poate duce adesea la confuzie și haos. Sistemele noastre politice se bazează pe aceste nuanțe, care le fac dinamice și fluide și, în același timp, mai complexe decât o simplă alegere în alb și negru. Este greu să trasăm o linie clară în nisip și să atribuim o acțiune sau o opinie unei categorii sau alteia, deoarece influențele sociale și culturale joacă un rol important în luarea deciziilor noastre. Oamenii, fie că se află în poziții de conducere, fie că sunt implicați în acceptarea datoriei lor civice de a vota, nu ar trebui niciodată să fie văzuți ca niște exemple de caracterizări albe sau negre. Fiecare persoană trebuie considerată ca fiind multifațetată, posedând o multitudine de experiențe, credințe și motive care nu pot fi defalcate într-o comparație binară elementară. Esența naturii umane comportă o complexitate mult prea nuanțată pentru a permite împărțirea prea simplificată în doar două categorii, forțând o dihotomie inutilă care sugerează în mod eronat că opțiunile binare sunt singura alegere în viață. A evalua un politician bazându-te doar pe acțiunile sau declarațiile sale este ca și cum ai privi printr-o fereastră mică pentru a cuprinde măreția unui tablou colosal; nu ai o viziune completă a întregii scene. Privind doar prin acest portal limitat, nu ne putem face o imagine corectă a tuturor detaliilor care intră în construirea unui dialog semnificativ între politician și alegătorii săi. Este imposibil să ne formăm o opinie întemeiată folosind doar o fracțiune din informațiile disponibile și fără a avea o înțelegere a punctelor de vedere mai cuprinzătoare. Limitându-ne propria perspectivă la o singură acțiune sau declarație, ștergem contextul și ne însușim o percepție distorsionată a persoanei respective, fiind astfel incapabili să ne exprimăm o opinie justificată.

În al doilea rând, politica este o formă de artă delicată în mod inerent, care necesită un compromis și o negociere atentă și calculată pentru a stabili un sentiment de armonie și echilibru. Este un proces care necesită răbdare, înțelegere și comunicare eficientă pentru a determina soluții pe care ambele (sau toate) părțile le pot aproba și cu care pot merge mai departe în mod eficient. În afară de valoarea intrinsecă a unui compromis obținut cu migală și agreat de ambele părți, acesta servește, de asemenea, pentru a demonstra puterea potențială a comunicării și a cooperării de a elimina diviziunile și de a unifica perspectivele în scopul de a crea o societate stabilă și de a susține productivitatea și progresul. Aproape fiecare decizie politică implică o analiză atentă a diferitelor perspective și un proces laborios de cântărire a argumentelor pro și contra; este un efort de o mare complexitate, deoarece efectele unei acțiuni pot fi cunoscute doar într-un viitor îndepărtat. În plus, interesele concurente ale diferitelor fracțiuni sunt adesea dificil de conciliat, astfel încât stabilirea unui echlibru corect între ele poate fi departe de a fi simplă; prin urmare, consecințele oricărei acțiuni politice pot fi pe deplin înțelese abia după punerea ei în aplicare. În cele din urmă, provocarea politicianului este de a elabora planuri și politici care să acorde prioritate soluțiilor eficiente și progreselor tangibile, în ciuda acestui peisaj complex și incert.

Émile Friant (1863–1932), pictor francez, *Discuția politică,* 1889

Astfel, ceea ce inițial, pentru un anumit grup de persoane, pare a fi un act „bun", poate fi perceput ca fiind „rău" de către un alt grup de indivizi, iar această discrepanță de opinie poate fi extrem de problematică și poate crea o prăpastie între membrii societății. În plus, nu este neobișnuit ca oamenii să aibă opinii diferite asupra unor subiecte și este posibil ca unul să creadă că o acțiune este benefică, în timp ce altul poate crede că aceasta îl afectează în mod negativ. Astfel, este esențial să dezvoltăm o înțelegere mai profundă a tuturor perspectivelor asupra anumitor subiecte și să vedem lucrurile din punctul de vedere al celuilalt. Acest fapt va asigura că toate vocile sunt auzite și că toată lumea

este pe aceeași lungime de undă. Recunoscând nuanțele inerente procesului politic, putem aprecia mai bine efectele complicate și profunde care apar. Acest lucru ne oferă oportunitatea de a aprecia natura dramatică și multifațetată a dinamicii politice, oferindu-ne astfel o înțelegere profundă și cuprinzătoare a influențelor care stau la baza procesului politic. Prin acceptarea complexității procesului politic, ne putem dezvolta capacitatea de a recunoaște și de a aprecia detaliile diverse și adesea minuscule care conferă instituției caracterul său unic și, în consecință, putem crea o bază mai solidă pe care să ne construim cunoștințele.

În cele din urmă, abordarea gri a politicii nu înseamnă că nu există standarde etice acceptate sau că orice acțiune este adecvată. Mai degrabă, aceasta este o pledoarie pasionată pentru realism și un mod etic de a stabili caracteristicile judecăților politice. Această formă de raționament implică faptul că nu este posibil să se declare poziții absolut corecte sau greșite în ceea ce privește luarea deciziilor politice. Asigurarea respectării, informării și cântăririi rezonabile a drepturilor, nevoilor și intereselor tuturor părților poate fi realizată doar prin examinarea fiecărei opțiuni în domeniul său de distincție și prin recunoașterea momentului în care trebuie luată o decizie morală dificilă. Recunoașterea deplină a faptului că un standard etic absolut nu este posibil poate oferi o modalitate de abordare a politicii într-o manieră mai echilibrată. Eliberându-ne de tendința de a reduce lumea la diviziuni binare simpliste de clasificare a oamenilor, a locurilor și a lucrurilor în „bun" și „rău", ne permitem să abordăm opțiuni mai dinamice și mai complexe pentru a face față luptelor și adversităților noastre colective. Eliminând acest punct de vedere de tipul „totul sau nimic", avem ocazia de a crea soluții mai puternice și mai durabile, care nu numai că abordează problemele noastre comune, ci și cuprind o viziune extinsă asupra umanității, culturii și naturii. Permiterea unui punct de vedere mai nuanțat poate deschide potențialul pentru soluții mai profunde care iau în considerare interconectarea și impactul pe termen lung al deciziilor noastre.

A aborda politica din perspectiva nuanțelor de gri înseamnă să ne adaptăm la întreaga complexitate a realităților cu care ne confruntăm, recunoscând că judecățile binare absolute nu sunt întotdeauna suficiente pentru a surprinde amploarea înțelegerii pe care o necesită o adevărată stăpânire a problemei. Văzând lumea în diferite nuanțe de gri, ajungem să ne dăm seama că anumite complexități, pe care altfel le-am fi putut trece cu vederea, sunt esențiale pentru rezolvarea problemelor care se află în fața noastră. Acest lucru înseamnă invariabil că idealurile noastre limitate și dezechilibrate de „bine" și „rău" nu mai pot fi valabile, deoarece o înțelegere mult mai nuanțată a situației este necesară și așteptată pentru a ne atinge obiectivele dorite. În plus, o perspectivă care intră în conflict cu a noastră, chiar dacă pare să posede o înțelegere mult mai profundă decât noi, trebuie să fie luată în considerare în mod egal în marea schemă de a decide care este cel mai bun curs de acțiune. Pe scurt, judecățile noastre absolute asupra ideilor opuse nu vor putea niciodată să surprindă pe deplin întregul adevăr, deoarece există întotdeauna un factor de bază pe care putem ajunge să-l descoperim dacă privim cu un ochi mai îngăduitor. Cultivând o atitudine circumspectă, lărgindu-ne viziunea asupra lumii politice și încercând să examinăm problemele din mai multe unghiuri, ne putem îndrepta spre o înțelegere mai profundă și poate spre soluții mai eficiente și mai durabile în beneficiul societății noastre. Ar trebui să ne gândim cum să ne implicăm în realitatea lumii noastre politice într-un mod care să ne permită să o evaluăm mai clar, mai degrabă decât să cedăm în fața unor etichete facile și a unei retorici divizatoare. Prin studii aprofundate și dezbateri conștiincioase, ne putem strădui să ajungem fiecare la propria concluzie unică, dar unitară, și să lucrăm împreună pentru a avea un impact pozitiv asupra viitorului nostru colectiv. Este un îndemn de a ne perfecționa abilitățile de gândire critică și de a nu face greșeala de a simplifica prea mult, deoarece, dacă privim cu atenție, în lumea reală a politicii, nuanțele de gri sunt cele care alcătuiesc varietatea expansivă a tranziției posibile. Într-adevăr, aceste nuanțe variate pot crea o cale unică spre o conversie semnificativă, iar înțelegerea diferenței subtile dintre o nuanță de gri și următoarea poate fi crucială atunci când vine vorba despre realizarea unei transformări reale și de durată.

„Pe tărâmul în continuă evoluție și din ce în ce mai sofisticat al politicii, unde opiniile opuse pot deveni adesea polarizate și se manifestă sub forma unei retorici absolute în domeniul public, devine prea ușor să alunecăm într-o mentalitate instigată de sisteme de credință dualiste."

Cronică literară

TEXTUL ȘI METATEXTUL UNEI IUBIRI IMPOSIBILE

Ana Dobre

Critic și istoric literar, eseistă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

Povestea construită de **Dori Lederer**, în *Când îngerii se dezbracă de aripi* [1], alternează, inițial, realul și oniricul, lasă, apoi, prim-planul realului, pentru ca, în final, să opteze pentru confuzia liniilor, relevând, astfel, ideea imposibilității de a cuprinde cu mintea întregul spectacol al realității.

Epicul irupe în oniric, visul Otiliei fiind o reverberare a sugestiilor din titlu, sugestii strecurate în text într-o insolită tehnică a suspansului. Nu e un suspans provenit din peripeții, ci din poematicul simbolurilor care susțin planul realist al narațiunii.

Metafora din titlu, *îngerii se dezbracă de aripi*, complexă imagistic, cu inserții vizual-motorii, conține, prin figurația *îngeri*, *cer*, așadar, sacru, sugestia unei *coincidentia oppositorum*, coincidența și/sau dualitatea sacru-profan, dar și a unor sensuri tranzitorii, asociate *plutirii* și/sau *zborului*, prin figurația aripilor. Verbul *se dezbracă*, imprimând dinamismul necesar acestui flash, ar putea fi asociat, prin conotațiile delegate, de o coborâre a transcendentului, de o comunicare a profanului cu sacrul. Sensul ascensional sugerat de ideea plutirii și a zborului se asociază nu atât opusului, coborârea, un sens descendent, cât efortului, și de o parte și de alta – sacru și profan, de a se armoniza – unul prin coborâre, altul prin înălțare.

Prima apariție a imaginii: „Picturile reprezentau îngeri, aripi, câteva icoane din care priveau niște sfinți cam triști, icoane în genul celor bizantine, un autoportret" e, în fapt, un decupaj în realitate, picturile fiind reprezentări ideale ale aspirațiilor spre dezmărginire.

La a doua, metafora se repetă identic titlului: „Se răzgândi, luă pixul și așeză sub punctul gros o virgulă subțire, dădu foaia și scrise cu majuscule: «CÂND ÎNGERII SE DEZBRACĂ DE ARIPI». Apoi un… «Va urma»", dezvoltat, apoi, în planul intim al Otiliei: „Când îngerii se dezbracă de aripi, vin pe pământ ca oameni și, din păcate, cei mai mulți vin doar pentru un timp, atât cât să nu mai fim niciodată cum am fost înainte de întâlnirea cu ei. Când îngerii se dezbracă de aripi, vin ca oameni care ne iubesc și noi îi iubim pe ei. *Ei sunt Iubirea*…", extinzând aripile sensurilor, cu strecurarea ideii metascriiturii.

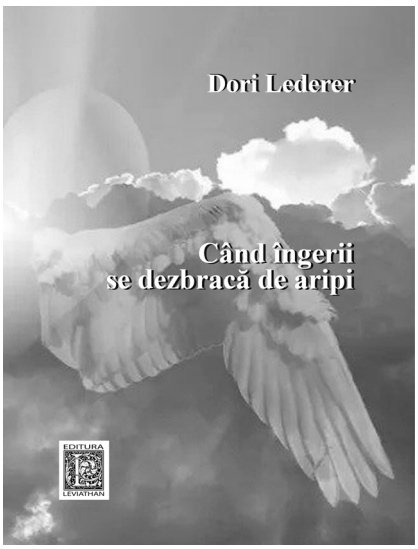

Andrei/Emanuel, cu preocupări artistice, pare a fi, în acest stadiu, naratorul poveștii. Lucrurile stau, însă, doar aparent așa, întrucât rolul povestitorului este disputat, în real și în oniric, de ambii, și de Otilia și de el. Numele personajului este semnificativ pentru tangajul real-oniric, cu sugestia că realitatea nu se epuizează, că dimensiunile se concurează, în funcție de punctul de observare și percepere a ei.

În plan real, el este Andrei, în cel al visului, pentru Otilia, el este Emanuel, nume simbolic, având sens biblic: *Dumnezeu este cu noi*. Biografia lui Andrei intră în seria destinelor excepționale, ceea ce explică dublajul identității. Orfan, fusese crescut la mânăstire; primise, la naștere, numele Andrei. Cum intenția părinților, nefinalizată prin întâmplarea, cu necesitate misterioasă, a accidentului destinului, fusese de a-l numi Emanuel, starețul hotărâse că va purta acest nume când și dacă va intra în cinul călugărilor.

Cele două nume ar putea fi un indiciu asupra dublei identități a ființei, cea

[1] București, Editura Leviathan, 2023. Prefață de **Costin Tuchilă**.

despre care vorbește C.G. Jung ca fiind specifice personalității umane, *persona*, ființa profundă în acest caz, Emanuel, și *masca*, partea care se arată, aparența necesară ființei sociale, prin care interacționează cu ceilalți, căci, în fond, relațiile dintre oameni rămân, în plan social, la nivelul aparentului, fiecare comunicând pe baza impresiilor despre celălalt. Se relevă, astfel, un strat de profunzime a narațiunii – cei doi, Otilia și Andrei/Emanuel, aspiră spre interioritatea profundă nu doar a celuilalt, dar și spre cea a sinelui, ceea ce ar explica de ce, pentru Otilia, el este Emanuel.

Într-un alt context: „«Într-o zi îți vei găsi liniștea cea mare, pentru că iubirile cu o singură aripă mor pentru totdeauna», continuă femeia în gând, apoi zâmbi străinului care-i fusese soț", simbolismul se lărgește, atingând și teritoriul iubirii, al iubirii imposibile, revelate prin intervenția capriciilor destinului.

Planurile alunecă mereu, interferează, se schimbă. Filmul amintirilor relevă alternanțe temporale între un trecut al trăirii și un prezent al reluării, contemplării, reflecției pentru a-l clarifica, întrucât, reluând secvențele, trăirea se dublează, intersectând timpul trăirii cu cel al retrăirii. O sugestie o lasă în text naratorul: „Când ne rupem de un loc, în amintiri, lumea se oprește în punctul în care o lăsăm, străzile rămân la fel, casele au aceleași culori, oamenii nu îmbătrânesc, anotimpurile nu se schimbă." De aici, recurența plutirii, a zborului: „Visa că fata-primăvară mergea pe ape și când mai erau câțiva pași până la el, dispărea", reluarea imaginii îngerului, în asocierea sacrului cu profanul: „…murim ca niște îngeri cu aripile ciopârțite de securile alegerilor proprii".

Sugestiile imaginilor balansează în același ritm al realului și oniricului, al profanului și sacrului. Astfel, realul se multiplică și așază personajele în cifrul unei realități pe care ei fac efortul de a o descifra: „Pelerina îi flutura ca niște aripi încurcate în părul negru, iar el o recunoscu.". Din real, sugestia fuge în imaginar, așezată în pictural, pentru a o conota: „Pe șevalet, o pictură neterminată, un înger cu aripa dreaptă ruptă, dâre de sânge în urma lui și o pădure în flăcări. Fiori reci o trecură la vederea imaginii.".

Comunicarea are loc în acest balans, personajele se caută, dar nu sunt sigure de regăsire, așteaptă mereu, cheamă clarificări, le clamează, iar cele pe care le primesc sunt, în fapt, răspunsuri ale ființei profunde, *persona*: „Iubirea sunt. Trăiește, Emanuel!, spuse femeia și se îndepărtă plutind." Întâlnirea este, de asemenea, onirică, semn al aspirației, mai mult decât al împlinirii în concret.

Recurent și redundant, apare imaginea sugestivă a zborului. „Nu vei pierde niciun zbor", spune, la un moment dat, Emanuel, moment în care personajele devin prototipuri: El și Ea, *îngeri dezbrăcați de aripi*, coborâți pe pământ, arhetipuri ale iubirii, sens care se precizează în final, în dialogul celor doi care par avatari:

„– Ne știm de la facerea lumii, Otilia. De ce ai venit? Sunt bătrân și fără putere. Viața mi-a trecut și am rămas fără tine.

– Mă duc acasă. Definitiv. Am făcut o escală să te văd.

– La cât ai zborul, Otilia?

– La… fără un sfert de veșnicie, Emanuel… la fără un sfert din tot ce nu a fost să fie…"

Este acesta dialogul iubirii imposibile, în planul vieții terestre; poate posibil când își vor primi înapoi aripile, îmbrăcându-se în sacrul veșniciei.

Opțiunea narativă finală îmbrățișează oniricul, translat în ideea postmodernă a textului ca lume și a lumii ca text. Realul devine imagine, iar imaginea, imaginar, unul al poveștii supuse analizei și interpretării, în aspirația spre aflarea unui sens. Naratorul se devoalează, un narator implacabil ca destinul: „– Sunt cea care v-a plăsmuit pe toți, pe tine și pe cei din jurul tău. O femeie care a cules din viață și de la oameni întâmplări, gânduri, trăiri… și v-a îmbrăcat pe toți, cei din povestea asta, cu gândurile lor, cu faptele lor, cu destinele lor."

Fantasticul acaparează acest text, prin sugestia alunecării în moarte, a motivului iubirii ca thanatos. Replica: „Taci, nu mai e nicio lume. Suntem doar noi" conține un cifru pe care Dori Lederer îl propune cititorului. Poate este viața ca iluzie, poate este nevoia de ideal, de absolut, de ascensiune în spirit, poate nevoia de mister.

„Când îngerii se dezbracă de aripi", se decamuflează profanul, lumile comunică, chiar dacă la nivelul iluzoriului, iar hierofaniile curg în lume. Trebuie doar să fim atenți pentru a le vedea cum planează și plouă pe lume…

„Povestea construită de Dori Lederer, în «Când îngerii se dezbracă de aripi», alternează, inițial, realul și oniricul, lasă, apoi, prim-planul realului, pentru ca, în final, să opteze pentru confuzia liniilor, relevând, astfel, ideea imposibilității de a cuprinde cu mintea întregul spectacol al realității."

Cronică literară

TRAMVAIUL 13

Valeria Manta Tăicuțu

Constantin Arcu, prozator de prima mână, și-a cucerit de mult cititorii cu discursul său narativ de calitate, construit cu vervă și umor, chiar dacă sursa de inspirație rămâne o țară în care cei incompetenți fac legea, prăbușesc economia și valorile morale, sărăcindu-i tot mai mult pe cei săraci, bătându-și joc de cultură și de reperele tradițional-creștine care au asigurat, până la ei, identitatea țării. Mai mult decât o cronică „de pandemie", romanul este o satiră la adresa goanei după îmbogățire, a prostiei ridicate la putere, a tuturor slăbiciunilor omenești care fac din această lume în care trăim un fel de „tramvai 13", adică un mijloc de transport învechit, a cărui destinație este o moarte urâtă și de nimeni jelită.

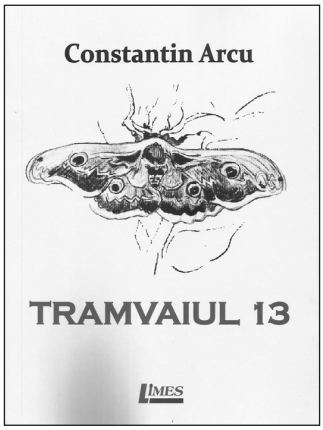

Personajele romanului *Tramvaiul 13* [1] experimentează o situație-limită, sunt supuse unui război cu o boală în care nu cred (pandemia de Coronavirus este considerată o glumă, o făcătură a ocultei mondiale), se supun de formă rigorilor (masca purtată sub bărbie și ciomăgirea „seniorilor" par totuși o formă civică de protest), dar, în mod tragic, se războiesc unele cu altele, uitând că adevărații vinovați sunt mereu în altă parte. Centrul de gerontologie este o țeapă în stil dâmbovițean, al cărei scop este să-i jefuiască pe cei în vârstă, exploatându-le spaima de boală, de bătrânețe și de moarte, dar și speranța în miracole și „specialiști" providențiali, capabili să aducă tinerețe și vigoare unui corp uzat. Recrutați de doamna Jana (fiica unui fost nomenclaturist) în tramvaiul 13, bătrânii din roman sunt victime sigure ale unor așa-zis specialiști, de fapt niște impostori: „Fiecare era pregătit într-un domeniu total diferit decât cel în îcare funcționa în Centrul de gerontologie, de parcă cineva îi alesese anume pe criteriul incompetenței." (pag. 326). Nu-i de mirare că foștii activiști de partid din vremea comunistă, din patroni de firme postrevoluționare, ajung să conducă instituții medicale și să numească în consiliul de administrație foști șoferi, foști securiști, contabili, studenți la drept, ba chiar și jurnaliști sub acoperire, toți considerați, în mod absurd, mari specialiști în probleme de sănătate. Lumea, în totalitatea ei atinsă de uzură și complet debusolată, acceptă impostura, astfel că armata țării se poate încropi, la repezeală, prin recrutarea clienților fideli ai restaurantelor și teraselor din piață, tot așa cum firmele de pază angajează bețivi fără niciun căpătâi, iar jandarmeria plătește câte un personaj cu nevoi speciale, devenit, după concediere, sfânt și proroc adulat de mase.

Trăim într-o realitate a aparențelor, spune Constantin Arcu, un prototip de ultimă generație a infernului, tot mai departe de adevăr, de bine și de frumos: un fel de peșteră a lui Platon, reinterpretată postmodernist. Vedem umbre deformate, caricaturi grotești ale Ideilor, complet lipsiți de orizont, într-o stare de orbire morală care distruge orice scânteie divină ar avea omul în el. Nu există în roman niciun personaj care să se detașeze de nebunia colectivă, de dezmățul devenit stare de normalitate, toți sunt obsedați de bani, sex, putere și tinerețe fără bătrânețe. Casele de lux sunt incendiate, pădurile se taie cu sălbăticie, se pierd și se câștigă averi, se fură bugetul oricum anemic al țării, dar vinovații reușesc întotdeauna, cu un pas înaintea poliției, să fugă din țară cu tot cu averile câștigate fraudulos; lucru deloc imposibil, atâta vreme cât „organele" sunt angajate la comandă de partid, presa este aservită, iar separația puterilor în stat pare o glumă mult mai bună decât cele strecurate prin emisiunile de divertisment. Cu toate că mulțimea colcăitoare de impostori, de nebuni cu acte, de specialiști fără diplomă, de prostituate care devin secretari de stat prin ministere ș.c.l. ar trebui să-l ducă în depresie pe cititor, trebuie spus că talentul și inteligența autorului transformă lectura într-o experiență deloc sumbră. În definitiv, lumea în care trăim merită imortalizată în pagini, ca să fie de învățătură pentru cei ce vor urma, dacă vor mai urma: „Se pare că viitorul va fi exact invers decît cel la care se așteaptă omenirea. Cît de curînd, drumurile se vor înfunda și pericole de tot felul vor ține oamenii în case. Turma este mînată de o mînă de ticăloși și merge în direcție greșită. Tinerii sunt ademeniți pe acest drum prin tertipuri și corupție, fără să-și dea seama că își pregătesc singuri închisoarea, pentru ei și pentru urmașii lor. Încet-încet, vom ajunge să călătorim numai cu tramvaiul 13. Asta ni se pregătește. Genitorii mitologiilor moderne și-l închipuie ca pe o altă luntre a lui Caron, probabil." (pag. 408).

[1] Cluj-Napoca, Editura Limes, 2023.

Cronică literară

ÎMPĂRTĂȘIRE CU „APA LIMPEDE A LIBERTĂȚII”

Vasilica Grigoraș

Apa limpede a libertății [1] este cel de-al patrulea volum de poezie al **Rodicăi Dascălu**, după cel de debut, *Dansul vieții* (Editura Art Book, 2016), urmat de *Nervuri* (Editura Ateneul scriitorilor, 2018) și *Imaginează-ți o grădină* (Editura Art Book, 2020). În anul 2017 a publicat volumul de proză (jurnal) *Infinita iertare* (Editura Ateneul scriitorilor). Sigur, titlul cărții mi-a stârnit curiozitatea și m-a și provocat pentru că includerea în titlu a celor trei cuvinte, cu impact major în viața omului, este o carte de vizită atât pentru autor cât și pentru cititor. Să ne amintim ce spunea Antoine de Saint-Exupéry în romanul *Le Petit Prince* (*Micul Prinț*, 1943): „Apă, tu ești nu numai necesară vieții, ci ești însăși viața; ești bogăția fără seamăn pe Pământ, tu ești cea mai delicată, cea mai pură, tu ești sufletul Pământului… tu ești cel mai magnific dar al lumii!”. Adjectivul *limpede* atribuit sufletului, conștiinței, înseamnă a fi cinstit, curat, transparent, iar cu referire la mintea și spiritul omului, presupune a vedea, a înțelege și expune lucrurile în esența lor. În ceea ce privește *libertatea*, din lectura cărții, am înțeles că autoarea se referă la *libertatea de conștiință,* care face posibilă acțiunea omului în conformitate cu propria înțelegere a lumii și voința de a se manifesta. Așadar, măreția darului libertății, în opinia autoarei, este viața însăși, determinarea de a fi sincer cu tine însuți, cu ceilalți, cu divinitatea. În concluzie, unirea celor trei noțiuni: *apă, limpede, libertate* are o expresivitate remarcabilă. O invitație spre lectură este și prefața cărții, ingenios intitulată *Luxuriant și libertate în poezie*, semnată de profesorul, scriitorul și criticul literar Marius Manta. *Apa limpede a libertății* mă duce cu gândul și la sensul creștin al libertății omului. Dumnezeu i-a creat pe oameni după chipul său (Geneza 1:26). Ne asemănăm Creatorului în ceea ce privește capacitatea de exprimare a anumitor calități conform *liberului-arbitru* dăruit. Omul poate să decidă ceea ce face în viață, dar este necesar să-și asume și responsabilitatea faptelor sale, deoarece libertatea este acceptată până într-acolo unde nu încalcă drepturile altor semeni. Nu deranjează pe altcineva, nu îngrădește spațiul interior și exterior al altcuiva și nu provoacă daune celorlalți. Lumea interioară a Rodicăi Dascălu este tot atât de bogată ca și lumea exterioară. Este o oglindă care reflectă, dar și transfigurează realitatea din jur. Din punctul său de vedere „a trăi este o artă”: „totul sugerează o oprire de drum./ ordinea și sensul a ceea ce trăiam/ se pierd în furtuna neprevăzutului. […] fericirea nu este opusul dramelor./ moartea nu este opusul vieții./ în chiar miezul degradării/ pot apărea pepite de/ bucurie, de rost/ de echilibru./ a trăi chiar este o artă.” (*arta de a trăi*) Pentru a deprinde această minunată artă este nevoie să avem o concepție clară asupra vieții: „fiecare om are un geniu lăuntric./ un bulgăre de energie îl susține/ cu o singură condiție: să fie liber”; și a fi liber înseamnă: „renunțând la unele/ prejudecăți, cum ar fi:/ nu știu, nu pot, nu înțeleg/ sau nu mă voi schimba, apare/ o minune. se naște un alt orizont./ viziunea vieții devine congruentă/ cu resursele interioare. lumina/ unui far alungă ceața./ la răspântie alegi.” (*viziunea vieții*)

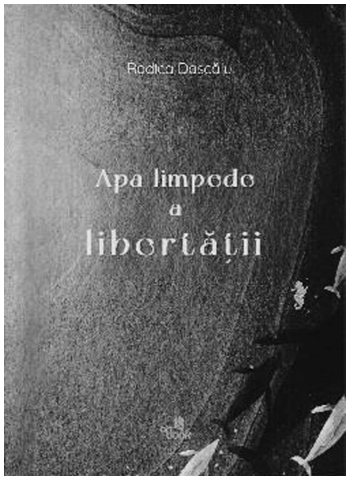

De la un volum la altul, pe măsură ce motivele inspirației se diversifică, expresivitatea poetică este mai consistentă, în imagini sintetice sugestive, evocatoare de realități precise și complexe, scrise cu talentul unui poet instruit și echilibrat, dar, în același timp, percepute cu rigoarea celui care vede în adâncime structura ondulatorie a materiei. Ceea ce exprimă prin scris are rost și sens la nivel personal, dar și din punct de vedere literar. În opinia sa, libertatea înseamnă un comportament decent, o expresie a bunului-simț, prin exersarea intențiilor de bine, frumos și adevăr, pentru că este adepta afirmației ilustre: „Frumusețea va salva lumea” (Dostoievski). Este conștientă însă și de faptul că, în lume și în viața omului, există atât armonie cât și încercări și dezechilibre care ne împovărează. La întâlnirea cu obstacolul nu se poate să nu ne îngrijorăm: „o apă tulbure

[1] Bacău, Editura Art Book, 2021.

ți-e mintea./ cerul și a lui taină nu se oglindesc./ ...un fluid subtil desparte/ cele două lumi, oricând poți/ aluneca spre o altă dimensiune/ neavând timp pentru a spune:/ iartă-mă sau te iubesc./ preocupați mereu pentru/ a lăsa în urmă, uităm să trăim/ clipa care nicicând nu se întoarce." (*tulburare*). Oricât de mare ar fi suferința, poeta ne asigură de posibilitatea, fie ea și îndepărtată, a regăsirii certitudinii trăirilor: „încredințez neliniștea existențială/ sau metafizică puterilor cerești./ văd cum vălul întunecat se risipește./ rugăciunea mi-e ascultată. sunt ocrotită." (*ascultare*).

Lumea interioară a poetei este descrisă prin versuri bine construite, așezate într-o compoziție omogenă de simboluri și mesaje. Rodica Dascălu ne sugerează prin poemele sale că este nevoie să învățăm să trăim clipa prezentă, chiar dacă ni se pare că, uneori, viața e precum un „labirint": „neliniștea plutește cum zborul/ unei păsări într-un labirint", însă nu se pierde cu firea, nu deznădăjduiește, mărturisindu-ne: „cineva din Înalt îmi șoptește:/ dacă singură ți-e greu,/ inspiră-te, privește spre/ tragediile lumii!/ descopăr simplitatea./ întemeiez punți./ ca printr-o minune/ pasărea își află ieșirea/ reluându-și zborul amplu." (*labirint*). Astfel vei constata că, asemenea scoicii care suferă în bătaia valurilor învolburate ale apei, te vei șlefui și vei rodi perle strălucitoare, plăcute Domnului și benefice pe plan personal. Iar în „cuibul cu perle" nimic nu este mai important decât faptul că: „ai păstrat amprenta fiecărei/ întâlniri, un loc bine conturat/ precum o grădină, unde celălalt/ vine, îndepărtează ierburi, respiră./ din când în când udă florile." (*cuibul de perle*) Vine vremea, însă, când „zbuciumul interior pare de neluat/ în seamă, când te inundă/ frumusețea. un petic de cer/ o poiană cu flori, câțiva copii/ dornici de joc sunt tot atâtea/ motive de a trăi conștient." (*miracolul există*) Miracolul cu mireasmă de mir sfințitor ne ajută să alcătuim un „album de trăiri". Din el ne tot hrănim, luându-ne puterea de a zidi împreună cu semenii un „cuib inelar", de a ne bucura de „un fluture, purtător de vești", având semnificații profunde și, în cele din urmă, constatăm cu uimire că am dobândit o ritmicitate a respirației, mai prielnică pentru „creativitate" și „cugetare" susținută. Aducem „recunoștință" cerului și, ce poate fi mai potrivit, în acest context, decât să înălțăm o smerită „rugă pentru pacea lumii"?

Volumul *Apa limpede a libertății* are o compoziție orchestrată cu grijă în chip fericit, cu viziuni plastice, judicios conturate și minunat definite. Poemele poartă o haină de gală croită după tiparul deplinei sincerități. Între versuri și trăiri există o adevărată chimie. Cuvântul bine rostuit exprimă stările autoarei (de la îngrijorare la liniște) și transmite un mesaj clar cititorului; conștientă de acest fapt, ne avertizează că „în lipsa artei voi ignora drumul esențial./ sensul îmi va rămâne necunoscut/ fără să știu de ce." Antidotul acestei stări este să „încetinim alergarea. ridicăm privirea și/ dincolo de imagini, ne întrezărim menirea." (*pulsul artei*) Concluzia ar fi aceea că, în ansamblu, poezia autoarei degajă sentimentul viguros al libertății de a fi, de a înțelege, a nădăjdui și a iubi.

Rodica Dascălu include în volumul de față și câteva poeme în proză. Și aici, percepția, senzația, observația vieții se condensează într-un imaginativ rafinat, original. Contemplă natura cu ochi de pictor, arătând că poetul trebuie să cultive, alături de arta verbului, muzica și creația plastică; doar astfel poezia este capabilă să ofere transpunerea ideilor în imagini mult mai ușor de receptat, imprimând și sporind scrierii puterea de expresie, mărturisindu-ne că în viață: „ceea ce se înfiripă e poezie. ea vizitează universul fiecărui om. te găsește dacă ești atent și știi să privești lumea, mersul ei. și mai mult, dacă știi să vezi. dar pentru a vedea te cufunzi, mai întâi, într-o baie de tăcere. atunci poți auzi glas duios, șoptindu-ți chemarea." (*ceea ce se înfiripă e poezie*) Să iubim viața, să iubim poezia!

Cu deosebită finețe și rafinament, întreprinderea poetică a Rodicăi Dascălu atrage atenția în mod plăcut și impune respect. Creația ei literară este apreciată de poeți, prozatori și critici literari: Cristina Ștefan, Petre Isachi, Mara Paraschiv, Valeria Manta Tăicuțu, Tincuța Horonceanu Bernevic, Marius Manta, Ana Ardeleanu... Un exemplu concludent: „Lirismul volumului este prin excelență fenomen și expresie a libertății de gândire poetică despre utopia culturală a prezentului... Doar beția libertății poetice face posibilă unitatea contrariilor, adică – aici și acolo, odinioară și acum, eu și tu și el să coexiste și să devină una. Rodica Dascălu este fericit contaminată de poetica începutului continuu și de poetica tainei." (Petre Isachi).

Superba libertate a discursului liric al Rodicăi Dascălu se împletește armonios cu multiplicarea eului liric în ipostaze și fațete din perspectiva profundă a ontologiei autoarei pe care doar poezia o poate face cunoscută.

„De la un volum la altul al Rodicăi Dascălu, pe măsură ce motivele inspirației se diversifică, expresivitatea poetică este mai consistentă, în imagini sintetice sugestive, evocatoare de realități precise și complexe, scrise cu talentul unui poet instruit și echilibrat."

Note de lectură

Amos Oz
Deodată în adâncul pădurii – O poveste

Veronica Pavel Lerner

Poetă, prozatoare, Canada

O are cum să încep aceste rânduri despre povestea emoționantă, caldă, vibrantă și plină de înțelesuri a lui **Amos Oz** [1]? Lectura ei m-a atins – trebuie să recunosc – la fel de mult ca cea a celebrei povești *Micul Prinț* de **Antoine de Saint-Exupéry**, și, mai recent, a cărții *Invizibilii* de **Ioana Pârvulescu**. Detectând elementele comune ale acestor scrieri mi-am dat seama că, într-un fel, în toate poveștile, orice fantezie devine fapt curent, autorul purtând cititorul în lumi de vis, din care cititorului îi trebuie un timp pentru a reveni la realitate. Nu e aceasta, pe o întindere mai redusă, chiar lumea Poeziei?

Desigur, multe povești prezintă conflicte între bine și rău, cu lupte și suspansuri, dar, de obicei, binele învinge. În povestea lui Amos Oz însă, ca și în celelalte două menționate, nu sunt confilcte directe, nu există nicio urmă de violență vizibilă, în toate trei sunt descrise niște călătorii făcute de copii în alte lumi. În plus, în toate se face simțită dragostea autorilor pentru copii, dragoste care se răsfrânge și asupra cititorului. Și cât de plăcută e această senzație în timpul lecturii!

Da, Amos Oz este poet, iar povestea *Deodată în adâncul pădurii,* în care metaforele sunt în permanență prezente, este, cu siguranță, o mare și superbă poezie.

Eroii principali ai poveștii, un băiat și o fetiță, Mati și Maia, pornesc împreună să descopere taina pădurii întunecate din care au dispărut – parcă lovite de un blestem – toate vietățile: insecte, păsări, câini, pisici, pești. Oamenii din satul alăturat erau melancolici și tăcuți, pentru că toate vietățile trăiau numai în amintirile lor. Cei doi copii porniseră în căutarea tainei, sperând să poată alunga, în acest fel, tristețea locuitorilor din sat.

Povestea spune că în timpul nopții, frica pătrundea în inimile sătenilor, căci Nehi, demonul muntelui, cobora ca un duh rău prin case și cum zărea o ființă vie, cât de mică, o ducea în palatul lui ascuns în munți. Iar părinții povesteau

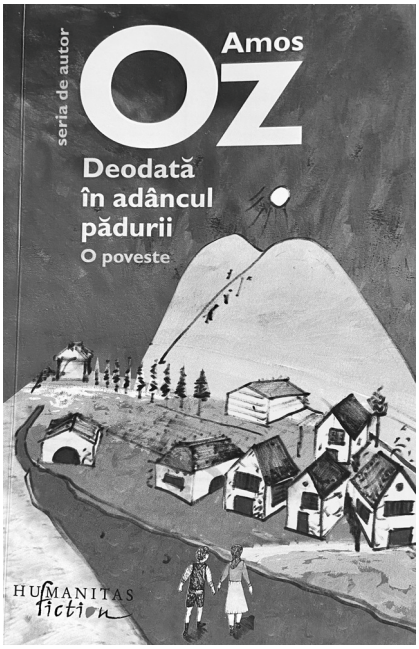

copiilor – în șoaptă – cum fuseseră animalele vii. Dar…

„[…] cu niciun chip, niciun om din sat nu ieșea din casă după lăsarea întunericului, pentru că, spuneau părinții, întunericul este plin de lucruri pe care, cu siguranță, este mult mai bine să nu le întâlnești" (p. 27) iar acest mister al nopții i-a făcut pe cei doi copii să pornească în căutarea dezlegării lui.

Amos Oz ne descrie cu mare gingășie relația dintre cei doi copii: „Din cauza tainei pe care-o împărtășeau și a faptului că erau luați în râs de ceilalți, Maia și Mati se simțeau mult mai apropiați unul de celălalt și mult mai singuri, deoarece în cazul în care cei din jur ar fi aflat secretul lor, ar fi râs și mai mult de ei și i-ar fi ridiculizat de două ori mai tare. Toți aceia care nu sunt cu nici un chip capabili să fie ca noi ceilalți sunt cu siguranță

[1] **Amos Oz**, *Deodată în adâncul pădurii – O poveste*, traducere de Irina Petridean, București, Editura Humanitas fiction, 2022.

atinși de boala euforiei sau de cine știe ce altceva și nu ar trebui nici măcar să îndrăznească să se apropie de noi, ci să păstreze distanța cuvenită, pentru a nu ne molipsi." (p. 48).

Nu se adresează Amos Oz, în povestea lui, tuturor oamenilor, nu doar copiilor? Pe tot parcursul poveștii, cititorul, de oriunde ar fi și orice vârstă ar avea, își recunoaște propriile gânduri și trăiri. Un exemplu îl constituie cuvintele care urmează după ce, deodată, celor doi copii li se pare că, într-un ochi de râu, au sesizat mișcarea unui peștișor extrem de mic, atât de mic încât nici nu erau siguri că era vorba de o ființă sau numai de vântul care tulbura apa.

„[…] aproape toți avem ochi cu ajutorul cărora să vedem forme, mișcări și culori și aproape toți auzim sunete ori simțim prin porii pielii schimbările de lumină și întunericul. Și cu toții absorbim și rânduim fără încetare mirosuri, gusturi și senzații." (p. 54).

Mai departe, povestea continuă cu o lungă înșiruire de fapte și elemente comune ale tuturor vietăților, fie ele oameni, plante sau animale, ceea ce o face pe Maia să tragă importanta concluzie, aceea de a fi noi toți în aceeași barcă. Aceste pagini ale poveștii, scrise cu adâncă și emoționantă dragoste, sunt o frumoasă pledoarie pentru înțelegere, toleranță, pace.

Și iată ultimul citat din carte pe care-l voi da. Motivul pentru care nu-l pot ignora este faptul că m-a tulburat lectura – în povestea lui Amos Oz – a unei pagini în care mi s-a părut că mă întâlnesc cu vulpea din *Micul Prinț* de Antoine de Saint-Exupéry, al cărei secret era: „…nu poți vedea bine, decât cu inima. Esențialul e invizibil pentru ochi."

Iată cuvintele lui Amos Oz:

„[…] nu mai era altcineva în tot satul acela care să-i învețe pe copii că lumea reală nu este compusă doar din ceea ce văd ochii și din ceea ce aud urechile și din ceea ce simt la atingere mâinile noastre, ci și din ceea ce se ascunde privirilor noastre și atingerii degetelor noastre și urechilor noastre și care li se descoperă uneori, pentru o clipă, acelora care privesc cu ochii minții și care știu să asculte și să audă cu urechile sufletului și să atingă cu degetele gândului." (p. 61–62).

Jean Cocteau spunea: „Un adevărat poet nu se deranjează în a fi poetic, așa cum un grădinar nu își adulmecă trandafirii." Cu alte cuvinte, din poeți izvorăște în mod natural poezia, iar Amos Oz, în povestea *Deodată în adâncul pădurii*, este exact acest poet.

În încheiere, se cuvine o adâncă plecăciune excelentei traducătoare **Irina Petridean**, care a găsit cu măiestrie, în limbaj poetic românesc, echivalentul limbii ebraice.

Mississauga, Ontario, Canada

„Eroii principali ai poveștii, un băiat și o fetiță, Mati și Maia, pornesc împreună să descopere taina pădurii întunecate din care au dispărut – parcă lovite de un blestem – toate vietățile: insecte, păsări, câini, pisici, pești. Oamenii din satul alăturat erau melancolici și tăcuți, pentru că toate vietățile trăiau numai în amintirile lor."

Eseu

MARCA HAIKU-ULUI SÎNT TĂCERILE

Corneliu Traian Atanasiu

Scriitor

Una din mărcile poeziei este aceea a scrierii cu majusculă la începutul fiecărui vers. Și acest lucru este respectat de majoritatea celor care scriu pentru prima oară haiku. Ei înțeleg că și haiku-ul este poezie și trebuie să se supună regulilor ortografice pe care le cunosc deja de la școală.

Dacă încercarea de a scrie haiku va continua și se va petrece într-un grup cu mai vechi state, ei vor sesiza că autorii mai vechi nu mai respectă regula poeziei clasice și vor renunța la majuscula de la începutul rîndurilor.

Totuși, se știe că românul s-a născut poet și că, oricum, e un poet mai cu moț. La începutul scrierii haiku-ului în limba română, se pare că la îndemnul și exemplul lui Florin Vasiliu, haiku-ul s-a scris cu majusculă la începutul primului vers. Și așa a rămas, în ciuda faptului că toți cei care scriu haiku în alte limbi încep cu literă mică. Generația Florin Vasiliu a păstrat această scriere motivînd că e vorba de o *tradiție locală*. Chiar dacă ea avea o *vechime de doar 15 ani*.

Încerc să demontez cutuma. După cum știu cei care scriu deja haiku, limbajului retoric îi este preferat un limbaj fragmentar aluziv. Limbajul retoric folosește propoziția care vehiculează informația. Care începe cu literă mare și se termină cu punct. Fragmentele folosite de haiku, dacă e vorba de un poem autentic, sînt, de regulă, *nepropoziționale*. Încep deci cu literă mică și se sfîrșesc fără punct. Rămîn îmbinări de cuvinte corecte sintactic, sintagme fără ambiții propoziționale.

„Unii poeți, în special Hasegawa Kai din grupul Gendai Haiku, susțin că orice haiku are deja cîte *o pauză invizibilă la început și la sfîrșit* și folosirea uneia în plus face să existe într-un singur haiku tradițional trei pauze. Pauza de la începutul și sfîrșitul poemului *ridică proza comună deasupra normalului și o situează în tărîmul lirismului*." (Gabi Greve, *Haiku Topics*). Deși citatul se referă la kireji, el spune ceva important și despre *fragmentarism* și despre contextul la care se referă textul. E vorba de mici *decupaje din marele tot*. Notate aluziv prin fragmente verbale. Dacă ați fost atenți la ultima frază, tocmai pauzele, întreruperile textului fac ca genul specific de lirism să se manifeste în text ca *tăcere*.

Tensiunea cea mai pronunțată și mai derutantă cu care se confruntă neinițiatul este aceea a abandonării stilului literar augmentativ, renunțarea la retorica amplificării, la excesul decorativist și, consecutiv, la efectele emfatice caracteristice acestei preferințe. Este clar că haiku-ul este guvernat de alt cod retoric, opus primului, că *preferă stilul reductiv, expresia eliptică, suprimarea expresivă, figurile reticenței, diminuarea și atenuarea, asceza stilistică*. Alegerea acestui stil este o opțiune deliberată care scontează pe anumite efecte evident polemice față de retorica amplificării percepută ca nenaturală, pretențioasă, bombastică, umflată și afectată. Pe scurt, ca *literaturizare*.

Diferență și impact

Adoptarea ideii ferme că *tăierea poemului este doar o metaforă* (evident forțată și relativ falsă) pentru *alăturarea* celor două părți diferite ale textului trebuie completată cu detalii. Separarea poate fi considerată o *coabitare* – părțile consimt doar să locuiască împreună. Prin această accepție, textul nu mai este considerat o unitate sintactică, nu mai are continuitatea unei propoziții sau fraze. E vorba doar de *colocatari*, fiecare trăind după obiceiurile și regulile lui. Formularea fiecărei părți este autonomă, existența lor una lîngă alta este, cu termenul acreditat de gramatică, un *anacolut*.

Diferența părților înseamnă însă mai mult, este nu doar o *lipsă de continuitate gramaticală*, ci și o individualizare mai marcată a celor menționate în cele două texte. Ele vorbesc despre lucruri diferite care se manifestă în domenii distincte ale lumii, ale realității. Nu mai avem

de a face cu separarea unor părți de text, ci și cu realități, contexte diferite și independente care sînt menționate în texte alăturate. Iată o ilustrare într-un poem antologic:

„țurțuri picurând –
bătrânul strânge-n palmă
un ceas ruginit”

(Eduard Țară)

Sînt evocate fără doar și poate două fapte din lumi *totalmente distincte*. Și asta creează tensiunea poemului și se constituie într-o provocare la adresa perspicacității cititorului. *Ceasul*, așezat strategic spre finalul textului, va lansa apropoul care va media între nonșalanța cu care se desprind și clipocesc *picurii* și *spasmul* mîinii care ar vrea parcă să rețină clipa sau măcar să întîrzie avansarea ruginii.

Kitano Tsunetomi (1880–1947), pictor japonez, *În fața oglinzii*, pictură pe mătase, publicată în 1915

Fără să recurgă la discursivitate, cele două crîmpeie de text vorbesc, prin impactul celor două imagini, despre *timp*. Despre felul diferit în care curge și este resimțit el de ființa umană.

Dacă gîndim însă lucrurile ignorînd rigorile unui discurs pompos gramatical, putem observa că, într-o perspectivă a verbalizării afective, este vorba doar de o *suspendare a gîndului* și de o *schimbare a vorbei*. Brusc, un anume impuls interior l-a determinat pe vorbitor să facă o *digresiune*. Să abandoneze ce spunea la început pentru a face un *apropo*. Gîndul anterior n-a mai avut forța de a-l menține pe linia frazei începute, iar noul focar de interes l-a determinat să aleagă altă abordare sintactică.

Pentru haiku această modalitate de *alăturare a două texte diferite* este una mult mai apropiată de structura sa ca întreg. Ea surprinde adevărul *precipitării emoționale* riscante care stîrnește prestația autorului și care, prelucrată, *stilizată* poate deveni un text valid. Și poate și o tehnică fundamentală a haiku-ului, aceea a *apropoului*. Una care și-a pus amprenta pe evoluția lui, deși abia acum e numită ca atare.

Fără un *kireji funcțional* (pauză, întrerupere, alăturare), haiku-ul nu uzează de potențialul maxim cu care l-a brevetat Masaoka Shiki și rămîne un poem oarecare cu un text mai mult sau mai puțin continuu, asemenea unui pastel mălăieț. Alăturarea și diferența provoacă cititorul să caute și să descopere *spațiul virtual de rezonanță*, care poate unifica cele două părți. Fiecare haiku bun este o neașteptată dovadă a *unității în diversitate*, o revelație a unor *corespondențe nebănuite* pînă atunci. O uimitoare concordanță și armonie cu atît mai surprinzătoare cu cît lucrurile sînt mai distanțate.

Notă. *Ortografia (î, sînt) este opțiunea autorului.*

”Fragmentele folosite de haiku, dacă e vorba de un poem autentic, sînt, de regulă, nepropoziționale. Încep deci cu literă mică și se sfîrșesc fără punct. Rămîn îmbinări de cuvinte corecte sintactic, sintagme fără ambiții propoziționale.”

Roman

NADA

fragment

Letiția Vladislav

Prozatoare, poetă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

Avea degete de pianist și ochii verzi. O cămașă de tăietori de lemne, ca în filmele americane, jeans și cizme de cowboy. Nebărbierit, păr ondulat, castaniu, nu negru, pielea măslinie, bronzată, părea de pe altă lume, ceva ireal așezat pe un taburet la intrarea în sala unde se mânca, o încăpere imensă, cu o masă imensă, un dulap cu ferestre de sticlă, colonial, ce mai, un loc de unde odată intrat nu ai mai fi vrut să ieși niciodată afară.

Se opri, respiră adânc privindu-le pe celelalte trei. Și acum, după mai bine de treizeci de ani, i se părea de necrezut că stă în grădina hotelului Bamboo, unde nu intrase niciodată, dar o impresionase de fiecare dată, că fusese construit în mijlocul unei mini-păduri de bambus, hotel extra, ales pentru că era în drumul ei zilnic spre casa Anei. Și nu știa unde și cum să fixeze prioritățile. Se simțea derutată, mai rău ca atunci când urcaseră în autobuzul de São Paulo, după o dimineață de discuții, Bahia ori Paraty, deși Marina cumpărase biletele pentru Bahia. Ea nu reușise să adoarmă după ce visul ei obsedant revenise și o aruncase în fața zidului de piatră plin de plante agățătoare, mai bine-zis sub poarta zidită, care nu se mai putea deschide nici dacă ar fi mers în genunchi de la Praça de Matriz până acolo, poarta aia, dintr-un motiv sau altul, era închisă, la fel ca și grădina în care nu mai intrau decât pisicile vecinilor. Nedormită, obosită de zbor și de fusul orar, hăituită de un trecut care o trăgea înapoi, de parcă ar fi trebuit să rezolve ceva lăsat de capul lui, într-o așteptare care nu mai putea fi amânată, simțise că Bahia avea timp să o primească cândva, dar că Paraty nu mai suporta nicio amânare.

– Marina, voi puteți merge singure la Salvador de Bahia… eu schimb biletul…

Încântarea arăta altfel. Mestecau păinițele de brânză dimpreună cu cafeaua, se uitau unele la altele, apoi la ea, nu cu furie ori dezgust, mai mult îngrijorate. Adevărat, arăta groaznic.

– Ți-e bine?

Mama Marinei părea serios îngrijorată.

– Nu prea.

– Și unde vrei să mergi de una singură, răbufni Ulrike, nu mai pricep nimic femeie, unde vrei…?

– Este un vis, zise, îl am de foarte mulți ani, a devenit un coșmar și nu pot scăpa de el.

Singura care nu s-a înecat de râs a fost Safirinha, femeia care ajuta în casă. O rugase pe dona Roberta, mama Marinei, să-i traducă. N-a fost nevoie. I-a tradus ea. Și pe măsură ce asculta, fruntea femeii începuse să se încrețească și trăsăturile feței să se schimbe. Își făcea semnul crucii mormăind ceva greu de înțeles.

– Trebuie să meargă acolo, zise Safirinha, aproape țipând, eu cred în așa ceva, femeia asta a fost trimisă înapoi, ea are ceva de făcut acolo… în viața ei…

N-a mai râs nimeni. Safirinha fusese luată foarte în serios. Se pare că toți credeau în puterea destinului.

– Eu am mai văzut așa ceva, zise Safirinha, la noi în sat, dar s-a terminat prost…

– Cum se numește locul unde vrei să mergi, întrebă dona Roberta, îți aduci aminte?

– Nu, zise, știu doar că începe cu P și are toate străzile din piatră.

– Un sfert din regiune are locuri cu P, zise Vania.

– Merg la stația de autobuz, răspunse foarte hotărâtă, acolo sunt marcate toate stațiile pe unde trece Costa Verde și dacă văd numele, îmi aduc mai ușor aminte.

– Wow, comentă un pic acru Ulrike, pentru aventura asta sunt dispusă să renunț la Bahia, cine știe, poate suntem toate implicate în acest destin.

Stația de autobuz nu era așa departe de casă. Safirinha a fost cu ea. Era imposibil să rămână singură. Era stigmatizată.

„Cineva, se gândi Sarafinha, ștampilase sufletul acestei femei, dincolo de înțelegerea ei, obligând-o să se întoarcă în trecutul trăit printre pietre, insule, cobre și maimuțe, indieni vicleni și o amestecătură de multe naționalități venite și rămase aici."

O placă mare, chiar la intrare, le arăta toate plecările. Era un singur P mare, scris cu negru, un paravan în spatele căruia se lovea oceanul de bolovani, țipau fazani noaptea și alte păsări ziua, unde aerul era de mătase și nopțile erau unite cu cerul, era lumea din care Dumnezeu o rupsese ca să o poată trimite înapoi. Era Paraty.

– Dumnezeu să te binecuvânteze, zise Sarafinha făcând cu degetele împreunate o cruce peste capul ei, ești în pragul casei.

Stăteau toate în grădină. Ziduri imense. Parcă erau la granița cu Mexic. Soarele cădea peste casa colonială, lăsând umbrele să alunece peste cei patru copaci mango. Se întuneca încet, încet. Iarba, călcată cu poftă în picioare, era acolo de la facerea lumii. Se usca vara, creștea iarna. Dona Roberta nu o tăiase niciodată în viața ei. Și cum îi plăcea să se laude, avea niște ani pe cocoașă. Era mulatră, venea din Manaus, mare dragoste cu elvețianul, lungă dragoste cu neamțul, mai lungă singurătate cu don Jorginho, negrul cu care trăise pe ascuns în toți acești ani. Cei doi bărbați s-au dus. Ea a rămas cu două morminte unde mergea din când în când, pentru că acolo putea vorbi cu ai ei, părinții amărâți lăsați în grija fraților. Locul lor de veci era în Amazonia, iar aici, departe de crucile lor, îi putea chema la o jelanie de un sfert de ceas. Când mai trăiau, le trimitea bani, nu mulți, pentru că amândoi bărbații ei blonzi erau zgârciți. Dar de două ori în an îi lăsau, fără să o umilească, bani pentru Amazonia. Destui, ziceau frații ei, pentru pâinea lor cea de toate zilele. A rămas cu casa. Enormă pentru ea singură. Dar fără dreptul de a fi vândută. Oricum, singură de tot nu era. O avea pe Marina, unicul copil dăruit de cel de sus. Și îl avea pe Jorginho. Omul ei, dragostea ei, Amazonia ei neagră-verde-fierbinte. Jorginho trăia singur în Lapa. Sub zidul casei ei mărețe. Uneori, când era în toane bune, ieșea pe balconul lung de lemn, se uita în jos, poate-poate îl vede pe Jorginho, trăgea adânc aer în piept, apoi începea să vorbească de una singură. „Oi, Jorgi, harnicul meu, amantul meu valoros și harnic, pe tine Dumnezeu nu te-a îndepărtat de mine…" Din când în când îl vedea, mereu repara câte ceva pe la vecini. El se uita întotdeauna în sus să-și poată admira „furnica" lui de ciocolată. Deși era destul de departe, îi vedea mâinile rupând aerul, îl simțea, Jorginho, negrul ei, înota în fața treptelor care urcau spre Santa Tereza ca un marinar căzut în apa oceanului.

Pădurea era de fapt un deal destul de mare, tăiat de linia trenului ce te ducea la Corcovado, rupt pe alocuri de favelas, verde adânc, mereu în mișcare. Cosme Velho. Urcaseră cu trenul. Era aproape gol. Doi bărbați ce se sărutau cu disperare, de parcă la picioarele lui Cristo Redentor era sfârșitul lumii, un grup de asiatici cu toate aparatele de fotografiat în acțiune, și ele, cele patru rațe gălăgioase și vesele. Dona Roberta nu venise. Pentru ea acțiunea asta era prea mult și prea riscant. Se simțea acaparată de ani și treburi inutile care nu-i mai făceau plăcere, dar care o ajutau să trăiască între oameni. Făcuse un fel de mic hotel, discret și intim, închiria numai cu recomandare, nu era nici prea scump și nici lipsit de șarm, iar ea nu rămânea niciodată singură. Drumurile lungi o oboseau și nu se mai aventura în afara străzii ei. Nici Jorginho nu mai urca treptele ca altădată. Uneori venea cu o pungă plină de fructe și, odată ajuns sus, trebuia să-și odihnească picioarele o săptămână întreagă. Ea îl privea cu admirație. Pantera Jorginho Viera era un erou. Urcase toate scările pentru ea.

Coborâseră din trenuleț, Cristo Redentor în fața lor ca o amenințare, se gândi ce-ar fi dacă acest colos s-ar rupe din senin, căzând peste ei, tot din senin, cât de repede ar fugi din calea pericolului și cât de rapidă ar fi moartea în cazul că nu exista salvare. Nu-și putea răspunde. Fetele se fotografiau, era soare, aproape prea cald pentru o zi de iulie, orașul văzut de sus părea o carte poștală, până și favelas păreau de pe altă lume.

– Întotdeauna mi-am dorit să ajung aici, zise Ulrike, sunt copleșită.

– Bine că am Hamburgul în spate, răspunse Erika, pentru totdeauna în spate.

Vania tăcea. Probabil că nu se rupsese de cei lăsați în urmă.

– Tu crezi în ce ți-a spus Serafinha, o întrebă brusc, aproape panicard, mă refer la viața de după moarte…

Un nor întunecat acoperi capul lui Cristo Redentor. Părea un gigant ce încerca să se agațe de cer.

– Da, zise, eu cred.

Fotografiaseră, cumpăraseră niște cărți poștale și câteva suveniruri, asta era tot Corcovado în iarnă. Trenul nu se mișca din loc. După o jumătate de oră, Marina hotărî să coboare prin pădure. Ea știa drumul. O cărăruie umbrită, niște fete cărând apă cu găleți mari de plastic, păsări țipând strident, miros de copaci și iarbă. Se opriră în fața unui trunchi uscat, plin de funde colorate, oase și un plic peste care trona o piatră.

– Asta nu vezi în Hamburg, râse Ulrike, ăștia își devorează dușmanii și mai scriu și o poezie pentru urmași.

Se aplecă și luă un os în mână.

– Aruncă-l imediat, țipă Marina, este macumba!

– Ce-i aia?

Cristo Redentor, Rio de Janeiro

Stăteau ca paralizate în fața osului din mâinile Ulrikei. Macumba suna ca ceva căzut de pe lună. Demn de Area 51. Străin, amenințător, periculos.

– Vrăji de rău, răspunse Marina.

Ulrike aruncă osul. Căzu lângă piciorul ei. Îl împinse lângă celelalte. Se gândi la țiganii pe care îi cunoscuse în copilărie. Femeile lor făceau și ele vrăji. Dar niciodată nu se împlinise nimic.

– Terminați cu prostiile, zise, eu am crescut printre țigani, erau prietenii tatălui meu. Mama le plătea țigăncilor să-i facă vrăji de fericire. Vă jur, mama a murit nefericită. Sunt tâmpenii…

Luă plicul de sub piatră.

– Sunt curioasă, zise, să văd ce scrie…

Era lipit. Îl deschise. O bucățică mică de hârtie, destul de murdară, un scris stângaci, precis nu prea știa alfabetul, se gândi, litere mici și mari, negre ca blestemul. „El nu va fi niciodată al tău. Chiar dacă îl ai în brațe. El este cel însemnat și aduce cu el nefericirea. Nimic nu rămâne. Nimic."

Citi. Îi tremurau mâinile. Era un blestem. Vania își făcu semnul crucii.

– Este un blestem. Acum este al tău…

Marina părea speriată. Iar Ulrike nu mai scotea un cuvânt. Se blocase total.

– Eu nu cred, zise, pur și simplu nu cred.

Ascunse hârtia în buzunarul pantalonilor.

–Treaba ta, zise Marina, ai fost avertizată.

Intraseră în Cosme Velho. Era liniște. Și strada pustie. Oricum, Marina le sfătuise să meargă pe lângă zidurile caselor. Uneori era război pe străzile favelei. Se trăgea cu arme adevărate, gloanțele erau adevărate, se mai și murea, bandele nu țineau cont de panorama pitorească și de Cristo cel veșnic. Acolo, câțiva metri mai jos, era un alt Cristo la putere.

Murcia, Spania

Fragment din romanul cu același titlu

„Coborâseră din trenuleț, Cristo Redentor în fața lor ca o amenințare, se gândi ce-ar fi dacă acest colos s-ar rupe din senin, căzând peste ei…"

Roman

PĂPUȘARNIȚA

fragment

Lucia Eniu

Prozatoare, poetă, traducătoare
Doctor în literatură franceză

Întâiul sunet pe care l-a auzit a fost acela al apei. Un susur abia împlinit în taina adâncă a locului, care, pe urmă, s-a revărsat tot mai năvalnic. Întâia înfățișare a fost aceea a unor ochi iscoditori și aspri ca niște tăciuni aprinși. Întâiul glas a fost la fel de aspru, la fel și întâia atingere. Ochiul de lumină pe care l-a văzut mai apoi și-a pierdut strălucirea, umbrele s-au apropiat amenințător, s-au tot lățit și s-au lungit, s-au răsfirat și s-au răsucit, iar glasurile au prins să curgă ca niște șuvoaie. Întâii pași au fost nevolnici, la fel ca întâile cuvinte. Întâia pedeapsă nu și-o mai aduce aminte, dar în amintire îi stăruie dorul dintâi, niciodată ostoit. Dorul de mamă. Întâia mângâiere n-a fost nicicând, pentru că acolo, în Cetatea cea mare și neprimitoare, mângâierile și vorbele de alint nu-și aveau locul. Revede cu ochii minții peștera uriașă cu încăperi nenumărate, luminate de opaițe. Simte duritatea pietrei și răceala ei îi pătrunde în oase. Tremură de frigul care nu l-a părăsit de atunci încoace în anii mulți pe care i-a petrecut hoinărind prin lume. Tremură la aducerea aminte a acelei încăperi din fundul peșterii zăvorâtă în mare taină și necercetată de ochii temători ai ucenicilor mari și mici. Acolo, doar Mărețul Salman putea pătrunde, oricând îi era voia. Tresare, ca de atâtea alte ori, cu gândul la clipa când ușa zăvorâtă se va deschide. Curiozitatea îl animă și acum, teama de a nu fi prins în fapt și pedepsit îl preschimbă în stană de piatră. Privirea-i pătrunde dincolo de ușa zăvorâtă, hulpavă, dornică să cuprindă imaginea încăperii, să scotocească toate cotloanele, până la cele mai adânci fibre ale pereților de piatră. Vede, cu ochii minții, cupola înaltă străvezie care pare a fi un diamant uriaș și prin care cerul își rotește aștrii la ceas de noapte. Uneori, din întunecimea desăvârșit rânduită, se ivesc oglinzi înveșmântate în rame pe suprafața cărora se unduiesc pești de toate soiurile. Rotunde ca niște roți de car ori ca niște sori. Strălucesc. Zane nu reușește niciodată să-și vadă chipul în ele. Ca și cum n-ar fi. Dar acolo, în profunzimea lor, simte o prezență. Ori mai multe. Clocotitoare. Așteptând un semn ca să iasă, să împrăștie întunericul peșterii. Un miros amețitor de rășină ori de cine știe ce licoare nemaiîntâlnită îi îmbată simțurile. Alteori, coloane de lumină se înalță uriașe spre cupola albastră. În interiorul lor, fărâmituri diafane strălucesc. Cu trupuri lungi și subțiri ca firele de ață. Le simte căldura. Tresare la auzul vocilor tânguitoare. Sunetele lor se nasc și se pierd, ademenindu-l. Dar Zane se lovește mereu de duritatea pietrei. Pleacă, umil, capul și se resemnează.

Toate astea și multe alte trăiri avea să le redescopere prin ascunzișurile minții mult, mult mai târziu, pe la vreo zece-unsprezece ani. Un copil firav, înăltuț, cu ochii verzi, părul roșcat și pielea albă, așa se vede în oglinda timpului. Cu genunchii și coatele însemnate cu urme de lovituri, așa cum îi stă bine unui copil nesupus și dornic de joacă. Dornic de atâtea lucruri despre care nu știe nimic și pe care doar le simte în vis. Un copil neîncrezător în el și în ceilalți. Avid de cunoaștere și, în gând, cu o sumedenie de întrebări nespuse. Mai târziu, după ani nenumărați petrecuți în lumea de afară, se va vedea în oglinda timpului tot ca un copil. Pe el, și pe toți ceilalți deopotrivă. Copii ai nimănui, temători ori îndrăzneți, aruncați în cercurile vieții ca niște marionete, într-o joacă penibilă de-a fi și de a trăi. Anonimi în marea de fărâmituri care se nasc și mor de când lumea și pământul, dar care, potrivit credințelor străvechi, sunt însemnați, cum se cade, cu un nume care le croiește calea.

Mărețul Salman, după cum deopotrivă i se adresau mari și mici, îl numise, încă din leagăn, Zane Capnobatul și așa avea să-i rămână numele în anii mulți

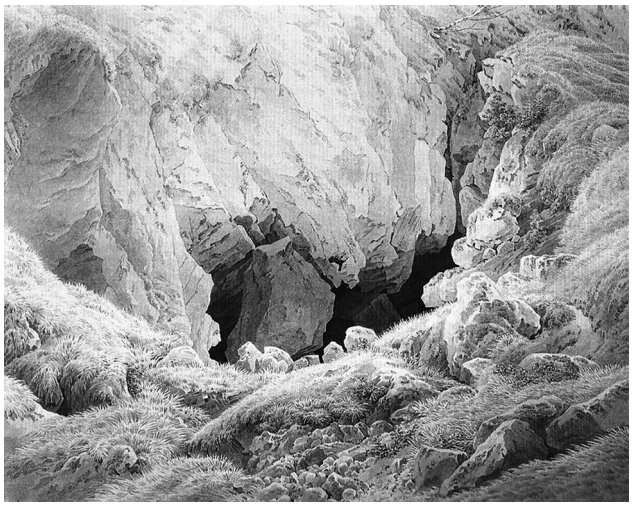

Caspar David Friedrich (1774–1840), pictor german, *Peștera Harz*, 1811

care aveau să vină. Un ritual simplu i se cuvenise și lui, ca tuturor celorlalți. Maestrul îi rostise numele de trei ori, ridicându-i spre crug trupul subțire. Prenumele nu i-l alesese întâmplător. Era legat, se pare, de Roma antică și, mai apoi, de Italia, unde înflorise Commedia dell'Arte. Dincolo de duritatea chipului și a felului de a fi și de a-și manifesta trăirile și faptele, Mărețul Salman părea a avea un simț al umorului insolit. Numele și prenumele ucenicilor le potrivea cu înfățișarea lor, ghicindu-le firea și umbletul prin lume, cele ce aveau să împlinească și cele ce urmau să rămână neîmplinite. Zane îi apăruse, pesemne, ca o păpușă de cârpe adusă la viață și trasă de sforile firii. Avea de la el așteptări semețe ori lipsite de grandoare? Îl vedea în oglinda timpului impetuos ori ignar? Joaca de-a destinul îl amuza, fără doar și poate, făcea parte din felul în care, la rândul lui, Dumnezeu cel mare și nepătruns îl croise. Cât despre nume, așa cum avea să învețe Zane mai târziu, el ducea fără urmă de îndoială cu gândul la umbletul prin nori, atât de firesc în lumea de piatră unde își petrecuse copilăria și o parte din tinerețe. Mult mai târziu, albit de vreme, va râde strâmb, gândindu-se că, poate, cine știe, Mărețul Salman văzuse în el un neputincios într-ale trăirii, pendulând între o existență de solomonar vrednic și un biet muritor neînsemnat, zburdând de ici-colo prin lumea largă.

Întâii ani de învățătură îi revin în frânturi, uneori mai clari, cu clipe bine definite, alteori, în ceață, cu umbre și goluri. Avea zece ani când Mărețul Salman i-a pus în mână căpăstrul din coajă de mesteacăn. Arsura i-a pătruns adânc în piele. Maestrul i-a vorbit despre el cu același glas aspru care-i răsună și acum în urechi și-l face, așa în putere și cu ani mulți cum se află, să tresară. Asprimea glasului îi pătrunsese adânc și lui, ca tuturor celorlalți, în sufletul abia mijit pe pământ și-n mintea încă albă de neștiință.

– Apucă-l cu toată forța!, i-a strigat el cu glas de tunet. Ține-l bine, nevrednicule!

La lumina felinarelor care învește mântă crugul încăperii de piatră în fuioare de umbre jucăușe, maestrul îi domină. Chipul îi este umbrit de sprâncene împreunate, stufoase. Barba argintie i se așază în fire lungi rebele peste țundra de un alb orbitor. Ochii, nefiresc de mari și de albaștri, îi scânteiază. Ucenicii, de la cei mici care abia prind buchiseala slovelor și până la cei mari aflați pe ultima treaptă a învățăturii, i se închină cucernic, îl privesc cu teamă și sfială. Maestrul pedepsește cu privirea și cu glasul, niciodată cu palma ori nuiaua. Dar pedeapsa prin cuvânt este mai aspră decât o mie de bețe ori o mie de palme. Zane strânge cu putere căpăstrul. Mâinile mici, nevolnice încă, îi tremură. Ochii i se împăienjenesc, dar lacrimile nu-și au rostul în lumea de piatră de sub munte. Zane a învățat să rabde și să-și învingă pornirile. A plecat capul atunci când a fost nevoit să-l plece și și-a ridicat semeț privirea, ori de câte ori a simțit că e nevoie, chiar dacă îndrăzneala l-a costat. A fost pedepsit de multe ori, dar a învățat cumva să supraviețuiască și să-și impună felul de a fi și de a face toate cele cuvenite în felul său. Anii au trecut și s-a văzut dintr-o dată împlinit sufletește și trupește ca un prinț din poveștile vechi, lipsit, însă, de împărăție și de supuși și nevrednic, astfel, de măreție.

În anii mulți care vor veni, trupul i se va învârtoșa și va căpăta sprinteneală, mâna îi va deveni mai puternică, ochii i se vor face mai limpezi și scânteietori, iar căpăstrul va lovi tot mai aspru aerul rece, în așteptarea cea mare a primei înfruntări a balaurului din adâncurile apelor.

Fragment din romanul cu același titlu, în pregătire la Editura Leviathan

„Întâiul sunet pe care l-a auzit a fost acela al apei. Un susur abia împlinit în taina adâncă a locului, care, pe urmă, s-a revărsat tot mai năvalnic. Întâia înfățișare a fost aceea a unor ochi iscoditori și aspri ca niște tăciuni aprinși."

Teatru

SALONUL ROȘU
de August Strindberg
Dramatizare radiofonică de Pușa Roth
Traducere de Corneliu Papadopol
Teatru serial

Episodul 8

Personajele:

Arvid Falk
Voce de marinar
Voce copil redacție
Redactorul
Ygberg
Contele
Lunganul
Grăsanul
Sellén
Borg

August Strindberg
(22 ianuarie 1849, Stockholm–14 mai 1912, Stockholm)

Într-o dimineață de mai, publicistul Arvid Falk trecea prin fața portului spre redacția ziarului „Drapelul muncitoresc" și privea de pe chei cum erau încărcate și descărcate navele. Atmosferă de lucru în port.

Arvid Falk *(timid)*: Vreți să fiți atât de amabil, domnul meu, și să-mi spuneți încotro călătorește acest vas?

Voce de marinar: Vas? Nu văd niciun vas! *(***Voci**: *râsete)*. Dar dacă domnul vrea să știe unde merge bricul, atunci să citească!

Arvid Falk *(vehement)*: Dumneavoastră nu puteți răspunde politicos la o întrebare politicoasă?

Voce de marinar: Dumneavoastră? Du-te dracului, bă, și nu mai căuta ceartă! Ia seama!

Arvid Falk: Ce poți să ceri! *(Se îndepărtează. Pași, zgomot de stradă, voci.)* Băiete, redactorul e sus?

Voce copil redacție *(grăbit)*: Da, e aici de la ora șapte.

Arvid Falk: A întrebat de mine?

Voce copil redacție: Păi, da, de mai multe ori!

Arvid Falk: E supărat?

Voce copil redacție: Daa! Așa-i mereu!

Băiatul fuge pe scări în sus. Falk îl urmează. Ygberg citește șpalturi.

Redactorul: Unde ai fost, domnule?

Arvid Falk: Am fost bolnav.

Redactorul: Minciună; domnul a fost în oraș, la pileală. Aseară era la Naples, l-am văzut!

Arvid Falk: Păi, cred că pot…

Redactorul: Poți să te duci unde îți place, domnule, dar aici trebuie să fii la ora fixată, conform înțelegerii! Este deja ora opt și un sfert! Știu că astfel de domni, umblați pe la Academie, unde credeau că învață grozav de multe, nu pot învăța ordinea și buna-cuviință! Nu este necuviincios să vii târziu? Nu te comporți ca un bădăran, domnule, dacă îl lași să-ți facă treaba pe cel ce îți dă de lucru? Ai? Văd că în ziua de azi toate sunt cu susul în jos! Angajatul îl tratează pe maistru, adică pe cel care îi dă de lucru, ca pe un porc de câine și cel asuprit este capitalul! Așa este!

Arvid Falk: De când a ajuns domnul redactor la aceste opinii?

Redactorul: De când? De acum, domnule Arvid Falk! Chiar de acum! Și sper că de aceea nu sunt mai puțin bune! Dar am mai descoperit încă ceva! Dumneata, domnule, ești un ignorant, nu cunoști ortografia… unde s-a mai auzit așa ceva: „tuturor acelora care…

Arvid Falk: Da, este corect.

Redactorul: Corect? Cum poți susține asta, domnule! În vorbirea cotidiană se spune „toți cei ce", deci trebuie scris „toți aceia ce".

Arvid Falk: Da, dar se poate și cu dativul…

Redactorul: Ei, fără fraze savante; nu-mi veni mie cu chichițe. Nu-mi trăncăni mie prostii, domnule! Poftim, domnul scrie „exercita" numai cu x deși se spune ex-sercita? Acum taci! Este exercita sau ex-sercita…? Răspunde!

Arvid Falk: Se spune, firește, dar…

Redactorul: Se spune, deci este *ex-sercita* pentru că nu poate fi altfel decât se spune! Poate că până la urmă eu sunt prost, poate că nu știu nici măcar să vorbesc suedeza! În orice caz le-am corectat. Hai, acum continuă și altădată să vii la timp! *(Deodată sări de pe scaun cu un strigăt și-i plesni o palmă băiatului cu șpalturile. Către băiatul cu șpalturile.)* Ia uite, șezi aici și dormi ziua în amiaza mare, mă golanule! Te-nvăț eu să fii treaz! Nu ești încă prea mare pentru bătaie! *(Apucă victima de bretele, o trântește pe o grămadă de ziare nevândute și o snopește în bătaie cu centura pe care și-o scosese. Țipete.)*

Voce copil redacție *(speriat)*: N-am dormit, n-am dormit, am moțăit doar!

Redactorul: I-auzi, mai și neagă! Te-ai învățat să minți! Te-nvăț eu să spui adevărul! Ai dormit sau n-ai dormit? Spune adevărul, altfel te nenorocesc!

Voce copil redacție *(speriat)*: N-am dormit.

Redactorul: I-auzi, tot mai neagă! Ce golan înrăit! Să mintă cu atâta obrăznicie!

Arvid Falk *(hotărât)*: Nu-l bateți pe băiat; am văzut eu că n-a dormit!

Redactorul: Ei, i-auzi ce zice! Da' știi că ești glumeț! „Nu-l bateți pe băiat!" Cine-mi spune mie asta! Credeam că mi-a bâzâit o muscă la ureche! Poate n-am înțeles bine! Așa sper! Așa sper, pentru Dumnezeu! Domnule Ygberg! Dumneata ești un om onorabil! Dumneata n-ai studiat la Academie! Spune-mi, domnule, nu cumva, din întâmplare ai văzut dacă dormea ștrengarul ăsta pe care-l țin acum de bretele ca pe un pește?

Ygberg *(tărăgănat și amabil)*: Chiar dacă nu dormea, în orice caz era gata să adoarmă!

Redactorul: Iată un răspuns corect! Domnule Ygberg, vrei să fii așa de bun și să-l ții de bretele în timp ce am să-mi pun bastonul să-l învețe cum se spune adevărul!

Arvid Falk *(hotărât)*: Domnule, nu aveți dreptul să-l bateți. Dacă-l atingeți, deschid fereastra și chem agentul de poliție.

Redactorul: Eu sunt aici stăpânul casei și-mi bat ucenicul! El e ucenic, fiindcă mai târziu o să intre în redacție! Asta o să facă, chiar dacă există unii cu studii academice care nu cred că un ziar se poate redacta și fără ajutorul lor! Ascultă, Gustav, nu înveți aici ziaristica? Ai? Răspunde odată, dar spune adevărul, că altfel…

Contele *(ușa se deschide)*: Domnul redactor este liber?

Redactorul *(mieros)*: Da, poftiți la mine în birou, domnule conte! *(Pași, ușă care se închide.)*

Ygberg: Mă întreb ce planuri o mai fi având contele? Ce părere ai, Arvid?

Arvid Falk: Eu nu mă întreb deloc, Ygberg, fiindcă știu cât este de șmecher și cât de șmecher este și redactorul. Dar aș fi curios să știu cum o vită ca tine s-a transformat într-un câine infam care se pretează la mârșăvii!

Ygberg: Nu trebuie să fii chiar atât de vehement, dragul meu. N-ai fost azi-noapte la plenară?

Arvid Falk: Nu! Găsesc că Parlamentul este lipsit de orice importanță în afara intereselor particulare. Ce-a ieșit din afacerile dubioase ale *Tritonului*?

Ygberg: Având în vedere marea idee patriotică și națională a întreprinderii, s-a hotărât în unanimitate ca statul să preia obligațiunile, în timp ce societatea lichidează… sau se dizolvă!

Arvid Falk: Adică statul susține clădirea în timp ce se surpă temelia, ca să dea răgaz direcțiunii s-o șteargă!

Ygberg: Mai bine ai vedea că toți acești mici…

Arvid Falk: Știu, știu! Toți acești mici rentieri… da, aș prefera să-i văd că lucrează cu micul lor capital, în loc să trândăvească și să-l dea cu camătă, dar cel mai mult aș dori să-i văd la închisoare pe toți șarlatanii, atunci n-ar mai fi încurajate nici întreprinderile frauduloase! Asta se numește economie politică? La dracu'! Încă ceva! Râvnești la postul meu! O să-l capeți! N-o să mai fie nevoie să stai în colțul tău, supărat că trebuie să pui ordine în șpalturi, în urma mea. Am prea multe articole care zac netipărite înăuntru, la câinele ăsta al libertății, ca să mai stau și să decupez și de acum înainte povești cu bandiți. „Scufița Roșie" era prea conservatoare pentru mine, dar „Drapelul muncitoresc" este prea murdar!

Ygberg: Bine că renunți la himerele tale și devii rezonabil. Du-te la „Capa gri". Acolo ai viitor!

Arvid Falk: Renunț la himera că această cauză, a celor asupriți, este în mâini bune și cred că este o sarcină măreață să lămurești publicul ce înseamnă opinia oficială, mai ales cea tipărită și de unde vine ea – dar cauza n-o voi părăsi niciodată!

Ușa biroului se deschide și redactorul iese, se oprește în mijlocul camerei și spune, pe un ton nefiresc de blând, aproape politicos.

Redactorul: Domnule asesor, vă rog binevoiți a prelua treburile redacției pe timpul cât voi lipsi – trebuie să plec o zi pentru probleme extrem de importante. Secretarul vă poate ajuta la lucrările curente. Domnul conte mai rămâne puțin în biroul meu – sper că domnii nu vor ezita să stea la dispoziția domnului conte, dacă dorește ceva.

Contele: Nicidecum, nu este nevoie. Eu am plecat. La revedere. *(Pași.)*

Ygberg: Ești sigur că pleacă împreună?

Arvid Falk: Așa sper.

Ygberg: Atunci mă duc pe Munkbron, să mă uit cum târguiesc femeile. Apropo, te-ai mai întâlnit cu Beda de atunci?

Arvid Falk: De când?

Ygberg: Păi, de când a plecat de la Naples și s-a mutat într-o cameră separată.

Arvid Falk: De unde știi, Ygberg?

Ygberg: Încearcă să fii calm, Falk! Altfel n-o să-ți meargă bine niciodată!

Arvid Falk: Da, trebuie, cât de curând, simt că-mi pierd mințile, închipuie-ți, copila asta pe care o iubeam mult, mult! M-a înșelat cu atâta nerușinare! Ce-mi refuza mie îi dădea precupețului ăluia gras! Și știi ce-mi răspundea? Că asta dovedește cât de curat mă iubește.

Ygberg: E o dialectică subtilă! Avea dreptate, pentru că premisa era absolut corectă! Te mai iubește încă?

Arvid Falk: Cel puțin mă urmărește!

Ygberg: Și tu?

Arvid Falk: O urăsc cât se poate de profund, dar mă tem de apropierea ei!

Ygberg: Adică: încă o mai iubești!

Arvid Falk: Hai să schimbăm subiectul!

Ygberg: Trebuie să fii calm, Falk! Uită-te la mine! Acum ies și mă încălzesc la soare; trebuie totuși să te bucuri că ai parte de existența asta trecătoare. Gustav, tu te poți duce pentru o oră jos, la fântâna nemțească, dacă vrei, să joci nasturi.

Voce copil redacție: Bine, mă duc, domnule Ygberg.

Pași. Falk a rămas singur. Zgomote făcute de un tinichigiu.

Arvid Falk: Trebuie să fac ziarul, să decupez poezia. Cum zice redactorul: „asta dorește lumea să citească". În plus, cel puțin o dată pe săptămână trebuie să atacăm direcțiunea teatrului regal și să facem praf frivolele comedii muzicale de la teatrele mici „în numele moralei și decenței", pentru că redactorul a observat că aceste teatre nu-i amuzau pe muncitori. O dată pe lună consilierii municipali trebuie judecați (și condamnați) pentru risipă și, pe lângă asta, ori de câte ori se găsește ocazia, trebuie atacată forma de guvernământ, dar nu și guvernul. Redactorul și-a rezervat dreptul de cenzură strictă față de atentatele la adresa anumitor deputați din Parlament și anumitor miniștri. Care? Acesta e un secret pe care nu-l cunoaște nici măcar redactorul însuși, fiindcă depinde de conjuncturi și pe acestea le poate aprecia numai editorul ascuns al ziarului.

*Orologiul bisericii germane bate unsprezece și apoi clopoțeii încep să cânte **Ce bine e să fii aici** și **Viața mea este un val**; în același timp se aude o flașnetă cu flaut obligat, ce cântă **An der schönen blauen Donau**; tinichigiul se apucă să bată cu râvnă în tablele lui; toată larma asta nu-l lăsă pe Falk să audă când se deschise ușa și intrară doi inși.*

Lunganul *(șoptit)*: Pst, Arvid, ești singur?

Arvid Falk *(surprins)*: Da, sunt chiar singur de tot; roșcovanul a plecat.

Lunganul: O! vino atunci să mănânci ceva cu noi.

Arvid Falk: Bine, vin, stați să închid aici.

Pași, zgomotul străzii. Trecere muzicală. Restaurant.

Grăsanul: Ia, te uită, mă, rachiu!

Arvid Falk: De mult nu m-am simțit atât de nefericit.

Lunganul: Ia o tartină cu hering. Chelner, vrem niște brânză de Ryding cu chimen! Pst! Chelner! Cocteil Blomberg.

Arvid Falk: Lunganule, Grăsanule, ați putea să-mi dați un sfat bun? N-o mai pot scoate la capăt cu „roșcovanul", trebuie să caut…

Lunganul: Pst! Chelner! Pâine neagră de la Bergmann! Bea, Falk, și nu mai vorbi prostii!

Arvid Falk: Ziceai să pilim? Zău că am chef, pe viața mea! *(Bea.)*

Grăsanul: Aseară am fost la Djurgårn și am pilit zdravăn ca să ne mai aducem aminte de plăcerile trecute.

Lunganul: Nu e bine să ai o dimineață liberă?

Arvid Falk: Ba da, e bine!

Grăsanul: Încă un rând, acum! Iac-așa! Ah! Ei, societatea *Triton*? Ha-ha-ha-ha!

Lunganul: Nu râde, Grăsanule; ațâția săraci suferă de pe urma ei.

Grăsanul: Care săraci, Lunganule? Săracii capitaliști? Crezi că e păcat de cei care nu muncesc, ci trăiesc de pe urma banilor lor? Nu, băiete, tu ești încă plin de prejudecăți! De altfel, în „Gărgăunul" era o poveste amuzantă despre un angrosist care a donat Leagănului de copii Betleem douăzeci de mii de coroane și pentru asta a primit Ordinul Vasa; dar apoi s-a constatat că erau acțiuni de la *Triton*, cu responsabilitate solidară, așa că leagănul trebuie să dea acum faliment. Nu e splendid? Activul se compune din douăzeci și cinci de leagăne și un portret în ulei de un maestru necunoscut! Ce frumos! Portretul este evaluat la cinci taleri! Nu e minunat? Ho-ho-ho-ho! Ai văzut că „Scufița Roșie" l-a demascat pe Skönstrom, escrocul care a publicat de Crăciun poeziile alea mizerabile? Este într-adevăr o încântare să citești măcar o dată adevărul despre șacalul ăsta! L-am repezit de câteva ori în „Aspida", să mă țină minte.

Lunganul: Da, dar ai fost cam nedrept cu el. Poeziile nu erau chiar așa de proaste.

Arvid Falk: Proaste, Lunganule? Erau mult mai proaste decât ale mele, pe care le-a făcut praf „Capa gri", îți amintești!

Lunganul: Apropo, Falk, ai fost la Teatrul Djurgård?

Arvid Falk: Nu.

Lunganul: Păcat! Acolo bântuie banda de tâlhari a lui Lundholm. Ăsta-i un bădăran obraznic, crede-mă! N-a trimis niciun bilet de favoare la „Aspida" și când ne-am dus ieri acolo, ne-a dat afară! Nu vrei să te ocupi tu de câinele ăsta? Uite aici hârtie și creion! O s-o pățească iar. Mai întâi scriu eu: *Teatru și muzică la teatrul Djurgård*. Acum scrie tu!

Arvid Falk: Dar nici nu i-am văzut trupa!

Lunganul: Ce dracu' are a face! N-ai scris niciodată despre lucruri pe care nu le-ai văzut?

Arvid Falk: Nu, n-am făcut-o; am demascat escroci, dar nu i-am atacat niciodată pe cei nevinovați, iar trupa lui n-o cunosc.

Grăsanul: O, este mizerabilă! Numai adunătură! Ascute-ți pana și împunge-l în călcâi, te pricepi foarte bine!

Arvid Falk: De ce nu-l împungeți voi înșivă?

Lunganul: Fiindcă zețarii ne cunosc scrisul și seara ei fac, de obicei, figurație acolo. În afară de asta Lundholm e un ins atât de violent, că mai dă și buzna în birou și atunci trebuie să-i bagi sub nas opinia unei persoane imparțiale. Și uite așa, dacă Falk scrie despre teatru, eu mă ocup de muzică. Săptămâna trecută a fost un concert la biserica din Ladugård. Nu-l chema Daubry? cu **y**?

Grăsanul: Nu, cu **i**. Adu-ți aminte că era tenor și a cântat *Stabat mater*!

Lunganul: Cum se scrie asta?

Grăsanul: Putem vedea. Aici găsești tot programul și cred că pe undeva trebuie să fie și o recenzie.

Lunganul: Cum se poate să apară și recenzie în aceeași zi cu anunțul?

Arvid Falk: Bineînțeles că se poate! Dar nu e nevoie, o să critic în orice caz adunătura asta franțuzească! Tu, grăsanus, ocupă-te de literatură.

Grăsanul: Editorii trimit cărți la „Aspida"?

Lunganul: Ce, ești nebun?

Arvid Falk: Le cumpărați voi, numai din pura plăcere de a le recenza?

Grăsanul: Cumpărăm? Ageamiule! Mai bea un pahar și bucură-te că o să capeți un cotlet!

Arvid Falk: Poate nici nu citiți cărțile pe care le recenzați!?

Grăsanul: Cine crezi că are timp să le citească? Nu-i destul că scrii despre ele? Citești ziarele și asta e prea de ajuns. De altfel principiul nostru este să facem praf totul.

Arvid Falk: Da, dar e un principiu prost.

Grăsanul: Aș! Prin asta îi câștigăm de partea noastră pe toți dușmanii și pizmașii scriitorilor – și asta este chiar majoritatea. Cei neutri citesc cu mai multă plăcere mustrări la adresa altora, decât laude. Pentru cel necunoscut este o încurajare și o consolare să vadă cât e de spinos drumul celebrității. Nu e adevărat?

Arvid Falk: Da, dar e posibil să te joci în felul ăsta cu soarta oamenilor?

Grăsanul: O, asta face foarte bine și la tineri și la bătrâni, eu o știu pentru că în tinerețe am avut parte tot timpul numai de mustrări.

Arvid Falk: Dar voi derutați opinia publică!

Lunganul: Publicul nu vrea opinii, publicul vrea doar să-și satisfacă pasiunile. Dacă îți laud inamicul, te răsucești ca un vierme și zici că îmi lipsește discernământul, dacă îți laud prietenul, găsești că am discernământ. Grăsanus, ocupă-te tu de ultima piesă de la teatrul dramatic, tocmai a apărut în presă.

Grăsanul: Ești sigur că a și apărut, Lunganule?

Lunganul: Da, cu siguranță! Poți spune în orice caz că îi „lipsește acțiunea", pentru că publicul este obișnuit să se spună asta și poți să te amuzi pe seama „frumuseții limbii", este un elogiu bun, vechi, disprețuitor; și apoi poți să ataci direcțiunea teatrului care a montat piesa; mai spune și că „ținuta morală" a piesei este dubioasă – fiindcă asta se poate spune despre toate; de interpretare să nu pomenești nimic, poți să spui „din lipsă de spațiu o amânăm pentru altă dată", ca să nu faci vreo gafă, dacă tot n-ai văzut mizeria aia.

Arvid Falk: Cine e nenorocitul care a scris piesa?

Grăsanul: Nu se știe încă!

Arvid Falk: Gândiți-vă totuși la părinții și frații lui care ar putea citi lucrurile astea, poate cu totul nedrepte.

Lunganul: Ei și, ce are a face asta cu „Aspida"? Ba da, ei doresc să citească ceva mușcător despre inamicii lor; fii convins că știu bine ce conține de obicei „Aspida".

Arvid Falk: Voi n-aveți deloc conștiință?

Lunganul: Are publicul, „onoratul public", care ne întreține, vreun pic de conștiință? Crezi că am putea trăi dacă el nu ne-ar întreține? Vrei să auzi câteva rânduri de-ale mele despre situația actuală a literaturii? Nu sunt proaste, poți să mă crezi. Am un șpalt la mine. Dar mai întâi ne trebuie niște Porter! Chelner! Pst! Acum ascultă, că ai ce auzi; poți să le folosești tu, dacă vrei! „De mult nu s-a mai pomenit o astfel de văicăreală în fabricația suedeză de versuri; este un scâncet de disperare de-a dreptul; ditamai bărbații miorlăie ca pisicile în martie! Și vor să trezească interesul lumii cu gălbinare și polipi, fiindcă altfel nu se pricep s-o facă. Cu oftica n-au curaj să mai vină, pentru că este prea veche. Mai au și spinările late ca niște cai de berărie și obrajii rumeni ca niște cârciumari! Unul se văicărește de infidelitatea femeii, dar n-a încercat totuși decât fidelitatea cu plată a prostituatelor, iar cel care scrie că nu are aur, ci numai lira lui, este un mare mincinos; are cinci mii de coroane dobânzi și dreptul de *fideicommis* pentru un scaun la Academia suedeză! Și acel zeflemist cinic și necredincios care nu poate să deschidă gura fără să exprime o duhoare spurcată, bâiguie despre evlavie. Poezia lor nu e cu nimic mai bună decât cea care era prezentată acum treizeci de ani, cu acompaniament de chitară, de domnișoarele de la pensionul de maici; mai bine ar scrie pentru cofetari, pentru douăsprezece öre [1] rândul și n-ar mai cere editorilor, tipografilor și criticilor să-i facă poeți! Despre ce scriu ei? Despre nimic, adică despre ei înșiși. Este inoportun să vorbești despre tine însuți, dar este oportun să scrii! De ce se văicăresc? De neputința lor de a avea succes! Succesul! Ăsta e cuvântul! Dacă ar fi dat la iveală măcar un singur gând care să poată emoționa pe oricare altul, timpul, societatea; dacă s-ar fi făcut, măcar o dată, purtătorii de cuvânt ai celor nevoiași, li s-ar fi iertat păcatele, dar n-au făcut-o; de aceea ei sunt ca niște minereuri sunătoare – nu, sunt ca niște fiare zornăitoare și ca zurgălăul spart de la scufia nebunului –, căci ei nu iubesc nimic altceva decât următoarea ediție a istoriei literaturii de Bjursten, Academia suedeză și pe ei înșiși." Sunt amare! Ai?

Arvid Falk: Mi se par nedrepte.

Grăsanul: Mi se par viguroase. În orice caz trebuie să recunoști că sunt bine scrise. Nu-i așa? Are Lunganul o pană, trece și prin talpa ciubotelor! Acum țineți-vă gura și scrieți, băieți, după aceea căpătați cafea și coniac!

Trecere muzicală. Seară de iarnă în Kungsholm. Falk și Sellén trec pe lângă moara cu foc, spre spitalul Serafim, ca să-l ia pe Borg la Salonul Roșu.

Sellén: Ciudat cum prima zăpadă poate face o impresie, aș zice, aproape solemnă. Pământul murdar devine…

Arvid Falk *(ironic)*: Ești sentimental, Sellén!

Sellén: Nu, m-am exprimat doar ca un pictor peisagist.

Arvid Falk: Kungsholmul, cu spitalul lui, mi s-a părut întotdeauna cam sinistru.

Sellén: Ești sentimental, Arvid?

Arvid Falk: Nu, nu sunt, dar cartierul ăsta îmi face întotdeauna o anumită impresie.

Sellén: Ah, palavre! Nu face nicio impresie; te înșeli! Uite că am ajuns, și la Borg este lumină. Mă întreb dacă astă-seară o fi având câteva cadavre drăguțe?

Borg: Bună seara, băieți! Vreți să întâlniți o cunoștință?

Sellén: N-aș fi crezut că avem cunoștințe aici.

Borg: Haideți! *(Pași, uși care scârțâie, ecou.)* Acolo! La dreapta! Aici!

Sellén: Olle s-a înecat?

Borg: Înecat! Sellén, Arvid, recunoaște hainele vreunul dintre voi?

Sellén: Haina albastră cu nasturi de vânător și o pereche de pantaloni negri cu genunchii albi.

Borg: Ești sigur, Sellén?

Sellén: Cred că-mi pot recunoaște propria haină, pe care și eu am împrumutat-o de la Falk. Uite portofelul îmbibat în apă. Câteva chitanțe de amanetare expirate și un pachet de hârtii pe care e scris: „Celui ce vrea să le citească".

[1] **Öre** (pl. *öre* sau *ören*), subdiviziunea centezimală a coroanei suedeze. Retrasă în 1776, a revenit în 1855 ca 1/100 din riksdaler. Riksdaler a fost înlocuit cu coroana în 1873 (un riksdaler echivalând cu o coroană), dar öre a rămas numele unității minore.

Borg: V-ați zgâit destul? Atunci să mergem la Zidul lui Piper. *(Accent muzical.)* Haideți, să vedem ce ne-a lăsat Olle. *(Hârtii răsfoite.)*

Sellén: Sunt așa de pătate de parcă Olle ar fi plâns când a scris.

Borg: Liniște acolo! Acum încep și doresc să nu fiu întrerupt.

„Celui ce vrea să le citească.

Că acum îmi iau viața, este dreptul meu, cu atât mai mult, cu cât prin asta nu atac drepturile vreunui alt om, ci, mai curând, cel puțin pe unul îl fac fericit, cum se spune; se eliberează un loc și patru sute de picioare cubice de aer pe zi.

Nu comit această faptă din disperare, pentru că un om rațional nu disperă niciodată, ci e cu sufletul destul de împăcat; că un astfel de pas trezește emoție, este ușor de înțeles; a amâna această faptă de teamă față de ceea ce urmează, înseamnă a rămâne un sclav al celor pământești, căutând un pretext pentru a rămâne acolo unde cu siguranță că n-a fost prea rău. La gândul că pot părăsi această existență, mă simt eliberat, fiindcă nu poate fi mai rău, ci mult mai bine. Dacă nu mi se mai întâmplă absolut nimic – atunci moartea este o fericire la fel de mare ca și aceea de a dormi într-un pat bun, după o muncă fizică grea; acela care a observat cum trupul parcă se desface din toate încheieturile și cum sufletul îl părăsește treptat, pe furiș, nu se va teme de moarte.

Oamenii fac atâta caz de moarte, pentru că s-au îngropat prea adânc în pământ ca smulgerea din el să nu fie dureroasă. Eu m-am desprins încă de mult, nu mă rețin nici legături de familie, nici economice, nici civice sau juridice și plec pur și simplu pentru că nu mai am chef să trăiesc. Asta nu înseamnă că-i îndemn pe alții cărora le merge mai bine să facă ceea ce fac eu; ei n-au niciun motiv și de aceea nici nu-mi pot judeca fapta; dacă este lașă sau nu, nu mi-am dat osteneala să mă gândesc, pentru că îmi este indiferent; de altfel este o chestiune de o natură absolut particulară. N-am cerut niciodată să fiu adus pe lume și de aceea am dreptul să plec atunci când doresc.

De ce plec? Motivele sunt atât de numeroase și de profunde că n-am acum nici timp, nici putere să le expun. De aceea mă mărginesc la cele ce urmează, fiindcă au o importanță deosebită pentru mine și pentru fapta mea.

În copilăria și în tinerețea mea am fost muncitor manual; voi, care nu știți ce înseamnă să muncești de la răsăritul și până la apusul soarelui ca să cazi după aceea într-un somn animalic, v-ați sustras de la blestemul păcatului originar – pentru că este un păcat să simți cum sufletul a încetat să crească, în timp ce trupul se îngroapă în humă. Mergi în urma boului care trage plugul cu ochiul pironit zi de zi pe brazda cenușie și vei uita până la urmă să mai ridici ochii spre cer; sapă cu cazmaua o groapă în arșița soarelui și vei simți cum te scufunzi în pământul însetat și îți sapi chiar mormântul sufletului tău. Toate astea voi nu le știți, voi, care vă distrați toată ziua și lucrați câteva clipe între gustare și masa de prânz iar apoi, vara, când pământul înverzește, vă odihniți sufletul – pentru că voi gustați natura asemenea unui spectacol care înnobilează și înalță. Pentru cei ce muncesc pământul nu există o astfel de natură; ogorul este hrană, pădurea lemn de foc, marea o albie de spălat, pășunea, brânză și lapte – totul este numai pământ fără suflet! Când am văzut că o jumătate din omenire lucrează cu sufletele, iar cealaltă cu trupurile, am crezut mai întâi că lumea are două planuri, pentru două feluri de oameni; dar apoi a venit rațiunea și a negat acest gând. Atunci sufletul mi s-a revoltat și am hotărât să mă sustrag și eu blestemului păcatului originar – și am devenit artist. Pot să analizez acum mult discutatul instinct artistic pentru că l-am cunoscut eu însumi. El se întemeiază în primul rând pe baza largă a setei de libertate, libertate față de munca utilă; de aceea un filosof german a definit frumosul = inutilul, deoarece o operă de artă care vrea să fie utilă și trădează o intenție sau tendință, este urâtă; mai departe, instinctul artistic se sprijină pe orgoliu; în artă omul vrea să joace rolul lui Dumnezeu; nu fiindcă ar putea crea ceva nou (asta nu poate!) ci vrea să schimbe, să îmbunătățească, să rânduiască. El nu începe prin a admira modelele, adică natura, ci le critică. Pe toate le găsește nesatisfacătoare și vrea să facă altele mai bune. Acest orgoliu care îl mâna și acea eliberare de blestemul păcatului originar, munca, fac ca artistul să se creadă deasupra celorlalți oameni, într-o anumită măsură și este, dar el simte nevoia să și-o amintească mereu, pentru că altfel se recunoaște prea ușor pe sine – adică recunoaște inutilitatea activității lui și cât de neîndreptățită este fuga lui de utilitate. Nevoia permanentă de recunoaștere a muncii sale inutile îl face vanitos, neliniștit și, adesea, profund nefericit; dacă se clarifică asupra lui însuși, atunci de multe ori îi secătuiește puterea de creație și piere, pentru că numai credinciosul se poate întoarce la jug după ce a gustat o dată libertatea. Să faci deosebire între geniu și talent, să consideri geniul ca pe o însușire nouă, este o prostie, pentru că atunci ar trebui să crezi și în revelație. Cel mai mare artist posedă anumite aptitudini pentru o îndemânare tehnică; fără exercițiu, acestea dispar; de aceea cineva a spus că geniul este hărnicie; asta se poate spune tot atât de bine ca și multe altele, adevărate numai pe sfert; dacă se adaugă educația (ceea ce se întâmplă rar, deoarece cunoașterea spulberă curând

iluzia, de aceea omul educat rareori se dedică artei) – deci dacă se adaugă educația și o inteligență vie, rezultă geniul, ca produs al unei serii întregi de condiții favorabile. Am pierdut curând încrederea în superioritatea înclinației mele (chemării, Dumnezeu să mă ierte!), pentru că arta mea nu putea exprima nici măcar o singură idee, ea putea cel mult să reprezinte trupul în situații corespunzătoare emoțiilor care însoțesc gândurile – adică să dea o expresie de a treia mână. Este la fel ca telegraful de campanie, lipsit de înțeles pentru toți cei ce nu cunosc înțelesul semnalelor. Eu văd doar fanionul roșu, soldatul însă vede ordinul: înainte! De altfel încă Platon, care a fost totuși un mare spirit și în plus, un idealist, și-a dat seama de vanitatea artei, ca fiind tocmai aparența aparenței (realității), de aceea l-a și izgonit pe artist din statul său ideal. O lua în serios!

După aceea am încercat să mă reîntorc la sclavie, dar a fost imposibil! Am încercat să văd în ea datoria mea supremă, am încercat să mă resemnez – dar nu mi-a reușit. Sufletul meu suferea și eram pe cale de a mă îndobitoci; câteodată credeam că a munci mult este o adevărată crimă, în măsura în care se opune scopului superior, evoluției mele spirituale; atunci am tras chiulul și m-am refugiat pentru o zi în mijlocul naturii, unde am trăit în meditații care m-au făcut nespus de fericit – dar această fericire mi se părea o plăcere egoistă, tot atât de mare, ba chiar mai mare decât aceea pe care o simțeam în timpul activității artistice și atunci, conștiința, sentimentul datoriei s-au năpustit asupra mea ca niște furii și m-am întors la jug care a fost dulce – pentru o zi!

Ca să mă eliberez din această situație insuportabilă, ca să-mi pot găsi pacea și seninătatea, merg în întâmpinarea necunoscutului. Voi cei ce îmi vedeți cadavrul, spuneți: arăt nefericit, dincolo, în moarte?

Scurtă trecere muzicală.

Borg *(citește în continuare din hârtiile lui Olle)*: *„**Însemnări răzlețe din timpul plimbărilor în aer liber.***

Rostul lumii este eliberarea ideii de senzualitate; arta însă caută să îmbrace ideea într-un înveliș senzual, ca să devină vizibilă. Așadar...

*

Totul se corectează de la sine. Când, în Florența, dominația artiștilor a devenit prea apăsătoare, a apărut Savonarola – o, acest om profund! – și a spus vorba lui cea mare: astea sunt deșertăciuni. Și artiștii – și ce artiști! și-au pus operele de artă pe rug! O, acest Savonarola!

*

Dar iconoclaștii din Constantinopol ce voiau? Ce voiau anabaptiștii și iconoclaștii din Olanda? Nu îndrăznesc să spun pentru că sâmbătă – sau chiar vineri aș fi stigmatizat!

*

Marea idee a epocii noastre: diviziunea muncii conduce la progresul speciei și la moartea individului! Ce este oare specia? Noțiunea de totalitate, ideea, spun filosofii și indivizii o cred și mor pentru idee!

*

Este ciudat că principii vor întotdeauna ce nu vrea poporul. Nu s-ar putea rezolva această neînțelegere pe o cale foarte simplă și ușoară?

*

La maturitate, când mi-am recitit cărțile de școală, am fost uimit că noi, oamenii, suntem atât de dobitoci! Zilele trecute am răsfoit catehismul lui Luther și mi-am notat:

Unele observații pentru un nou proiect de catehism.

A nu se preda Comisiei și ceea ce comunic mai jos este tot ce am scris.

Prima poruncă. *Răsturnați credința într-un singur Dumnezeu, deoarece ea presupune că există și alți dumnezei, așa cum recunoaște chiar și Creștinismul.*

Notă. *Monoteismul, atât de slăvit, a avut o influență rea asupra oamenilor pentru că, lipsindu-i de o explicație a răului, le-a răpit respectul și dragostea pentru unic și adevărat.*

A doua și a treia poruncă *cuprind adevărate blasfemii, pentru că autorul i-a pus în gură Domnului nostru niște precepte atât de meschine și de prostești, jignitoare pentru omniscienta sa, încât l-ar fi pus sub acuzație pe autor, dacă ar fi trăit în zilele noastre.*

Porunca a patra *ar trebui să aibă următorul cuprins: nu trebuie să te lași înșelat de sentimentul înnăscut de a-ți respecta părinții, de a le admira până și greșelile și nu trebuie să-i respecți mai mult decât merită. Nu le datorezi recunoștință părinților tăi în nicio privință, pentru că ei nu ți-au făcut niciun serviciu aducându-te pe lume. Să te hrănească și să te îmbrace le impune atât egoismul lor, cât și legea burgheză. Părinții care așteaptă recunoștință din partea copiilor (există chiar unii care o pretind) sunt asemenea cămătarilor: riscă fără ezitare capitalul numai dacă primesc dobânzile.*

Strindberg în 1894, crochiu de Luce Maximilien după o repetiție cu piesa *Tatăl*

Nota 1. *Dacă părinții (în special tații) mai curând își urăsc, decât își iubesc copiii, o fac pentru că aceștia le prejudiciază bunăstarea economică. Sunt părinți care își tratează copiii ca pe niște acțiuni de la care așteaptă neîncetat dividende.*

Nota 2. *Această poruncă a creat cea mai monstruoasă dintre toate formele de dominație, tirania în familie, contra căreia cu greu se poate face revoluție. Omenirea ar avea de câștigat mai multă onoare de la asociațiile de protecție a copiilor decât de la ascociațiile de protecție a animalelor."*

Borg: Arvid, mai citește și tu!

Arvid Falk: Bine, doctore Borg, dă-mi și mie hârtiile. Da, continui.

„Suedia este o colonie care a trecut de perioada ei înfloritoare, epoca de mare putere, și pare că, acum, ca și Grecia, Italia și Spania, cade în somnul cel veșnic.

Reacțiunea groaznică instaurată după 1865, anul morții speranțelor, a avut un efect demoralizant asupra tinerei generații. Mai multă indiferență față de binele general, mai mult egoism, mai multă lipsă de religiozitate nu s-au mai văzut în istorie de mult timp. Afară, în lume, bântuie furtuna și popoarele răcnesc de furie împotriva asupririi, la noi în țară însă se sărbătoresc doar jubilee. Pietismul este singura exteriorizare a vieții sufletești la popoarele adormite; decepțiile le-au aruncat în brațele resemnării religioase ca să nu decadă până la disperare sau până la furie neputincioasă.

Pietiștii și pesimiștii pornesc de la același principiu: de la mizeria existenței, și urmăresc același scop: să moară pentru lume, să trăiască întru Dumnezeu.

Cel mai pare păcat pe care-l poate face omul este sa fie conservator din calcul. Pentru cinci parale, comite un atentat împotriva rostului lumii, deoarece conservatorul caută să împiedice progresul; el întoarce spatele pământului care se învârtește și spune: stai pe loc! Are o singură scuză: prostia; afacerile proaste nu sunt o scuză, cel mult un motiv!" Sellén, te rog, continuă tu.

Accent muzical.

Sellén: *„Mă întreb dacă Norvegia nu va fi pentru noi un petic nou pe o haină veche. Stjernhjelm, care acum este luat drept neghiob, scria încă în secolul al XVIII-lea următoarele despre Suedia:*

«Ori țara noastră este mutată, transformată și schimbată,
Ori suedezii au plecat cu goții – odată
Din ghețurile lor; străinii le-au venit în loc
Săraci și în știință și la joc, dar în prostie au avut noroc,
De într-un loc anume cei rămași s-ar aduna,
Cu cei de-odinioară doar cincizeci dintr-o mie, s-ar măsura.»"

Accent muzical.

Borg: Ei, cum vi se pare?

Sellén: O, nu e rău; putea să fie ceva mai hazliu, bineînțeles dacă vreți.

Borg: Și tu ce zici, Falk?

Arvid Falk: Sunt doar țipete obișnuite – nimic mai mult. Nu vreți să mergem?

Sellén: Așadar, Olle s-a dus să caute locuri de vânătoare mai prielnice; da, acum o duce bine; nu mai are grija mesei de prânz. Mă întreb ce-ar zice de asta patronul de la Bumbul de cositor; cu siguranță că mai avea un „bilețel", cum îi zicea el! Da! Da!

Arvid Falk: Câtă nesimțire! Câtă grosolănie! Ptiu drace, ce tineret!

Sellén *(ironic)*: Ești sentimental?

Arvid Falk: Da, sunt! Adio!

Muzică de final.

Sfârșit

Superproducție a Teatrului Național Radiofonic, teatru serial în 10 episoade. Regia artistică: Vasile Manta. În rolul principal, Arvid Falk: Cristian Iacob. Distribuția acestui episod: Mihai Niculescu (Redactorul), Mircea Constantinescu (Ygberg), Marius Călugărița (Lunganul), Nicolae Călugărița (Grăsanul), Ionuț Chivu (Sellén), Dan Condurache (Borg), Eugen Cristea (Vocea lui Olle Montanus). Redactor și producător: Costin Tuchilă. Regia de studio: Janina Dicu, Renata Rusu. Regia de montaj: Mirela Anton, Dana Lupu și Radu Verdeș. Regia muzicală: Stelică Muscalu.

Cele 10 episoade au fost difuzate în premieră absolută în perioada 11–22 aprilie 2016 la Radio România Cultural.

Pentru că textul dramatizării a fost reîmpărțit la montaj, din motive de spațiu la difuzarea pe post (maximum 30 minute), prima parte a episodului 8 o puteți asculta la linkul https://www.youtube.com/watch?v=S5IlOf-Tk-s (episodul 9, de la min. 11 și 14 sec.) La linkul https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=wOzd7X-c548A (episodul 10), episodul 8 în continuare (de la replica Grăsanului: *„Ia, te uită, mă, rachiu!"* până la sfârșit).

Primele șapte episoade au fost publicate în numerele 2, 3, 4/2022, 1, 2, 3, 4/2023 ale revistei.

„Arvid Falk: Poate nici nu citiți cărțile pe care le recenzați!?
Grăsanul: Cine crezi că are timp să le citească? Nu-i destul că scrii despre ele? Citești ziarele și asta e prea de ajuns. De altfel principiul nostru este să facem praf totul.
Arvid Falk: Da, dar e un principiu prost.
Grăsanul: Aș! Prin asta îi câștigăm de partea noastră pe toți dușmanii și pizmașii scriitorilor – și asta este chiar majoritatea."

Eseu

SCURTE ISTORII ALE UMBRELOR MIȘCĂTOARE

Constantin Radu Vasile

Regizor, scenarist, poet, prozator

Se povestește că teatrul de păpuși cu umbre a apărut în China cu peste 2000 de ani în urmă, în timpul dinastiei Han, atunci când împăratul Han Wudi, fiul cerului, jelea cu disperare moartea doamnei sale, împărăteasa Li și nimic nu îi putea alina tristețea. Stăruind în deznădejde și făcându-i-se rău de la inimă, împăratul a căzut la pat. Zăcând, își aștepta sfârșitul care avea să survină fie din înfometare, fie din angoasa care îi măcina gândurile și oasele. Întrucât nici nu mai încăpea vorba să participe la întrunirile imperiale și să mai conducă împărăția, consilierii imperiali au început să fie mai mult decât îngrijorați, încercând să își ajute împăratul abordând tot felul de tactici confucianiste, de la sfaturi înțelepte, la pilde și apoftegme, la tot felul de șiretlicuri care treceau toate pe lângă atenția împăratului. Toate eforturile erau în van, soarele apunea mereu peste tristețea împăratului, aducând din nou întunericul nopții și insomniile împăratului puneau în pericol nu doar viața lui și împărăția întreagă, ci întreaga ordine a lumii întrucât, cum bine se știe, împăratul era centrul mobil al lumii, centrul care se mișca odată cu împăratul care ședea în centrul lumii materiale, în centrul static, care era centrul palatului imperial. Din cauza acestei crize nemaiîntâlnite, consilierii imperiali au ajuns să caute ajutor dincolo de limitele pe care le impunea ritualul imperial. Astfel, unul dintre consilieri a contactat un șaman daoist, considerat periculos de către înțelepții din apropierea curții din cauza legendelor pe care le auziseră despre puterile sale necromante. Șamanul încântat să își arate puterile chiar în fața împăratului a acceptat propunerea nu înainte de a se pregăti temeinic. Trimișii imperiali l-au așteptat nouă zile să se pregătească, iar în a zecea zi au pornit înspre palat. Șamanul, însoțit de patru ucenici, purta o desagă plină atârnată de umăr. Șamanul a intrat în dormitorul imperial unde zăcea împăratul, dincolo de o pânză subțire, aproape invizibilă, de purpură. Împăratul nu dădu nicio atenție noilor veniți, obișnuit deja ca tot felul de doctori, vraci și călugări să fie aduși pentru a-l salva de la greaua încercare prin care trecea atât el, cât și întreaga împărăție. Șamanul a scos din desagă o hârtie de orez pe care a început să o despăturească cu grijă, până când hârtia a devenit lată de trei metri și lungă de trei metri. Ucenicii au întins hârtia până când a devenit un panou pe care l-au ridicat, cu ajutorul unor tulpini de bambus care propteau panoul înaintea patului imperial. În acest moment, șamanul a poruncit ca ferestrele dormitorului să fie acoperite complet. În ciuda tonului poruncitor și necuviincios și mai ales a pericolului pe care îl reprezenta o astfel de măsură în chiar dormitorul-sanctuar al împăratului, în prezența unor oameni nu prea bine văzuți precum daoiștii, porunca șamanului a fost ascultată. Slujitorii au tras draperiile de purpură, în cea mai solemnă tăcere. Pentru o vreme s-a auzit doar fâșâitul faldurilor care se întindeau, întunecând încăperea treptat, până când s-a lăsat beznă totală. Odată așternut întunericul, șamanul a început să cânte rar și prelung incantația pentru aprinderea focului. Bătu un gong. De-a lungul vibrației gongului se auzi un clinchet ușor, de clopoței, un sunet familiar, recunoscut de majoritatea celor prezenți ca fiind foșnetul cozii de vulpe. Focul luă forma candelei cilindrice în care fu aprins și lumină de jos în sus, pentru câteva clipe, chipul șamanului care purta o mască albă de zeu. Deodată, surprinderea prezenței zeului în negura încăperii în care stătea, îl făcu pe împărat să tresară, ca și cum în șirul cugetului covârșit de gândurile negre care nu încetau să îl chinuie, se ivi ceva și mai îngrozitor. Figura albă și perfect întinsă și privirea sticloasă a ochilor de jad și sprâncenele care unduiau fruntea într-o încruntătură feroce l-au făcut pe împărat să creadă că întunericul propriei ființe deznădăjuite s-a întrupat și a început să se reverse în întreaga lume. Respirația i se opri și de-abia acum observă cât de întunecat este totul în jur, că soarele a dispărut, acel soare care abia acum câteva clipe strălucea peste tot ce era viu. Revelația

împăratului dură doar o clipă, totuși. Amintirea morții doamnei sale îi reveni cu și mai mare putere și își afundă la loc capul în perna de mătase udată de atâtea și atâtea râuri de lacrimi. Chiar și înghițirea soarelui de către cel mai pur și crunt dintre zei deveni o nimicnicie atunci când își aminti de durerea pricinuită de moartea doamnei sale. Nici măcar un zeu nu putea să îi aducă doamna înapoi, de asta era sigur. Candela cilindrică, odată îndepărtată de figura zeului, părea să plutească singură prin întuneric. Ochii tuturor scânteiau de uimire în întunericul dens din afara cercului de lumină împrăștiat de candelă. Se făcu o liniște deplină. Împăratul urmărea și el lumina plutitoare cu coada ochiului. Lumina se așeză pe podea în dreptul panoului din hârtie de orez. Gongul bătu din nou, iar din vibrația lui se auzi din nou clinchetul clopoțeilor ca un foșnet de coadă de vulpe. Numele împărătesei Li fu strigat dinspre miazănoapte, de către o voce înaltă și puternică, iar înainte ca numele să fie terminat de cântat, același nume începu să fie strigat dinspre răsărit, cu aceeași melodie prelungă în glas, un glas ceva mai răgușit, dar la fel de ferm porni și dinspre miazăzi strigarea numelui de către un bariton înainte ca cel de la miazănoapte și de la răsărit să termine de strigat numele, se porni și un alt glas, cel mai melodios dintre toate, glasul de la asfințit. Când numele Li fu chemat din toate cele patru colțuri și toate cele patru glasuri se uniră într-un singur glas, gongul bătu pentru a treia oară, iar vibrația lui înghiți sunetul numelui împărătesei. De data aceasta însă, în locul clinchetului de clopoței care aminteau de foșnetul cozii de vulpe, în mijlocul încăperii se ivi împărăteasa Li. Umbra ei se profila pe panoul alb. Făcu plecăciunea ritualică de întâmpinare a împăratului. Mișcarea umbrei dovedi că împărăteasa trăiește. Împăratul se ridică în capul oaselor și încremeni. Sângele i se puse în mișcare și inima începu din nou să îi bată viguros, plină de iubire pentru regretata împărătească, cât și pentru iubita lui împărăție. În acest fel se povestește că teatrul de umbre a apărut în China, iar odată cu apariția lui împărăția a fost salvată.

Istoricii, pe de altă parte, nu găsesc destule dovezi în Cartea lui Han potrivit cărora nașterea teatrului de umbre s-a întâmplat în timpul acestei dinastii mărețe. Ne rămâne totuși legenda care s-a transmis prin viu grai, poate ca o divagație ulterioară de la întâmplările relatate în scris, în care este sugerată forța de sugestie a umbrei mișcătoare, aura care trebuie să fi însoțit acest act de vivificare a păpușilor, ghidate în ritmuri muzicale, în timpi sacri, de către șamani-artiști. Există dovezi conform cărora forme primitive ale teatrului de umbre s-ar găsi în India, acolo unde se numește *tholu bommalata*, însă locul nașterii acestui tip de teatru este indiscutabil China.

Într-o altă legendă, ceva mai târzie, se relatează că teatrul de umbre s-a născut în timpul dinastiei Tang (618 – 907), atunci când călugării budiști și ucenicii acestora și-au reprezentat povestirile didactice cu păpuși de umbre. Ceva mai târziu, apar și primele dovezi textuale ale teatrului de umbre, care se fac disponibile începând din dinastia Song (960–1279). În acea perioadă, se știe că păpușarii de umbre și-au format propria breaslă.

Teatrul de umbre chinezesc combină un tip de sculptură rafinată cu pictura, muzica intrumentală și vocală, jocul actoricesc și literatura. Coregrafia păpușilor bine mânuite în spatele unui panou luminat de o lampă sau un opaiț oferă un spectacol al mișcării lucrurilor până într-acolo încât sunt vivificate. Umbra, mereu transformată din ceva în altceva, mereu în proces de devenire, devine o metaforă a prefacerilor formelor, expunând în mod subtil, prin însăși structura inerentă artei teatrului de umbre, latura mortalității umane, prin aceea a inconsistenței formale care face trimite la inconsistența fiziologiei umane, a sentimentelor, a vieții, a realității înseși. În același timp, surprinderea mișcării pune în valoare și latura care dăinuie a realității, captând mișcarea obiectelor inanimate, trezindu-le la viață. În puterea de animare a acestui strămoș al cinematografului constă și puterea lui sacră, care a fascinat sute de generații de spectatori, de la cei mai umili țărani, poate chiar sclavi, până la elitele cele mai elevate, culminând cu însăși împărații, mari iubitori ai teatrului de umbre. Maeștrii păpușari, provenind inițial din medii populare, au format școli în jurul cunoașterii tainice a procedeelor de mânuire a păpușilor, de control al vocilor personajelor, al dialogului, al efectelor vizuale.

Ca orice cultură populară, teatrul de umbre este o fereastră a istoriei care nu se regăsește în istoriile scrise, aparținând elitelor. Așadar, teatrul de umbre trebuie să fi existat cu mult înaintea menționării sale în istorii. Cu timpul însă, teatrul de umbre și-a depășit condiția de cultură populară, câștigând un asemenea prestigiu încât a devenit un stil de expunere elevată a celor mai sacre mituri. Desprinzându-se din ritualuri, teatrul chinezesc a devenit o practică a religiei populare, impregnând imaginația populară cu ficțiuni precum *Investitura Zeilor (Fengshen yanyi)* sau *Călătorie în vest (Xiyouji)* ca istorii sacre, arătând că teatrul, ca artă, s-a născut din ritul religios și în Extremul Orient, precum tragedia greacă s-a născut din ditirambii dionisiaci.

Deși integrat de timpuriu în cadru ritualic, unde orice schimbare de formă poate fi un atac la însuși efectul benefic al actului ritualului, teatrul de umbre a demonstrat că se poate înnoi și oferea deseori formule originale, creând personaje non-tradiționale, precum femeile războinice care au intrat astfel, cu timpul, în imaginarul legendelor chinezești. În ciuda unei unități de stil și a unui dogmatism al genului destul de rigid, creatorii păpușari au găsit mereu formule

de dinamizare și diversificare, înnoind expresia canonică, jucându-se cu noțiunea timpului și a spațiului, reușind să atragă zeci de generații fără să se abată în același timp de la structura genului.

Relația dintre actul jocului și actorul care cântă are urme în riturile șamanice și în dramele nuo. Înseși subiectele pieselor se joacă în funcție de anotimpuri și sărbători. În dinastia Qing cel mai religios tip de reprezentare era un fel de scurte uverturi în care era reprezentată intrarea unor zei la piesa care urma să înceapă. În felul acesta, spectatorii aveau conștiința că actul artistic avea efectiv loc în imediata apropiere a zeilor. Spațiul teatral devenea spațiu sacru, teatrul devenea templu. Iar piesa care urma avea de obicei un subiect bazat pe o istorie sacră sau un subiect religios, cu tentă de prozelitism, cum ar fi o plimbare prin iad (unde formele de tortură spectaculoasă captivau atenția privitorilor) sau povestea convertirii unor sfinți daoiști, dar și subiecte romantice, istorice și pseudo-istorice. Spre sfârșitul dinastiei Qing formele profane au ajuns să domine subiectele, fără a se renunța la uvertura sacră. Astfel, uvertura sacră oferea un cadru sub protecția căruia povestea laică se putea desfășura fără ca spectatorii să fie atinși de impuritatea relevării unor mișcări ritualice acum trivializate. Într-un sfârșit s-a ajuns și la formule laice prin excelență.

Păpușile se mișcă în funcție de muzica însoțitoare. Păpușarul, care adesea cântă și oferă dialogul, stă cu asistenții săi în spatele ecranului. De aici, ei dau naștere poveștilor vizuale utilizând păpușile din hârtie de dud sau piele de măgar, înfipte în bețe, integrând și o recuzită inovativă, decorând minuțios cadrele. Ca model, păpușile includ și multe figuri și animale fantastice. Efectele speciale erau create de bucăți de sticlă colorată sau oglinzi. Cu o bucată de sticlă roșie poate fi proiectat sângele țâșnind al unui războinic curajos, în timp ce luna rece cu razele sale poate fi proiectată pe ecran printr-un cilindru metalic.

Este interesant de urmărit și cronologia difuzării teatrului de umbre dinspre China, unde se numea *piyingxi,* sau India, unde se numea *tholu bommalata*, înspre Asia de sud-est, apărând sub diferite denumiri și forme, precum *nang sbek thom* în Cambodgia, *wayang* în Indonezia, *wayang kulit* în Malaezia sau *nang yai* în Thailanda, trecând mai departe, prin Podișul Iranian, unde probabil iconoclasmul islamic a șters orice urmă de sacralitate, sau pe filieră mongolă până în Anatolia, unde otomanii l-au denumit după cele două personaje principale din forma lor de teatru de umbre comică – Karagöz (tipologia țăranului needucat, dar isteț, pus pe șotii mereu, un fel de Nastratin Hogea) și Hacivat (tipologia educatului de lemn, care vorbește o limbă literară, care încearcă să îl educe fără success pe Karagöz și al cărui șir de nereușite constante îl duce mereu la disperare). Karagöz a devenit la greci Karagiozis și în spațiul valah, Caraghios, pătrunzând aici probabil prin influența curților fanariote sau a bufonilor de stradă care apăreau la bâlciuri și prin te miri ce talcioc. Dată fiind apariția adjectivului *caraghios* în limba română, trebuie ca succesul acestui personaj să fi fost considerabil în spațiul autohton. În prezent elemente ale teatrului de umbre se regăsesc preponderent în teatrul modern, în dansul contemporan sau în actele performative mixte, unde trupe ca Shadow Light sau Pilobolus utilizează în mod inovativ efectele vizuale clasice alături de proiecții video, jocuri de lumini și umbre complexe, mise-en-scène imersive, dovedind că în modul de a fi al viitorului, fie el ființial sau artistic, elementul ancestral va dăinui viu și se va transforma constant, actualizându-se în fiecare eră, cu fiecare individ, luând forme tot mai diverse, la fel ca funcția duală a umbrelor mișcătoare: de a da viață, permanentizând mișcarea, pe de o parte și de a dezvălui efemeritatea clipei în același timp.

În final, ne putem întreba cum, în spațiul elen antic, acolo unde Platon, în cadrul mitului peșterii, pune în scenă un teatru al umbrelor, nu s-a găsit vreo dovadă a existenței unui astfel de tip de artă. Trebuie ca marelui filosof să îi fi trecut prin minte posibilitatea reprezentării vizuale a mitului, a cărui iconicitate este remarcabilă, probabil neegalată în istoria filosofiei de nicio altă alegorie. Cu toate acestea, cunoaștem opoziția lui Platon referitoare la tragedie, așa că nu ne putem decât închipui că acest gând l-a păstrat pentru sine și nu l-a împărtășit nimănui, cu atât mai puțin elevului și rivalului său, iubitorul de *catharsis*, Aristotel.

„Teatrul de umbre chinezesc combină un tip de sculptură rafinată cu pictura, muzica intrumentală și vocală, jocul actoricesc și literatura. Coregrafia păpușilor bine mânuite în spatele unui panou luminat de o lampă sau un opaiț oferă un spectacol al mișcării lucrurilor până într-acolo încât sunt vivificate.”

Proză scurtă

DESPRE TRENURI ȘI CĂLĂTORII

Mircea Bodnariu

Prozator

Urma să fac o călătorie lungă cu trenul și mi-am adus aminte că în urmă cu mult timp – de ce m-aș feri s-o spun, aproape jumătate de secol – îmi luam cu mine o carte de filozofie (să nu exagerăm, nu era chiar o carte de filozofie, ci una cu tentă filozofică, una pe marginea căreia se putea filozofa), mă așezam la geam (întotdeauna îmi rezervam loc la geam), citeam puțin, câteva rânduri, cel mult câteva pagini, până ce dădeam de o idee care merita rumegată îndelung, și pentru că merita, chiar o rumegam, timp în care priveam peisajul. Când începea să-și piardă savoarea o înghițeam, pătrundea în străfundurile conștiinței mele care o prelua continuând digerarea ei așa cum tubul digestiv al unei rumegătoare face cu cocoloșul în care s-a transformat gura de iarbă. Apoi citeam mai departe până o nouă idee mă făcea să-mi ridic ochii din carte, urmând ca pentru un alt interval de timp să-mi împletesc gândurile cu peisajele. În felul acesta nici nu simțeam când ajungeam la destinație, călătoria era o scufundare într-o visare cu ochii deschiși a unei perindări de imagini confundate cu idei, de idei confundate cu imagini.

Singurul dezavantaj era că acel „nici nu simțeam când ajungeam la destinație" prezenta un foarte mare risc, de câteva ori era să rămân în tren în loc să cobor acolo unde trebuia. Am pățit-o odată rău, trenul s-a oprit, eu am ieșit din visare, firma gării, placa pe care era scris numele ei, rânjea batjocoritor la mine. Am sărit disperat să adun la repezeală cele câteva lucruri răsfirate în jurul meu – trenul stătea acolo doar câteva minute – și am pornit vijelios în contra șuvoiului de noi pasageri care tocmai urcaseră, mă loveam de toți, îi bruscam, îi împingeam ca să-mi fac loc, nu mai țineam cont de nimic, era să răstorn un copil din brațele mamei lui – ce urlete ale copilului, ce țipete ale mamei! – l-am călcat pe unul pe care nici nu l-am văzut la față, dar am aflat ce pumn zdravăn are, era să strivesc o bătrânică scundă, adusă rău de spate și imediat după aceea să fiu eu strivit de un zdrahon care-mi părea că ajunge cu capul la tavan – e de mirare cum în clipele acelea, deși eram supus unei asemenea tensiuni, mi-a mai putut trece prin cap ideea că dacă cineva, un om cu personalitatea bine conturată, s-ar micșora devenind mic cât o gâză, tot ca pe o gâză l-am putea strivi cu talpa fără ca să-i mai pese cuiva de personalitatea lui – am ajuns în sfârșit la ușă reușind să turtesc sub picioare o sacoșă sau cam așa ceva, nu pot să reproduc aici ce auzeam din spate, ce invective în stil popular mi se adresau, trenul pornise deja, am sărit din mers, mi-am scrântit un picior, bine că nu mi-am rupt gâtul.

Dar ce contau toate astea, era un preț minim plătit pentru acel ceva atât de tulburător pe care îl aflasem. Am rămas un timp pe peron privind cerul albastru și întrebându-mă: „oare cum îl văd oamenii aceștia care s-au urcat în tren, cum îi apare cerul, atunci când îl privește, bătrânei pe care era s-o strivesc, înaltului care era să mă strivească, copilului care urla, mamei lui, celorlalți care urcaseră, celorlalți pasageri ai trenului, oamenilor din gară, celor din oraș, din țară, din lume…" Asta aflasem atunci, această idee mă paralizase (știut fiind că stările noastre interioare se reflectă în exterior, pot fi citite pe fețele noastre, mă întreb ce mutră aveam oare în acel moment?), mă ținuse pe scaunul trenului până la oprirea lui în gară. Era imposibil să aflu cum vede cerul, cum percepe albastrul lui o altă ființă umană. Și nu numai cerul, nici clădirea mică a gării, mizeră, cu fațada scorojită, nici șinele de cale ferată care se apropiau una de alta privindu-le în depărtare, nici câinele vagabond care apăruse pe peron amușinând coșurile de gunoi, nimic din toate acestea nu aveam cum să știu și nu voi afla niciodată.

Și tot așa, niciodată nu se poate sări peste crevasa care desparte percepția de realitate, mai aflasem în momentele premergătoare opririi trenului în gară. Sub influența acestei afirmații și considerându-mă cel ales, cel care poate ceea ce nimeni altul nu, sărind din tren am crezut că asta fac, că sar peste crevasă, fac saltul din percepția care era de fapt pentru

mine o iluzie îmbătătoare în realitatea frustă. Contactul brutal cu peronul dur, durerea ascuțită din gleznă, aerul rece m-au făcut să cred că am aterizat în realitate, lăsând percepția în compartimentul cald, dincolo de geamul prin care priveam peisajul. Dar nu, mă înșelasem, nu mă alesese nimeni, nu-mi dăduse nimeni puterea de a forța imposibilul. Sărisem doar dintr-o percepție în alta, dintr-o iluzie în alta. Realitatea era tot dincolo de crevasă, de unde mă privea ironic știindu-se la adăpost. Ori poate doar așa îmi spunea percepția mea.

Nu totdeauna când plecam la drum găseam cartea potrivită. Uneori parcurgeam zeci de pagini și ideea pe care o așteptam, ideea savuroasă, bună de rumegat îndelung cu ochii pe geam, nu se coagula din materia insipidă a cărții ori, și mai rău, ideile se conturau rapid și masiv, dar erau incomestibile pentru mine, nu eram pregătit cu dantura potrivită pentru a mesteca fire de iarbă tari ca așchiile de lemn. Asta se întâmpla mai ales când aveam proasta inspirație să iau cu mine cartea unui filozof de renume, mă loveam de un jargon indescifrabil, mă înfuriam și-mi ziceam: pentru cine scriu oamenii ăștia? Parcă ar scrie pentru ei și alții ca ei, parcă ar sta cu spatele la lume. Apoi, ca să mă răzbun pe ei (la ce bun?) am început să-i numesc „cei întorși cu fundul la lume". Deși nu le spuneam așa decât în gând (n-aș fi spus asta cu voce tare pentru nimic în lume; ei, nu chiar pentru nimic…), deși erau morți de mult timp, nu știu de ce aveam convingerea că, într-un fel necunoscut mie, aceste cuvinte îi vor ajunge și că, acolo, în lumea celor drepți, vor regreta strâmbătatea cu care își trataseră semenii.

În sfârșit, fie că făceam foame de idei, fie că riscam să mă înec cu prea multe idei greu de înghițit, lăsam cartea deoparte și porneam propria mea cugetare. Timpul – a cărui imagine pentru mine a fost întotdeauna spațială, o sinusoidă, părțile de sus, cele ca niște culmi de dealuri, reprezentând iarna, părțile de jos, cele ca niște văi, reprezentând vara, părțile înclinate întruchipând primăvara și toamna – aflându-mă în tren, mi-l imaginam ca fiind peisajul care trece pe lângă mine cu viteză (ce repede trece timpul!), ceea ce vedeam chiar în față privind perpendicular pe calea ferată era prezentul, trecătorul prezent care nu dăinuia nici măcar… nu dăinuia și atât, ceea ce se vedea rămânând în urma trenului era trecutul și ceea ce se vedea în sensul de mers, viitorul. Privind spre viitor, vedeam o căsuță și în curtea ei o bătrânică cocârjată. Apropiindu-ne, căsuța creștea până la dimensiunile unei case falnice, cu o curte pe măsură, bătrânica nu era nici bătrânică, nici cocârjată, era o femeie în floarea vârstei care, trecând trenul prin dreptul casei, tocmai se ridicase după ce luase ceva de jos, apoi trenul trecea de casă, care se micșora din nou ajungând iarăși o căsuță, în curtea ei stând o ființă mică, o fetiță. Totul se micșora atât de mult până dispărea odată cu trecutul care se cuibărea în amintire.

S-a întâmplat ca într-o gară să oprim pe o linie vecină cu o alta pe care staționa un tren venit din sens opus. Chiar în fața mea se afla unul din geamurile celuilalt tren și acolo am văzut un bărbat în vârstă, cu părul alb, putea avea chiar peste șaptezeci de ani. Privea calm, în ochii lui se putea citi interes, curiozitate pentru ceea ce vedea, iar pe măsuța de lângă geam se afla o carte deschisă. Trenul acesta călătorește dinspre viitor spre trecut, mi-am zis eu, domnul în vârstă aș putea să fiu eu cel de peste jumătate de secol. Ce simplu este să călătorești în trecut, trebuie doar să schimbi între ele trecutul și viitorul! Pe cealaltă linie vecină cu noi a zburat fără să oprească un tren rapid. Și să călătorești în viitor e simplu, trebuie doar să depășești viteza timpului.

Tot într-o călătorie pentru care alegerea cărții cu iz filozofic fusese un eșec, am mai înțeles ceva și anume că viitorul este previzibil. Dar nu-l poate prevedea oricine, doar cel care ocupă în timp poziția favorabilă. Astfel, dacă mă așezam lângă fereastră cu fața spre sensul de mers, puteam vedea până departe și-i puteam comunica tovarășului meu de călătorie, cel care stătea în fața mea și privea în sens opus celui de mers, ce ne așteaptă în viitor: va fi greu, curând vom intra în beznă. Și tot eu eram cel care puteam să-i dau vestea cea bună: se vede luminița de la capătul tunelului. Iar el, dacă n-ar fi fost atât de blazat, m-ar fi putut venera ca pe un mare vizionar.

Dacă se pot face călătorii în trecut sau în viitor așa cum, în mod ciudat, unii fizicieni susțin, dacă clarvăzătorii pot accesa cu mintea lor momente care au fost sau care vor veni, asta înseamnă că timpul nu vine și nu trece, doar noi trecem prin timp (așa cum trenul trece prin peisaj, îmi vine să zic, dar nu o s-o fac, e o comparație prea previzibilă în context). Trecutul nu dispare imediat după clipa prezentă lăsând doar urme în amintirea noastră și nici viitorul nu se încropește din clipa prezentă. (Și iarăși îmi vine să zic, și iarăși n-o voi face, că locurile pe lângă care am trecut cu trenul și nu le mai vedem există în continuare, nu se evaporă instantaneu odată ce le-am depășit, cum cele pe care nu le-am văzut încă dar le vom vedea, nu se nasc spontan în fața noastră, existența lor precedă momentul apariției în dreptul ferestrei).

– Domnule, m-am auzit strigat, sunteți de o impertinență colosală, cum vă permiteți să spuneți despre acest mare filozof, unul dintre cei mai mari pe care umanitatea i-a dat, un geniu, ce mai, că e întors cu fundul la lume?

Individul care se rățoia la mine stătea pe scaunul din față. Semăna al dracului de bine cu filozoful despre care vorbea, lucru vizibil căci cartea deschisă era așezată cu coperțile în sus și fotografia de pe coperta a doua atesta acest lucru. Oare nu cumva e chiar el?, mi-a fulgerat prin minte, dar am alungat acest gând spunându-mi „nu, nu se poate, e mort de mult, doar nu cumva mintea mea a luat-o razna?". Am încercat

să mă abțin dar nu am reușit mai mult de câteva secunde. Simțeam în mine o iritare care creștea spre furie. Ce-i păsa lui ce gândeam eu în forul meu interior, nici măcar atâta libertate nu aveam? Am izbucnit:

– Îmi permit orice, îmi permit și asta. Uite ce fac eu cu geniul dumitale!

Am deschis fereastra și am aruncat cartea. Trecutul a înghițit-o imediat. Apoi m-am trântit la loc pe banchetă. Am făcut-o atât de tare încât trenul s-a zgâlțâit și s-a oprit. Am deschis ochii. Pe scaunul din fața mea nu stătea nimeni, fereastra era închisă, cartea la locul ei.

S-ar putea găsi cineva care să-mi reproșeze: ce rost are să mai spui că, atunci când te-ai trezit, fereastra era închisă. Ferestrele trenului sunt totdeauna închise, așa sunt ele din construcție, nu se pot deschide. Drăguță, i-aș răspunde, se vede că ești tinerel și că n-ai prins vremurile în care circulau altfel de trenuri. Vagoanele erau împărțite în compartimente înșirate de-a lungul unui culoar, toate ferestrele se puteau deschide, și cele din compartimente și cele de la culoar, oamenii se urcau în tren și, până la plecarea lui, stăteau la fereastra deschisă conversând cu cei care-i conduseseră, luându-și rămas bun de la ei, fluturând un timp mâini sau batiste după ce trenul pornea. Când trenul ajungea între munți, când oprea în gări, toate ferestrele se deschideau, aerul tare al pădurilor de brad năvălea înăuntru, la geamuri apăreau vânzători de fructe de pădure, le întindeau călătorilor cornete de hârtie cu fragi, zmeură sau mure, aceștia le luau în schimbul a câțiva lei cornetul. Iar dacă înțepeneai stând pe scaun ori te plictiseai de conversația care întotdeauna se lega între cei câțiva călători din compartiment, puteai ieși pe culoar, te puteai dezmorți stând în picioare și dacă era vară și cald, puteai să te răcorești scoțând capul pe fereastră. Am făcut-o eu însumi de nenumărate ori.

Mai e ceva de care tineretul obișnuit să aibă totul pe internet și internetul la el în buzunar s-ar mira foarte tare: mersul trenurilor. Era o carte destul de groasă căci găseai în ea programul de circulație al tuturor trenurilor din țară. Apărea în fiecare an cam la aceeași dată (nu se știa niciodată ziua exactă) și se putea cumpăra numai din gări sau agenții de voiaj. Tatăl meu considera că-i foarte util să posede acel volum, numai așa putea să planifice din timp călătoria pe care urma s-o facem toată familia în timpul verii, să-i indice bunicii cu ce tren să vină la noi, să-și sfătuiască vecinii, prietenii atunci când aceștia îi cereau informații privitoare la trenul pe care să și-l aleagă în vederea unei deplasări. Începea să se agite cam cu o lună, două înainte de apariția celui nou ca să fie sigur că va avea un exemplar, că și anul următor va putea fi expert în acest domeniu care-i era atât de drag. Își punea la bătaie relațiile lui cu angajații de la căile ferate ca să-i păstreze unul atunci când va apărea, ca nu cumva să se vândă toate și el să rămână fără, apoi, când punea mâna pe el, câteva zile la rând îl studia minuțios și ne aducea la cunoștință micile schimbări ca și cum ar fi fost ceva extrem de important, esențial poate pentru fiecare om să le cunoască. În puținele drumuri pe care le făcea cu trenul în cursul unui an, lua întotdeauna cu el cartea pentru el sfântă și, de fiecare dată se întâmpla să călătorească în același compartiment cu oameni dezorientați, confuzi, pe care el îi lămurea calm, pe îndelete, dar și plin de satisfacție că poate să o facă, că o face mult mai bine decât controlorul de bilete care le răspundea oamenilor grăbit, rezumându-se la strictul necesar. Tata îi informa tacticos nu numai despre ora sosirii la destinație, dar și cât va sta trenul în stație și la ce oră au trenul către gara următoare, pentru că cei mai mulți dintre ei aveau nevoie să schimbe trenul și plecau de acasă fără un plan de călătorie, se bazau pe faptul că vor afla în gara unde vor coborî prima oară ce tren vor trebui să ia în continuare. Iar dacă călătoria lor avea destinația finală mai îndepărtată, atunci tata, binevoitor și doct, le dădea diferite variante de a combina trenurile și gările, recomandându-le combinația pe care el o considera optimă.

A te descurca în hățișul acelei cărți nu era lucru simplu, nu era la îndemâna oricui. Degeaba ai fi pus-o în mâna mamei sau a bunicii, n-ar fi reușit niciodată să găsească pagina la care se aflau trenurile care le-ar fi interesat în acel moment și, chiar dacă ar fi găsit-o, cum ar fi putut ele să descifreze înșiruirea aceea bizară de cifre, ciudățenia acelor simboluri care apăreau la tot pasul și, cel mai dificil lucru (recunosc, acesta era culmea măiestriei în folosirea mersului trenurilor, îmi dăduse și mie mult de furcă atunci când tata m-a învățat să-l folosesc), să știe la ce pagini să sară ca să continue călătoria schimbând trenurile. Tata s-a ocupat de mine cu multă răbdare luându-mă ca ucenic pe lângă el de când mi-au răsărit tuleiele, punând în această acțiune aceeași pasiune și seriozitate pe care le pusese când mă învățase să joc șah sau să pătrund tainele aritmeticii. Am fost un ucenic bun, am învățat repede (poate puțin cam repede, fapt care l-a deconcertat pe tata, oare avea un fiu atât de dotat sau domeniul nu era chiar atât de dificil cum crezuse?), i-am făcut cinste maestrului, dar nu și tatălui, nu m-am ridicat la înălțimea lui morală. Când am ajuns pe picioarele mele, cu banii mei și propriul meu mers al trenurilor, mi-am permis să fac o inovație cu care mi-am stupefiat și jignit părintele. Când plecam la drum, ca să nu mai car pe lângă cartea cu iz filozofic și acel volum gros plin de informație aproape toată inutilă, rupeam și luam cu mine numai paginile (nu mai mult de două, trei) cu orarul trenurilor care mă interesau atunci. Când tata a aflat acest lucru, m-a întrebat plin de oroare: de ce faci așa? I-am

explicat, dar nu l-am convins. A ezitat un timp, nu era hotărât dacă să continue sau nu, parcă își pierduse încrederea că are în față un interlocutor cu rațiunea întreagă, apoi a zis: bine, și ce faci atunci când cineva te întreabă cum să-și continue drumul? A urmat un dialog al muților. Eu am dat din umeri, el a înțeles din asta că nu-mi pasă, treaba lui de călător zăpăcit, ce obligație am eu să dădăcesc orice dobitoc pornit la drum cu ochii închiși, apoi tata a clătinat din cap, eu am înțeles că mă mustră și mă compătimește, nu trăim singuri în lumea asta, mă doare că am așa un fiu căruia nu-i pasă de alții. Iar pe mine m-a durut că mi-am dezamăgit atât de rău părintele și învățătorul, că nu am preluat de la el, așa cum a visat, sarcina nobilă de a fi îndrumătorul, ajutorul, chiar salvatorul celor umili și neajutorați, cei care nu avuseseră în viața lor norocul de a poseda un mers al trenurilor și nici marea șansă de a fi avut un tată care să-i învețe cum să-l folosească.

Iată că m-am luat cu vorba și m-am îndepărtat cam mult de la ceea ce voiam să vă spun. Nu doream decât să vă lămuresc de ce-mi trebuia să iau cu mine în călătoria cu trenul o carte din care să se scurgă măcar un fir cu miros de filozofie. Acum, că v-am lămurit, pot să vă spun că am ales cu mare grijă cartea, în așa fel ca firul acela să fie subțire și totuși să existe. Mi-am cumpărat bilet cu loc rezervat, mi-am făcut bagajul. În zorii zilei Z am pornit spre gară.

Când am intrat în vagon… (ah!, surprizele astea neplăcute, niciodată nu știu cum să le exprim în termeni nebanali). Nici vorbă de culoar, nici vorbă de compartimente, mi se dăduse loc într-un bo'vagon (abia mai târziu m-am lămurit că toate vagoanele erau la fel). Cum, nu știți ce-i un bo'vagon? De ce mă mir, tinerețea vi se citește pe fețe, așa că n-ați călătorit ca mine pe vremea când ferestrele se deschideau. Pe atunci astfel de vagoane, cele fără compartimente, cele în care călătorii stăteau cu zecile la grămadă se numeau vagoane comune și erau considerate de categorie inferioară, disprețuite de cei care-și permiteau să le evite și numite în derâdere bo'vagon, adică vagon de dus vitele la tăiere. Mi-am căutat locul și din nou… (da, din nou sunt în căutare de cuvinte nebanale). Nu mi se dăduse loc la fereastră. Am înțeles că era vina mea, nici nu solicitasem, nici nu-mi trecuse prin minte s-o fac, probabil crezusem că, dacă întotdeauna în tinerețe avusesem locul la geam acest lucru devenise un drept al meu incontestabil care ar fi trebuit să fie știut și respectat de orice angajat al căilor ferate. Mai rău, nu aveam lângă mine nicio măsuță pe care să-mi las cartea în lungile pauze de la lectură, cele în care ar fi trebuit să „filozofez". Colac peste pupăză, locul meu era chiar lângă ușa de intrare în acel bo'spațiu imens, cu fața spre ușă. Dacă n-aș fi călătorit până la cap de linie, aș fi avut avantajul că în cazul în care n-aș fi simțit că ajung la destinație m-aș fi putut repezi imediat pe ușă afară nemaipunând în pericol multe ființe umane, dar nu-l aveam, așa că el nu-mi putea fi o consolare pentru faptul că urma să suport pe tot parcursul călătoriei continua vâjâială a ușii automate și să fiu expus privirii și examinării critice a tuturor celor care vor intra, a celor care era posibil ca apoi să mă numească „bătrânul cu cartea". Dintre aceste cuvinte, „cartea" ar fi exprimat o mare ciudățenie pentru ei, nimeni nu mai citea vreo carte, toți pasagerii, de la copii la oameni în vârstă stăteau cu ochii în telefoane, dar „bătrânul" ar fi fost un fel de scuză, mai erau și din aceștia rămași în afara erei digitale. De unde să știe ei că eu eram un călător venit din trecut ca să viziteze viitorul, pornit din curiozitate acum mulți ani de zile și ajuns aproape de sfârșitul drumului. Îmi atinsesem ținta, după o lungă călătorie ajunsesem în viitor, vizitasem viitorul, acum îl cunoșteam bine, dar marea mea nedumerire era cum să mă întorc în trecut în vremea ferestrelor de tren deschise în gări de munte pentru ca pasagerii să poată primi cornete de hârtie pline cu fructe de pădure, cum să-i atenționez pe cei rămași în acea vreme de pericolele care-i așteaptă în viitor, cum să-i sfătuiesc să cugete bine înainte de a lua hotărârea de a porni la o așa lungă și obositoare călătorie. Căci ce este viața altceva decât o călătorie în viitor.

„Trenul acesta călătorește dinspre viitor spre trecut, mi-am zis eu, domnul în vârstă aș putea să fiu eu cel de peste jumătate de secol. Ce simplu este să călătorești în trecut, trebuie doar să schimbi între ele trecutul și viitorul! Pe cealaltă linie vecină cu noi a zburat fără să oprească un tren rapid. Și să călătorești în viitor e simplu, trebuie doar să depășești viteza timpului."

Proză scurtă

POVESTEA TRISTĂ A UNUI PRIETEN, SAMI

Aurel Andrei

Scriitor, membru al Uniunii Scriitorilor din România

Jurnalist de investigație. Asta eram eu. Când Gigi Vancă, unul dintre acționarii majoritari ai cotidianului local mi-a propus să mă angajeze la departamentul investigație, am acceptat imediat. Simțeam că trebuie să încep o nouă etapă în viața mea. Munca de la multinaționala unde eram angajat începuse să mă obosească extrem de tare. Nu-mi mai făcea nicio plăcere să merg în fiecare zi la biroul de la etajul șase și timp de opt ore să stau în fața calculatorului verificând tot felul de operațiuni ale companiei, pregătind lansarea a tot felul de produse în mediul online. Desigur că eram plătit bine. Dar munca începuse să nu-mi mai placă și asta mă epuiza teribil. După ce plecam de la birou nu mai aveam chef de nimic. Zadarnic încercau ceilalți colegi să mă atragă în tot felul de activități. N-aveam chef. Sanda, colega și prietena mea, începuse să se îngrijoreze din pricina asta. Și când am rugat-o să luăm o pauză în relația noastră s-a supărat foarte tare. Mi-a pus tot felul de întrebări una mai tâmpită ca alta. Până la urmă m-a înțeles, dar mi-a dat un termen al pauzei: două săptămâni. Nu putea să reziste mai mult. Dacă în astea două săptămâni nu-mi reveneam, atunci…

Și ceva s-a întâmplat. Multinaționala lansa un nou produs și lansarea lui s-a făcut cu mult fast, cu invitați de marcă din oraș. Întâmplător sau nu, la lansare a fost prezent și Gigi Vancă. Prietenul meu din adolescență. Ne-am bucurat când ne-am întâlnit. Ivirea lui acolo m-a luat prin surprindere. Era prima dată când participa la un astfel de eveniment al multinaționalei. Din una în alta ne-am adus aminte de perioada adolescenței noastre când cei cinci tineri care formau gașca de la Gemene, așa se numeau blocurile din cartierul nostru, el, eu, Viki, Tușmi și Sami ne trăiam viața. Ne bucuram de ea fără griji. Spre surprinderea mea mi-a spus că este redactor șef al cotidianului local și că este unul dintre acționarii lui și că o duce foarte bine.

– De unde și până unde ai ajuns să fii boss în mass-media? l-am întrebat nedumerit.

– Din cauza ta sunt acolo, mi-a răspuns râzând.

– Eu? m-am mirat. Chiar nu te înțeleg.

– Din cauza poveștilor tale. Ai uitat cum ne uimeai cu imaginația ta? Cum ne fascinai cu poveștile tale? Cum ne luam la întrecere cine are o imaginație mai bogată și de fiecare dată ne băteai pe toți. Eu n-am uitat niciodată. Mereu am vrut să fiu mai bun decât tine. Pentru mine e surprinzător că te găsesc aici. Tot timpul am crezut că o vei apuca pe un alt drum. Că vei fi unul dintre stâlpii literaturii.

Ia uite ce-i trecea lui prin cap în timp ce noi exersam teritoriul creației.

– Faptul că lucrezi la această multinațională mă duce cu gândul că ai avut mare nevoie de bani și că de aceea te-ai angajat aici, a continuat el privindu-mă în ochi.

Mi-am adus aminte de concursurile pe care le organizam. Cine spunea o poveste mai bună câștiga concursul și implicit bea bere gratis plătită de ceilalți. De fiecare dată beam berea și râdeam de ei. Nu mi-am închipuit că Gigi Vancă mă invidia pentru asta. Nu știu de ce, dar m-am plâns lui despre faptul că nu-mi mai plăcea ceea ce fac în cadrul multinaționalei și el mi-a făcut imediat propunerea de a lucra la ziarul lui.

– Vino la ziarul meu și vei depăși etapa asta, mi-a propus imediat.

– Ce să fac la ziarul tău? l-am întrebat.

– Păi să faci tot felul de investigații. Tu te pricepi la asta. Cine spunea că orice povestire ca să fie bună trebuie să aibă structura unei investigații? Tu erai cel mai bun la anchete. Pe atunci ne povesteai cum vei face tu astfel de anchete când vei ajunge detectiv. Detectiv n-ai ajuns. Dar eu îți ofer o posibilitate ca să fii. Un detectiv mai special. Accepți?

Am dat din cap că accept și el m-a bătut prietenos cu palma peste umăr.

– Știam eu că n-ai să mă refuzi. Departamentul e cam slăbuț și vreau să-l reorganizez, să-l fac mai eficient. Tu ai să-l conduci.

– Nu acum, i-am zis. Vreau să capăt ceva experiență și după aceea voi accepta și funcția asta. Până atunci o să fiu doar un simplu reporter de investigație.

– O să ai mult de alergat, m-a prevenit el.

– Nu-mi este frică de alergat. Munca de birou mă stresează la culme. Îmi place să cunosc oamenii, mereu și mereu alți oameni, evenimente, durere, suferință și mai ales fericire.

– Cum vrei tu, a acceptat Gigi Vancă, te aștept la redacție, mi-a zis el după ce ne-am îmbrățișat. Și a doua zi mi-am dat demisia fără preaviz de la multinaționala mea și am zburat pe străzile orașului spre noul loc de muncă. Liber ca pasărea cerului.

Din acea zi au trecut trei ani de zile. Trei ani în care am strâns zeci de pagini despre anchetele pe care le făcusem. Unele au fost publicate în paginile ziarului, altele nu. Când l-am întrebat pe Gigi Vancă de ce face asta, mi-a spus că voi înțelege ce face el când am să ajung în situația lui.

N-am insistat și mi-am văzut de treaba mea.

Până când…

Dar să nu anticipez.

Toate gândurile astea mi-au trecut prin minte în timp ce parcam mașina în parcarea din fața cimitirului. Am coborât din ea și am intrat pe poarta înaltă. Cimitirul se afla pe o colină de la marginea orașului. Un cimitir imens. Cel mai mare din oraș și unde un loc de veci costa enorm de mult. În față era aleea care urca spre biserica din centrul cimitirului. În dreapta erau clădirile administrației. Multe uși. Una era deschisă și prin ea se auzeau râsete puternice. Era locul unde serveau masa angajații cimitirului. Am ridicat din umeri. Un birou de Informații și o ușă pe care scria Administrația.

Mi-am strecurat capul prin ferestruica deschisă a biroului de Informații.

– Cum pot ajunge la Doamna Veronica? am întrebat-o pe tipa care se chinuia să trimită un mesaj de pe celularul ei.

– Intrați pe ușa de alături și urcați la etajul unu. Pe dreapta se află biroul dumneaei, mi-a răspuns tipa fără să-și ridice privirile de pe ecranul celularului.

– Poate fi în acel birou? N-aș vrea să urc scările degeaba.

– Acum zece minute era, a mai zis ea nervoasă că n-o lăsam în pace.

– Mulțumesc, am zis.

O mașină papuc trecu pe lângă mine. În spate se vedeau lopeți și fel de fel de materiale de construcție. Mașina se pierdu pe aleea care ducea spre biserică.

Am împins ușa de alături și am urcat scările la etajul unu unde am dat peste trei uși. Pe cea din dreapta scria Administrator. Deși era o liniște deplină, m-am oprit și am ascultat câteva clipe, dar nu se auzea niciun zgomot.

Am bătut la ușă și un glas de femeie mi-a răspuns:

– Intră!

Am răsuflat ușurat. Doamna Veronica era în birou. Am împins ușa și am intrat. Am închis-o în urma mea. Cu grijă.

– Bună ziua, am zis.

– Bună ziua, a răspuns blonda care mă cercetă câteva clipe, după care se întoarse la preocuparea ei. Văzând că tac, și-a ridicat privirile spre mine. Cu ce vă pot ajuta?

– Eu am dat telefon pentru a afla mormântul unui prieten, Samoilă…

– Aha! Dumneavoastră sunteți! a exclamat ea întrerupându-mă.

– Eu, am zis spășit.

Blonda a scos un registru imens dintr-un sertar. Mă așteptam să tasteze la calculator ca să-mi dea informația, dar ea a deschis registrul și după ce a răsfoit câteva file, a scris pe un petec de hârtie locul de veci.

– Aveți aici locul unde este înmormântat prietenul dumneavoastră, Samoilă Florea. Se ajunge foarte ușor urmărind indicatoarele de la capătul aleilor. Ca să ajungeți acolo mergeți pe aleea din partea dreaptă. Treceți pe lângă cimitirul german și o faceți la stânga. De acolo mai aveți vreo cincizeci de metri până la locul căutat.

Am luat peticul de hârtie, i-am mulțumit și am părăsit clădirea administrației.

Începuse să adie un vântișor care mă înfioră. M-am orientat rapid și urmând indicațiile blondei am ajuns în mai puțin de zece minute lângă mormântul lui Sami.

Mormântul era bine îngrijit. Pe o cruce din marmură neagră scria numele lui Sami și dintr-o fotografie zâmbea chiar el, încălecat pe o motocicletă. Nici aici nu a renunțat la ea. La motocicletă. Marea lui iubire. Nu știu la ce mă așteptam. M-am așezat pe banca de alături în timp ce privirile lunecau peste crucile turnate din beton sau marmură. Am scos din geantă două sticle cu vin. Pe una am turnat-o peste mormânt, pe cea de a doua am pus-o nedesfăcută lângă cruce. S-o bea cine o va găsi și poate va spune bogdaproste, mi-am zis în gând. Încet-încet m-au năpădit amintirile. Vedeam cu claritate ziua în care Sami mi-a dat telefon. Nu i-am recunoscut vocea. Nici nu mă gândeam la el. Vocea îmi cerea cu insistență să ne întâlnim pentru că are un material extraordinar pe care să mi-l dea. Am acceptat greu întâlnirea și după ce i-am scris un bilet redactorului șef, am părăsit redacția cu gândurile aiurea.

După o jumătate de oră am ajuns în fața magazinului de antichități. Circulația era blocată de ceva. Cel mai probabil de un accident. Să vezi că am ajuns prea târziu. Asta mi-a trecut prin minte imediat ce am virat la colțul străzii. Am oprit mașina lângă bordura înaltă a trotuarului, strivind sub roțile ei un strat destul de gros de frunze veștede. Nu

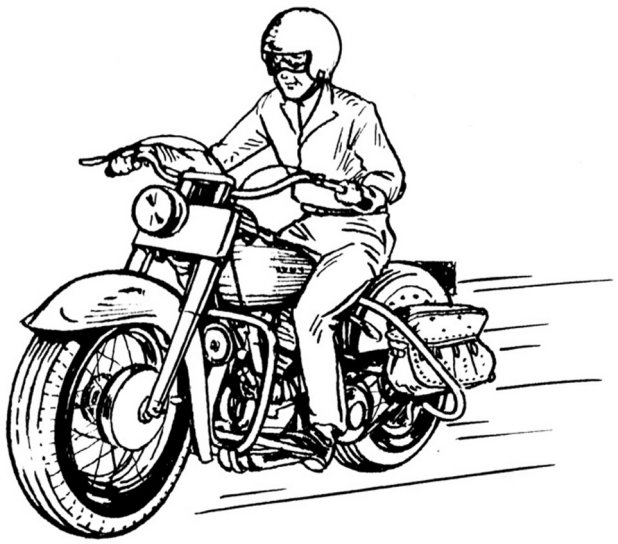

știam cum să procedez. Un lucru era clar, trebuia să mă dau jos din mașină și să mă apropii de grupul de oameni care gesticulau întruna în jurul unui trup de bărbat prăbușit la pământ și acoperit peste cap cu o geacă de culoare galbenă, ruptă și unsuroasă. Când grupul s-a mai risipit am putut vedea pantofii din picioarele victimei, niște pantofi ieftini, scâlciați, desprinși la vârfuri. Printr-o astfel de ruptură a pantofului am putut vedea degetul mare al piciorului drept, un deget negru, nespălat de cine știe când.

Mi-am aprins o țigară încercând să-mi stăpânesc nervozitatea. Trebuia să mă conving că ceea ce presupuneam eu e chiar adevărat și că victima era chiar bărbatul cu care urma să mă întâlnesc. M-am apropiat de grup încercând să nu atrag atenția asupra mea, asupra interesului ce-l purtam acelei întâmplări. În sufletul meu mă rugam lui Dumnezeu ca să nu fie acela.

Bărbatul mă căutase la telefon în urmă cu două ore și-mi fixase întâlnirea chiar aici, în fața magazinului de antichități. Ca punct de reper îmi dăduse culoarea gecii pe care o va purta. Galbenă. În mod ciudat culoarea gecii victimei din fața mea era galbenă. Culoarea abia se distingea sub stratul gros de pământ, dar era galbenă.

Am ciulit urechile și am înțeles că bărbatul, adică victima, traversa regulamentar strada, pe zebră, când a apărut ca un bolid o mașină neagră care l-a lovit în plin aruncându-l vreo zece metri. Dincolo de marginea zebrei. Bărbatul a zburat efectiv prin aer, spunea un bărbat în vârstă. Mașina avea viteză foarte mare și părea că nu este controlată. În cădere victima s-a lovit cu capul de bordura înaltă și acolo a rămas. Martorii, atâția câți erau, au spus că au auzit un trosnet groaznic și toți s-au speriat.

Mașina ucigașă s-a grăbit să dispară pe o stradă lăturalnică și pe urmă pe o altă stradă până când n-a mai fost zărită de nimeni. Din cauza șocului nicio persoană, dar nici una, n-a reușit să rețină numărul mașinii sau ce marcă era aceasta.

Brusc începu să plouă mărunt și grupul de oameni se grăbi să se împrăștie care încotro, adăpostindu-se de ploaia rece, de toamnă.

Cum nu puteam rămâne acolo, singur, m-am hotărât să plec și eu și am pornit să colind cele câteva baruri din zonă cu inima strânsă din cauza celor văzute și auzite mai înainte. În sufletul meu speram totuși ca bărbatul lovit de mașina neagră să nu fie cel care-mi telefonase. Pe măsură ce timpul trecea, speranța deveni mai clară. Îmi făeam nădejdi că-l voi găsi într-unul din acele baruri, bând liniștit un pahar cu vin sau o tărie.

M-am oprit într-un astfel de bar care avea niște ferestre uriașe care dădeau spre intersecție și de unde puteam să văd tot ce se întâmplă acolo. Sigur că în acea intersecție avusese loc o crimă. Faptul că mașina dispăruse și nimeni nu fusese în stare să-i vadă numărul mă ducea cu gândul că nici nu aveau ce vedea. Un criminal nu circulă cu mașini care să fie identificate ulterior. Poate că era furată sau avea numere false, sau numărul era acoperit cu noroi. Cine știe.

M-am cocoțat pe unul dintre scaunele înalte din fața barului, poziție din care puteam vedea intersecția și am comandat un pahar cu apă plată cu lămâie. În intersecție apăru mașina poliției și doi polițiști coborâră din ea. Se apropiară de trupul biciuit de ploaie. Unul a dat la o parte geaca și a privit chipul victimei. S-a ridicat apoi și a vorbit prin stație la secția de poliție. Imediat a apărut și mașina salvării cu girofarurile și sirenele pornite.

– Sunteți servit, am auzit glasul barmanului care împingea spre mine un pahar cu ce comandasem. I-am mulțumit printr-o înclinare a capului și am băut o gură. Brusc, prin minte au început să-mi circule tot felul de gânduri. Ceva mă sâcâia teribil și nu pricepeam ce. Rememoram convorbirea avută cu două ore în urmă, prin care mi se cerea o întâlnire. Era vocea unui om speriat?

– Cum o să te recunosc? l-am întrebat la telefon.

– Voi fi îmbrăcat cu o geacă de culoare galbenă, dar mai sigur o să te recunosc eu, mi-a răspuns vocea.

Și iată-l acolo, întins pe asfaltul ud al străzii, acoperit pe jumătate cu geaca galbenă. Dar ce naiba! mi-am zis revoltat. Doar n-o fi singura geacă galbenă din oraș!

Totuși, coincidența era prea mare ca să nu accept o evidență.

Mi-am băut paharul cu apă zdrobind felia de lămâie cu dinții. O zeamă acrișoară îmi inundă gura. M-am întors cu

fața spre interiorul barului unde micuțele mese erau ocupate toate de clienți care vorbeau cu voce tare și mulți dintre ei râdeau în hohote și mai ales fumau. Am tras cu urechea la cele ce se vorbeau în bar, dar nimeni nu comenta accidentul din intersecție. Ora la care era fixată întâlnirea trecuse de mult. Mi-am zis că am sperat zadarnic la o minune. Am coborât de pe scaun și am ieșit în stradă.

Ploaia stătuse, dar continua să fie rece. Mi-am strâns pardesiul mai bine și m-am învârtit de colo-colo sperând absurd că bărbatul va apărea în fața mea. Nu s-a întâmplat asta. M-am dus spre mașină descurajat. Trecusem probabil pe lângă un subiect de reportaj excelent sau poate că nu. Înainte de a urca am mai privit încă odată trupul în jurul căruia se învârteau mai mulți polițiști și câțiva ambulanțieri. Alături se vedea mașina salvării cu girofarurile aprinse. O tristețe fără margini mi-a cuprins sufletul.

Când trăiești în stare de stres, nu mai ești atent la anumite detalii ale realității, nu mai percepi reacțiile celor din jur la justa lor valoare și se întâmplă ceea ce s-a întâmplat cu omul meu. Îmi amintesc totuși că l-am chemat la redacție, i-am spus că avem un loc retras unde putem discuta în siguranță, dar el m-a întrerupt brutal.

– Oriunde ne întâlnim, numai la voi în redacție, nu, a zis el hotărât.

Și spiritul meu de gazetar nu prea bătrân ar fi trebuit să tresară, să-i simtă spaima din voce. Am acceptat cu greu întâlnirea cu el și acum mă trezesc în fața unei crime. O să aflu eu mâine detalii despre accident și dacă a fost cu adevărat o crimă.

Brusc m-am enervat. De unde naiba mi s-a înșurubat în minte ideea că mă aflu în fața unei crime? Și tot eu aduc argumente. Ce altceva poate să fie când o mașină spulberă un om pe trecerea de pietoni, proiectează victima vreo zece metri, care se lovește cu capul de bordura înaltă și moare, iar până se dezmeticesc privitorii, martorii la accident, mașina dispare și nimeni nu este în stare să dea nici cel mai mic amănunt despre ea. Doar că era o mașină mare, un SUV negru, a rostit o voce din mulțime, și dispare pe străzile întortocheate ale orașului?

M-am urcat în mașină și am pornit motorul, dar n-am plecat imediat. Așteptam ca să se încălzească în interior. Nu mai aveam chef de nimeni. Nici de redacție, nici de redactorul șef care mă aștepta cu noutăți. Mi-am închis mobilul ca să nu fiu tentat să răspund dacă eram căutat. Mi-am lungit picioarele sub bord printre pedalele ambreiajului și frânei. Ceafa mi se odihnea pe spătarul scaunului în timp ce ochii nu mi se dezlipeau de intersecția unde forfota polițiștilor continua. Discutau cu câțiva bărbați care arătau cu brațele din ce parte a venit mașina și cum văzuseră ei accidentul.

Am acționat ștergătoarele și imaginea intersecției a devenit mult mai clară. Ambulanțierii urcau corpul victimei instalat pe targă în interiorul ei. Curând, mașina salvării s-a pus în mișcare, polițiștii eliberaseră locul trăgând după ei martorii pentru a continua discuția de pe trotuar. Și intersecția se umplu rapid de mașini care circulau într-o direcție sau alta.

Brusc, ploaia se înteți puternic și trotuarele se goliră instantaneu de pietoni. Dispărură și polițiștii cu martori cu tot. Doar mașinile continuau să zburde, împroșcând apa strânsă la rigole, peste trotuarele pustii.

Mi-am aprins o nouă țigară și am coborât geamul portierei ca să poată ieși fumul mai repede din interior. Nu știam precis de ce mai stau acolo. Mi-am privit ceasul. Se apropia ora pe care o stabilisem cu un medic psihiatru de la care speram să scot niște informații despre un așa-zis pacient care se dădea lovit ca să scape cu o pedeapsă mai ușoară. Speram ca medicul să nu invoce secretul profesional. Individul făcea parte din lumea interlopă și era suspectat de multe fărădelegi. În special era înnebunit după relații sexuale cu minore. Oricum, ceva trebuia să scot de la el. Măcar o confirmare că interlopul prefera minorele fiindcă nu făcea față unei partide de sex cu o femeie adultă.

Un polițist ieși din magazinul de antichități urmat de un martor care încerca să-l convingă de ceva. Polițistul părea plictisit. Își ridică privirile spre cerul acoperit de nori și de unde continua să plouă cu nemiluita.

Polițistul se depărtă de bărbatul care rămase cu privirile agățate de el și dispăru pe o stradă lăturalnică. Am terminat țigara și am strivit-o în scrumiera deja plină cu mucuri portocalii. Nu mai aveam ce face aici.

Brusc, în dreptul portierei apăru o siluetă care mă făcu să tresar puternic. Cu gluga trasă mult peste frunte încât abia i se distingeau ochii, părea o arătare fantomatică.

– Deschide portiera, rosti fantomaticul.

Solicitarea a fost ca un ordin și am apăsat pe buton și un clic mă avertiză că portiera se putea deschide.

Bărbatul se strecură în interior și odată cu el un miros grețos de haine nespălate care-ți întorcea stomacul pe dos.

– Dă-i drumul, zise bărbatul și se lăsă în jos în așa fel încât să nu fie zărit de cineva din afară.

Am pornit mașina și ceva tulbure îmi toca creierul. Ceva din acel bărbat mi se părea cunoscut. După câteva minute de mers am oprit pe o stradă pustie și m-am întors spre el.

– Dă-ți gluga jos de pe cap, i-am zis și bărbatul și-a dat jos gluga de pe cap și l-am recunoscut imediat pe Sami.

– Tu ești? am exclamat buimăcit de apariția lui.

– Eu sunt. Eu ți-am dat telefon.

– Poftim?

– Eu ți-am dat telefon. Cu mine ai vorbit acum trei ore.

– Ce naiba s-a întâmplat cu tine de arăți în halul ăsta?

– E o poveste. Povestea tristă a unui prieten.

– Fă-mă să înțeleg, am continuat eu.

– Pe scurt sau pe lung?

– Cum vrei tu. Numai spune-mi ce naiba s-a întâmplat cu tine! Nu pot să-mi revin.

– Haina de pe acel individ lovit de mașină în intersecție era a mea. I-am dat câțiva lei ca s-o îmbrace și să traverseze intersecția. Mai precis am făcut schimb de geci. Bănuiam că se va întâmpla ceva acolo. Eu trebuia să fiu în locul lui. Pe mine au încercat să mă lichideze. Îmi pare rău de Gheorghe. Ăsta era numele victimei. L-am lăsat să meargă în fața mea. Am văzut mașina care venea cu viteză spre noi, dar n-am crezut că va lovi. Cum eram în spatele lui, am încercat să-l împing, dar mașina a venit cu prea mare viteză.

– De fapt, i-am spus lui Sami, mergem acasă, la mine. Trebuie să faci un duș și să-ți schimbi hainele astea mizerabile. Să nu protestezi că nu te ascult. N-am chef să vorbesc cu tine în halul în care ești. După ce faci tot ce-ți spun eu, o să stăm de vorbă pe îndelete.

Am oprit mașina în fața blocului unde locuiam într-un apartament cu trei camere. Singur. Încă nu am avut curajul să-mi întemeiez o familie. Cu toate apropourile Sandei, amânam să avem o discuție pe o astfel de temă. Am urcat la etajul unu și l-am împins pe Sami să intre. Se oprise lângă perete și mă privea cu interes.

– Intră și nu mă mai privi ca un dobitoc, i-am zis eu făcând pe supăratul. Dă-ți hainele jos de pe tine și fuga în baie. Până termini îți caut altele noi. Nu, nu protesta că am de unde. Am haine pe care nu le-am purtat niciodată. Acum ești la mine acasă și o să faci cum spun eu. Și tu, într-o etapă a vieții mele foarte grea, m-ai ajutat. Acum îți întorc facerea de bine de atunci.

Fără să mai spună un cuvânt, s-a dezbrăcat și a intrat în baie. I-am adunat hainele ponosite și le-am băgat într-o sacoșă din plastic. Le-am scos pe holul scării. O voi arunca la gunoi. Din șifonierul imens, zidit în perete am început să scot tot felul de cămăși, pantaloni, șosete, sacouri. Aveam trei geci cu glugă noi-nouțe de culori diferite. Le-am pus pe fotolii și canapea. N-avea decât să-și aleagă una.

Am pregătit ceva de mâncare. Eram sigur că îi era și foame. Patru ochiuri, brânză, roșii, cașcaval și câțiva cârnați proaspeți. Mâncarea unui burlac. Le-am așezat pe o tavă și am dus-o pe masă, în sufragerie. Am pus de o cafea și din frigider am scos o sticlă cu vodcă. Pe urmă m-am așezat în fotoliu și am așteptat ca Sami să iasă din baie. Când a revenit, era alt om și abia atunci am văzut că ceva era în neregulă cu spatele lui. Mi-a observat nedumerirea și a zâmbit.

– Te uiți la cocoașa mea?

Văzând că tac, a continuat.

– Am avut un accident de motocicletă. În urmă cu patru ani.

Asta era! Uitasem că prima iubire a lui era motocicleta.

– Am participat la câteva curse de motocros pe circuitul Valea Răcădăului și într-una din ele, un imbecil a intrat în mine. Nu știu dacă a făcut-o intenționat, dar m-am dat peste cap de câteva ori și m-am oprit într-un parapet. M-am trezit la spital. Două săptămâni am fost în comă. După un timp am observat și am simțit cum începe să-mi crească cocoașa. M-am gheboșat cum se zice. Dar ăsta n-a fost singurul necaz. N-am mai fost lăsat să particip la nicio cursă de motocros. Erau nopți când aveam dureri groaznice. Îmi venea să mă urc pe pereți. Nevastă-mea n-a rezistat decât șase luni să mă vadă așa. Într-o zi mi-a spus că nu mai poate. Nu mai are putere să meargă mai departe cu mine. Mi-a cerut să ne despărțim. Am fost surprins, după care i-am dat dreptate. Ce viață era aceea cu un bărbat cocoșat? Nu putea să meargă nicăieri cu mine fiindcă toți ne priveau cu milă, alții dădeau cu compătimire din cap. Era groaznic. Așa că am acceptat să ne despărțim. N-am vrut să împart nimic cu ea din tot ce acumulasem. I-am zis că am unde să mă duc. Și am plecat. A fost greu. Foarte greu. Un timp am umblat hai-hui pe străzi. Mă ascundeam în ganguri întunecate unde puteam dormi fără să fiu găsit. I-am lăsat casa fiindcă la ea au rămas cei doi copii. Am luat doar motocicleta pe care am dus-o într-un garaj de pe Valea Răcădăului.

– Pe urmă?

– Pe urmă m-am lipit de un vestiar vechi, dezafectat, de pe circuitul de motocros al Văii Răcădăului. Le-am spus în mare ce s-a întâmplat cu mine și organizatorii circuitului mi-au înțeles situația grea în care mă aflam și mi-au permis să locuiesc acolo. Mi-au spus că pot avea grijă și de celelalte clădiri. Să nu fie devastate.

– Și cu ce bani te întreții?

– M-au angajat ca paznic de noapte. Bineînțeles că îmi dădeau un salariu de mizerie. Dar aveam un venit sigur. Pe urmă am obținut un ajutor social pentru handicap. O indemnizație de invaliditate. Nu-i mare, dar e ceva. Mă descurcam. Am învățat să-mi fac de mâncare. Aveam o sobă veche cu lemne. Lemne luam din pădurea din apropiere.

– Cum să înțeleg toate astea?

– Ajut la organizarea de curse pe circuit. Trăiesc, cum se spune, lângă motociclete. Mai repar câte una care trebuie. Eu sunt mulțumit, mă descurc. În general, mănânc puțin și m-am obișnuit.

– Când ai spus că ți s-au întâmplat astea?

– Acum patru ani.

– Și fosta ta nevastă?

– S-a recăsătorit. Se pare că o duce bine.

– Copiii?

– Cei doi băieți nu vor să mă vadă. Nu știu ce le-a spus despre mine că au refuzat să mă vadă. Nu sunt supărat pe ei. Ei să fie sănătoși și să o ducă bine.

– Hai și mănâncă. Ai tot ce vrei aici.

Am turnat în cele două pahare vodcă.

– Mai bei vodcă?

– Când am, beau.

– Păi, să bem atunci.

Am ciocnit și am golit paharul cu vodcă. La fel a făcut-o și el. Pe urmă s-a apucat de mâncat. Cât timp a mâncat, m-am gândit la acea perioadă grea din viața mea când venisem la muncă dintr-un oraș mic, înconjurat de o apă curgătoare ce străbătea niște munți de sare. Astfel că apa era foarte sărată.

Mă angajasem la o întreprindere de construcții de mașini și două săptămâni am dormit în vestiarul urât mirositor al bărbaților. Până când Sami m-a văzut și a vorbit cu tatăl său pentru a mă găzdui la ei în casă. Am dormit în cameră cu el cinci ani de zile. Cinci ani plini de evenimente de tot felul. Am terminat cu greu liceul la seral. Dar nea Costică, tatăl lui Sami, era foarte mulțumit că Sami era absolvent de liceu și spera că poate va renunța la aventura cu motocicleta. Dar cu Sami nu se știa niciodată cum va reacționa. Uneori dispărea câteva zile. Pleca cu ceata lui de motocicliști prin țară fără să spună ceva. Când se întorcea, era obosit, dar extrem de fericit. Și acum?

– Sărut mâna pentru masă, a zis el și am tresărit.

– Să-ți fie de bine. Mai toarnă niște vodcă.

Am luat tava și am dus-o în bucătărie. Când m-am întors, el deja bea din paharul cu vodcă.

– Te-ai aranjat bine, zise el rotindu-și privirile de jur-împrejur. Văd că nu ți-a dispărut foamea pentru cărți.

– Nu mi-a dispărut. Și n-am nicio datorie, am precizat râzând.

– N-ai uitat?

– Cum să uit așa ceva? Tatăl tău, nea Costică, mereu ne spunea să nu apelăm la escrocii de la bănci. Că băncile sunt cei mai mari cămătari ai lumii. „Oricât de greu v-ar fi, nu o faceți. Odată căzuți în capcana lor nu scapi. Templierii erau luptători extraordinari, dar au făcut și un mare rău omenirii inventând sistemul bancar. Prin acest sistem au devenit extrem de puternici, fapt ce l-a determinat pe regele Franței să-i scoată în afara legii și să le confiște averile. Ce-a putut să confiște pentru că templierii au reușit să și le ascundă în mare parte. Noi nu suntem în stare să-i scoatem în afara legii pe acești bancheri care trăiesc pe spinarea noastră, hotărâsc în locul nostru." Erau cuvintele lui. Și n-am făcut-o niciodată. Cum am reușit?

– Bunicul mi-a lăsat câteva hectare de pământ în centrul satului, pe care l-am vândut. Așa mi-am cumpărat apartamentul și l-am mobilat.

– Și când vei fi bătrân și te va chema dorul de casă și de pământ?

– Mai am casa părinților și două hectare în jurul ei. Așa că stau destul de bine. Dar va mai trece multă apă pe râuri până când mi se va face dorul de casa strămoșească.

– Încă nu te-ai însurat? mă întreabă el brusc.

– Încă nu. Oferte am avut destule, dar cu profesia mea risc să ajung la un divorț fiindcă stau foarte puțin pe acasă. Mereu sunt plecat pe teren. Mereu sunt evenimente de investigat. Or o căsnicie nu rezistă cu absență. Sigur că într-o zi am s-o fac. Când voi întâlni femeia care să mă convingă să trec la altă viață.

M-am trântit în celălalt fotoliu.

– Putem fuma în interior?

– Putem. Continuă să vorbești despre tine.

Mi-am aprins o țigară. Sami și-a aprins și el una. Cum el tăcea, l-am zorit să înceapă.

– Doi ani am dus-o bine. N-am fost deranjat de nimeni pentru că locuiam în acea clădire dezafectată de pe Valea Răcădăului. Mă aranjasem destul de bine. Doar iarna era ceva mai greu fiindcă aveam o sobă veche cu lemne și mi-a fost frică să nu dau foc clădirii. Era greu, bineînțeles. Într-o zi m-am trezit cu un individ la ușă. A intrat fără să mă întrebe dacă îi dau voie. Am fost speriat. Credeam că venise să mă alunge de acolo. „Te urmăresc de ceva vreme și am venit să mă conving cu ochii mei cum stau lucrurile. Și stau prost. Pentru tine. Nu știu cum de reziști aici. Dar orice situație se poate schimba și eu îți ofer posibilitatea să se schimbe", mi-a zis el. N-am spus nimic. „Cu ceea ce vei câștiga de la mine o să poți pleca de aici. O să te întorci la civilizație. Mai poți conduce motocicleta?", „Mai pot", i-am zis. „Perfect, a zis el, o să fii și angajatul meu. Ești de acord?" Bineînțeles că am fost de acord. Cum să nu vreau să câștig niște bani și mai ales să pot zbura cu motocicleta? Ce trebuie să fac? l-am întrebat. „Treaba ta e să duci niște colete acolo unde îți spun eu." „Atât?" „Atât, mi-a confirmat el. E adevărat că drumurile vor fi și prin țară. Adică n-or să fie doar aici, în oraș, ci și mai departe." Am fost de acord. În fond de ce nu mi-aș dori să plec din acele locuri? Așa a început colaborarea mea cu el. Nu era singur. Asta am aflat-o mai târziu când am priceput cu ce se ocupau. Transportam diferite colete, la început în cantități mici, două-trei kg, pe urmă din ce în ce mai mari. Zece kg. Plecam cu motocicleta câte două-trei zile

ca să duc coletele. Ori mă duceam în diferite localități de la graniță și ridicam coletele ca să le aduc aici. M-au plătit de fiecare dată foarte bine. Aproape că nu-mi venea să cred că voi avea posibilitatea să mă mut într-o casă adevărată. Și nu-mi doream mare lucru. Îmi era de ajuns o garsonieră care să fie doar a mea. Să nu mai stau cu frica în sân că va veni într-o zi cineva și-mi va cere să plec de acolo. Pe urmă am înțeles ce transportam și m-a cuprins frica. Cu drogurile nu-i de joacă. Am început să-mi notez toate transporturile pe care le făceam. Adrese, nume de oameni, reale sau nu. Am făcut și câteva fotografii.

– Banii? Ce făceai cu banii? Unde îi țineai?

– Într-un loc știut doar de mine. Până într-o zi când mi-au fost furați. Eram disperat. Adio, garsonieră! Adio, viață liniștită! Nu știu cine mi i-a furat, dar le-am spus să-mi dea banii înapoi. Lor le-am spus. Eram sigur că o făcuse unul dintre ei. Știam că pentru bani erau în stare de orice. Au făcut pe mirații și m-am enervat. Le-am spus că dacă nu-mi dau banii, mă duc la poliție și spun tot. Bineînțeles că au intrat în panică. Nu știau cât știu eu. Din nenorocire a intervenit neprevăzutul. M-am îmbolnăvit. Verdictul medicilor a fost necruțător. Cancer pulmonar într-o fază foarte avansată. Mi-au mai dat de trăit șase luni de zile.

– Atunci n-ar trebui să fumezi.

A zâmbit ca un înger.

– Crezi că dacă trăiesc niște zile sau săptămâni în plus se va schimba ceva?

– Ar fi trebuit să mă cauți, am zis eu cu glas scăzut și Sami a zâmbit din nou.

– Unde să te caut? Nu mai știam nimic despre tine. Nu ne-am mai văzut de șase sau șapte ani de zile.

– Acum cum m-ai găsit?

– Întâmplător, am citit într-un ziar un articol pe prima pagină și m-am gândit că nu poate fi altcineva autorul. De obicei nu citesc ziarele. Nu-mi permit să cumpăr niciun exemplar. Treceam prin fața unui chioșc unde se vindeau ziare și am văzut articolul de pe prima pagină semnat de tine. Câteva zile am stat în fața sediului acelui cotidian local, cum scria pe frontispiciu. Speram să te văd. Și te-am zărit în mai multe rânduri și te-am recunoscut. Chiar dacă ți-ai lăsat barbă. Dar nu erai niciodată singur, așa că am preferat să-ți dau telefon.

Apariția lui Gigi Vancă m-a trezit din amintiri.

– Aici erai?

Am tresărit și m-am uitat în direcția de unde se auzise vocea. Pe alee se apropia încet Gigi Vancă. S-a strecurat cu greu printre morminte ca să ajungă la mine.

– Când am întrebat de tine unde ești, mi s-a spus că te-ai dus la cimitir. Am citit apoi biletul lăsat de tine și am fost sigur că ai venit la mormântul lui Sami.

Gigi Vancă se așeză pe bancă lângă, mine.

– Deci aici se odihnește Sami, a zis el încet.

– N-ai fost nici tu la înmormântarea lui? l-am întrebat surprins.

– N-am reușit să ajung la timp. Nu contează de ce. Dacă știam ce se întâmplă, nu-ți mai ceream să pleci în străinătate. Ți-am spus de la început că dacă vrei să fii doar un simplu reporter de investigații, vei avea de alergat.

Privirea i s-a oprit pe sticla care zăcea lângă cruce.

– Ai adus și tu?

– Am adus. E o sticlă cu vin. Vinul lui preferat. Una am vărsat-o peste mormânt. Pe a doua am pus-o acolo lângă cruce. O s-o găsească un creștin și-o să zică bogdaproste.

Cu mișcări încete, Gigi Vancă a scos o sticlă cu whisky din geanta pe care o pusese lângă el. După ce a deșurubat capacul, vărsă deasupra mormântului jumătate din conținutul ei.

– Noroc, Sami!

A băut din sticlă, s-a șters la gură cu palma, după care mi-a întins-o mie.

– Ia și bea, m-a îndemnat el. Doar asta mai putem face acum.

Am luat sticla din mâna lui și am băut.

„Jurnalist de investigație. Asta eram eu. Când Gigi Vancă, unul dintre acționarii majoritari ai cotidianului local mi-a propus să mă angajeze la departamentul investigație, am acceptat imediat. Simțeam că trebuie să încep o nouă etapă în viața mea. Munca de la multinaționala unde eram angajat începuse să mă obosească extrem de tare.”

Proză scurtă

METAVERSUL ȘI NOI

Mariana Nicolae

Eseistă, profesoară, traducătoare

– Ce suntem noi în marea ordine a lumii? întreabă o voce din amfiteatrul universității.

Profa se uită în jur sperând să localizeze sursa vocii. Nu-i foarte simplu. Amfiteatrul e mult prea mare pentru obiceiurile de azi când prezența poate fi hibridă. Sigur că educația, mai ales cea superioară este democratizată și chiar masificată, dar efectele, din nenorocire, sunt adesea demonic de multiple și de încâlcite.

– Știți că sunteți pe speaker și vă putem auzi gândurile, zice vocea. Și ce faceți? Citați din clasicii necunoscuți ai marii noastre literaturi necitite nici măcar de noi, vorbitorii de română, și neștiute de cei care ar merita s-o cunoască? Nu-i mai simplu să ziceți efecte complexe și perverse?

Vocea vine dinspre ecranul din lateralul sălii, nu are corp pentru că videocamera nu este conectată, dar îi este familiară. O aude adesea punând întotdeauna întrebări incomode.

– Mai simplu pentru cine? răspunde profa.

Vocea continuă ironic:

– De ce suntem aici? Care este locul nostru în univers, sau poate este metavers sau… Scuzați, doamna profesoară, vă ascult răspunsul.

Cei câțiva studenți prezenți fizic în amfiteatru și-au ridicat ochii de pe ecranele proprii și ascultă amuzați dialogul.

– Stimate domnule student, scuze că nu-ți spun pe nume, dar nu ți-ai personalizat contul și nici nu te-ai conectat de la început când am făcut prezența. Știi că este încercarea mea de a vă cunoaște chiar și superficial. Chiar dacă știu și sunt de acord cu "What's in a name?"

S-a gândit puțin, mai degrabă intuitiv, încercând să nu verbalizeze ca să nu fie auzită de cei care aveau această biotehnologie enervantă prin care ți se puteau citi verbalizările din minte, și apoi spuse:

– Cred că amestecul ăsta de întrebări fundamentale, cum e cea pe care mi-ai pus-o, și întrebări concrete pentru activitățile de zi de zi nu-și are rostul la un curs de management. Poate vrei să reformulezi și să întrebi care este rolul fiecăruia dintre noi în organizația din care face parte?

Cum reușim să performăm și să contribuim semnificativ, nu doar prin prezența fizică, la bunul mers al echipei din care facem parte?

– Nu, răspunde vocea de dincolo de opacitatea căsuței de ecran care arată că prezența este conectată doar audio. Și apoi, după o pauză aproape imperceptibilă: Oare ce zi e azi?

– Păi, e… azi, veni răspunsul de la Adam Demetrescu, studentul aflat fizic în amfiteatru.

– Corect, zise vocea. Și, da, azi e ziua mea preferată din săptămână. Celelalte nu contează în mare ordine a lumii. Ce ziceți, doamna profesoară?

– Azi este miercuri și contează în ordinea vieții voastre. Contează pentru modul în care vă voi evalua și nota. Iar dacă nu veți putea sau nu veți dori să dați răspunsurile corecte la întrebările de examen, atunci va trebui s-o luați de la capăt.

– Vă eschivați. Știți foarte bine că trăim într-o matrice infinită și inutilă. Și atunci de ce să ne omorâm, ooops, ce joc secund de cuvinte, cu organizațiile dvs. și eficientizarea unei birocrații pe care n-o pot califica corect pentru a nu vă deranja auzul cu expresii neacademice!

– Și atunci ce cauți aici? De ce ești înscris la universitate și ce speri să descoperi sau poate să redescoperi când, iată, sunt atâtea modalități de a fi eficient fără a-ți deranja propriii neuroni? În metaversul prin care te plimbi și pe care nu vrei sau nu poți să ni-l descrii, asistenta ta virtuală sau diversele variante de ChatGPT pot să-ți regurgiteze toate teoriile și cunoștințele despre cum vei trăi în trecutul tău. Adică cum poți să fii eficient fără să faci nimic. Doar înghițind pastile roz, albastre sau… solare.

– Aș vrea să știu într-adevăr cum va arăta trecutul meu privindu-l din viitorul care încă nu s-a născut și ca atare nu poate fi explorat. Suntem oare deja acolo? Nu. Suntem doar în simularea lui, pe care o imaginăm fiecare după puterea educației și imaginației noastre.

– Imaginație?! Ce tot spui? De când se ocupă managementul de imaginație? Ca să fii creator sau creativ, trebuie să fii disciplinat, să stai nemișcat în cutia ta bine regizată, și să vezi lumile care se nasc din plictiseala care n-ar trebui să te cuprindă fiindcă ești eficient, dar care iată că se furișează și-ți sare în spate cu toate armatele ei de videojocuri și platforme din care curg constant râuri de conținuturi generate nu de oameni, ci de idioți artificiali pe care alți idoți i-au creat după chipul și asemănarea lor. Vizibilitatea care ne dă de mâncare la toți!

– Doamna profesoară, zice una dintre studentele din amfiteatru. Eu cred că avem prea multă imaginație, dar nu o folosim.

Râsete. Tânăra, oarecum între Morticia și Wednesday Adams, sau o anorexică cu ochi de cocaină, continuă:

– Și de ce am face-o? În principiu, putem fi inventivi și putem avea curajul de a visa lucruri imposibile, cel puțin așa tot citesc când intru în VR – dar tot acolo aflu că degeaba le avem, nu le aplicăm. Oamenii sunt suficient de curajoși pentru a inventa lucruri pe care nu le-au mai văzut până acum, mai ales din cele negative și demonice. Precum procedurile care ne asigură o responsabilitate cât mai difuză. Asta știu de la multinaționala la care lucrez. Să inventezi binele, însă, îți ia timp, enorm de mult timp și, este deci, ineficient. Binele este plictisitor și… nici dracu' nu se uită la el! Râde și ea.

– Foarte interesant mod de a gândi ai. Nu ți-e teamă, nu aveți coșmaruri, zise Profa uitându-se și la ceilalți, că fără a face bine, lumea este în derivă și alunecăm tot mai repede pe o cale periculoasă?!?

Vocea de dincolo de ecranul negru se auzi din nou:

– Ce tot spuneți acolo? Ce imaginație? Noi trebuie să fim perfecți de la început! Organizațiile n-au timp de rebuturi. De aia avem managementul total al calității. De aia avem nevoie de roboți.

Profa intervine:

– Pentru ca să greșești trebuie să fii foarte puternic, să ai curajul să greșești. Chiar există management nu "just in time", cât "just in case".

– Să știți că sunteți în continuare pe speaker. Vă auzim că ne considerați idioți care ne merităm soarta și…

– Și atunci de ce nu-ți activezi camera? Să vedem și noi vocea „rațiunii" care nu mă lasă să-mi fac lecția în liniște și pace? Și profa întinse mâna către ecranul din sală care începu să se rotească și o sorbi în adâncul negru al unuia din metaversurile care promit fericirea paradisiacă.

"– Ce suntem noi în marea ordine a lumii? întreabă o voce din amfiteatrul universității."

Proză scurtă

FLACĂRA PĂMÂNTULUI

Emil Mureșan

Poet, prozator

Există pe lumea asta o flacără veche ce stă ascunsă în pământ. Unii îi zic flacăra pământului, alții, flacăra vieții. Odată, acea flacără era vie și ieșea des în lume, acum pare că doarme și nu se mai lasă văzută. Pentru că ea iese afară numai pe muzici adânci și pe jocurile vii ale feciorilor.

Ca s-o vezi, trebuie să bați cu piciorul în pământ. Și dacă bați cum se cuvine, flacăra iese. Bați puternic, să răsune pământul, apoi imediat ridici un pic piciorul și faci repede două cercuri cu talpa, încât să se formeze două vârtejuri de aer. După aceea, ușor, atingi iute pământul cu călcâiul și-apoi imediat cu vârful piciorului, să stârnești flacăra, și-apoi iar faci repede cu talpa două vârtejuri de aer deasupra pământului. Atunci flacăra iese. N-o vezi, dar simți cum te ridică-n văzduh, și-o mare fericire te cuprinde. Ți se ridică singure mâinile la cer și te trezești pocnind din degete. Ți se ridică și picioarele-n aer, și-așa, plutind, îți plesnești un genunchi cu palma, apoi călcâiul celuilalt picior, și cazi ușor pe vârfuri la pământ. Uneori cu o rotație a trunchiului până ce mâinile tale ridicate ating pământul. Și flacăra pământului te azvârle iarăși la cer, cu alte figuri și mlădieri ale mâinilor și picioarelor, ale trunchiului și ale sufletului tău zburător. Toate acestea pe-o muzică dulce, ce poartă un fior adânc de tristețe ascunsă, amestecată cu-o bucurie neînțeleasă. Așa cânta numai taraful lui Șandor, cel mai bun ceteraș ce-a existat vreodată prin dealurile Transilvaniei. Șandor era primul viorist, secondat de un ceteraș la contră și de-un gordunaș. Atât. Și ăștia trei te ridicau la cer.

Când cânta, Șandor zâmbea tot timpul, dar numai într-o parte, cu-o jumătate de gură. Cealaltă parte a gurii și a obrazului îi sta serioasă, însă ochii îi râdeau în cap, umezi, gata să lăcrimeze. Fizionomia lui se transforma după muzica ceterii lui fermecate. Și fizionomia jucăușilor se transforma. Flacăra pământului, muzica, figurile îi aruncau în aer și-i transfigurau. Se forma o comuniune și o complicitate între dansatori, muzicanți și lumea care-i asista. Toți se suiau la cer și coborau iar pe pământ, și veseli, și gravi, așa ca muzica lui Șandor și ca dealurile Transilvaniei ce participau și ele la joc.

Așa erau jocurile și muzicile omului până nu demult în vechiul ținut al Chaanului din Transilvania căruia, în zilele noastre, i se zice satul Ceanu-Mare. Acest ținut se-nvecina cu ținutul, cam de aceeași mărime, al ungurului Thorda, căruia acum i se zice orașul Turda.

Și cine le-a jucat sau le-a văzut vreodată a simțit flacăra pământului ridicându-l la cer, fericindu-l. Și-această fericire îi rămâne cât va trăi el pe pământ. Și poate că-i rămâne și pe lumea cealaltă.

Tinerii și unii bătrâni rechemați de tinerețile lor jucau și băteau pământul cu piciorul să scoată flacăra vieții din pământ și să zboare. Ei aveau toată admirația asistenței care participa la această magie, iar fetele își alegeau iubiții privind la zborul bărbaților pe flacăra vieții.

În fiecare duminică, în piața satului se-aduna lumea, cu copii cu tot. Șandor, cu zâmbetul lui într-o parte, privea mulțumit lumea, își acorda câteva secunde vioara și-ncepea vraja. Asistența făcea un cerc mare, lăsând în mijloc loc destul pentru jucăuși. Toți erau bucuroși, curați, împodobiți, mirosind a flori de măghiran, busuioc sau mușcată. Bărbații purtau aceste flori la pălărie, iar fetele și femeile veneau la joc cu câte-o floare frumos mirositoare în mână.

Jocul nu se pornea de la-nceput cu bătaia pământului și scoaterea flăcării. Prima dată, se-ncepea jocul perechilor, a bărbaților cu femeile și a tinerilor cu fetele. Erau jocuri duioase, de-nvârtit, începute rar, pe melodiile știute de toți, la care Șandor, cu zâmbetul lui jumătate, adăuga întotdeauna variațiunile lui, după cum vedea el că decurge jocul și-i venea lui bine la mână și la suflet. Dansatorii se-nvârteau îmbrățișați, la început mai lin, pe urmă mai repede, apoi femeile și fetele erau trecute pe sub mână și-nvârtite să li se ridice rochiile. Jocul

devenea din ce în ce mai alert, bărbații începeau strigăturile, strângeau și-și învârteau tot mai tare perechea, până când Șandor, simțind oboseala dansatorilor, anunța, trăgând cu arcușul pe strune, o dată lung și-o dată scurt, pauza jocului. Aveau și muzicanții nevoie de-un pic de repaus.

Perechile se mai țineau un timp de mână, povestind ceva doar de ele știut. Își zâmbeau complice, și-abia apoi își despărțeau încet, cu părere de rău, palmele. Apoi fetele rămâneau ele cu ele, cu poveștile lor, iar feciorii și bărbații își începeau și ei discuțiile și treburile lor.

În piața satului, erau vânzători ambulanți de fructe, de înghețată și femei ce dau apă rece de pomană. Cine dorea, putea să se răcorească cu o cană de apă rece, cu o înghețată, sau să mănânce un fruct.

Bărbații intrau în bufetul din apropiere ce era deschis până noaptea târziu, situat pe o mică înălțime, pe un val de pământ. De pe terasa bufetului se putea privi la jocul din piață de parcă ai fi fost într-un amfiteatru. Bărbații, ce încă nu jucau, priveau și comentau asistența și jocul de jos, din piață. Până îi apuca dorința de a juca și ei. Sau cheful de a sta pe iarbă lângă bufet, să joace cărți și să se distreze, luând cu ei ceva băutură, după pofta inimii lor.

Cât timp era ziuă, și copii puteau intra în bufet. Puteau să-și cumpere, dacă aveau un leu, o limonadă sau un pahar mare cu sirop dulce, de zmeură ori căpșuni, amestecat cu sifon rece ce făcea bule acidulate.

După o vreme, după ce se mai răcorea și el, Șandor anunța cu cetera lui sfârșitul pauzei și reînceperea jocului. Însă acum nu mai chema perechile la joc. Le lăsa pentru mai târziu și-i chema doar pe bărbații tineri, ca ei, cu puterea lor, să scoată flacăra vieții din pământ. Răsunau până la cer strunele viorii lui ce atrăgeau ca un magnet pe tinerii dornici de joc și de admirația fetelor. Acum era momentul lor. Și ei, cu figurile și bătaia lor, urcau la cer și coborau iar pe pământ purtați de flacăra sufletului și de dulcea muzică a lui Șandor. Și odată cu ei urca la cer și cobora iar pe pământ toată lumea satului.

Toată lumea era fericită la aceste jocuri de duminică și toată lumea le știa mersul. Până în duminica aceea, din vara aceea fierbinte. Atunci ceva neașteptat și deosebit s-a întâmplat. Atunci au apărut la jocul Ceanului tineri lătureni din satul Iacobeni, căruia toată lumea-i zicea Siacob, prescurtarea de la Sfântul Iacob. Erau șapte tineri ai Siacobului, frumoși și mândri. Înalți, spilcuiți, cu cămăși albe, pantaloni și laibăre negre. Unii aveau pantofi de piele cu talpă bună, iar câțiva cizme negre cu tureacul tare, din care ieșeau plăselele cuțitelor. Toți purtau pălării fine din păr, ce aveau flori verzi de măghiran sau flori roșii de mușcată la panglică.

Sigur că au produs rumoare printre cenanii adunați la joc. Să vină așa deodată șapte tineri necunoscuți, frumoși și aprigi, era ceva de poveste. Efectul de poveste s-a produs mai ales asupra fetelor care-i vedeau prinți și nu voiau să reziste privirii lor. Își coborau amăgitor privirea, pasămite sfioase și supuse, întinzându-și însă plasa nevăzută a iubirii peste ei. Pricepeau și ei asta și inima lor se-mpăuna de plăcere și dorință. Vorbeau trufaș între ei, glumeau și râdeau, privind jocul perechilor. Vreo doi-trei și-au și găsit repede pereche, dintre tinerele mai curajoase ale Ceanului, care i-au invitat cu ochii la joc. Așa că, ei iute pricepând, le-au invitat cu vorba și cu zâmbetul lor la joc. Bineînțeles că fetele-au acceptat, bucuroase să fie strânse și-nvârtite de-așa tineri nemaivăzuți. Și ei le strângeau în brațe și le-nvârteau mai altfel decât cenanii lor, mai ușor, de parcă le-ar fi strâns în brațe și le-ar fi învârtit tocmai vântul… Și ele erau încântate, de li se vedea plăcerea pe fața lor, că nu s-ar mai fi oprit din joc.

Dar gloria Sicobenilor în fața asistenței, și mai ales a fetelor, s-a arătat în toată splendoarea ei după jocul perechilor, după pauza jocului. Atunci începea feciorescul, jocul de ponturi al feciorilor, cu bătaia pământului și scoaterea flăcării din el. În jocul de ponturi, au intrat tinerii cenani la care li s-au alăturat la un moment dat și sicobenii, luându-se la întrecere cu cenanii la zburatul pe flăcăra pământului.

Aveau sicobenii o tehnică a lor de scoatere a flăcării cum n-o aveau cenanii. Deși ponturile semănau oarecum, se vedea cu ochii diferența. Cenanii jucau mai ferm, mai bărbătește, băteau pământul mai hotărât, mișcările cu talpa piciorului pentru producerea vârtejurilor de aer deasupra pământului erau mai sigure. Însă sicobenii câștigau în frumusețea jocului cu delicatețea lor. Jucau mai cu finețe, bătaia lor era un pic mai delicată, abia atingând pământul, parcă temându-se să nu-l supere. Vârtejurile lor de aer erau făcute mai grațios și flacăra pământului scoasă de ei parcă era mai voioasă, mai liberă și mai feciorelnică.

Cenanii erau mândri de jocul lor și de flacăra lor, nu într-atât încât să nu-și dea seama că jocul sicobenilor le este superior în finețe și în figurile flăcării lor fecioresti. Vedeau asta și pe fața asistenței, mai ales a fetelor, care sorbeau din ochi jocul sicobenilor. La un moment dat, și tinerii cenani ce jucau alături de sicobeni s-au oprit din joc să privească cu admirație și invidie tehnica sicobenilor. Le-au lăsat lor toată scena jocului, mai mare onoare nu puteau să le facă sicobenilor venetici.

După acea întrecere nemaivăzută a feciorescului, Șandor, vădit obosit, anunță cu arcușul sfârșitul feciorescului și al figurilor zburătoare. După înc-o pauză mai scurtă, urma iarăși jocul perechilor, ultima parte a jocului ce se încheia spre seară.

La jocul perechilor toți sicobenii au jucat continuu, amestecați printre mulțimea cenanilor. Toți și-au găsit ușor

pereche, încă nu erau destui la câte fete ar fi dorit să joace cu ei. Sicobenii n-aveau niciun gând, toți erau voioși, cuprinși de vraja jocului și a fetelor cenane. În iureșul jocului, habar n-aveau de strigăturile cenanilor:

„Frunză verde baraboi,
Ăsta-i jocul de la noi...”

Fetele erau învârtite cu foc, iar cenanii:

„Zi Șandore că zici bine,
Ține jocul lângă tine...”

Timpul trecea împreună cu jocul, din amalgamul căruia se auzeau când și când strigăturile clare peste Cean:

„De jucat aș tot juca,
Da' mă tem că s-a-nsera...

Că dacă s-a însera,
Nu știu ce s-a întâmpla...

Zi Șandore cu struna,
Până n-o veni moartea...”

Sicobenii, cu cuțitul la tureac, strângeau și învârteau vrăjiți fetele cenane și nici o treabă n-aveau de strigăturile tinerilor cenani:

„Zi Șandore mai cu foc,
Ca să steie moartea-n loc...

Șandore cetera ta,
Ea ține în loc moartea...”

Apoi în amurg, la sfârșitul iminent al jocului:

„Joacă bine mă vecine,
Că moartea vine la tine...

Arde-o mă și arde-o bine,
Că moartea vine la tine...

Și dacă noapte-o veni,
Om fi numa tri și tri...”

Dar nu s-a auzit să fi murit nimeni după acel joc, doar că niște tineri cenani n-au mai putut lucra și juca în acea vară. Aveau mâinile și umerii înțepate, iar unul și fața crestată cumva, așa ca de cuțit. Pe urmă, prin sat, s-a auzit din Siacob că tinerii lor mândri au ajuns cumva acasă, noaptea spre dimineață, cu capete, mâini, coaste și picioare sparte cu pari de salcâm, nu se știe cum și de către cine...

Acea duminică din acea vară fierbinte a fost ultimul joc al sicobenilor în Ceanu-Mare. Și tuturor le părea rău că n-au mai venit sicobenii la joc... În multe duminici de-atunci încolo fetele suspinau fără motiv și se uitau fără voie în lungul drumului pe care-au apărut atunci sicobenii la joc...

„Există pe lumea asta o flacără veche ce stă ascunsă în pământ. Unii îi zic flacăra pământului, alții, flacăra vieții.”

Proză scurtă

DUMINICI OARECARE

Diana Kapatu
Prozatoare

Micul dejun de duminica dimineața… Ce oroare!

Eu, care nu puteam niciodată să mănânc la micul dejun, visam, de obicei cu câteva minute înainte de a mă trezi, o ceașcă de cafea aburindă plutind delicat pe un val de aer cald care se strecura dinspre bucătărie… Ceașca din vis era de cele mai multe ori colorată, dar cafeaua avea o aromă specială când era savurată dintr-o cană înaltă, pictată cu trandafiri englezești. Pe masa din bucătărie tronau duminica dimineața chifle cu semințe de dovleac și susan, bine coapte, calde încă, câteva croissante cu unt și pain au chocolat acoperite de o crustă aurie. Un anume aer de normalitate casnică umplea în acele momente atmosfera, dar mie mi se părea că nu e decât o regulă care trebuie respectată. Tu, care răspândeai în jur atâta agitație… gurmand. Și totul culmina cu momentul în care începeai să pregătești omleta. Cu brânză, cu felii de jambon, cu bucățele de roșii, ceapă și ardei, în fiecare duminică, mereu și mereu, aceeași omletă acoperea, cu zgomotul telului agil, ding-dongul clopotelor catedralei din apropiere. O dată pe săptămână. La urma urmei, realistic vorbind, însemna doar o zi din șapte, ba chiar mai puțin dacă e să punem la socoteală duminicile din ce în ce mai dese în care lipseai. La întoarcere îți ascundeai zâmbetul în spatele cuvintelor pline de o seriozitate bine jucată: „Banii nu se câștigă ușor!” Îmi ceream scuze, îmi luam cafeaua și plecam s-o beau pe terasă, gândindu-mă că trandafirii englezești desenați pe porțelanul fin se vor potrivi mult mai bine cu gazonul verde și parfumul lui proaspăt decât cu omleta multicoloră. Peste o vreme veneai și tu cu o cană de cafea fierbinte. Poc, poc, pocnetul făcut de cana ta așezată ritmic pe farfurioară, între două înghițituri, în liniștea răcoroasă a dimineții nu lăsa sunetul grav al clopotelor catedralei să ne prindă în vraja lor. Se făceau planuri, se respectau planurile, duminica părea trăită din plin. Luam parte la jocul acesta, vorbeam tare, alergam prin pădure, culegeam buchețele de miozotis sau ghiocei sălbatici de-abia răsăriți, cu speranța că-și vor perpetua aerul primăvăratic între pereții uscați ai apartamentului nostru. Ne întorceam acasă epuizați de o altă duminică activă, în care conversațiile păreau să conțină doar răspunsurile jocului: „Da. Nu. N-are importanță.” Concluzia rămânea însă aceeași ca de fiecare dată: ce duminică minunată! Mă uitam pe terasa unde acum lumina nu mai strălucea și vedeam umbra mea care între timp își băuse în tihnă cafeaua, numărând trecerea orelor și urmărind căderea blândă a soarelui înspre apus. Vedeam umbra aceea care rămăsese pe terasă visând la un ponton cu o cafenea simplă învăluită în sonoritatea delicată a porțelanului, în clipa în care cana înflorată atingea farfurioara. Și, iată, mă trezesc stând pe marginea unui zid scund care desparte strada de mare, cu picioarele până la genunchi în apa caldă și verde, privind cu atenție pietrele acoperite de alge și mușchi marini și mi-amintesc, fără să vreau neapărat, duminicile acelea. Încerc să-mi recunosc imaginea în apa care acoperă nisipul tremurător din adâncuri, nisip presărat cu pietre… dar ar trebui să știu că nu e posibil, Euridice, căci apa nu e o oglindă și timpul preschimbă trăsăturile, făcându-le aproape de nerecunoscut. Țin între palme, ca-ntr-un ghioc, o cană de cafea rotundă, albă ca penele pescărușilor. Puțin mai departe, un bătrânel cu o pălărioară pe cap își trece timpul aruncând o lansetă, fără să prindă nimic. Schimbă, în câteva fraze pe care nu le înțeleg, păreri, probabil despre politică, cu un trecător cunoscut și se uită din depărtare, din când în când, cu cordialitate la mine. Valuri mici se sparg clipocind de parapetul de ciment, cafeaua e rece, aromată și bună și nu se mai aude decât muzica adânc seducătoare a mării.

„Ceașca din vis era de cele mai multe ori colorată…”

Proză scurtă

UN ALTFEL DE DROG

George Dimitriu

Prozator

GO este un joc strategic, pentru doi jucători, asemănător cu șahul, însă mult mai complex, cu originea în China antică. Se juca pe o masă care avea desenat un caroiaj, iar piesele (discuri albe sau negre) se lăsau plasate, pe rând, în intersecții de către împărații chinezi și partenerii lor de joc, în așa fel încât să scoată un zgomot specific. Jucătorul mai puțin experimentat primea până la 9 piese, dispuse în avans pe tabla de joc, în puncte cheie (numite „de handicap").

În România GO s-a răspândit în anul 1982, atunci când revista „Știință și tehnică" a publicat o serie de articole de inițiere. În acel an, licean fiind, l-am învățat și eu, ba chiar mi-am făcut un „Caiet de GO" care conținea regulile și exemplificări ale diverselor situații. Pentru a-l juca aveam nevoie doar de o foaie dintr-un caiet de matematică și de un creion cu radieră.

Primul adversar mi-a fost Călin, vecinul blond și căpos de aceeași vârstă cu mine. După ce a citit caietul, am început partidele...

Jucaserăm vreo 50, însă, chiar și cu 9 piese primite în avans, reușise performanța de a pierde de fiecare dată în mai puțin de 20 minute.

– Băi Călине, nu mai are rost să joc cu tine – nu progresezi deloc. Hai mai bine să jucăm table!

– Vom juca până când te voi învinge! Nu mă las! m-a înștiințat în timp ce-mi arunca o privire roșie.

– Fără să fiu prezicător, asta nu se va întâmpla niciodată! E un joc greu, de strategie.

– Să schimbăm locația: hai la mine acasă – au cerut buzele sale strânse.

Așa că ne-am strămutat în curtea casei lui, unde a continuat să piardă. La un moment dat, am tunat:

– Gata! Nu mai am nicio motivație să joc, de vreme ce știu cine va câștiga.

– Hai să jucăm pe ceva! încearcă să mă tenteze fața rotundă a blondului.

– Pe ce?

– Pe mâncare! Dacă învingi, poți să alegi între plăcintă, friptură ori sarmale. Dacă pierzi, mergem la tine și-mi dai tu haleală.

Era o zi superbă, iar Soarele rotund părea că-mi face cu ochiul, așa că m-am lăsat înduplecat. Bine, și formația mea de gurmand a avut un cuvânt de spus...

– Fie! Da' de unde ai mâncare, că mama ta nu gătește?

Nu mi-a răspuns. După două ore dispăruseră toate cele enumerate, însă le înfulecaserăm împreună. Abia în ziua următoare am aflat că lăsaserăm niște bieți chiriași flămânzi!

Timpul a trecut iar eu am fost încorporat, însă nu după multă vreme m-a cazat un Spital Militar – cel din Timișoara. Trecuseră vreo câteva zile de când doctorul Vultur mă operase și mă plictiseam îngrozitor, așa c-am decis să-i învăț pe colegii de suferință GO. Mi-a fost ușor să găsesc un caiet de matematică și un creion cu radieră iar clienți erau din belșug, căci oricum pacienții n-aveau nimic de făcut. Ba chiar se răspândise vestea că-ncepe un joc nou, așa că veniseră și din saloanele învecinate. Prin urmare, am prezentat onoratei asistențe regulile și-am început meciurile. După câteva partide, până și cei mai răbdători renunțau – ba chiar, unul a recunoscut că nu va putea învăța niciodată GO. Exista însă-n salon un soldat timișorean, un individ nu prea 'nalt, cu o față calină.

– Eu voi reuși să câștig – mi-a spus c-un dispreț suveran, ținând ridicat unul dintre degetele mici.

Asta pentru că era pansat, căci Vultur îl operase de cinci ori.

– Ultima oară mi-a spus că dacă nu-i reușește nici acea operație, o să-mi taie degetul – îmi povestise el.

Așa că pornise către Sala de Operații cu o carte în mână.

– Ce ai de gând să faci cu ea? îl întrebase cu voce aspră Vultur, un tip cu o față rotundă, brăzdată de linii ascuțite, față care se lăsase ornată c-o mustață țanțoșă și c-un nas disprețuitor.

– Vreau să citesc în timpul operației, ca să nu-mi fie frică!

– Ești nebun! Dar o să fac tot posibilul să-ți salvez degetul.

Și i-l salvase! Iar acum, bănățeanul și-l expunea cu mândrie. Asta nu l-a ajutat însă să câștige. Timp de vreo 15 de partide!

– Nu mai joc! Nu vei reuși niciodată să mă învingi! am declamat, înciudat.

– Te rog! Vreau să continuăm până câștig. Hai să jucăm pe mâncare – îmi cere, cu fața roșie de furie și cu ochii scăpărând văpăi.

Adevărul e că-i aducea mumă-sa tot felul de bunătăți, ce nu se găseau pe vremea celui care avea să devina Întâiul Executat al Neamului: pateu, cârnați, salam, cozonac.

– Dar sunt operat în zona rectală, prin urmare n-am voie să consum decât supe!

– Oferta-i valabilă doar acum. Gândește-te bine! fornăi timișoreanul.

Pân' la urmă am cedat și, evident, în scurt timp m-am îmbuibat. Cum n-am mai vrut să joc, a început o bătaie cu perne, bătaie care s-a generalizat, asemenea celor cu frișcă din filmele de odinioară. Fusesem nevoit să mă retrag strategic (dar în grabă) spre încăperea cu tronul, unde însă am avut parte de chinuri groaznice, așa c-am pătruns, cu sfială, în temuta Sală de Pansamente. M-am lăsat, cu vinovăție, măsurat din cap până-n picioare de privirea cutezătoare, de șoim, a lui Vultur…

– Grijania mă-tii! De ce-ai mâncat, mă? Acum trebuie să-ți scot copcile, croncăne el în timp ce meșterea la dosul meu.

– Gata! Opriți-vă! zbier după scurt timp.

– Ce-i? întreabă ițindu-și nasul disprețuitor.

– Lăsați copcile-n pace! Nu mai suport durerea. N-ați vrea mai bine să vă-nvăț GO? apuc s-arunc printre urlete.

Răspunsul lui a fost colorat dar mut – cel puțin așa am avut impresia. Poate de la stelele verzi apărute instantaneu în câmpul meu vizual, ca urmare a unui scurt dar intens contact al capului cu mânerul foarfecelui…

Fiul meu cel mare era deja bărbat atunci când, într-o zi, am decis să-l învăț GO. Jucaserăm zilnic șah, timp de aproape un an, însă nu mai avea motivație căci începuse să câștige. Ba chiar își clădise o reputație printre cunoscuți, aceea de învingător al tuturor jocurilor, chiar și al celor cu care lua contact pentru prima dată. Așa că i-am propus să-l învăț ceva mai greu. A acceptat cu bucurie, dar, din păcate, reputația lui s-a lăsat știrbită. Se dovedise însă a fi primul adversar redutabil! Nu s-a lăsat nici el – a cumpărat un joc de GO…

„Trecuseră vreo câteva zile de când doctorul Vultur mă operase și mă plictiseam îngrozitor, așa c-am decis să-i învăț pe colegii de suferință GO.”

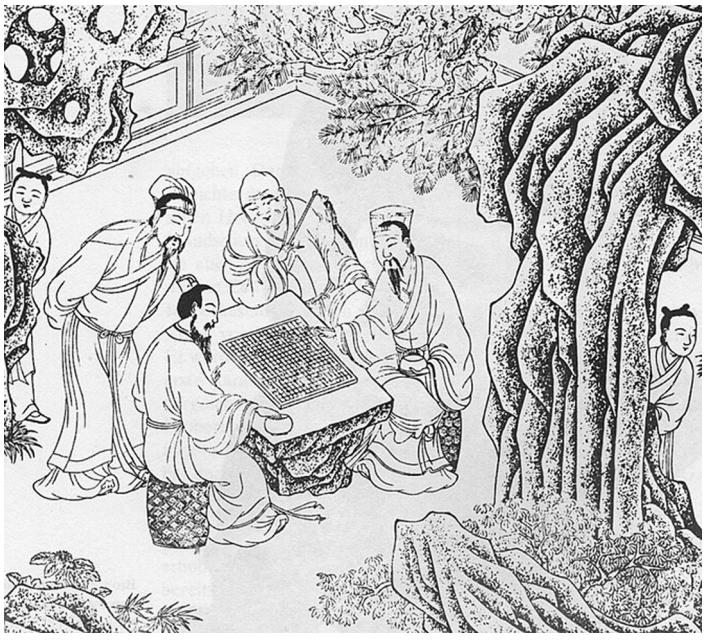

Chinezi jucând GO. Dinastia Ming (1368–1644)

Jurnal de călătorie

CU AMTRAK PRIN MIDWEST (2)

Brândușa Massion

Informatician, Germania

Urmare din nr. 4/2023

Inițial coloniștii comercianți francezi au urcat pe Mississippi spre nord până la St. Paul, unde au fost opriți de cascade. De-abia după 1850, în anii creșterii numărului populației dar și a producției americane, s-a încropit Minneapolis la nord-vest de St. Paul, pe malul celălalt al fluviului, în amonte de cascade. Poposim mai mult timp în Saint Paul și Minneapolis, orașe gemene, *twin cities*, ce însumează cu suburbiile cca. 3 milioane de locuitori; primul, capitala statului Minnesota, pe malul de est al lui Mississippi, al doilea, de două ori mai mare, pe malul de vest al fluviului. De la est la vest, între St. Paul și Minneapolis, dar și de la nord la sud, spre aeroport circulă la distanță de câteva minute tramvaiul modern sau *streetcar*. Acesta costă 2 $ pentru 2,5 ore pe toată rețeaua și 1 $ cu preț redus pentru studenți și seniori. (La Frankfurt cel mai scurt transport, de max. 2 km, adică două-trei stații, costă 2 €, altfel plătești 5 € pentru o singură direcție pe rețea, cca. 30 min.) Streetcar-ul devine tot mai recomandabil, din moment ce aproape zilnic Minneapolis este înecțoșat de smog. Acceptarea lui se traduce cu fluxul de călători în creștere, 36 mii pe zi.

Tragem la St. Paul Hotel, destinație iconică pentru capitală. A fost timp îndelungat singurul hotel de patru stele din St. Paul, păstrând luxul anilor 1910–1920 și găzduind celebrități, printre care pe Francis Scott Fitzgerald. Situat la kilometrul zero istoric, hotelul se deschide spre *Rice Park*, cu biblioteca, cu *Landmark*, fost tribunal federal și opera pe celelalte trei laturi. *Landmark Museum*, cum ieșim din hotel pe dreapta, e construit ca un castel în stil american Richardson, cu elemente medievale și două turnuri. Are patru etaje înalte, ce se deschid în bolți susținute pe coloane către un atrium acoperit cu sticlă. Extrem de bine restaurat și documentat, putem afla despre procese care au creat precedente în justiția americană sau cum judecători renumiți au trimis după gratii *most wanted gangsters*, de care St. Paul nu a dus lipsă în ascensiunea lui vertiginoasă din secolul al XIX-lea.

Minnesota se laudă cu *„cel mai frumos Capitoliu"* din cele 50 de capitolii ale statelor americane, proiect ambițios de 4,5 mil. $, realizat sub conducerea arhitectului Cass Gilbert în 1905, la nici 50 de ani de la aderarea Minnesotei la Statele Unite. La fel de ambițios, proiectul de restaurare încheiat în 2017 a costat peste 300 mil. $. Într-adevăr, Capitoliul se poate califica pentru acest titlu, strălucind la exterior în marmură albă, cu cupola uriașă din marmură autoportantă și cu cvadriga falnică la baza cupolei, singura aurită din lume. La interior alte minunății: rotonda pardosită cu mozaic stelar, tablouri ce glorifică aportul Minnesotei în Războiul Civil, steaguri de atunci, picturi și sculpturi alegorico-patriotice, candelabre de cristal și încăperi spațioase, somptuos decorate pentru parlamentarii, senatorii și guvernatorul Minnesotei. Cass Gilbert a fost solicitat de alte două state să le conceapă capitolii la fel de impunătoare.

De pe dealul Capitoliului, care domină centrul orașului la nord-vest, vezi înălțându-se pe dealul din sud-vest catedrala catolică, demn pandant al Capitoliului, construită în 1915 în stil de basilică neobizantină, cu cupolă ca la Roma. De aici pleacă Summit Avenue, care taie est–vest bucla îndreptată spre sud a lui Mississippi. Această avenida merită o plimbare pe peluza ei centrală, căci pe stânga și pe dreapta se desfășoară pe 8 km zona rezidențială selectă a statului Minnesotta, un lung colier intact de vile luxoase din perioada victoriană, discret prezentate în spatele perdelelor de arbori și de flori frizate cu grijă.

Ghidul localnic care ne conduce în turul orașelor gemene ne revelă unele *insider tipps*: la nr. 240 titanul căilor ferate, totodată vestit filantrop din Midwest-ul secolului XIX, James J. Hill, venit din Canada, și-a construit în 1890, cu aproape 1 mil. $, o reședință

Minnesota, Capitoliul

dotată cu exces de tehnică, lux și artă, prezentându-se la stradă ca un castel medieval în stil Richardson, asemănător cu *Landmark* din downtown. J. Hill și-a deschis saloanele pentru nenumărate inițiative artistice și caritabile, cât și pentru celebrități, precum regina Maria de România în 1926. Și copiii lui J. Hill și-au construit casele pe Summit. Cass Gilbert, arhitectul Capitoliului, a proiectat opt vile pe Summit. La nr. 1006 se află vila de 20 de camere a guvernatorului. Vila a fost ridicată în 1905 de un ilustru jurist și industriaș de cherestea, care a donat-o în 1965 statului, spre a servi de reședință pentru guvernator. De atunci guvernatorii o locuiesc, o redecorează potrivit gustului soțiilor și primesc oaspeți sus-puși, vila devenind astfel un loc de importanță istorică. În 1991 Gorbaciov împreună cu Raisa au vizitat SUA la invitația președintelui Reagan. Oaspeții sovietici au stat câteva zile la Washington și la Los Angeles și… 7 ore în Governor's Residence. Atunci pe Summit Avenue s-a adunat o masă de cetățeni americani originari din Țările Baltice, care demonstrau cu steaguri estoniene, letone și lituaniene contra ocupației sovietice. Natural, zona era împânzită de forțe de siguranță US și de o mulțime de KGB-iști. Spre uluirea acestora, când mașina blindată străbătea prin mulțimea înșirată pe Summit, cuplul prezidențial rus s-a dat jos din mașină și a luat o baie de mulțime, strângând mâinile manifestanților. A rămas un moment „fabulos" în istoria colectivă a statului Minnesota. La plecare KGB-iștii au cumpărat din magazinele de electrocasnice americane tot ce au putut transporta în URSS, de la foenuri la mașini de spălat vase. Le-au transportat oare cu avionul secretarului general al PC al URSS? Ghidul nu ne-a spus.

Viața opulentă a familiilor bogate e redată în romanele de atmosferă și moravuri ale lui Francis Scott Fitzgerald, scriitorul de succes din St. Paul în anii 1920, care a locuit o vreme la 599 Summit. Teatrul din Saint Paul îi poartă numele. Prin romanul *Dincoace de Paradis* și-au câștigat faima atât Fitzgerald cât și Summit Ave. Înalta societate a aleii apare și în *Marele Gatsby*. Nu puțini dintre acești magnați imens de bogați în urma Războiului Civil, însuflețiți de preceptele creștine, dar și de o înaltă etică a muncii (mare parte a populației din Midwest o reprezentau imigranții germani care s-au așezat în orașe cu nume germane, ca New Baden, Darmstadt, Bismarck, Hamburg etc.) au lăsat moștenire locului în care au prosperat colecții fabuloase de artă, cu precădere europeană. James J. Hill este considerat părintele lui *Minneapolis Institute of Art, MIA*, fiindcă a fondat muzeul căruia i-a donat colecția lui colosală, ce constituie baza muzeului. Ajungem la MIA în Minneapolis, peste Mississippi, la vest de St. Paul, pe Minnehaha Ave, un bulevard paralel cu Summit, care trece prin mai multe parcuri aglomerate cu familii amatoare de atracții sportive, gastronomice, muzicale, artă și artizanat în aer liber și de o cascadă cu legendă love story, coborâtă din poemul romantic al lui H. W. Longfellow.

MIA este o piatră prețioasă, de calibrul *MET*-ului din NY, al *Art Institute of Chicago* și al *National Gallery Washington*, prezentând gratis o colecție amețitoare ca diversitate și de o valoare incomensurabilă. MIA dispune de 90.000 de lucrări ce provin din ultimii 5.000 de ani de istorie a umanității. În ateliere speciale oferă activități de educație artistică pe vârste cu începere de la preșcolari. Rulează și expoziții temporare.

M-a surprins că nu există în Minneapolis o casă memorială a lui Paul Getty, magnat al petrolului, cel mai bogat om din lume al anilor '80, care a trăit până la 10 ani în Minneapolis. În schimb există *Piața George Floyd*, după bărbatul de culoare a cărui moarte a declanșat răzmerițele violente din 2021 ale mișcări *BLM/Black Lives Matter* (Viețile Negrilor Contează). Ghidul nu era surprins, deoarece Getty, totodată și faimos colecționar de artă, nu s-a reîntors în orașul natal, ci și-a fructificat averea în muzeul uluitor de lângă Los Angeles, care îi poartă numele, unde numai clădirea costase 2 mld. $ la deschidere în anul 2000.

Guthrie Theatre (numele fondatorului) s-a înființat ca reacție la producțiile de pe Broadway, în intenția, plenar împlinită, de a monta piesele de teatru valoroase ale omenirii și de a atrage artiști cu talente formidabile. Ghidul sintetizează: „Oricine ținea să se afirme în teatru făcea tot posibilul să joace și să monteze aici." Liviu Ciulei a fost numit director artistic al teatrului în 1980 și a sporit renumele lui de excelență, după cum scrie pe portalul teatrului: „Considerat de Revista Newsweek drept *unul dintre cei mai îndrăzneți și mai competitivi artiști ai scenei internaționale*… Ciulei era regizor, scenograf și arhitect de clasă mondială. A reconceput scena, astfel încât suprafața, înălțimea și forma ei puteau fi modificate, dând multă libertate scenografilor […] Și-a inau-

gurat stagiunea cu *Furtuna* de Shakespeare, pe care o regizase inițial la Teatrul «Bulandra» din București… A invitat actori, regizori și scenografi celebri să se afirme pe scena teatrului… În 1982 Teatrul Guthrie a primit *Tony Award* pentru contribuția lui excepțională la teatrul american. În timpul lui Ciulei teatrul s-a bucurat de apreciere națională și internațională neîntreruptă." Ciulei a avut și alte proiecte vizionare pentru Guthrie, care au eșuat din considerente financiare. A demisionat în 1985. Clădirea circulară a teatrului, îmbrăcată în sticlă albastră te uimește din exterior și îți oferă perspective ample din interior. Vizavi, peste fluviu, se ridică furnalele de la uzina ce produce „cea mai bună făină Pillsbury", morile locale fiind cele mai mari din lume la 1900. Din încăperea de sticlă galbenă, „de chihlimbar", suspendată pe exteriorul albastru la etajul 9, ai o panoramă de 360° peste Minneapolis și Mississippi, scăldate în… miere. Nu lipsesc din teatru restaurantele și shopurile cu suvenire specifice. Scara rulantă cu lungime record te urcă abrupt de la parter la etajul 4 și 5, unde poți vedea culisele prin glaswandul de sticlă albastră. Vin 700.000 de spectatori pe an, iar mulți alții vizitează pur și simplu acest avanpost al teatrului contemporan. Liviu Ciulei, Lucian Pintilie și Andrei Șerban sunt prezenți pe *walk of fame,* palierul glorioșilor de la etajul 4, cu fotografii din spectacolele pe care le-au montat la Guthrie. Ne-am luat bilete la muzicalul *Into the Woods* sau *Du-te în pădure*. Este bine realizat tehnic (actorie, scenografie, coreografie, arii muzicale, regie), dar nu m-a convins ca tramă. Personajele sunt luate din basme, Scufița Roșie și Lupul, Cenușăreasa și Prințul ei „fermecător", *Rapunzel* (sau Sălățica de Frații Grimm), *Jack și vrejul de fasole* (basm englez), sunt aduse într-o poveste comună și răstălmăcite pe teme actuale: visele tale și prejudecățile preluate din basme determină atitudinea ta în viață și îți atrag egalitate sau discriminare, elan sau nefericire, reușite sau eșecuri. Esențial este să știi ce vrei și să cauți să obții ce vrei. Deci, du-te în pădure ca Scufița Roșie și ca celelalte personaje, reculege-te, fii sincer cu tine, acționează și întoarce-te revigorat printre ceilalți. Happy-end-ul este doar un moment, după care reîncepe căutarea. Mult mai pregnant și mai convingător a fost în stagiunea aceasta muzicalul *Tommy*, opera rock de acum 50 de ani a formației *The Who*, într-o versiune reinventată de chitaristul și compozitorul lui *The Who*, Pete Townshend, cu o interpretare muzicală și cu montare scenică excelente, ca de obicei, la Teatrul Goodman din Chicago.

Twin Cities se prezintă în prospectele turistice, dar și în realitate, pe străzi și în localuri foarte animate la weekend, drept locul unde tot timpul anului „îți făurești amintirile", cu „aventuri infinite", cu „cea mai bună viață urbană", cu un „buget super convenabil pentru familiști", unde tinerii se căsătoresc cu frenezie, industria nunților fiind în plin avânt, cu un preț mediu de 34.000 $ pe nuntă, cu „teatre captivante", cu „delicatese faimoase", cu „evenimente stradale și festivaluri pe bandă rulantă" și cu „skyline și natură spectaculoase". Ghidul nostru pe turul de orașe concluzionează că „cea mai mare parte din bugetul statului Minnesota este alocată pentru artă și pentru sport". La sport nu mă hazardez. Ghidul nostru subliniază și diferențele dintre *twin cities*, care sunt de fapt în competiție: la Minneapolis nu mai există oameni fără adăpost, fiindcă au primit locuințe sociale, în timp ce la St. Paul aceștia au fost împrăștiați de poliție din locurile vizibile, dar s-au aciuat în altele mai ascunse, unde chiar i-am zărit. În St. Paul sunt vilele milionarilor, în timp ce în Minneapolis se găsește cea mai numeroasă diasporă somaleză din lume, ce formează un oraș în oraș. În Minneapolis oamenii sunt binevoitori, poate și pentru că sunt cosmopoliți: 51% dintre ei provin din toată lumea. St. Paul e mai vechi, mai conservator. „Nu vom fi niciodată un singur oraș", conchide el. Când ne întoarcem noaptea de la Guthrie Theatre, uberița noastră este o somaleză tânără și frumoasă, cu un turban colorat, artistic aranjat pe vârful capului deasupra cârlionților. O interesează situația imigrației africane din Germania, motivând că studiază psihologie la universitate.

Amtrak străbate câmpuri de grâu și porumb cât vezi cu ochii. Suntem pe centura mănoasă de grâne a SUA, pe *corn belt*. Nimic nu perturbă peisajul mănos. Doar firele electrice sar coarda de la un stâlp prăfuit la altul, precum odinioară în țară, poate și acum, prin Bărăgan. Locomotiva germană Siemens aleargă cu până la 250 km/h. Pe alt traseu, câmpii parțial lucrate alternează cu zone de prerie, cu perdele de frunziș verde săltăreț în soare și cu hățișuri kilometrice de-a lungul șinelor. Rari mastodonți industriali ruginiți dorm secular invadați de verdeață și așteaptă prințul ecologic care să-i demonteze și să-i salveze la fier vechi.Trecem și prin zone mlăștinoase, deoarece traversăm bazinul lui Mississippi cel leneș. Iarna și vara temperaturile sunt extreme, de unde și

Teatrul Guthrie, Minneapolis. Fotografie de Brândușa Massion

consumul uriaș de energie al caselor americane, la care se adaugă consumul automobilelor și al industriei. La vagonul restaurant, Sandra, platinată, planturoasă și volubilă, ne invită să ne așezăm la masa ei. Merge la Chicago la o conferință de aparate și ustensile de bucătărie, din cele care atrag în *convention centers* zeci de mii de producători și intermediari comerciali. Este din branșă și-mi vântură pe la ochi telefonul cu reclame culinare. Îmi arată casa ei mare, la nord de Saint Paul, cu teren de 6 acri la marginea pădurii și cu căprioare care pasc în curtea ei. Dar trebuie să se mute, casa devenind prea mare, acum când copiii au plecat. Ține să mă convingă să fac la Chicago traseul de arheologie cu vaporașul pe Chicago River. Îi spun că am făcut traseul de arhitectură, care este „fabulos". Insistă că cel arheologic e „colosal" și-mi arată poze pe mobil cu zgârie-norii Wrigley (1880) și Trump (2012). Se referă, desigur, la turul de arhitectură. Arheologia fiind de prisos într-o așezare care este documentată la 1833 cu 200 de locuitori, care, deși s-a dezvoltat vertiginos, a pierit în 1871 în flăcările lui Great Chicago Fire, lăsând 100.000 de locuitori fără adăpostul lor de lemn. Din cenușă s-a înălțat orașul cu cea mai modernă arhitectură, cu primii zgârie-nori susținuți pe piloni de oțel, cel mai măreț oraș din Midwest. (Despre Chicago am scris în *12 weekenduri la Chic-ago*, revista „Leviathan", nr. 4/2020). Sandra intră în vorbă cu o mamă și fetița ei de 6-7 ani de la masa de alături. Le salut și eu. Poartă amândouă costumul obișnuit amiș, cu rochii lungi, pe lângă gât, cu mâneci lungi, din pânză uni în culori discrete, cu bonetă albă apretată care le cuprinde tot părul. În tren am văzut mulți amiși. Bărbații poartă costum negru cu vestă, cămașă uni cu mâneci lungi, bărbi lungi și pălărie neagră. Unii dintre ei sunt cufundați în lectura cărții groase, Biblia, pe care o citesc murmurând. Sunt de acord cu Sandra că mama și fetița sunt foarte drăguțe. Mi-ar plăcea să le fotografiez, dar știu că amișii refuză. Sandra o întreabă dulce pe mamă în locul meu. Mama răspunde "No". Ca să nu rămânem la "no", o întreb pe mamă dacă sunt mulți amiși în zonă și altele. Este foarte naturală și aflu de la ea că amișii sunt răsfirați peste tot în US, nu știe câți în total (sunt 370.000, peste 10% din totalul US), dar știe că populația lor crește, nu prin convertiri noi, ci prin natalitate, ei dorindu-și copii (cca. 7 pe familie). Avorturi nu există la ei. Ea a fost cu fetița în vizită la părinții ei în nord, în Montana. Acasă vorbesc un dialect șvăbesc din sudul Germaniei, amestecat cu cuvinte englezești. În familie citesc Biblia în germana standard (Hochdeutsch). Schimb câteva vorbe cu fetița în germană. La școală învață engleza și Hochdeutsch.

De pe traseul Amtrak cel mai mult mi-a plăcut Saint Louis din statul Missouri, poate și pe motiv că aici s-a mutat prietena mea Tina, renunțând la vuietul și scumpetea din Chicago.

Arcul din St. Louis

Americanii sunt mobili, îmi spune ea. Numai pe considerente de familie se mută cu domiciliul de cel puțin trei ori: într-un mic apartament când pleacă de la mama, cu partenerul într-un apartament cu o cameră în plus, de aici la casă când apar copiii, iar când dispar, din nou în alt apartament sau într-o casă mai mică. Cel mai des se mută după o slujbă mai remuneratorie. Se mută și din motive de climă, mai la cald când ies la pensie, sau într-un stat cu impozite mai mici. Nu se înțepenesc într-o casă proprie, pe care să o lase moștenire copiilor și nepoților. Aceștia au viața lor, casele lor. Tina a făcut o selecție atentă înainte de mutare. St. Louis are cu ce să te atragă, în afara arcului simbol sau *Poarta spre Vest*, prin care orașul este cunoscut în lume. Arcul se vede din toate unghiurile, căci se deschide înalt cât un curcubeu (192 m) pe malul de vest al lui Mississippi. Construit în 1965 din oțel strălucitor, el celebrează expansiunea spre vest a SUA.

City Garden e oaza de artă și verdeață din downtown pentru recreerea cetățeanului. Mimmo Paladino își aduce la păscut, la liziera pomilor, calul lui distinctiv de bronz: supranatural de mare, mândru și suplu, este esențializat modernist, deși pare desprins de pe amforele antice. Poartă grațios pe spinare o măreață stea cu raze multe, ca o măciucă de buzdugan cu ținte. Pe picioarele fine pare imponderabil și victorios în fața blocurilor de beton și sticlă ce mărginesc parcul, căci *Zenith* îl cheamă. Americanul Richard Serra, care se declară prozelitul lui Brâncuși, își plasează ingenios în spațiu plăcile lui imense de fier ruginit. Lângă un bazin cu nuferi se lăfăie un nud opulent de bronz al lui Aristide Maillol. Fernand Léger, Nicki de Saint Phalle sunt și ei reprezentați, ca și alți 20 de sculptori contemporani. Totuși, Kehinde Wiley rămâne cel mai colecționat artist la ora actuală, fiindcă a avut ideea oportună de a imita pe marii maeștri în maniera lui proprie de culoare corectă. După atâta artă în aer liber, ni s-a făcut foame. Ne orientăm spre Convention Center, mare complex de congrese și expoziții, nelipsit din orice oraș mai mărișor, căci acolo

sunt mereu evenimente, în special marketing al produselor panamericane ce se scot pe piață. Ne luăm după o armată de cetățeni brusc apăruți odată cu ora prânzului, care merg întins spre cel mai vestit restaurant de hamburgeri, originari din Hamburg/ Germania, dar vânduți pe mapamond de americani. Miroase tare apetisant, dar nu ne încumetăm să stăm la o coadă de o oră.

În fața clădirii monumentale neoclasice a *St. Louis Art Museum (SLAM)*, ne întâmpină statuia ecvestră a lui Saint Louis (Ludovic al IX-lea francez) în postură de cavaler cruciat, conducând la luptă nu cu sabia ridicată, ci cu crucea, pășind maiestuos spre Forest Park ce se deschide în terase largi la picioarele lui. *SLAM*, cu holuri și bolți înălțate pe coloane de marmură roșie și cu o colecție de zeci de mii de opere provenite din 5000 de ani de măiestrie a omului, ni se oferă gratis. Trec cu surprindere prin mai multe săli cu tablouri de Max Beckman, corifeul expresioniștilor germani din Frankfurt. Cercetez și aflu că *SLAM* deține cea mai substanțială colecție Beckmann din lume, fapt explicabil prin mulțimea de colecționari-donatori germani din zonă. Cafeneaua funcționează pe bandă rulantă, dar restaurantul din *SLAM* este de lux. Merită să ne așezăm aici, Tina și cu mine, la un prânz elegant și la o șampanie în cinstea revederii noastre sub auspicii atât de propice. Încheiem ziua la piscina de pe rooftopul hotelului în asfințit de soare. Hotelul *The Last* (calapodul) este instalat în fabrica de pantofi din downtown, construită pe înălțime în stilul zgârie-norilor art déco din anii 1920. În timpul războaielor mondiale a avut producții uriașe, livrând armatei americane. Camerele și lobby-urile sunt enorme, finisajele rafinate, chiar și instalația de aer condiționat e reglabilă. Străzile largi, ca în Springfield, sunt rarefiat circulate, iar pe trotuare umblă doar câțiva turiști. E o senzație aparte să stai în mijlocul carosabilului lat cât o pistă de decolare, ce strălucește în soarele de asfințit. Dinspre soare vine un automobil care oricum te ocolește, căci are mai multe benzi goale alături. Monumente și instituții art déco se profilează pe laturi, precis tăiate în piatră. *The Union Station*, gara veche gigantică, la exterior în stil istorizant de cetățuie medievală și la interior opulent decorată în stil art nouveau, a avut perioada ei de glorie între expoziția mondială din St. Louis, în 1904 (atunci era cea mai mare gară din lume) și Al Doilea Război Mondial. Acum e exemplar restaurată și transformată în hotel de patru stele, iar peroanele cu zeci de șine ce ieșeau din gară au devenit *Acvariul*.

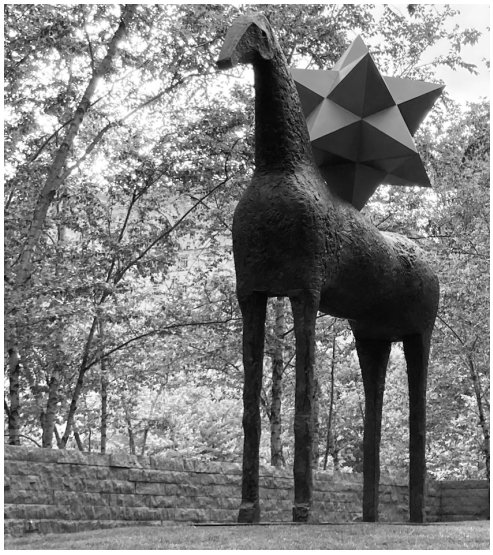

Zenith de Mimmo Paladino. Foto: Brândușa Massion

Senzația din St. Louis a fost pentru mine grădina botanică de la 1859, ce cuprinde de fapt cca. 20 de grădini, tropicală în sere, de prerie, de lacuri, de conifere, de trandafiri, de rododendroni, de cactuși, englezească, chinezească, japoneză, bavareză... Au și un laborator de cercetare intensă ca să obțină plante rezistente în zone deșertificate, de care America nu duce lipsă. Ca și cum nu ar fi și-așa peste măsură de atrăgătoare, grădina mai expune cca. 20 de flori splendide, lucrări ale artistului sticlar american Dale Chihuly, și el prezent în toate muzeele mari din America și Canada, și nu numai.

Zguduite de la începuturi de *Revoluția Americană* prin care și-au cucerit cu mari sacrificii independența de stat, la nici o sută de ani Statele Unite sunt zguduite de Războiul Civil, care a adus cu el nu numai abolirea sclaviei, ci și răsturnarea raporturilor sociale dintre cetățeni și a raporturilor economice între statele nordiste și sudiste. Aceste colosale încercări istorice s-au transmis în zvâcniri de confruntări și adaptări până în zilele noastre. Ei, americanii, nu contenesc să-și preamărească și să-și revizuiască propria istorie și să învețe din ea. Totuși, câtă forță interioară, nu numai militară, și cât timp va avea această națiune, alcătuită din populațiile lumii cu ideile lor generoase și înnoitoare, dar actualmente peste măsură de corecte, ca să se reinventeze și să subziste la presiunile dictaturilor rivale din Rusia și din China? Oricum, America rămâne în lumea liberă țara tuturor posibilităților, în ciuda discrepanțelor și inflațiilor, țara unde inovația, inspirația și transpirația au încă cele mai mari șanse de reușită și de respect.

Offenbach, Germania

„Inițial coloniștii comercianți francezi au urcat pe Mississippi spre nord până la St. Paul, unde au fost opriți de cascade. De-abia după 1850, s-a încropit Minneapolis la nord-vest de St. Paul, pe malul celălalt al fluviului, în amonte de cascade.”

Teatru

CĂSĂTORIE ARANJATĂ

***Personajele**:*

Arieta – mireasa, o femeie cam la 40 de ani, cu forme pline și aer sobru
Ion – mirele, trecut de prima tinerețe, slab, taciturn
Vecina, o bătrână îmbrăcată cu haine pestrițe și o basma roșie pe cap
Nașa, o femeie între două vârste, durdulie și guralivă
Lenu – socrul mare, un bărbat trecut de 60 de ani, robust, cu sprâncene stufoase și chip încruntat
Vanda – soacra mică, slabă, ochi verzi, privire iscoditoare

Dori Lederer

Poetă, prozatoare, Portugalia

Scena 1

Dimineață de vară. Bucătărie de casă bătrânească. O masă lipită de perete și trei scaune cu spătar, din lemn. Un aragaz vechi, o butelie și un dulap cu sertare pe care sunt oale, tigăi și farfurii, într-o oarecare ordine.

Lenu *(în picioare, bătând cu putere cu pumnul în masă)*: Ioane, te însori și gata! Pune-ți costumul ăl bun și pleci acum cu vecina să cunoști femeia!

Ion *(așezat pe scaun, cu capul plecat, voce scăzută, rugătoare)*: Tată, nu vreau să cunosc pe nimeni, nu sunt pregătit să mă însor iar.

Lenu *(din ce în ce mai nervos)*: M-ai făcut de râs în mahala, n-ai niciun rost, mi-e rușine să scot capul afară din curte.

Ion *(același ton)*: Ee, n-am rost. Am serviciu, am un copil la care mă duc în fiecare lună. Și apoi, cine s-ar încurca așa ușor cu unul care plătește pensie alimentară?

Vecina *(la un pas de masă, cu mâinile în șolduri)*: Cum cine? Tu ești turc? Eu ce tot zic de o săptămână încoace? Nu auzi că ți-am găsit o femeie bună care nu e deranjată de obligația ta? Hai cu mine s-o cunoști!

Lenu *(așezându-se, îndulcind vocea)*: E fată bună, deșteaptă, școlită, umblată prin lume, tat-su e șef de magazin la ei în sat, are pământuri, gospodărie, ea are slujbă, are și o cameră la cămin, în oraș.

Ion *(cu un ton ceva mai hotărât)*: Nu mă însor cu averea lui taică-său și nici cu camera ei de la cămin! Când voi întâlni una pe care să o iubesc, o iau. Până atunci, nu vreau să știu de însurătoare!

Vecina *(cu glas sfătuitor, bătându-l cu palma pe spate)*: Ioane, ascultă la tat-to, el e trecut prin viață, îți vrea binele.

Lenu *(cu arătătorul spre Ion)*: Da, mă, pușlamao, vreau să te văd la casa ta, dar nu să faci iar după capul tău ca prima dată.

Ion *(cu privirea în pământ, bolborosind)*: Te tot iei de greșeala mea. Eram tânăr, s-a întâmplat să nu meargă.

Vecina *(ițindu-se)*: Și a rămas un copil fără tată!

Lenu *(radios, privind spre vecina)*: Exact! Pentru că nu m-a ascultat și a luat pe cine a vrut el.

Ion *(prinzând curaj și privindu-și tatăl în ochi)*: Am luat pe cine am iubit! Și în ciuda faptului că ne-am despărțit, încă o mai iubesc!

Vecina duce mâna la gură și face ochii mari a mirare.

Lenu *(ridicându-se de pe scaun)*: Să nu mai aud prostia asta cu iubirea! Dragostea trece prin stomac!

Ion *(ridicându-se și el, făcând un pas să plece)*: Trece dacă este, dacă nu este, prin stomac trece dezgustul.

Vecina *(alarmată)*: Unde pleci? Nu vii cu mine?

Lenu *(hotărât, spre Vecina)*: Vine, că nu-i de capul lui. Cât stă în casa mea face așa cum spun eu, ori nu mai are zile bune cu mine.

Ion *(oprindu-se 10 secunde, apoi, așezându-se iar la masă)*: Voi ce aveți azi cu mine? Nici nu știu cine e femeia aia, de iubit, nu încape vorba.

Lenu *(manipulator)*: Iubirea vine cu timpul, măi tată. Sunt bătrân și vreau să mor liniștit că ești la casa ta. Am muncit din greu să te țin în școală, te-am crescut cum am putut mai bine, iar acum să râdă lumea de tine că îți albește părul la mine-n bătătură? Nu ți-e milă de tatăl tău?

Ion *(dând din mână a lehamite, către Vecina)*: Mă duc să-mi pun costumul și mergem.

Vecina *(către Lenu)*: Hai, c-a dat Dumnezeu să-l convingem.

Scena 2

După-amiază însorită într-o curte de țară. O masă rotundă și două scaune cu trei picioare sub o boltă de viță-de-vie.

Nașa *(alergând pe alee spre boltă, roșie la față, gâfâind, cu mânecile suflecate, într-un capot cu maci roșii, murdar de făină)*: Vandooo! Vando!

Vanda *(croșetând, sub boltă, neridicând ochii din lucru)*: Ce țipi, nașă așa? Au năvălit tătarii?

Nașa *(victorioasă)*: Gata! Am primit telefon de la oraș, vine mirele, au reușit să-l convingă! O măritățm pe Arieta!

Vanda *(ridicându-se și aruncând lucrul la picioare, ridică brațele amândouă spre cer)*: Mulțumesc, Doamne! *(Apoi, spre Nașa.)* Ai văzut că baba aia de ne-am dus la ea are leac? A reușit!

Nașa *(cu un zâmbet larg)*: Mie-mi spui? A măritat o sumă de fete bătrâne. Știe baba să moșmonească, ți-l aduce în prag.

Vanda *(încruntându-se)*: Să nu ne bucurăm prea devreme. Dacă nu merge planul, ce facem? Ne facem de râsul satului.

Nașa *(încrezătoare)*: Cum să nu meargă? De ce a umblat prin lume, dacă nu e capabilă să-i sucească mințile unuia ca el? Cuminte e, muncitor e, cam sub papucul lui taică-său…

Vanda *(râzând)*: Vrei să zici cam pămpălău.

Nașa *(râzând și ea în hohote)*: Păi, e tocmai bun pentru ea! Unde e acum?

Vanda *(surprinsă)*: Cine?

Nașa: Fie-ta, fă! Să nu-mi zici că nu-i acasă.

Vanda: Nu e, dar trebuie să apară.

Nașa: Tot cu ăla?

Vanda *(tristă)*: Tot, ea tot speră, dar ăla nu vrea s-o ia și a îmbătrânit nemăritată.

Nașa *(cu blândețe)*: Lasă că o să-i treacă. O să fie doamnă la casa ei, cu familie, poate mai face unul și cu ăsta și cu asta basta!

Vanda *(în șoaptă)*: Oare nu se prinde?

Nașa: N-are cum! Să-l încalece repede și a rezolvat problema.

Vanda *(făcându-și cruce)*: Dă, Doamne! Că multă bătaie de cap mi-a mai dat fata asta!

Scena 3

O cameră scundă, o masă cu patru scaune, pe masă, trei sticle de vin, o sticlă de țuică, pâine, cârnați, brânză și roșii. Ion și Arieta la masă privind pe furiș unul spre altul, Vecina pe scaunul de lângă Ion, Nașa pe cel de lângă Arieta.

Vanda *(în picioare, frecându-și mânile)*: Am băgat la cuptor o plăcintă cu mere. Imediat se face.

Vecina: Deci, v-ați văzut. Vă placeți?

Nașa: Cum să nu se placă? Amândoi frumoși, oameni maturi, știu ce vor.

Arieta: Îmi place! *(Aparte.)* Cam firav, nu e genul meu, dar ăsta e, altul mai bun de unde?

Ion: Și mie îmi place! *(Aparte.)* Nu prea, dar trebuie să mi-l iau pe tata din cap!

Vanda: Mânca-i-ar mama de copii! Atunci, să vorbim și cu cuscru și să punem nunta.

Nașa: Eu am botezat fata și am pretenția să o și cunun, că doar o fină am și uite ce mândrețe este!

Vecina: Eu mă pun moașă la copil.

Ion *(cam derutat)*: Care copil?

Vanda, Nașa și Vecina în cor: Care o să vină!

Arieta: Vine, vine, că avem o vârstă, ce să mai așteptăm. Nu-i așa, Ioane?

Ion *(cu jumătate de gură)*: Dacă zici tu…

Vecina *(ieșind pe ușă)*: Eu plec în grabă să-i dau vestea mare lui Lenu.

Nașa *(ieșind și ea)*: Mă duc să dau de știre în sat că avem nuntă. Stai așa! Când să spun la lume că e nunta?

Vanda: Păi, de azi în trei săptămâni, când se termină postul. Bărbatu-meu se ocupă de toate. Acum e plecat după marfă, dar când o ajunge acasă îl pun eu în temă cu măritișul fie-sii.

Arieta *(privind spre Ion)*: Tu ce zici, Ioane?

Ion *(cu aceeași figură detașată de tot ce se petrece)*: Dacă ziceți voi, atunci, nuntă să fie! Dar tata nu-mi mai face alta, că mi-a făcut-o cu prima nevastă.

Vanda: Lasă, că facem noi, că avem cu ce. O fată avem! Iar de azi, avem și un băiat, pe tine. *(Făcând semn cu ochiul Arietei.)* Eu zic să nu mai pleci acasă că autobuze nu mai sunt la ora asta. Rămâi și dormi la noi. De-acuma sunteți ca și luați, puteți dormi împreună.

Ion și Arieta se ridică și pleacă spre cameră.

Vanda *(rămasă singură)*: Dacă scapă ocazia asta, trebuie să ne mutăm din sat.

Sfârșit

Portimão, Portugalia

Alexandru Henția (1878–1925), *Portret de femeie*

Teatru

O DIMINEAȚĂ CU COVID
Piesă de teatru în patru acte

Ionuț Cristache

Urmare din nr. 4/2023

Personajele:

Radu Cristea (52 de ani, profesor de filosofie la un Colegiu Național)
Ruxandra Cristea (soția profesorului)
Vlad Cristea (student la Științe economice)
Daria Cristea (elevă în clasa a XI-a la același Colegiu Național)
Raluca Vidu (prietena lui Vlad, studentă)
Pe ecran: elevi de clasa a XII-a, colegi ai Dariei, două profesoare ale Dariei Cristea, profesoara universitară a lui Vlad Cristea, de la Facultatea de Științe Economice

Actul al doilea

Camera lui Vlad este mobilată modern, simplu, birou cu calculator. Lângă el e prietena lui Raluca, în așteptarea examenului online la contabilitate; în sufragerie este tatăl tot la calculator, ocupat cu lecția lui de filosofie. Cameră spațioasă, bibliotecă, fotolii, birou. În altă cameră, tot de tineret, e sora lui Vlad, cu aceleași preocupări online… Sunt acțiunile în oglindă, din actele întâi și al treilea…

Vlad Cristea: Am vorbit cu Ștefan, a dat ieri după-amiază examenul… L-a zăpăcit baba, a urlat la el…

Raluca Vidu: Și l-a trecut? Cu mine a fost potolită, a mai râgâit ea de câteva ori și a mormăit niște fetițooo, fetițooo, fii atentă…

Vlad Cristea: Nu i-a spus precis, a ieșit repede de pe *meet*-ul ăsta nenorocit… Baba de conta… Despre ea zic…

Raluca Vidu: Ai primit și tu chestia aia cu declarația de onestitate?

Vlad Cristea: Normal, n-am mai văzut o tâmpenie ca asta de mult… Uite, o am aici…

Raluca Vidu *(citește de pe ecran)*: „În calitate de student al… bla… bla… bla… mă angajez să susțin acest examen în deplină onestitate, bazându-mă pe propriile cunoștințe și abilități. Nu voi folosi alte resurse decât cele permise de către profesor și nu mă voi consulta cu alte persoane în timpul examenului. Mă angajez să respect Codul universitar al drepturilor și obligațiilor studentului din…” Dumnezeule mare, ce idioți!…

Vlad Cristea: Am crezut că e o glumă…

Raluca Vidu: Nu e, ne-au cerut să o trimitem la îndrumătorul de grupă, cu semnătură…

Vlad Cristea: Hai, că vine baba… Am dat de dracul… Se văd hârtiile astea întinse de mine pe jos?

Raluca Vidu: Ai grijă, să nu apleci telefonul, când vorbești cu ea… Și să nu te agiți, baba te ghicește imediat… Să stai relaxat…

Vlad Cristea: Ușor de zis, numai când o văd și mă ia frica… Mi se pare că sunt cățelul pe care îl plimbă ea pe lângă blocul nostru…

Raluca Vidu: Îl știu, e o potaie uscată, are niște picioare ca bețele de la chibrit… Am văzut-o în parc, îl pupa pe botul plin de bale…

Vlad Cristea: Așa, încurajează-mă…

Profesoara de contabilitate *(apare pe ecran)*: Bună ziua…

Vlad Cristea *(speriat)*: Sărut mâna, doamna profesoară…

Profesoara: Măi băiete, hai să ne înțelegem… Așază telefonul în zona coatelor, astfel încât eu să văd tot…

Vlad Cristea *(cu ample mișcări incerte)*: Cum, doamnă? Așa?

Profesoara: Trebuie pus astfel încât să văd și telefonul și pe tine.

Vlad Cristea: Doamnă, mi se pare deja…

Profesoara: Vorba… Cum l-ai pus mai devreme, se vedea foarte bine.

Vlad Cristea *(se mișcă agitat, cu laptopul deschis în față, cu telefonul în mâna dreaptă… Din greșeală, calcă pe foile de pe parchet și le amestecă la întâmplare. E disperat, i se citește pe față totul…)*: Așa?

Profesoara: Măi băiete, nu pricepi? Trebuie să te văd și pe tine și tastatura. Ce este așa de greu să îl pui într-un punct acolo?

Vlad Cristea: Doamnă, dumneavoastră vreți multicam, nu am cum să fac pe aplicațiile astea, sunt slabe. Dacă mi se sparge cam-ul de la telefon? Ce fac în situația aia?

Profesoara: Atunci vii în toamnă și ai restanță. Dacă nu vrei să dai examenul, asta e…

Vlad Cristea: Și cum să țin și telefonul în cameră? Și tot?

Profesoara: Domnule, am înțeles care este problema ta… Vreau doar să găsești o soluție. Pune-l în spatele tău, la nivelul coatelor, rezemat, iar telefonul să bată către tastatură.

Vlad Cristea: Dumneavoastră nu înțelegeți, cum să îl pun în spate la coate? Și ce vedeți? Bine, haideți că fac cum ziceți, dar mi se pare absurd…

Profesoara: Vreau să văd că stai cu mâinile pe tastatură și lucrezi.

Vlad Cristea: Păi unde aș putea să țin mâinile? Pe lângă tastatură?

Profesoara: Pune camera, telefonul să îți fie agățat la gât.

Vlad Cristea *(din ce în ce mai agitat)*: Haideți, doamnă, nu suntem animale, nu e corect să facem aceste lucruri. Să ne amenințați că venim la toamnă dacă nu facem chestia asta?

Profesoara: Chiar așa, toată chestia asta este pentru că voi nu sunteți cinstiți, pentru că voi copiați.

Vlad Cristea: Doamnă, trebuie să vă asumați și să dați subiectele open book. Au făcut toate statele, doar noi nu putem? Sunt oameni din Anglia care dau examen în România și au open book.

Profesoara: Nu se poate open book, pentru că sunteți foarte mulți.

Vlad Cristea *(enervat, deși prietena îi face semne să tacă)*: Doamna profesoară, se țin orele… am înțeles, dar am ajuns de-a râsul-plânsul. Modurile astea de examinare sunt de râsul-plânsul. Îmi vine să nu mai dau niciun examen și să povestesc lucrurile astea în presă. Sunt curios cum ar înțelege lumea poveștile noastre…

Profesoara: Și care e problema ta? Toată lumea știe că trebuie date examenele online.

Vlad Cristea: Da, online, dar nimeni nu mă obligă pe mine să am două camere, să mă filmez și acolo, și acolo…

Profesoara: Atunci când te-ai dus la bacalaureat și erai filmat, nu ai zis nimic.

Vlad Cristea: Eu nu am o problemă că sunt filmat. Poate să se uite lumea când vrea la mine. Problema mea este ce fac atunci când nu am a doua cameră. Cum vă arăt, cum o pun, unde o pun?

Profesoara: Mă gândesc, cred că vrei să dai la toamnă…

Vlad Cristea: A fost o amenințare… Păi, ați spus că dacă nu facem chestia asta, nu intrăm în examen.

Profesoara: Nu a fost o amenințare, sunt regulile pe care le impun pentru examen… Asta e, vii la toamnă.

Vlad Cristea: De ce să vin? Am învățat, am stat închis în camera mea și am tocit toată ziua… Și noaptea…

Profesoara: Bine, tinere… Putem să începem?

Vlad Cristea *(privind disperat către Raluca, îi tot face semne să aranjeze foile amestecate de pe parchet, în fața lui… Fata încearcă să se târască pe jos, să caute foile cu subiecte…)*. Da, doamnă…

Profesoara: Subiectul tău este: „Activul bilanțului, adică activele imobilizate"…

Vlad Cristea *(disperat, încearcă să miște, cu piciorul, foile de pe jos… Raluca s-a lipit de podea și caută și ea…)*: Păi, activele imobilizate, doamnă, pot să fie necorporale, adică să fie cheltuieli de constituire, altele de dezvoltare, cele cu brevetele și licențele, apoi fondul comercial și alte imobilizări necorporale…

Profesoara: Unde te uiți? Ochii la mine… Ia pune camera peste podeaua ta, nu cumva ai copiuțe?

Vlad Cristea: Nu am, doamnă, mi-ar mai trebui o mână… Nu am trei mâini, doamnă… Cu ce să apuc și telefonul?

Profesoara: Bine, bine… Ai zis alte imobilizări necorporale? Care sunt?

Vlad Cristea: Știu, sunt programe informatice, internetul, adică acelea realizate fie din producție proprie, fie achiziționate de la furnizori…

Profesoara: Mda… e bine… mai departe…

Vlad Cristea: Apoi, mai sunt imobilizări financiare, care pot fi (*Raluca îi șoptește, cu ample mișcări ale buzelor*) interese de participare, acțiuni deținute la entități, alte titluri imobilizate și creanțe imobilizate.

Profesoara: Bun, să trecem la altceva… Creanțele cum pot să fie?

Vlad Cristea *(agitat, răspunsul e pe alte foi)*: Să mă gândesc… Adică… Deci, creanțele sunt… (*Raluca găsește răspunsul.)* Așa, sunt numerar și disponibilități bănești în conturi bancare…

Profesoara: Trecem la capitalurile proprii, așa cum știi, este capitalul social, dar mai sunt și alte elemente de capital. Care?

Vlad Cristea *(vesel, știe)*: Ar fi primele legate de capital, rezervele din reevaluare și rezervele legale, statutare și altele…

Profesoara: Bine, bună ziua… *(Dispare de pe ecran.)*

Vlad Cristea: Doamnă, doamnă… Nu mai e… Boșoroaga naibii…

Raluca Vidu: Hai, te-a trecut, ai răspuns la întrebările ei…

Vlad Cristea: Crezi? Baba e lovită de Covid… Și ea și cățelul ei sfrijit…

Raluca Vidu: Te scot la o plimbare după ce halim… Miroase a șnițele din bucătăria voastră…

Vlad Cristea: Mie tot mi-e teamă că m-a picat… Îți fac cinste cu o… declarație pe proprie răspundere…

Raluca Vidu: Și ce treci la motive?

Vlad Cristea: Cum ce? Scriem dragoste în natură…

Raluca Vidu: Ai vrea tu… În parc, după teiul lui…

Vlad Cristea: Acolo… Pe iarba abia încolțită…

Raluca Vidu: Cred că ne-a chemat mama ta în sufragerie… Domn profesor precis dă o afinată din cămara voastră plină cu sticle colorate.

Actul al treilea

Camera Dariei Cristea, fata familiei; e împreună cu mama ei, pe ecran se derulează, fără sonor, imagini cu diriginta, profesoara ei de fizică, se văd buzele care se mișcă energic, mâinile din care baletează din greu, alternează imaginile cu o parte din colegii fetei, prezenți și ei la ora online a clasei a XI-a D.

Ruxandra Cristea: Fii atentă, dacă te vede diriga aia a ta, sau cum îi ziceți voi, cum te strâmbi…

Daria Cristea: Hai, mamă, am sonorul oprit și nu sunt pe video…

Ruxandra Cristea: Cum nu ești?

Daria Cristea: Am închis microfonul și imaginea mea, pricepi?

Ruxandra Cristea: Tehnică serioasă… Ce să spun…

Daria Cristea: Atât îmi trebuia, să mă audă diriga, piticania asta de fizică. E acră și scârbită de viață, mamă…

Ruxandra Cristea: Lasă, voi nu mai aveți niciun fel de răbdare…

Daria Cristea: Ce răbdare… Nu o știi pe diriginta mea? Uite, pe tata îl iubesc toți elevii, e de gașcă…

Ruxandra Cristea: Sigur… Tata e numai unul… *(Se aude profesorul care bombăne.)* Plec în sufragerie, de ce strigă tatăl vostru? Ce vrea?

Daria Cristea: Stai, taci, scrie pe mess că îmi pune mie profa o întrebare… (*Dă drumul și la imagine și la voce.)*

Profa de fizică *(pe ecran)*: Hai, Daria, tu câte probleme ai rezolvat?

Daria Cristea: Ne-ați dat prea multe, doamna…

Profa de fizică: Fetițooo… Nu te târguiești aici cu mine, vezi, îți dau un trei de nu te vezi…

Daria Cristea: Nu puteți, doamna…

Profa de fizică: Ești și obraznică, nu ți-e rușine?

Daria Cristea: Nu sunt, doamna… Dar note nu se pun decât cu acordul părinților…

Profa de fizică: Le știți voi pe toate… O să ne ia naiba pe toți…

Un elev *(pe ecran)*: Tata a zis că e de acord să-mi dați un zece…

Daria Cristea: Dați-i, doamna, noi îi spunem Einstein… Nu vedeți ce păr umflat are? E un geniu, doamna… În izolare, acum, dar e cel mai tare la fizică…

Profa de fizică: Daria, te întreci cu gluma…

Daria Cristea: Haideți, doamna… Suntem și noi zăpăciți de virusul necunoscut… Rezolvăm probleme grele, dar e cam ciudat, e nasol…

Profa de fizică *(se înmoaie puțin)*: Măi, copii… Credeți că nouă ne e mai ușor?

Daria Cristea: Mă lăsați să vă citesc ceva, doamna dirigintă?

Profa de fizică: Daria, noi am terminat azi cu fizica… Ce vrei să ne citești?

Daria Cristea: Am găsit la tata, a primit pe adresa mea de mail… Auziți… Tipuri de comunicare cu elevii… Prin intermediul internetului se pot desfășura în școala online: comunicare sincronă.

Profa de fizică: Ce tot spui tu acolo?

Daria Cristea: Nu glumesc, doamna dirigintă… Scrie că în comunicarea sincronă trebuie un mediu virtual de învățare, cu participarea simultană a elevilor, a cadrelor didactice, eventual și a părinților…

Un coleg *(pe ecran)*: Ce mișto, o pun pe mama să facă problemele pentru ora viitoare…

Profa de fizică *(zâmbitoare)*: Ce să facem? Le primim pe toate, e cam ciudat totul… Haideți, copii, să ne vedem de treburile noastre… Ne întâlnim și mâine…

Ruxandra Cristea *(a rămas alături, pe un scaun)*: Gata? Ați terminat ora?

Daria Cristea: Stai să vezi, avem sportul în orar…

Ruxandra Cristea: Cum așa? Ce să faceți la sport, pe ecranele astea?

Daria Cristea: Mamă, e distracție mare… Data trecută a apărut profa, în sufrageria ei, era în niște streci strâmți și i se vedeau bucile umflate.

Ruxandra Cristea: Poate te aude taică-tu…

Daria Cristea: E colegă cu el, o vede mereu în cancelarie, în bluzele ei lăbărțate și murdare… N-o prea înghite nici el…

Ruxandra Cristea: Am văzut eu multe, dar să faci sportul online e cumva…

Daria Cristea: Naspa? Nu, mamă, e haios, cum zice tata, câteodată *ne* mai râdem și noi…

Ruxandra Cristea: Așa o fi… Dar parcă ne-am tâmpit cu toții…

Daria Cristea: Asta vorbeam și eu cu colegii mei… Hai, trebuie să deschid, pauza e mică în orar…

Ruxandra Cristea: Ce orar?

Daria Cristea: E treabă organizată, mamă… Uite, avem aici un orar, 30 de minute română, mate, chimie… Toate cele… Să vezi tu la muzică, e nenea ăla de un metru jumătate, care ne cântă la vioară… Prost… Liniște, să nu zici nimic, am deschis sonorul și imaginea, vine sportiva noastră de 90 de kile…

Profa de sport *(pe ecran, e în șort galben, din care ies picioarele ca doi butuci)*: Gata, toată lumea e pregătită? Ne-a cam furat doamna de fizică vreo zece minute din ora mea…

Daria Cristea: S-o spuneți directorului, nu e frumos… Doamnă, azi dăm proba de rezistență? Alergăm în jurul mesei din bucătărie…

Profa de sport: Lasă mișto căreala, Daria, ia să vedeți ce bine vă prinde un pic de mișcare…

O voce pe ecran: Aruncăm și cu sulița? La mine e fereastra deschisă, poate o nimeresc pe Daria, că stă peste drum de blocul meu…

Daria Cristea: Ai vrea tu, dar cu ochelarii tăi de cal cred că nimerești în colecția de șervețele pe care o ai deasupra biroului…

O colegă: Nu, că nu o mai are, acum strânge cutii de chibrituri și ambalaje de la guma de mestecat.

Daria Cristea: Gata, doamna profesoară, suntem toți echipați, ne-am pus și colanții de casă, trecem la gimnastică?

Profa de sport: Daria, o să te spun tatălui tău, ești cam obraznică…

Daria Cristea: Mă bate, doamnă… Să nu mă spuneți… Haideți, trece ora… Și apoi avem chimia, să nu vă puneți cu doamna profesoară, știți cum e ea, nervoasă și supărată pe toată lumea…

Actul al patrulea

În sufrageria familiei se vor aduna toți, în așteptarea mesei de prânz; se simte o stinghereală nefirească, profesorul e abătut, se mișcă fără rost prin încăpere…

Radu Cristea *(agitat)*: Sunt la capătul puterilor, uite, un aer cenușiu ținem în palme, cumva deasupra lumii, iar ziua de mâine e undeva, la mare înălțime.

Ruxandra Cristea *(sunt doar ei deocamdată)*: E cum spui tu… Suntem victimele unei farse organizate la scară mare?

Radu Cristea: Adică, așa crezi tu? Că suntem mingea unui joc bine gândit?

Ruxandra Cristea: Habar n-am, n-am spus asta, dar pare și un trucaj, e ca un complot…

Radu Cristea: Și cine ar fi creierul acestei glume în stil mare?

Ruxandra Cristea: O să aflăm într-o zi, dacă mai apucăm… Atunci când o să înceteze jocul…

Radu Cristea: Tu încă mai crezi că e o păcăleală în stil mare?

Ruxandra Cristea: Nu, nu cred nimic… Ai scris tu într-una dintre cărțile tale ce fericiți sunt oamenii care mai pot să roșească…

Radu Cristea: Se spune că întâmplările ciudate își aruncă o umbră cu câteva zile mai înainte.

Ruxandra Cristea: Uită-te și tu, casa noastră e ca o broască mare și neliniștită…

Radu Cristea: Am scris ieri, am mai terminat un capitol din romanul meu… S-a ridicat pustiul deasupra acoperișului, ca un fum gros…

Ruxandra Cristea: Trebuie să încercăm să ne ajutăm singuri…

Radu Cristea: Vezi, viața e un pic altceva… Ieri mai scriam că timpul e suspendat în fața ferestrelor, ca un nor subțire. Un cer cenușiu își ține palma sumbră deasupra lumii, dar la mică înălțime…

Ruxandra Cristea: Privește-i și tu pe copiii noștri, fac altceva, nu înțeleg nici ei… Eu simt o rafală de descurajare și de izolare rece.

Radu Cristea: Obișnuiește-te cu ceea ce te stinghерește și n-are să te mai stingherească…

Ruxandra Cristea: Ușor de zis…

Radu Cristea: Știi că animalele prinse în capcană își retează cu dinții laba imobilizată?

Ruxandra Cristea: Știu… Ți s-a așezat o muscă pe mână…

Radu Cristea: Tocmai… Am vrut să vorbesc cu elevii mei de-a XII-a despre fericire, asta era tema la ora de filosofie… Dar suna ridicol…

Ruxandra Cristea: Și ce nu le-ai spus?

Radu Cristea: Că i-am auzit pe mulți oameni, fericirea e un fel de satisfacție și atâta tot.

Ruxandra Cristea: Și atunci de ce e rară?

Radu Cristea: Fericirea? Pentru că durează puțin, nu poți să o ții în loc, se topește în mâinile noastre.

Ruxandra Cristea: Adică e o amețeală…

Radu Cristea: Cam, așa mi-a spus și o elevă mai devreme…

Ruxandra Cristea: Vezi, să-mi pui și mie o notă…

Radu Cristea: Nu pot, n-ai auzit? Trebuie să am acordul părinților… Să o întrebi pe soacră-mea, când mai ajungi cu lumânări la cimitir…

Ruxandra Cristea: Sper să-mi răspundă… Oricum, nu am voie nici la cimitir, e stare de urgență și pentru morții noștri…

Radu Cristea: Toate par astfel, un gest ca o cădere, un râs ca un râu…

Ruxandra Cristea: Cum să fie ca un râu? Vorbești ca personajele tale…

Radu Cristea: Nu chiar… Dar e un fel de putregai puturos în aer. Așa zice personajul la care mă trimiți tu… În jurul nostru stau oameni străini, nu mai știi nici măcar dacă sunt făcuți din carne și din oase…

Ruxandra Cristea: Domn profesor, te cam repeți… Prin urmare, să încercăm să mai trăim un pic, omul e întotdeauna singur…

Radu Cristea: Oho, ai memorie, nu glumă… Să-i chemăm la masă?

Ruxandra Cristea *(iese din sufragerie)*: Da, mă duc să văd cât mai stă friptura aia la cuptor… Șnițelele sunt gata deja… Scoate-i din camerele lor, mai vorbește și tu cu ei…

Radu Cristea *(cu voce groasă)*: Copii, ne pregătim de masă…

Din ambele camere: Venim imediat!…

Daria Cristea *(intră prima)*: Mâncăm? Mi-a făcut profa de sport o poftă… O tâmpită, tata… Sălta din cracii ei butucănoși prin camera mare, de acasă și golanii mei de băieți grohăiau în fața ecranelor… Și se învârteau vreo trei pisici pe lângă ea…

Radu Cristea: Cred și eu, aia oricum e o proastă…

Daria Cristea: Vezi? Mama se ia de mine, zice că nu e frumos…

Radu Cristea: Trece…

Sfârșit

Economica

R/EVOLUȚIA CREATIVITĂȚII AZI

Mariana Nicolae

Probabil că prin zgomotul mediatic asurzitor care ne înconjoară constant ați putut totuși percepe că deși lumea se schimbă într-un ritm incredibil de rapid, păstrăm ca refren importanța creativității ca element definitoriu uman care ne va salva din calea asaltului mașinilor și inteligenței artificiale, oricât ar evolua ele de rapid și s-ar adapta la așteptările umane. Mai aproape, probabil, de viața cotidiană ați putut citi sau auzi în familie, metrou sau podcasturi, cum tot mai mulți tineri nu-și mai doresc să studieze în mod formal, nu se mai gândesc la o carieră tradițională, cu roluri bine definite, bine ancorate în organigrame și visează să lucreze în economia creatorilor de conținuturi de pe diverse platforme.

Dar să vorbim cu exemple concrete. Deși viața are un ritm care lasă, în general, în urmă dezvoltarea organizațiilor sau a inițiativelor legislative, iată că se fac eforturi pentru a include meseriile viitorului în cadrul organizațional de azi. Adică în 2022 a fost recunoscută meseria de creator de conținut online în România, prin includerea ei în COR (Clasificarea Ocupațiilor din România). Se pare că, în conformitate cu date din 2021, piața creatorilor de conținut de la noi ar avea o valoare de 15 milioane de euro și ar include cam 3.000 de persoane [1].

La nivel mondial însă cifrele sunt mult mai spectaculoase. Potrivit studiului inițiat de Adobe și intitulat *Future of Creativity* (*Viitorul creativității*) [2], există peste 303 milioane de creatori activi în întreaga lume, cei mai mulți fiind în SUA, Spania, Coreea de Sud și Brazilia. Același studiu ne informează că una din patru persoane (adică aproximativ 23%) contribuie cu fotografii, videoclipuri, scriere creativă și alte „conținuturi" la spațiile online, schimbând astfel viitorul muncii, al cauzelor sociale și chiar al sănătății noastre mintale. Dintre aceștia doar 17% sunt proprietari de afaceri, în timp ce 39% speră să-și deschidă o afacere într-o zi.

Acestea au fost oarecum veștile bune. Există o piață extrem de dinamică în care se caută jucători, oameni pentru care crearea de conținuturi este o pasiune. Vestea proastă este însă că nimic nu se face fără pregătire, fără o educație profundă, chiar dacă nu întotdeauna formală. De fapt, tot mai mult neformală, dar asta este o cu totul altă discuție. Și aici ne întoarcem la faptul că ne trebuie o pregătire individuală performantă care să ne permită să contribuim la economia creativă.

În acest context este momentul să ne întrebăm ce se întâmplă cu creativitatea individuală? Cea benefică desigur, dar și cea malevolentă – și există multiple exemple în acest sens, inclusiv internetul întunecat. Le lăsăm, însă, pentru o altă dată. Ce înțelege lumea secolului XXI prin creativitate individuală/gândire creativă și care sunt abilitățile de care avem nevoie pentru o astfel de gândire? Și noi, în comunitățile noastre, cum ne raportăm la creativitate? Suntem noi românii creativi? Și de ce ar fi asta relevant?

Predau dezvoltarea gândirii creative de vreo două decenii la nivel de masterat. Definiția pe care o folosesc în cadrul cursului meu este cea oferită de Linda Naiman, consultantă pentru creativitate în afaceri, care consideră „creativitatea ca fiind activitatea de a transforma ideile noi și imaginative în realitate. Creativitatea implică, prin urmare, două procese: gândirea creativă, apoi producerea. Inovația este producerea sau implementarea unei idei. Dacă aveți idei, dar nu acționați pe baza lor, sunteți imaginativ, dar nu creativ." [3] De ce folosesc definiția ei și nu una dintre multele definiții academice existente și care, unele, spun cam același lucru? Pentru că definiția Naiman este pe înțelesul tuturor, inclusiv al nespecialiștilor, autoarea fiind consultant, nu politiciană sau universitară care să simtă „genetic" nevoia de a folosi exprimări greu de înțeles și digerat.

Una dintre observațiile, sper eu glumețe, pe care le fac constant la cursurile mele este că noi românii suntem foarte imaginativi, dar stăm rău spre foarte rău cu aplicarea ideilor noastre în practică. Din diverse motive, unul foarte important fiind și mediul hiperbirocratizat și imprevizibil prin care trebuie să treacă oricine dorește să-și materializeze vreo idee. Ca să nu mai vorbim despre nevoia, nefirească, dar cultivată de familie și sistemul de educație, ca lucrurile să fie perfecte de la început. În cultura noastră nu avem loc de greșeală, de încercări, de renunțare și revenire fără a fi sancționați într-un fel sau altul de cei din jur. Cum le spun cursanților mei, eu pot genera un număr impresionant de idei pe aproape orice temă dată. Dar nu este suficient. Ce se întâmplă cu aplicarea lor? Asta este o altă poveste.

Unul dintre exercițiile pe care le dau studenților mei la prima noastră întâlnire este să scrie pe o bucățică de hârtie

William-Adolphe Bouguereau (1825–1905), pictor francez, *Inspirație,* 1898

cinci nume de persoane pe care le consideră creative. Din orice perioadă istorică, de orice profesie/pregătire etc. În general întâmpin rezistență, se ridică tot felul de motive pentru a nu face exercițiul, nu le dau voie să caute pe telefon și au doar 2-3 minute să scrie. Pe principiul ori știți, ori nu. Rezultatul? Majoritatea numelor care apar pe liste sunt ale unor oameni de cultură (scriitori, pictori, actori), sportivi, oameni de știință și, în ultima vreme, antreprenori și oameni de afaceri celebri. Majoritatea din cultura anglo-saxonă, dar uneori și din cea română sau a culturii de proveniență a persoanei respective (am/avut destul de mulți studenți internaționali). Foarte puține exemple (le pot număra pe degetele de la mână) de persoane obișnuite, pe care cei chestionați le cunosc din viața lor cotidiană, gen mama, sora mea sau prietenul/prietena/colega/colegul.

De ce am simțit nevoia să vă povestesc despre exercițiul de mai sus și modul cum este el rezolvat, în general, de persoanele cu care lucrez? Pentru că în cultura și societatea românească continuă să existe fascinația față de abordarea creativității ca fenomen exotic, inaccesibil persoanelor obișnuite, care nu poate fi înțeles și, prin urmare, predat și dezvoltat într-un sistem de învățământ. O dovadă simplă este că dezvoltarea gândirii creative este încă o materie destul de rară în planurile de învățământ de la toate nivelurile și că gândirea creativă este, în general, abordată de consultanții și instructorii din zona privată. Efectele unei astfel de strategii sunt nedorite și, adesea, imprevizibile pe termen lung [4].

Pe de altă parte, există visul generalizat și dorința firească de a reuși să facem din varietatea de abordări, de fenomene culturale românești, elitiste sau folclorice, un punct de atracție pentru turiștii internaționali. Turismul, turismul și câte vise ne-am legat de el!!! Toți avem idei minunate, unii le și punem în practică, atât cât ne lasă, puțin, creativul nostru guvern, oricare ar fi el, alții chibițăm de pe margine și ne plângem că, iată, Italia, Anglia, Franța, ba chiar și Bulgaria sau alți vecini pe care nu vrem să-i numim din diverse motive, sunt năpădiți de turiști, pe când la noi… Iar am divagat, dar…

Prin urmare, reiau întrebarea „Sunt românii creativi?". Depinde, desigur. Un posibil răspuns scurt este da, individual, românii sunt deosebit de creativi, dar organizațional, ca societate suntem, nu-i așa, pe ultimul loc în UE! [5]

Și de ce este atât de important să fim creativi și individual și organizațional? Răspunsul simplu și evident este că într-o lume care apreciază creativitatea, noi, care suntem relativ indiferenți față de ea, ne izolăm și nu putem participa semnificativ, nici individual, nici social, la marșul dezvoltării globale. Există multiple studii care subliniază ritmul mai mare de dezvoltare și o calitate mai bună a vieții în economiile creative, chiar mai sus-menționatul *EIS (European Innovation Scoreboard/ Tabloul de bord european privind inovarea*). Aici însă aș vrea să mă refer la lucrurile pe care tindem să nu le luăm în calcul când vorbim de economie și societate. Unul dintre elementele semnificative, însă, pentru noi ca persoane este starea de sănătate pe care creativitatea ne-o poate induce și echilibrul pe care ni-l propune în viață. Creativitatea este unul dintre factorii importanți care contribuie la fericirea noastră, ca oameni și comunitate. Demografic, societățile europene sunt tot mai îmbătrânite, majoritatea oamenilor au din ce în ce mai mult timp liber la dispoziție și, foarte mulți, tot mai puține resurse pentru a umple acest timp cu elemente care să-i mulțumească și, posibil, să le inducă o stare de bine sau chiar de fericire. Și, mai ales, să le redea sentimentul utilității, acela că cineva are nevoie de noi și că, atunci când inevitabil vom dispărea (dar discuția despre moarte este un fel de tabu în societatea de azi), lumea va fi mai săracă fără noi. Dacă urmăriți știrile, știți că, vorba lui Leonard Cohen, „Toată lumea știe că lupta a fost aranjată/ Săracii rămân săraci, bogații se îmbogățesc/ Așa merg lucrurile/ Și toată lumea știe."

(”Everybody knows the fight was fixed/ The poor stay poor, the rich get rich/ That’s how it goes/ Everybody knows”) [6].

Cum ne ajută creativitatea? Unii scriem, în toate mediile posibile, explozia scrisului este evidentă și un subiect în sine, alții citim, alții călătorim, unii pictăm, alții țesem, brodăm, alții avem canale de Youtube sau TikTok pentru comentarii politice sau de artă sau orice altceva ne interesează, alții ne îngrijim de animale, de mediul din care și noi facem parte, alții reciclăm lucruri la îndemână creând obiecte pline de semnificații pentru persoana creatoare, dar și pentru privitor/utilizator. Și nu mă refer aici la artizanii care își câștigă astfel existența. Mă refer la oamenii care simt nevoia să facă și altceva decât fac în mod obișnuit, lucruri care îi ajută să se reîncarce și să-și poată continua existența într-o lume atât de cinică și indiferentă. Exemple sunt numeroase, pe multiple platforme sociale. Unul îl puteți găsi listat la **Referințe** [7].

Cred, însă, că cel mai important lucru pe care-l putem reține de aici este că activitățile, mai ales cele manuale, pe care azi tindem să le numim „hobby”, dar cu ceva timp în urmă le numeam „violon d’Ingres”, care ne învață disciplina și dexteritatea manufacturieră, ne dau șanse reale în lupta împotriva unuia dintre cele mai devastatoare flageluri din lumea contemporană – deteriorarea accelerată a sănătății mintale a omenirii. Sunt tot mai multe voci, venind din diverse domenii, care ne spun cum ne ajută creativitatea la îmbunătățirea stării noastre de sănătate. Revista *Forbes* [8] citează studii medicale serioase pentru a-și îndemna cititorii să se implice în comportamente creative (chiar simple precum colorarea în cărțile de colorat pentru adulți, încă privite cu destulă neîncredere pe piața românească). Aceste activități îmbunătățesc funcțiile creierului, sănătatea mintală și sănătatea fizică a celor care au curajul, disciplina și, da, educația necesare să iasă din rutina vieții sociale moderne și să încerce să fie creativi pentru ei înșiși și pentru lumea lor proprie.

Referințe

[1] https://www.zf.ro/special/gen-z-si-noua-economie-a-creatorilor-cand-te-transformi-din-creator-21744595
[2] https://news.adobe.com/news/news-details/2022/Adobe-Future-of-Creativity-Study-165M-Creators-Joined-Creator-Economy-Since-2020/default.aspx
[3] http://www.creativityatwork.com/what-is-creativity/
[4] **Nicolae, M.**, *Pe limba noastră: competențe, discurs și livrabile in/ tangibile*, 2019 http://www.dialogos.rei.ase.ro/36/16.Nicolae.pdf
[5] https://ec.europa.eu/assets/rtd/eis/2023/ec_rtd_eis-country-profile-ro.pdf
[6] https://americansongwriter.com/everybody-knows-leonard-cohen-behind-the-song/
[7] https://anayram.com/2023/11/10/ia-speriecioare-si-creativitatea-ca-leac/
[8] https://www.forbes.com/sites/ashleystahl/2018/07/25/heres-how-creativity-actually-improves-your- health/?sh=3c6017ab13a6

”Una dintre observațiile, sper eu glumețe, pe care le fac constant la cursurile mele este că noi românii suntem foarte imaginativi, dar stăm rău spre foarte rău cu aplicarea ideilor noastre în practică.”

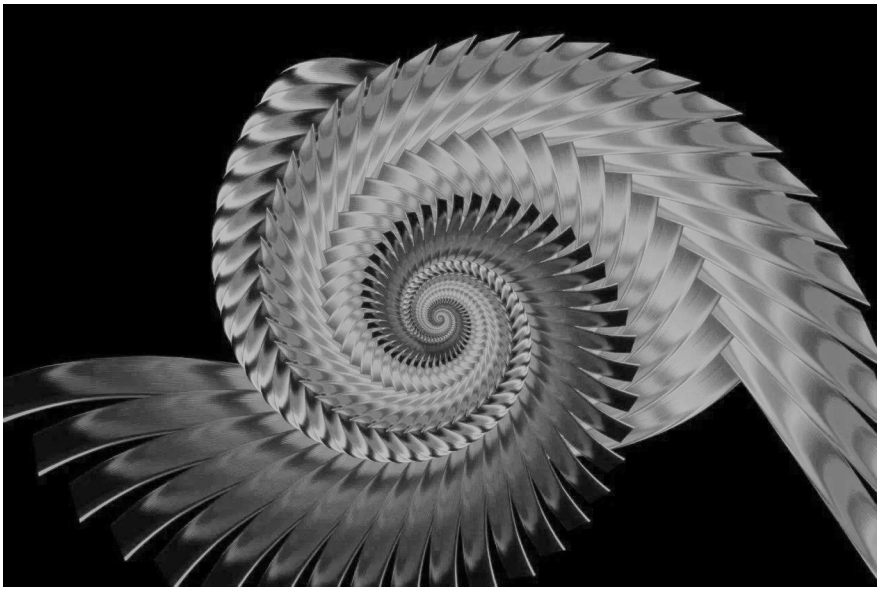

Lumea copilăriei

POVESTEA PRUNCUȚEI

Ion Bogdan Martin

Nepoțeilor mei, în ordinea apariției, Andrei-Oliver și Nora!

Povestea Pruncuței, ca mai toate poveștile, începe cu… „A fost odată ca niciodată…”, doar că eroina noastră este contemporană cu noi și, poate, chiar va citi această poveste, când va merge la școală, fapt ce sigur o va încânta să retrăiască acele minunate clipe și să redevină copilul visător… Pruncuța.

Ș-atunci, povestea ar putea începe cu „A fost, este și va fi…”

Copii, dar voi știți de ce se numește Pruncuța?! Să vă spun tot eu. Ea se numește așa pentru că părinții ei și-ar fi dorit ca ea să rămână mereu tânără, de fapt, un copil… O copiliță fără griji, care să se joace cu păpuși, să le împletească părul în zeci de codițe și să aștepte în fiecare iarnă darurile de la Moș Crăciun și, pentru că nu au vrut să-i spună Copila sau Copilița, au botezat-o simplu și frumos: Pruncuța. Nume care ne trimite cu gândul tot la un copil, doar că la unul mai micuț și mai gingaș.

Pruncuța, frumoasă, așa cum sunt toți copiii, este șatenă, uneori blondă ori chiar brunetă, depinde de lumina zilei, cu părul ușor cârlionțat, are ochii verzi spre albastru, afișează un zâmbet cald și o mirare permanentă i se citește pe chip.

Pe la trei anișori, părinții, fiind foarte ocupați cu serviciul, neavând cu cine să o lase acasă și nici bani pentru o bonă filipineză, au hotărât să o dea la grădiniță. Grădinițe erau multe în cartier, dar nu toate pe gustul lor sau aproape de casă. În fine, cu ceva „recomandări”, căci altfel nu se putea, părinții au reușit să o înscrie la o grădiniță cu „pedigriu”, adică una bună, situată la doar cinci minuțele de strada lor, deși strada nu era arondată grădiniței respective.

Pruncuța, la început, nu prea ar fi vrut să rămână și să doarmă sau să mănânce la „grădi”, dar, până la urmă, s-a obișnuit și chiar a început să-i placă… Îi plăceau copiii și jocurile, și lucrurile pe care le învăța acolo. Educatoarele erau foarte drăguțe și atente, mai ales atunci când tati și mami le făceau cadouri de Mărțișor, de Ziua Femeii sau de zilele lor de naștere!!!

Dar mai era ceva ce îi plăcea mult Pruncuței… Îi plăceau picturile de pe pereți. Picturi care înfățișau diferite figuri din basmele cele mai cunoscute și iubite de către copii: *Ursul păcălit de vulpe*, *Cei trei purcelușI*, *Capra cu trei iezi*, calul care mânca jăratec din basmul lui *Harap-Alb*, *Rățușca cea urâtă* și multe altele…

De multe ori, Pruncuța rămânea minute bune în dreptul desenelor din hol și-și închipuia că vorbește cu personajele, că se ia de mână cu ele și se visează ca făcând parte din poveștile lor…

Anii au trecut, iar la câteva zile de când începuse grădinița, în Grupa Mare, într-o zi de vineri, Pruncuța a cerut voie să meargă la toaletă și… Și au trecut zece minute, 20, 30, 40… Educatoarele au observat lipsa îndelungată, și-au făcut griji, într-un târziu, ce-i drept!, și au plecat s-o caute. Pruncuța… nicăieri! Agitate, educatoarele mergeau în fiecare sală de clasă să o caute, o căutau pe sub mese, pe sub bănci, prin dulapuri, au ieșit și în curte, au întrebat paznicul de la poartă… Nimic! Pruncuța nu ieșise din grădiniță. Parcă își luase zborul, nu altceva…

Toată lumea era agitată și alerga în toate părțile s-o caute pe Pruncuța… Au alertat Poliția Locală, au sunat chiar și la 112!

În timpul în care era așteptată să se întoarcă în sala de clasă, Pruncuța a strâns toate animalele din basmele de pe pereți și le-a luat cu ea să le elibereze, pentru că spunea ea: „locu’ vostlu nu este pe peletele ațesta fălă viață. Si niți mâncale nu aveți aiți!”

Și așa, pe *Rățușca cea urâtă*, din povestea lui Hans Christian Andersen, care după cum știm, era de fapt o lebădă, a condus-o la un lac superb plin cu nuferi galbeni și cu stuf înalt, numai bun să se ascundă de eventualii vânători; pe urs și pe vulpe i-a trimis în inima pădurii să-și facă bârlog și vizuină; caprei cu cei trei iezi „cucuieți” i-a dat drumul pe o pășune plină de ierburi dulci și aromate, pe cei trei purcelușI roz i-a ascuns, să nu-i găsească lupul cel rău, într-o fermă a unui țăran iubitor de animale, iar pe calul, din basmul lui Ion Creangă, cel care mâncase jăratec, l-a luat de căpăstru și… mergând pe lângă el, îi zâmbea galeș spunându-i că o să-i găsească și lui un minunat loc de pășune și un stăpân, poate chiar un prinț, care să-l iubească și să aibă grijă de el.

Numai că, tot mergând ei așa, i-a prins noaptea, iar Pruncuța nu cunoștea drumul și se arătă tare necăjită pentru

că s-au rătăcit. Calul cel năzdrăvan, căci doar năzdrăvan îl putem numi atât timp cât putea mânca jăratec fără ca să-l doară stomacul sau să meargă la Spitalul de Urgență pentru tratament, o trase pe micuță într-un loc ferit, adună o grămadă mare de fân și flori proaspete, o înconjură cu trupul său, să-i țină de cald și, mângâind-o cu coada, o adormi legănând-o ușor.

Dimineața, Pruncuța se trezi, făcu ochii mari și văzu că este cocoțată pe spatele calului. Calul năzdrăvan necheză de trei ori și porniră iar la drum.

– Auzi, căluțule, dal unde melgem noi acum? întrebă micuța căscând cât o ținea gurița.

– Dragă Pruncuța, tu ai vrut să mă ajuți… M-ai dat jos de pe perete și mi-ai redat libertatea, pentru acest lucru vreau să îți arăt o parte din lumea fantastică a animalelor pe care tu le iubești atât de mult.

– Esti un cal dlăguț, să stii!

– Mulțumesc! Și prima mea soacră a spus la fel, mai zise calul și scoase un nechezat puternic, luând-o la galop.

Cam pe când soarele se ridicase, în mijlocul cerului, sus de tot, ceea ce însemna că era miezul zilei, calul se opri, îngenunche și o ajută pe Pruncuța să coboare.

– De te ne-am oplit, căluțule? întrebă mirată Pruncuța.

– Am oprit pentru că aici am avut eu o aventură grozavă și pentru că mai vreau să-ți spun câte ceva despre mine… Poate că tu ai auzit despre Povestea lui Harap-Alb…

– Ne-au pus doamnele educatoale un „sidi" cu ea…

– Ei bine, ce nu se spune acolo, este că eu vin din foarte multe povești și am sute de ani, poate chiar mii, în care am făcut mult bine și am bucurat zeci, sute și mii de copii.

– Oau! exclamă micuța, deși nu înțelegea prea bine cum vine asta și cât de mult înseamnă.

– Da, da… Am fost călărit de regi, de împărați, de prinți și prințese și multe am mai pătimit la viața mea… Dar cel mai mult mi-a plăcut când l-am luat pe Harap-Alb în șa, l-am repezit până, hăt, sus în nori, m-am lăsat în jos cu viteza unei rachete, cum este racheta Rocky, din desenul animat, după care am zburat cu el până la lună…

– Până la luna de pe țel?!

– Exact! Până la „țel"… Ăstaaa… Am vrut să spun: cer! Și m-am lăsat în jos, din nou, ca fulgerul și m-am ridicat până în buza soarelui de l-am băgat în sperieți pe Harap-Alb.

– Si nu v-a dulut?

– Ce să ne doară?

– Soalele… putea să vă aldă.

– Micuța mea, în basme și în povești totul este cu putință. Și nu-ți mai spun din câte necazuri l-am scos pe Harap-Alb, că era cam aiurit de felul său: nu era atent la semafor, se culca

Ilustrație de Alex Ross (*The Right Word*, 1948)

seara târziu și întârzia la școală, îi slăbise vederea pentru că stătea toată ziua cu ochii în telefon sau în tabletă (!) și mai făcea și năzdrăvănii, dar aceea este povestea lui, pe când noi, acum, vom avea povestea noastră.

– Da? Vom avea o poveste? Țe bine! Țe bine! spuse micuța aplaudând frenetic.

– Da și o vom numi *Povestea Pruncuței*.

– Asa cum mă cheamă pe mine?

– Întocmai, micuța mea frumoasă. Acum, tu vei încăleca din nou și vom porni spre „Meleagul Animalelor de Poveste"…

– „…de Poveste"! Țe flumos sună! Auzi, dal te este ațela „meleag"?

– Meleagul… Cum să-ți spun eu ție?

– Pe gulă, nolmal!!!

– Pe gură, pe gură… se amuză calul. Uite, meleagul este un teritoriu, o regiune, un ținut… O zonă în care…

– O zonă?! se miră din nou Pruncuța.

– Că dacă-ți spuneam: unitate administrativ-teritorială, nu pricepeai nimic!!! Meleagul este ca și plaiul, un loc unde animalele conviețuiesc… Pardon! Adică, unde animalele trăiesc liber în bună pace și prietenie.

– Am… Am înțeles. Adică lupul nu papă pe ței tlei iezi cucuieți, țelelalte păsăli nu o bat pe Lățușca țea ulâtă, iar pulțelușii bat lăbuțele cu lupii si cu ulsii!?

– Dacă vrei tu, cam așa! Dar mai bine să intrăm adânc în acest ținut de basm unde tu te vei întâlni cu cele mai frumoase

exemplare de animale, pe care le regăsim în toate poveștile frumoase din lume.

– Pentlu că meleagu' este totuna cu legiunea, telitoliul sau ținutul!

– Mmm… Bravo, ești o fetiță inteligentă și prinzi repede!

Și calul se afundă tot mai mult în pădurea cea deasă și umbroasă. La un moment dat, se lumină totul în calea lor și, în fața ochilor, li se deschise o poiană așezată într-o dumbravă minunată, cum numai în povestea lui Mihail Sadoveanu o puteai afla. Iar în mijlocul dumbravei…

Aoleu! Dar dacă Pruncuța mă aude și întreabă ce este aceea o „dumbravă"!

Copii, dumbrava este o pădure tânără și rară, în general de stejari, care se poate întâlni la poalele munților și nu numai.

Cum povesteam, în mijlocul acestei dumbrăvi se afla o poieniță, plină de flori viu colorate și plăcut mirositoare, iar mai într-o parte, se vedea împrejmuită cu un gard, făcut din lăstari tineri de stejar, o căsuță unde doar geamurile erau din sticlă, în rest, pereții erau din papură împletită în patru, iar acoperișul era țesut din flori albastre împletite într-o mie de fire și răsucite ca să țină la vânt și să nu intre apa.

Așaaa… Dar să revenim la poveste! Calul cel năzdrăvan o conduse pe Pruncuța până la ușa căsuței și, cu copita, începu să bată pământul… Nimic. Nimeni nu ieșea din casă să-i întâmpine și să le dea bineț. Ba nu! Într-un târziu, cumătra capră, din povestea *Capra cu trei iezi*, apăru cu șorțul în față drept în prag.

– Bună ziua, Pruncuța! De mult te așteptam să vii!

– Cum adică? Adică, scuze!, mai întâi, bună ziua, doamnă! Tu mă asteptai pe mine? De unde ai stiut că…

– Draga mea, în ținutul nostru toți copiii care cred în basme și povești sunt bineveniți.

– Da?

–Toate animalele din povești au aflat despre tine. Ele știu că le iubești și abia așteaptă să te cunoască și să dea mâna cu tine. Pardon!, copita sau lăbuțele!

– Toate, toate?

– Toate cele pe care tu le-ai văzut desenate pe peretele de la „grădi" și chiar și cele care nu erau acolo… Cum ar fi „Bambi", din povestea scrisă de Felix Salten, sau iepurașul Bocănilă…

– Iepulasul „Bocănilă" este si iel? Si sconcsul „Floale"? Si Bufnița țea înțeleaptă?

– Desigur. Toate, toate! Și abia așteaptă să se joace cu tine.

– Ai auzit călușule? Țele mai flumoase animăluțe de pe pământ sunt aiți!

– Meritai să te aduc „aiți", ăăă… aici, pe acest meleag. Acum, rămâi cu cumătra capră, eu am ceva treabă într-o altă poveste… Am un băiețel, cam neastâmpărat, care a vrut să se scalde, să înoate, fără știrea părinților, și s-a întâlnit cu Ursula, din povestea *Mica siernă*, cea care este pe jumătate caracatiță, pe jumătate vrăjitoare și vrea să îl tragă la fundul mării, trebuie neapărat să-l salvez, să-l scot de acolo… Am plecaaat!…

– Fugi, alealgă! Dal mai vii, da?

– Desigur, draga meaaa!… Vin să te iau, să te duc înapoi la „grădi".

– Pa, călușule! Să vii lepede!

– Ca vântul și ca gândul. Spunând acestea, calul se făcu nevăzut cât ai număra până la doi… Hai, până la doi și jumătate!

– Ei, draga mea Pruncuța, poate ți-a fi sete, poate foame…

– Nu, dlagă cumătlă… Vleau să fac cunostință cât mai lepede cu animăluțele…

Capra se roti de trei ori pe călcâie și, ca la un semn, toate animalele din basmele și poveștile pe care copiii le iubesc apărură în curtea și pe prispa casei.

Ah, da, ce este prispa, poate vă întrebați? Prispa este un fel de terasă îngustă înălțată de-a lungul peretelui din fața casei, acolo unde, în zilele călduroase, oamenii de la țară iau masa sau stau la umbră.

Dar să reluăm povestea! Era mai rău decât la Grădina Zoologică. Claie peste grămadă și o mare hărmălaie. Hărmălaie? Adică mare gălăgie. Pruncuța sărea de pe un picior pe altul de bucurie și rădea întruna, trecând pe la fiecare să dea mânuța cu ele și să salute respectuos.

– Pe tine te stiu… Si pe tine te stiu! Tale năzdlăvan mai esti, Bocănilă!

– Daaa, toată lumea spune la fel, dar eu sunt și isteț, și foarte drăgălaș. Spunând acestea, iepurașul lăsă boticul în jos și închise ochii pe jumătate.

– Ei, hai, nu te mai necăji, doal stii bine că toți copiii te iubesc!

– Joacă teatru, Pruncuța, sări în fața ei Bambi. Este cel mai mare poznaș din povestea mea. Noroc cu mine că-l mai liniștesc.

– Bambi, țe mult mă bucul că esti si tu aiți. Esti atât de… Atât de…

– Atât de?

– Atât de… Eu as vlea să spun multe desple tine, dal nu am decât sase anisoli si nu stiu toate cuvintele flumoase de pe pământ. Dal mi-esti tale dlag si te iubesc!

– Oau! Ce frumos! Este cel mai frumos compliment pe care l-am auzit, de la Walt Disney încoace. Hai să batem cuba!

Cei doi se atinseră, iar Bambi începu să țopăie de bucurie.

Un zgomot, ca un grohăit, îl făcu pe Bambi să se dea la o parte speriat.

– Vai, pulțelusilor, țe mă bucul că vă văd!

– Și noi, răspunseră în cor cei trei purceluși. Și vrem să-ți mulțumim că ne-ai scăpat de pe peretele acela rece și trist. Ne săturasem acolo, chiar dacă toți copii zâmbeau și vorbeau cu noi. Noi, de acolo, nu puteam spune nimic. Și noi voiam să ne jucăm și să ne bucrăm odată cu voi… Îți mulțumim, dragă Pruncuța, copil minunat!

– Dal nu tlebuie să-mi mulțumiți, orițe copil al fi făcut asta! Eloii din povesti tlebuie să fie libeli si să mealgă din casă în casă pentlu a bucula toți copiii!

– Ce frumos ai vorbit, Pruncuța! Te pupăm pe năsuc și îți urăm bun venit!

– Vezi, Pruncuța, spuse cumătra capră, dacă faci bine, bine afli. Găsești iubire și prietenie.

– Eu vleau să-mi fac câți mai mulți plieteni, pentlu că sunt singulă la pălinți.

– Iubirea ta pentru noi, spuse venind aproape o lebădă albă superbă, este cea mai frumoasă dovadă de bunătate.

– Oau! Tu esti… Adică ai fost, „Lățusca țea ulâtă”! Dal, acum, esti asa de flumoasă!

– Doar răutatea te poate face urât. Ca și la voi, oamenii, în fiecare dintre noi există ceva frumos. Nu contează înfățișarea. Buna creștere și bunătatea sufletului te fac să fii cel mai frumos de pe pământ. Iubirea față de celălalt te înalță, îți dă aripi.

– Oau, țe cuvinte flumoase stii tu, Lățuscă… Mă log, lebădă! Dal eu nu am alipi!

– Nu le vezi. Orice copil bun are darul de a zbura. El poate zbura cu imaginația sa, poate visa orice și chiar își poate îndeplini orice dorință dacă învață și este atent la tot ce i se spune la „grădi” sau la școală.

– De zburat, puteți zbura și voi, oamenii, se băgă în vorbă vulpea cea șireată. Da, pentru că voi ați construit avioane, elicoptere și rachete.

– Asa este, vulpițo! Dal ulsulețul unde este?

– Aici, sunt… Mooor-mooor!… Aici. Și tare mă bucur că te-ai ostenit atâta pentru noi… pentru noi…

– …Niște biete animale, îl completă repede vulpea.

– Nu-i adevălat! Voi nu sunteți niste „biete animale”… Voi… Voi sunteți țele mai flumoase ființe de pe pământ. Cu voi ne petletem cele mai flumoase clipe ale copilăliei atunți când ascultăm pe bunicii noștri povestindu-ne, ori vedem la TV filme despre viața voastră sau citim, pentlu ței cale stiu asta, povestile în care voi sunteți eloi.

– Poftim? „Eloi”?! se miră ursul.

– Eroi, dragă, îl lămuri vulpea. Pruncuța este micuță și nu poate pronunța corect toate literele.

– Adică, eu sunt un erou! Oau! Mamă, exact ca și Spiderman!? se mândri ursul, în timp ce începu să se rostogolească și să facă mișcări de karate.

Heinrich Hirt (1841–1902), pictor german, *Cartea de povești*, 1902

– Da! Toți sunteți eloi. Pentlu că noi, copiii, învățăm tot țe este mai bun de la voi.

– Ai auzit, cumătră vulpe. Chiar dacă tu crezi că mă păcălești, eu, de fapt, mă prefac, ca să nu schimb firul și sensul poveștii. Ceea ce înseamnă că sunt nu numai bun, ci și inteligent!

– Toți sunteți asa pentlu mine.

Dar, la un moment dat, făcându-și privirea roată, Pruncuța lăsă capul în jos și tare se întristă…

– Ce s-a întâmplat?, o întrebă cumătra capră, mama celor trei iezi cucuieți.

– M-am buculat tale mult să fiu aiți, să vă văd si să vă cunosc, să mă joc cun voi…

– Dar…

– Dal, mi s-a făcut dol de mami si de tati…

Nici nu termină bine de spus acestea că un vuiet puternic se auzi printre lăstarii de stejar și, deodată, se ivi… Cum cine? Însuși calul năzdrăvan care se opri lângă Prunucța, îngenunche și o săltă pe coama sa bogată și înfoiată.

– Am venit, Pruncuța, ca vântul și ca gândul, iar dorința ta este ordin pentru mine.

– Dlagi animăluțe din poveste, vă salut si vă mulțumesc că ați stat de volbă cu mine. Nu am să uit asta nițiodată si vă tlansmit toată dragostea copiilol de pe meleagul oamenilol. Si un pupic mic pe oblaz!

– Noi îți mulțumim! spuseră în cor toate animalele din basme și povești. Îți mulțumim că ne iubești și ai grijă de noi! Și noi te pupăm, dar pe năsuc!

– Vă iubeeesc!... striga Pruncuța, călare pe calul cel năzdrăvan, pierzându-se într-un nor mare și dens. Dens? Dens înseamnă că are densitate mare; cu părțile componente strâns unite; compact, adică des. Așa scrie la *DEX*! Pardon! Adică în *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*!!! Dar despre acesta o să învățați un pic mai târziu.

La grădiniță, toată lumea o căuta. Era ora când ar fi trebuit să vină părinții să o ia, iar doamna directoare era disperată și-și freca mâinile întruna. Poliția adusese câini de urmă, dar tot nu dăduseră de ea.

Într-un târziu, doamna directoare se gândi să caute și în aripa cea veche și părăsită a grădiniței. Intră cu grijă printre cuiburile de turturele și porumbei, și văzu scara de la pod sprijinită de perete. Cu inima cât un purice, pentru că scara stătea să se rupă dintr-o clipă în alta, urcă încet, cu mare grijă... Făcu primul pas în pod și, în umbra grinzilor, o văzu pe micuță în dreptul unei ferestre deschise, cum lua dintr-o găletușă mică un burete îmbibat în apă pe care-l storcea în afară.

– Zboală, lățuscă! Zboală! o auzi pe Pruncuța spunând.

Doamna directoare se apropie cu grijă, ca să n-o sperie, cu pași mărunți...

– Faci curat, Pruncuța? o întrebă mângâind-o pe creștet.

– Nu, doamnă, elibelez animăluțele din poveste.

– Dar cum faci tu asta?

– Pe toate animăluțele de pe pelete le-am stlâns aiți, în găletusă, si acum le elibelez să plețe la ele, în Meleagul Animalelol de Poveste.

– Există așa un meleag?

– Sigul că există. Toți copiii tlebuie să stie asta! Acolo, ele stau împleună si se joacă toată ziua, nu se țealtă si sunt foalte bune plietene.

– Foarte frumos. Felicitări pentru ceea ce ai făcut. Tati și mami vor fi foarte bucuroși să afle ce faptă bună ai făcut. Acum haide să coborâm pentru că toată lumea te caută și te-așteaptă.

Doamna directoare o luă de mânuță pe Pruncuța, coborâră cu mare grijă și merseră spre sala de clasă... Doar că, în dreptul desenelor de pe hol, doamna directoare, cu mâna la gură, trase o sperietură zdravănă, oprindu-se să vadă minunea! Nu mai era niciun animal pe perete, doar câțiva copaci, o pajiște și... Și cam atât. Toate personajele de poveste dispăruseră!!!

– Le-am stlâns eu cu buletele, le-am pus în găletusă si le-am dat dlumul pe feleastlă... Dacă le-ați vedea țe feriților sunt si cum se joacă în cultea din poienița din dumblavă!

– „...din dumblavă”!?

Dar doamna directoare a înțeles repede situația și nu s-a supărat de paguba produsă de imaginația Pruncuței, ba chiar a chemat câteva televiziuni și le-a povestit întâmplarea inedită și haioasă.

Sigur, când va citi această poveste tare se va mai amuza, dar așa sunt copiii. Toți. Au imaginație și iubesc poveștile, de aceea faptele lor mai puțin bune, chiar dacă pot produce ceva mici pagube, dar care au la bază dorința de a face bine, le sunt iertate și primite cu zâmbete de către părinți și cei din jur.

Dar vremea a trecut, că de aceea este vreme și, în această toamnă, Pruncuța a mers la școală. Este elevă în clasa I-a D, D de la Delfinași, la o școală foarte bună de cartier... Acolo unde imaginația și frumusețea sufletului ei vor fi puse în valoare și îmbunătățite de doamna învățătoare și de către doamnele profesoare și domnii profesori!

Aceasta a fost, dragii mei, povestea Pruncuței, dar ea nu se sfârșește aici, nu, pentru că fiecare dintre voi, copii, puteți avea povestea voastră, totul este să vă lăsați captivați de poveștile și basmele copilăriei și să vi le imaginați așa cum doriți voi.

Ah, să nu uit! Cât timp Pruncuța vorbea cu directoarea grădiniței, eu, povestitorul, am fost la o editură și am scos o carte cu această întâmplare pe care le-am dat-o părinților Pruncuței, iar ei au pus-o în ghiozdănelul fetiței, abia aștept să văd ce reacție va avea micuța când își va descoperi întreaga aventură și o va retrăi cu ceilalți copii!

Și așa cum se termină toate poveștile, eu, de aici, vă spun c-am încălecat pe-o șa și v-am spus povestea așa! Adică, așa cum m-am priceput.

Vă doresc, dragi copii, tot binele din lume și să fiți cei mai buni la școală, în sport, în familie și în societate!

Și să nu uitați că avem una dintre cele mai frumoase țări de pe pământ, iar limba română, prin farmecul rostirii, prin armonia și muzicalitatea ei, este, după cum spunea marele nostru poet Mihai Eminescu: „o limbă ca un fagure de miere”.

”Copii, dar voi știți de ce se numește Pruncuța?! Să vă spun tot eu. Ea se numește așa pentru că părinții ei și-ar fi dorit ca ea să rămână mereu tânără, de fapt, un copil...”

Lumea copilăriei

ARGINTEL
Călătorie prin anotimpuri

Georgeta Adam

Scriitoare, ziaristă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

Într-o dimineață de iarnă Eliza și Robi, prezentatorii emisiunii de dimineață dedicată copiilor de la Radio, au venit nerăbdători în studio:

– Trebuie să ne spui o poveste, altfel ziua de astăzi va fi doar o zi obișnuită de iarnă…

– N-am timp, acum am de terminat un articol, apoi…

– Nu se poate, doar spui că ne iubești…

– O poveste despre iarnă, iată ce vrem!

– Nu te lăsăm să mai scrii, azi inventezi o poveste la care să participăm și noi, chiar când se desfășoară!

Nu mai aveam încotro așa că a trebuit să inventez povestea Fulgului de nea pe nume Argintel cel Mititel care, călătorind cu autobuzul de nori, s-a rătăcit pe o planetă în zori…

– Stai, nu așa repede, pe ce planetă? îmi întrerupseră povestea copiii.

– Pe ce planetă? Unde e Argintel? Haideți să-l ajutăm să ajungă în casa de zăpadă! Uite, chiar acum întinde mânuțele lui către noi… Și cei doi copii stăteau așa de cuminți, încât a trebuit să-i dau cuvântul lui Argintel, micul meu erou:

Sunt Argintel cel Mititel,
Un fulg ușor, ușor de nea,
Și, după cum spune povestea,
M-am rătăcit pe o planetă
Și n-am măcar nicio lunetă
Să-mi găsesc norul călător
Și să mă-ntorc repede-n zbor
În casa noastră de zăpadă…

…Și, cu cât povesteam, fulgul de nea se apropia de noi. M-am oprit din povestit și Argintel a tăcut odată cu mine.

– Argintel, nu mai fi trist, doar ești cu noi, intră în poveste Eliza.

– Da?! Dar cine sunteți voi? Se auzi, spre uimirea noastră, un glăscior care nu era altul decât al micului meu Argintel!

– Noi suntem copiii din studioul de radio, prietenii fulgilor de zăpadă!

– Atunci poate-mi spuneți voi unde sunt, m-am rătăcit…

– Haide să ghicim împreună, Argintel, va fi un joc frumos, vrei?

– Suntem într-o livadă înflorită de cireși, iar tu ești ascuns într-o floare mică de cireș!… se prinse în joc unul din copiii din studio.

– Atât de ascuns încât nu ți se zărește decât năsucul!

– Da?! La început crezusem că am ajuns acasă, când, ce să vezi! Acești pomi albi-roz, parfumați, despre care voi îmi spuneți că se numesc cireși!

– Întocmai, Argintel! Și nu ești singur deloc, ești între prieteni!

– Uite, vezi, o mulțime de copii îngrijesc livada, culeg flori, se joacă cu fluturii…

– Bluzele lor sunt din… zăpadă?

– Noi spunem că sunt… albe ca zăpada!

– Priviți, priviți, se apropie un nor! M-am hotărât să intervin și eu în joaca atât de frumoasă a copiilor cu Argintel cel Mititel.

– Aaa, e norul meu călător care a plecat să mă caute! La revedere, mai spuse Argintel. Aici va ninge pentru ca să pot eu să mă întorc! Altfel, singur, primăvara, un fulg de nea nu se poate descurca!

– Stai, Argintel, spune norului tău să nu trimită încă zăpada aici. Altfel, florile livezii de cireș se vor ofili, iar cireșii nu vor mai face fructe și nouă, copiilor, ne plac foarte, foarte mult cireșele!

– Și să mai știi că primăvara nu mai ninge decât așa, în glumă, cu flori de cireș!

– Atunci mai rămân puțin cu voi în poveste! Uite, oprim norul aici, în colțul acela de cer și merg cu voi mai departe, spuse vesel Argintel.

– Atunci să călătorim mai departe cu imaginația… și mai departe… îi îndemn eu, dându-le libertatea să se aventureze singuri…

– Hei, hei, unde ne aflăm? aud eu vocile copiilor din depărtare.

– Ne-am îndepărtat prea mult de norul meu călător și mi-e teamă să nu ne rătăcim iarăși, răspunde Argintel.

– Argintel, nu uita că ești între prieteni care nu te vor părăsi…

– Știi, noi avem o vorbă: „Prietenul la nevoie se cunoaște!", nu se lăsă mai prejos și Eliza.

– Atunci mă bazez pe voi, se mai liniști Argintel cel rătăcit din casa de zăpadă a iernii.

–Mai întâi să aflăm unde am zburat în poveste.

– Parcă am fi pe țărmul mării și mie mi-e tare, tare cald, se neliniștește Argintel.

– O, dar chiar am ajuns la mare, uite crestele albe ale valurilor, Argintel! se bucură Robi.

– Eu credeam că sunt niște creste de zăpadă!

– Uite, pe plajă un castel, cu turnuri, cu metereze, cu creneluri… Cine or fi castelanii? – se joacă mai departe Eliza.

– Castelanii? Cred că niște copii ca noi l-au construit din nisipul auriu al plajei…

– Hai, Argintel, bucură-te alături de noi de frumusețea verii – e un anotimp în care tu vii pentru prima dată, nu?

– Trebuie însă să plecăm iute, mi-e tare, tare cald!…

– Nu te teme! Ești doar în studioul de radio, călătorim doar cu imaginația! Mai departe, și mai departe… adaug și eu din „off", cum se spune!

– De zburat cu imaginația zburăm noi, dar unde a rămas casa de zăpadă? Mi-e tare dor de ea, deși aici, cu voi, îmi place foarte mult, copiii sunt prietenoși ca fulgii de nea!

– De-ai ști cât de mult te înțelegem! Și nouă ne este dor de casa noastră când plecăm undeva, în excursie, în tabără… mărturisește Eliza, la ureche, lui Argintel.

– Lasă, Argintel, vom căuta împreună autobuzul de nori cu care să te întorci în casa de zăpadă din poveste! îi propune imediat și Robi.

– Parcă am fi pe aproape! Uite, acolo acolo nu este cumva casa de zăpadă? Se minunează Argintel.

– Aceea e o școală albă, cu clase albe…

– Cu flori pe catedrele fiecărei clase…

– Cu chipuri de copii îmbujorați și emoționați…

– Este prima zi de școală, Argintel! Ce mulți copii! Ce frumoase cărți!

– Este o sărbătoare a copilăriei în anotimpul Toamna, Argintel! Ne bucurăm că ești și tu cu noi!

– Mai ales că fulgii de nea nu au și ei o școală a lor!

– Dacă vrei să mai zăbovești cu noi îți arătăm roadele toamnei, pe care tu nu le cunoști! îl reține Eliza.

– Fiindcă pe noi ne vizitezi doar iarna și doar așa, în poveste, ai făcut o călătorie în timp… continuă Robi.

– Am vrea să-și arătăm livezile, viile pline de struguri, roadele câmpului! E o toamnă bogată, bogată! îi mai spuse și Eliza.

– Deci eu am făcut o călătorie îm anotimpurile anului? Dar e oare posibil?

– În poveste, totul e posibil, Argintel, se bucură copiii.

– Noi ne imaginăm că suntem cu tine undeva și… imediat zburăm acolo!

– Atunci, dacă sunteți atât de inventivi și totodată îmi sunteți prieteni, haideți să ne întoarcem în anotimpul meu!

– Biiine! Închide ochișorii! Așa! îi propune Eliza veselă!

– Vom zbura înapoi în lumea iernii, de acolo de unde am plecat! strigă Robi, schimbându-și în joacă vocea.

– Ei, Argintel, am ajuns! Eliza sare deja într-un picior.

– Da?! Nu-mi vine să cred!

– Atunci freacă-te la ochi, ai să te convingi singur!

– Suntem sus pe derdeluș și de aici vom zbura cu săniuța!

– Vrei patine?

– Poate schiuri?

– Sau să-ți prezentăm un om de zăpadă?

Copiii l-au înconjurat pe Argintel cel Mititel vrând să-i dăruiască toate comorile iernii.

– Priviți, copii, acolo sus, pe creasta aceea de munte, mă așteaptă autobuzul de nori!

– Cu care ai să zbori, în nori, spre casa ta de zăpadă.

– Da, dar îmi pare rău că plec, cu voi am făcut o călătorie minunată!

– Așa am și vrut să fie, dragă Argintel! Mi-nu-na-tă!

– Altădată nu mă voi mai rătăci, voi găsi singur drumul până la voi! Voi mai veni să vă caut!

– Te așteptăm, te așteptăm!…

– Numai că, pentru a reuși să intri în povestea noastră, trebuie să vă împărtășesc o taină, dragii mei prieteni, intervin eu în joaca lor, acum, că povestea se apropie de sfârșit.

– Care taină?…

– Este o lunetă specială prin care se poate descoperi!

– O lunetă miraculoasă?

– Da! Ochii proaspeți ai copiilor în care se oglindește însăși lumea poveștilor, cu toate meridianele și paralelele ei, cu anotimpurile, cu toate candorile, cu toate culorile ei pure. Este chiar o planetă adevărată, planeta copilăriei, din care am desprins pentru voi această minunată călătorie a lui Argintel cel Mititel. Deși este o poveste născocită de mine, eu vă spun că este adevărată, că planeta există și se rotește în universul copilăriei unde strălucește ca-n poveste…

Lumea copilăriei

POVEȘTI CU ȚUCHI

Elena Stoican

Informatician

Ghetuțele

Sunt un elefănțel inventat de mama a doi băieți. Mă numesc Țuchi. În fiecare seară, înainte de culcare, din poveștile spuse de mamă îi însoțeam pe băieți spre tărâmul viselor, iar ei nu adormeau înainte ca eu să fac vreo năzdrăvănie la care râdeau veseli. De la început li s-a spus băieților că m-am născut într-o familie de elefanți ca oricare alta. Multe seri la rând am fost singurul pui de elefant la părinții mei. De-abia când am împlinit doi ani a sosit în familia noastră și sora mea Țuchilina. Lela și Lulu sunt numele pe care-l folosesc ceilalți elefanți pentru a se adresa mamei mele și tatălui meu. Am făcut multe boacăne împreună cu sora mea, dar eu eram de cele mai multe ori singurul certat, pentru că – știu că știți! – eram mai mare. Nu prea înțelegeam eu asta, dar mă obișnuisem. Însă nu despre asta vreau să vă povestesc, ci despre altceva. Când aveam vreo 6 ani, cu câteva luni înainte de a merge la școală, s-a întâmplat însă ceva. Era o zi cu mult noroi în curtea grădiniței pentru că plouase mult. De cele mai multe ori, tata mă ducea dimineața la „grădi" – cum îi spuneam noi, puii – care era la câteva stații de tramvai de casa noastră. Mama era cea care mă lua de acolo. Pentru că ea a întârziat puțin, doamna educatoare mi-a dat drumul în curte, așa îmbrăcat pentru plecare. Nu știu cum am făcut, dar mi-am murdărit rău de tot încălțămintea. De fapt, nici nu mi-am dat seama de asta, decât după ce am văzut privirea mustrătoare a mamei când a ajuns lângă mine. M-a și certat puțin, dar am plecat așa, cu cele două perechi de ghete murdare de noroi. Tramvaiul a venit repede în stație și am urcat, nu înainte de a vedea un elefănțel, tot de vârsta mea, care mi-a zâmbit prin geam. Am urcat și mama m-a așezat chiar în fața celui care-mi zâmbise prietenos. Noi, cei doi elefănței, eram acum foarte aproape, chiar ne atingeam ghetele. Am rămas surprins de diferența dintre încălțămintea mea murdară și ghetuțele celui din fața mea. Am exclus că plouase doar la a noastră „grădi". M-am gândit că, probabil, de-abia i le cumpărase și era mândru de ele, de aceea îmi și zâmbise când am urcat. Zărise, desigur, ghetele mele! Din privirea mea, care sigur mă trăda, mama îmi bănuiește constatarea, dar nu zice nimic. Chiar m-am mirat, pentru că de fel e foarte vorbăreață. Și ce să vezi? Elefănțelul cu ghetuțe „noi" cobora tot la stația unde coboram și noi. Cu câteva momente înainte de a ne ridica, mama e rugată de doamna elefant să o ajute să pună puiul ei într-un cărucior pe care eu nu-l zărisem până atunci. Elefănțelul ajunge în căruț și coborâm toți cei care trebuia să facem asta. Mama se salută cu doamna elefant și fac și eu același lucru ca și ea. Ni se răspunde politicos și ne depărtăm unii de alții. Ce știu este că din acea zi mama nu m-a mai certat niciodată când veneam de la joacă murdar pe ghete și nici pe sora mea. Cred că așa voi face și eu cu puii mei când își vor murdări ceva. Voi simți chiar o bucurie!

Cam asta a fost ce am vrut să vă spun. Sper să (nu) vă fi adormit.

București, 1 iunie 2023

Piatra

Sunt tot eu, Țuchi!

În această seară am să povestesc copiilor dornici de povești ceva ce mi s-a întâmplat când eram prin clasa I. Știu sigur acest lucru pentru că începuse greul: temele. În curtea casei noastre era când prea mult praf de la tropăit, pe timp secetos, când prea mult noroi, după zile în șir cu ploaie. Mama și tata hotărâseră să paveze curtea cu niște pietre, aduse de la râu în trompe. Efortul a fost mare pentru ei. Eu n-am putut să-i ajut decât din momentul în care tata a început să facă grămezi de pietre, din loc în loc, ca să le aibă lângă trompă, când va fi să le așeze una lângă alta la formarea aleilor. La ridicarea grămezilor, i-am ajutat și eu, pentru că puteam duce cu ușurință câte o piatră cu trompița mea. La un moment dat, în lumina care cădea pieziș pe o grămadă deja formată, am zărit o piatră de o culoare diferită și chiar deosebită ca strălucire față de celelalte. I-am cerut voie tatei să o scoată din grămadă, spunându-i că îmi place mult. A strâmbat din trompă, dar văzând privirea mamei care auzise totul, a răvășit grămada și mi-a dat piatra dorită. Am luat-o, am spălat-o cu mare grijă și am observat că fețele, pe care nu le putusem vedea când era în grămadă, erau mai frumoase decât cea care-mi atrăsese atenția. După ce s-a uscat, am dus-o în casă și am așezat-o pe pervazul ferestrei, aproape de locul în care-mi făceam lecțiile. Cu o mare bucurie în suflet m-am apucat de teme. Am observat că având-o sub privire am rezolvat cu ușurință ce aveam de făcut pentru școală. Și strofa dintr-o poezie am memorat-o foarte repede! Așa a fost zile în șir. Piatra mă ajuta efectiv să-mi fac temele repede. Îmi rămânea timp de joacă și puteam să-i ajut mai mult pe părinți la treburile mai ușoare. Doamna elefant-învățătoare, cu prima ocazie când a întâlnit-o pe mama, i-a spus că e foarte mulțumită de mine și a întrebat-o dacă s-a întâmplat ceva deosebit. Am auzit pentru că eram de față. Mama i-a spus că nu crede să se fi întâmplat ceva anume, știe doar că de curând am o piatră la care mă uit cu mare drag. Vestea s-a dus repede printre colegii mei, iar unii, mai îndrăzneți, m-au rugat să-i las s-o vadă și ei. Părinții mei au fost de acord. Colegii veneau după orele de școală și-mi priveau piatra prin fereastră, pentru că ea stătea pe pervazul ei. Unii chiar au intrat și în camera unde era piatra. Apoi plecau acasă. Au făcut asta multe zile la rând, dar la ei nu se vedea nicio îmbunătățire la învățătură. Încet-încet n-au mai venit. Pe mine piatra mă ajuta în continuare și mama și tata erau încântați de acest lucru. O am și acum. Îmi dă aceeași încredere în forțele mele, ca din prima zi în care am găsit-o. Când mă simt obosit sau îngrijorat că nu știu să rezolv ceva pentru școală, merg la fereastră, iau piatra în trompă și, ca prin minune, inspirația îmi revine imediat. Nu am decât o explicație. Eu o văd și prin fereastra sufletului meu, iar ea simte asta.

Așadar, tot ce vedeți deosebit, nu ignorați! Salvați și protejați!

București, 15 iunie 2023

”Sunt un elefănțel inventat de mama a doi băieți. Mă numesc Țuchi.”

A(furisi)sme

GÂNDURI PENTRU... BANCA TIMPULUI (7)

Pompilius Micu

Prozator

Unele cărți ies prin naștere naturală, altele nici măcar prin cezariană.

Vara trecută, toate ideile mele au fost plecate în vacanță.

Doar taxă pe respirat nu a pus (încă) guvernul, ca să poată plăti pensiile speciale.

M-am cam săturat să tot primesc lecții de *morală* de la *imorali*.

Nu noi ne-am săturat de România, cum spuneau unii, România s-a săturat de indiferența noastră!

Am o problemă cu câmpul magnetic, nu știu de ce toate gândurile îmi fug la tine.

Oscilez între *suficiență* și *autosuficiență*.

Multe s-au schimbat în rău de când omul a început să se creadă Dumnezeu!

Am personalități multiple, dar niciuna nu prea are chef să scrie.

Românii detestă *forțele oculte*, dar votează de zor *forțele inculte*!

E un oportunist. Chiar și ideile le prinde din zbor.

Are conștiința curată, chiar ieri a spălat-o cu *înălbitor*.

Omenirea este grav bolnavă, a fost infestată cu *virusul indiferenței!*

Cea mai frumoasă poveste de dragoste se spune în două cuvinte: Te iubesc!

Conștiința a devenit o necunoscută pentru prea mulți.

Degeaba risipești *semințele gândurilor bune* în *capetele seci*.

Cea mai rentabilă *investiție* este în cultură, dar nu toți românii au educație *financiară*.

Am găsit inspirația, dar iar am uitat unde am pus-o!

De multe ori femeia te poate face *fericit* chiar împotriva voinței tale.

Dintre toate bolile incurabile, scrisul mi se pare cea mai suportabilă.

E atât de cald, de parcă și cuvintele *se evaporă* din pagină.

Este neatent și se împiedică mereu de paiele din ochii altora.

Nu-ți mai *bombăni* nevasta, este totuși singura rudă aleasă de tine.

Unii se tot caută, deși sunt mereu *plecați*.

Cea mai reușită *aplicație* pentru a înfrumusețea viața rămâne totuși visul.

Unii vor să trăiască *clipa*, dar uită să-și trăiască *viața*.

Mai târziu este mai mereu sinonim cu *prea târziu*.

Viața nu prea are autocorector!

Vând mâncare pentru *păsărelele de la cap*.

Un mare scriitor spunea că sunt lacrimi puține pe pământ. Sunt destule lacrimi, doar că nu sunt distribuite în mod egal.

Viața a ajuns o lungă așteptare.

Poți răguși chiar și atunci când taci prea mult.

La unele lansări *multiple,* sunt mai mulți autori decât cititori.

Nu vi se pare că de la un timp viața joacă *alba-neagra* cu noi?

Cum ar fi să ai ca nume… *Cel fără nume!*

Dacă ai *noroc de ghinion*, nu înseamnă ca ai *noroc chior*.

Culmea *incertitudinii* este atunci când nici tu nu știi dacă ești singur sau nu.

Sunt unii atât de enervanți că-ți vine să-i scuturi până le sare *moțul de la bască!*

Uneori îmi place *să mă rătăcesc* în mine.

Am obosit să tot aștept *să-mi fie bine*.

Sunt și oameni xerox, cei care doar îi copiază pe alții.

Unii urlă pentru că nu știu despre ce să vorbească.

Am creat inteligența artificială, dar prostia rezistă.

Se spune că speranța moare ultima, poate pentru că *se naște* atât de greu.

Dragostea nu este ca lumina electrică, să o pornești/oprești de la un buton.

Se spune că atunci când plouă, este o vreme de ținut în brațe. Corect, eu țin în brațe… perna!

Îmi place să dansez blues, pentru că este cel mai bun pretext ca să te pot ține în brațe.

Unii spun că nu sunt surprinși de gândurile lor, dar pe mine mă surprind în fiecare zi.

Doamne, până și liniștea a ajuns atât de zgomotoasă!

Sunt oameni pe care nu-i cunoști, dar și oameni pe care nu-i mai recunoști.

Schimb zece *nu pot* cu un singur *trebuie să reușesc*!

Toate problemele lumii au fost create de indivizi care s-au luat mult prea în serios.

Cel mai frumos *ținut*? Acolo unde sufletele *se țin* de mână.

Este punctual, *întârzie* fix atât cât trebuie!

Doamnele/domnii se nasc, nu se construiesc!

Are un *zâmbet* așa de plăcut *de-ți îngheață* bună dimineața din tine.

Scrie povești care nu spun nici o poveste.

Înainte de a-i căuta pe alții, ar trebui să te găsești pe tine.

Nu vând, dar nici nu cumpăr iluzii.

În viață, la multe examene, a reușit *fără loc*.

România are nevoie urgentă… de programul rabla pentru parlamentari.

Bunăstarea este o stare bună?

Nu toți cei care ne predau sunt și profesori.

Legea *echilibrului literar*: creșterea numărului scriitorilor este direct proporțională cu scăderea numărului cititorilor.

Deviza guvernanților: *de am avut, de n-am avut, am furat tot ce am putut*!

Viața nu e corectă, eu îi zâmbesc și ea se strâmbă la mine.

Proverb actualizat în *coaliție*: *om trăi* și *ne-om mânca*!

Eu mai cred că imposibilul este posibil atunci când vrei!

Cineva spunea că *sufletele pereche* nu există. Există, dar *sufletele oarbe* nu le văd.

Nu-mi amintesc unde am ascuns amintirile!

Ori eu m-am născut prea devreme, ori tu te-ai născut prea târziu!

Ce ușoare sunt greutățile altora!

Cam prea mulți prieteni ne-au devenit cunoștințe.

Dacă școala nu reușește să-i facă pe copii prieteni cu cărțile, a eșuat.

Visele pierdute sunt speranțele nenăscute.

Studiu

MARIN PREDA. ANALIZĂ LITERARĂ (2)

Ara Alexandru Șișmanian

Urmare din nr. 4/2023

Însă Mefistofelul cărții[*)] – carte cu cheie, cum s-a mai spus, deși, în fond, e indiferent dacă, da sau nu, prin personaj ar fi vizat Paul Georgescu – e Ion Micu. Devoratorul „geniilor creștinismului" e un geniu al supraviețuirii, e, adică, un virtuoz. E prietenul eroilor. E un fost erou tot așa cum în timpul Teroarei – și e interesant că prăbușirea comunismului a coincis cu bicentenarul Revoluției franceze, ca și cum între aceasta și libertcida Revoluție rusă ar fi existat o radicală incompatibilitate – cineva putea fi un fost aristocrat. Cu alte cuvinte, e un ideolog al lașității. Asta îi evită dilema lui Danton de a pune verbul „a muri" la trecut. Fostul ilegalist e un înnăscut *cortegiano*. Are deci talentul de a face, cu resentiment, toate compromisurile. E prea delicat ca să aibă o conștiință, însă cum cu o conștiință sîntem totuși datori cu toții, e suficient de inteligent ca să o simuleze, substituind-o printr-o „politică", nu strict literară, a vieții. Este un om superior. Mai mult, e deja un „rezistent" prin cultură.

Și e mai mult decît semnificativ că pragul ce duce spre versantul politic, spre abisul cu adevărat infernal și letal al romanului – de vreme ce-l va atrage în el nu doar pe personaj, ci de-a dreptul pe autor, ba chiar și pe modelul autorului – e vegheat tocmai de el, surîzătorul demon psihopomp dintre fictiv și real, dintre idioție turbată și ironie. Dintre totalitarism și literatură.

Primul cerc al acestui infern politic – și abordîndu-l, înțelegem că tot ce preceda, cu tot sordidul uman și patetic literar (o excepție, poate, episodul arestării brutale a lui Cubleș ce anticipă straniu conflictele interertnice de după 1989), nu constituie decît un fel de limb, un fel de prolegomene la o filosofie a ireversibilului – întoarce, printr-un soi de buclă a lui Möbius, romanul spre real, prin referința la persecuțiile orchestrate de comuniști la adresa marilor figuri culturale ale epocii, în speță Lucian Blaga și, ce-i drept, în chip cu totul implicit, George Călinescu (dentistul Vaintrub, bombardat peste noapte „decan", trimițînd vădit la un anume Ion Vitner!) [1]. La care s-ar putea adăuga, vai! atîția, atîția alții…

Desigur, acest exercițiu de peratologie socială nu e doar o anticameră la o nouă *Nekyia,* ci deschide problematica mai vastă a raportului dintre limită și idee, dintre cunoaștere și supraviețuire. Cenzura transcendentă e substituită brutal printr-o cenzură polițist-politică (ulterior, Ioan Petru Culianu, victimă tîrzie a unui regim deja defunct, avea să evoce Statul polițist, expresie a regimurilor totalitare) [2], ce se revelă la analiză ca *cenzură a idioției turbate*, „spiritul" unei epoci care, rezidual, e drept, în forme ceva mai stinse, din păcate, persistă. Gîndirea încetează de a mai fi un exercițiu liber pentru a se preschimba, coercitiv, într-o formă de adeziune. La marxism? Nici măcar, ci la un dogmatism subiacent bazat pe aservire.

Exemplul imediat e furnizat de abjecta excludere de la catedră a lui Lucian Blaga. Sinistrul ia tonuri caragialești sau, dacă ținem seama și de includerea lui Mefisto în discuție ca și de vădita analogie dintre poetul-filosof și maestru, de-a dreptul bulgakoviene.

„Dom' profesor, spusei îndată fără să mai reflectez în detaliu asupra uneia sau alteia dintre opiniile emise de el… Sînteți tînăr, abia ați trecut de cincizeci de ani. Trebuie să vă întoarceți la facultate! Nu vă costa nimic dacă stăruiați în prelegerea dumneavoastră și asupra marxismului. «Nu era suficient, puteam s-o fac, dar mi s-a cerut și altceva și anume să stărui și asupra leninismului.» Ei bine, puteați să faceți și acest lucru! exclamai eu. «Tot nu era suficient, trebuia să afirm că și Stalin și-a adus contribuția în filozofie, ca un demn discipol al lui Lenin!». Bun, Stalin e un tip uriaș, se putea vorbi și despre el. […] Nu e prima oară cînd o mare figură politică e pomenită în biserici și în școli. Nimeni nu v-ar fi înțeles greșit dacă o făceați. «N-ar fi fost de-ajuns», răspunse, uimindu-mă, marele poet și filozof.» Nu înțeleg, dom' profesor! Ce-ar mai fi trebuit să faceți? «Ar fi trebuit pur și simplu să nu vorbesc nimic despre istoria filozofiei, ci să prelucrez discursurile lui Jdanov referitoare la împărțirea lumii în două lagăre, cel al socialismului, pe de o parte, și cel al imperialismului, pe de altă parte, și discursul aceluiași referitor la revistele *Zvezda* și *Leningrad*, și să combat un manual de istoria filozofiei al unui oarecare Alexandrov, al cărui conținut nu-l cunoaște nimeni.»" (vol. I, pp. 275–276[**)]).

[*)] *Cel mai iubit dintre pământeni* de **Marin Preda**, 1980.

[**)] Precizez că citatele sînt date după ediția princeps *Cel mai iubit dintre pămînteni*, București, Cartea Românească, 1980.

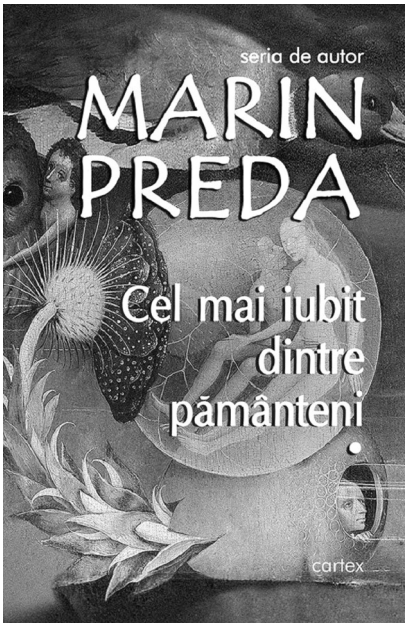

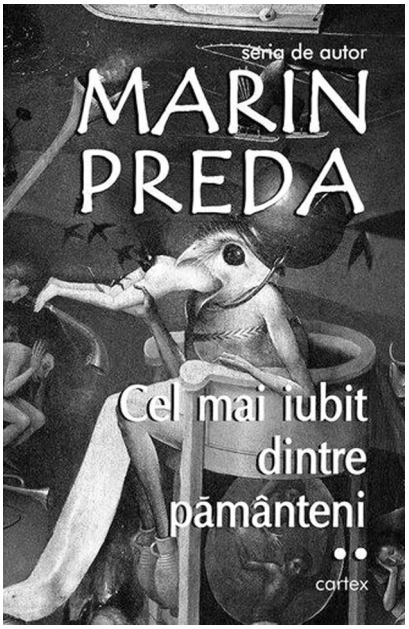

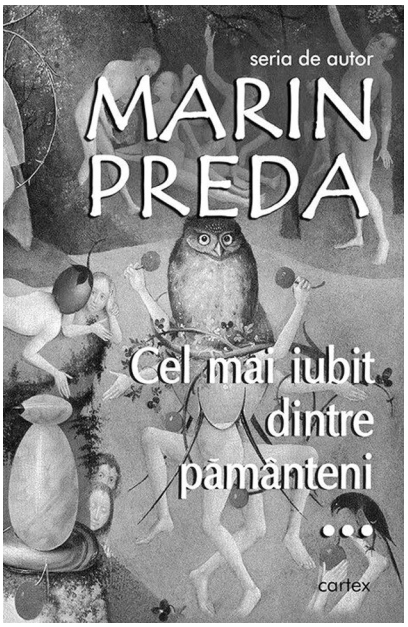

Mereu lagăre… Lagăre ale gândirii, ale vieții sociale, ale politicii… Lagăre de muncă, uneori abia distincte de activitatea profesională „normală", și lagăre de exterminare… Introspecția însăși e o catabază, în anumite condiții analiza, literară sau nu, coincide cu coborîrea într-un *infern al ideii* ce se poate lesne transforma și-ntr-un *infern al experienței*. Problema chiar a libertății individuale se dovedește indisociabilă de o interogație mai generală privind *normalitatea realului*. Începînd de la ce punct trebuie să considerăm că lumea în care trăim e indiscernabilă de coșmar? Care sînt limitele coșmarului și care ale lumii? Există o soluție de continuitate între cele două, ori trebuie să considerăm coșmardizarea realului ca o consecință existențială inevitabilă? Fără îndoială, Cioran ar răspunde afirmativ. Ca și Hannah Arendt cu a sa faimoasă „banalitate a răului". În acest caz, liberul arbitru vădindu-se simplă camuflare cosmetică a liberului arbitrar. Altfel spus, e arbitrarul politic anomalie sau normă?… [3]

Articulațiile narativ eidetice ale romanului corespund cu niște segmente inițiatice dominate de cîte o figură ficțională cu sau fără pandant în planul real; astfel că totul se petrece de parcă, parcurgîndu-și traiectoria existențială, Petrini ar străbate culoarele unui labirint poli-teriomorf al cărui țel ar fi ca îndepărtîndu-l de diversele eșecuri și erori – eventual orori – ale umanului, să-l conducă spre propria lui veritabilă umanitate, spre propria lui autentică libertate (să îndrăznim termenul) spirituală – paradoxal, și aici intervine nota definitivă și tragică a acestui roman ce încetează de a mai fi unul, cu prețul chiar al vieții autorului.

Trebuie să depistăm aici un eveniment soteriologic exclusiv pentru personaj sau pentru scriitorul însuși – un parcurs inițiatic pentru om sau doar pentru proiecția lui literară?

Tehnic, segmentarea comportă o dedublare a participanților, dialogul aparent prezentîndu-se mai degrabă ca un monolog dialogic, ca o binaritate complementară a unui discurs, în fond, unic. Într-adevăr, mai mult decît oriunde altundeva în roman, unde proiecțiile distorsionate, variantele absurde, grotești sau doar schematizate ale personajului abundă, avem de-a face cu tema oarecum clasică a „dublului" – chiar și figura romanescă a lui Lucian Blaga îndeplinește, cumva, această funcție, de unde și evocarea insistentă a lui Mefisto ca dublu al lui Faust – cu diferența că în cazul de față elementul confruntațional se va dovedi decisiv în afirmarea independenței psihologice și narative a eroului, a libertății lui destinale [4].

Evident, „dublul" e Ion Micu, „Mefistofelul" romanului, cum am mai spus, ceea ce liberează în distribuție pentru Petrini însuși, rolul unui Faust, superioritatea lui, ca a oricărui „dublu", de altfel, fiind de ordin cognitiv (punct interesant, dacă ținem cont de originile rurale ale autorului, ea se exercită parcă mai ales asupra „bătrînilor", deținătorii tradiționali ai „înțelepciunii"). Dar și inferioritatea. Într-adevăr, „dublul" *există* printr-o insuficiență cognitivă temporară a eroului, controlează o zonă a cunoașterii inaccesibilă celui din urmă ca și tuturor celorlalte figuri ale sistemului narativ dat, are, carevasăzică, o valoare compensativă, însă este, în același timp, închis în ea, claustrat voluntar al acceptării, al „necesității înțelese". Libertatea lui e, prin urmare, una exclusiv imanentă, relativă la posibilitățile structurii de referință, încît ar putea fi aproape definit ca o personificare a acestei structuri. Cunoașterea constitutivă a „dublului", căruia orice acces la vreo formă de transcendență îi este strict interzisă (situația e diferită în textele istoric-religioase sau, eventual, în poezie) se dezvăluie, simultan, ca o *deschidere* și ca o *limită*. Într-un sens, și cu asta

regăsim figura camuflată și actualizată prin „oportunist" a „diavolului", e vorba de o „ispitire". Iată de ce confruntarea cu „dublul", confruntare cu sine în ultimă instanță, trebuie decodată ca testul decisiv al eroizării eroului, singurul prin care individul, literar sau real, își descoperă libertatea – ca necesitate sfărîmată sau cel puțin, respinsă – și, transgresînd orice cenzură, transcendența.

Problema centrală a acestei coborîri în infernul ideii, ce precede dar și determină coborîrea în infernul carceral, e simplă: există un absolut al principiilor, care nu poate fi negociat sau totul se rezumă la simple strategii circumstanțiale și comportamentale?

În primul caz, apărarea cu orice risc, ori, mai degrabă, în afara oricărei evaluări a riscurilor, a „marelui poet și filozof", de pildă, se impune de la sine; în caz contrar – punctul de vedere al lui Ion Micu, adică al „diavolului", cum singur se definește [5] –, unica atitudine rațională constînd în prezervarea obsesivă a propriei supraviețuiri fizice, sociale și profesionale, într-o tehnică de adaptare *structurală*, mergînd mult dincolo de triviala „politică literară", tehnică ce preschimbă omul în lichea și licheaua într-un lichen cu aparență antropomorfă. Intens semnificativ, întreg acest monolog dialogic prin care, s-ar zice, conștiința luptă să-și cucerească univocitatea – căci univocitatea conștiinței nu e niciodată un *dat* cum își închipuie Petrini (v. vol. I, p. 315) – tot acest straniu conflict structural „monoschizofren" al opțiunilor, e plasat sub semnul lui „Faust", de parcă poemul goethean ar conține, sub o formă incorect decodată (punctul de vedere al lui Ion Micu-„Mefisto") pactul fundamental al totalitarismului – ori, la polul opus (punctul de vedere al lui Petrini-„Faust"), sub o formă insuficient asumată, din păcate, pactul absolut cu spiritul [6].

În practică, această „doctrină" a *oportunismului necesar* – proiecție degradată a faimoasei „libertăți ca necesitate înțeleasă"? – în acest caz, însă, „necesitatea" fiind exclusiv una politică! – se prezintă în chip sensibil mai nuanțat. Ca un fel de „rezistență prin cultură" *avant la lettre*. Cam de prin anii '60–'70 și, bineînțeles, mai ales după '89, cînd anumite justificări și legitimări, la drept vorbind, cam tardive, deveneau necesare, unii critici și scriitori au crezut util a utiliza această sintagmă pentru a acoperi lipsa lor de reacție din timpul dictaturii, în special începînd cu 1975, cînd condițiile unei opoziții de tip politic – prudent definită ca „disidență" – erau pe cale să se împlinească.

Nu e locul să mă opresc aici nici asupra acestor condiții, nici asupra acestor justificări. Ajunge să menționez faptul, pentru caracterizarea căruia simplul termen de „paradoxal" pare extrem de insuficient, că nu doar banalul oportunism camuflat, cum am văzut, în *rezistență prin cultură*, dar chiar și acte de colaboraționism activ, mergînd pînă la infamantul „rang" de *informator al securității* (sila globală îmi pare suficientă, fără a mă simți constrîns a mai detalia) au putut fi prezentate ca forme de „curaj", comandînd respectul! Evident, alternativa auto-denunțării edulcorate fiind demascarea fără menajamente!

Desigur, în acele vremuri metodologic mult mai naive ale comunismului, cînd „transparența" era efectul unei ingenuități primitive, nu al unor concesii crepusculare, iar prețul *necesității neînțelese* nu era „teoretic", ci consta în chipul cel mai brutal în pierderea libertății sau pur și simplu în moarte, terminologia „rezistenților" avea carențe încă, sintagma „rezistență prin cultură" vădindu-se prea temerară, ba poate și subversivă pentru *oportunismul liber înțeles* al epocii.

Mai stranii, deși deloc neobișnuite, la urma urmelor, sînt pretențiile „sapiențiale" ale acestui tip de oportunism, combinînd avertismentele directe [7] și „premonițiile" în fond rizibile, expresii ale unui soi de isterie a istoriei, cu evaluări cinice ale tehnicilor nocive de disimulare ale dictaturii [8].

Dacă însă „rezistența prin cultură", chiar dacă nu poartă încă acest nume, se dovedește identică cu o „politică", eventual literară și, în genere, socio-profesională a individului, altfel spus, cu o demisie intelectuală machiată, adică, în ultimă instanță, cu *oportunismul bine înțeles* (îmi vine aproape să spun cu „oportunismul bine temperat", într-atît acest narcisism al abjurării prezintă conotații „muzicale"), singura premisă, desigur, nu a libertății, ci a rămînerii în libertate – ce *sens* mai are o asemenea „rezistență" bazată pe subterfugiul insidios, ca și pe-o tehnică a gîndirii prin ricoșeu [9], în contextul unui regim ce refulează în subumanul terorii orice posibilitate de gîndire liberă? Care mai e sensul adevărului într-o societate sicofantică? Și care mai e chiar sensul supraviețuirii într-o lume în care conștiința însăși e imposibilă?

Căci miza acestui oportunism ce elimină valoarea morală a riscului – să nu spunem a eroismului! – digerînd orice abjecție și nutrindu-se din ea, aceasta este de fapt [10].

E vorba aici mai mult decît de o profesiune de credință a necesității compromisului sau a *compromisului teleologic indispensabil*, de un *transfer* al represiunii înseși a sistemului la nivelul mentalității, ba chiar, lucru incomparabil mai odios, de o *legitimare*, aici implicită, aiurea, cum vom vedea, explicită, a dictaturii. Însă, curios, și de un fel de anticipare a concluziei teleologice a romanului, aceea a intrării în *era ticăloșilor* [11].

Formula „profesiune de credință a necesității compromisului" – credo-ul oportunistului – nu este excesivă și nici măcar paradoxală. La drept vorbind, e mai degrabă insuficientă. Într-adevăr, contrar impresiei generale, nutrite, indiscutabil, de aparența sa de raționalitate și moderație, în ciuda chiar, în anumite cazuri, nu foarte frecvente totuși, a unei autentice

subtilități, straniu completate de o formă de cinism, menită a-i consolida, parcă, funcția de *voce socială creditabilă*, scrutat mai îndeaproape, discursul oportunist se vădește expresia unui fanatism cu atît mai rigid, cu cît mai disimulat. Cel ce aderă sincer la o ideologie, religioasă sau laică, poate fi eventual – nu ușor, evident – clintit sau convins, tocmai pentru că baza opțiunii lui fundamentale e buna-credință. Oportunistul (altădată ipocritul de tip Tartuffe), ce include reaua-credință în opțiunea lui, nu poate fi nici clintit, nici convins, pentru simplul motiv că argumentele ce i se pot opune fac deja parte din arsenalul propriului său sistem.

Aici se detașează cu claritate zona în care monologul dialogic din roman, care-l structurează dincolo de conturul imediat al discuției, apoi al polemicii explozive dintre Petrini și Ion Micu, prin subtile ecouri (depistabile în personaje ca Vintilă ori chiar Matilda sau Suzy), atinge zona sa de adîncime maximă ce este și zona sa de ruptură, cu alte cuvinte, punctul în care Petrini se vede constrîns de chiar logica psihologică să secționeze brutal bizarul „cordon ombilical" care îl leagă de „dublul" său, pentru a-și putea continua *prin acțiune*, iar nu doar prin simplul discurs, inițierea romanescă. O acțiune ce depășește cu mult poziția inițială, oarecum defensivă, a personajului („protestul" contra tratamentului la care e supus „marele poet și filozof", ori retragerea din universitate „pentru a preda copiilor abecedarul"), obligîndu-l să spargă cochilia propriei lui naivități protectoare. De îndată, replica, ce aparține, bineînțeles „diavolului" – chiar dacă blocul monologului dialogic, formal, nu este încă spart – vizează teoria democrației prin restituirea puterii, proprie „supraomului" petrinian [12].

E extrem de interesant faptul că momentul rupturii, momentul cînd substratul monologal al dialogului „explodează" odată cu prietenia personajelor, momentul, deci, cînd „hiperdublul" se scindează definitiv, permițînd eroului eliberat să-și urmeze prin acțiune, adică prin suferință, traiectoria inițiatică, corespunde cu momentul afirmării maxime a monolitismului acestui substrat. Avem însă de-a face cu un monolitism inversat, ce în loc să unească, separă, pecetluind, prin masivitatea lui negativă, ruptura pe care pînă atunci o ținea în suspensie. Or, această conversiune negativă a monolitismului de substrat – deja structural latentă – corespunde cu o clarificare, cu o cristalizare, dar, în același timp, și cu o rigidizare a pozițiilor. Fluiditatea dialectică, la drept vorbind, în mare parte cosmetică, se pierde în favoarea unei coagulări bruște, a unei fixități mortale ce blochează fluxul eidetic.

Paradoxal, vectorul acestei *rigor mortis* a dialecticii dialogice e tocmai cel ce-i asigura pînă atunci dinamismul și funcționarea, Ion Micu, Mefistofelul romanului. Într-adevăr, confruntată cu rezistența moral-intelectuală a lui Petrini, „toleranța" subtilului purificator de idei se convertește în brutalitate și cinism. E, de altfel, momentul cînd simpaticul „drăcușor mic-burghez", membru al Biroului politic însărcinat cu învățămîntul și cultura (model probabil: Iosif Chișinevschi), își manifestă cel mai net similitudinea cu O'Brien din *1984* de Orwell sau, poate și mai mult, cu Ivanov din *Zero și Infinit* (titlul englez: *Darkness at noon*) de Arthur Koestler.

Ne găsim aici într-o zonă a discursului incomparabil mai intensă și mai densă decît simpla „profesiune de credință a compromisului" sau decît acea relativizare etică proprie oportunistului, ce pare – în anumite cazuri extreme ce debordează limitele romanului (există însă aici o veritabilă delimitare între romanesc și real?!) – a considera corupția chiar ca esență a umanului. La drept vorbind, s-ar zice că avem mult mai degrabă de-a face – și în contextul moral destul de fluid al personajului acest element de sinceritate, aproape de intransigență, a angajării se vădește destul de surprinzător – cu o profesiune de credință totalitară, vizând fanatismul, cu o „apologie a dictaturii" mai adecvată cu ideologia unui „supra-anchetator" al vreunei poliții politice de tipul lui O'Brien ori Ivanov – un strămoș posibil: Vautrin alias Vidocq – decît cu etica versatilă a unui brav „rezistent prin cultură"!

Elasticitatea intelectuală a oportunistului, „moderația", „toleranța" pe care le exhibă, reprezintă formele vizibile ale unei demisii morale profunde. Mai mult, ale unei fracturi psihologice, căci în condițiile totalitarismului, oportunistul nu e doar un ins disimulat cu *persona* traficată, ci un *ens rupt*, adică un intelectual îngenuncheat, învăluindu-și, dar și exprimîndu-și degradarea printr-o nevoie compulsivă de reducere la un numitor comun a tuturor variantelor umanului cu care e confruntat și, mai cu seamă, a celor în care discerne o opțiune morală opusă. În termeni simpli, oportunistul, dar, mai ales oportunistul totalitarizat, radicalizat prin obnubilare și traumă, capătă *persona* unui corupător, funcțional a unui *nivelator psiho-social*, iar structural a unui narcisiac anxios care-și desfășoară strategiile manipulatoare și-și manifestă aptitudinile de seducție intelectuală exclusiv pentru a smulge, prin totalitarizarea insidioasă a preopinentului, o legitimare, o confirmare a propriei opțiuni și, astfel, a inevitabilității propriei lui demisii morale, a propriei lui lașități. Căci curajul nu e doar o formă de comportament, cum adesea se crede, ci o variantă a nimicniciei opuse unui mod specific uman. În ultimă instanță, o echivocă confirmare a propriei lui superiorități, nu doar intelectuale, ci, paradoxal, și morale, de vreme ce etica lui include indispensabila valoare de adaptare, altfel spus, faimoasa *libertate ca necesitate înțeleasă* – „libertate" care, în condițiile unui regim totalitar, sau chiar criptototalitar, este sinonimă cu *rămînerea în libertate* ori chiar cu *rămînerea în viață*. Pentru oportunistul totalitarizat, celebra

formulă sartriană *„l'enfer c'est les autres"* se inversează, într-atît el însuși se revelează ca *infern al celorlalți* [13].

Dacă dostoievskianismul lui Preda e cervantesc, balzacianismul lui e rabelaisian. Rabelais fusese poetul imbecilității fiziologice. Romanul lui Preda fojgăie de fiziologie. Într-un sens sîntem în Halima, însă o Halima bestială. Gîtul, gura, pielea, o dilatare a pieptului, o albire a ochilor pot caracteriza mai eficient decît vorbele. Iar indivizii nu par altceva decît cicatricile unei realități mai profunde. Banii, care pot deveni orice, pînă și oameni, pentru că ei sînt lumea în stare abstractă, formează o fiziologie financiară. De la costul fripturii la cel al icrelor negre ni se dau în carte lungi liste de prețuri care se substituie lucrurilor, chiar valorilor și ființelor. Vrînd să ia fiziologic pulsul vieții sociale, Dostoievski și mai ales Balzac nu procedează altfel. Dacă însă capetele ne diferențiază, călcîiul vulnerabil al unui Ahile intelectual fiind deci în cap, sexele ne unifică și imaginile de un sexualism gros nu lipsesc. Marin Preda are etica sexuală – literar vorbind – milleriană și céliniană, și însuși Petrini nu-i în fond decît un mascul nubil obsedat de împreunare, legiuită sau nu. Bizar, ideea lui fixă pare să fie violul legalizat prin căsătorie, și nu căsătoria concretizată prin viol, iar Matilda, care, deși fascinată, se simte dezgustată de Petrini, intuiește probabil acest fond obscur. Grasul Calistrat, cel ce violează o prostituată, e la polul opus. Matilda, ce posedă chip dublu, de mascul și femelă, deși, paradoxal, fără nimic androginic, este de fapt o cotoroanță bărbătoasă, o Celimenă teribilă, având un mod original de a-și exprima indignarea. Ea e de altfel o „feministă" animată de un soi de senzualitate a ambiției, vizînd în egalitate un fel de imunitate, dacă nu juridică, în orice caz morală, aidoma vreunui senator român contemporan care se credea pelican politic și se compara cu… Nelson Mandela!

Scriitorul pare să fi fost îngrozit de această revoltă continuă, abia mocnită, a femeilor și, straniu, Marin Preda descrie feminismul întins ca o epidemie și la sate! Pentru bunică egalitatea în drepturi înseamnă să bea…

Cu gura arsă de premoniții, Marin Preda anunță o apocalipsă a anatomicului și parabolicul Georgică pare să știe cîte ceva în această privință. Concepția femeii fiind procreatoare, matriarhatul e, indiscutabil, o societate fiziologică [14]. Eșecul rațiunii, ni se sugerează, se numește etern feminin.

Luciditate fără menajamente în fața vieții, curiozitate în fața morții și, mai ales, perplexitate în fața absurdului naturii umane: iată, da, toată filosofia lui Marin Preda.

Note

[1] Evident, referința ar fi putut fi lărgită la multe, multe alte victime, cu destin incomparabil mai sinistru – intelectuali, oameni politici, simpli oameni, mai ales –, însă dincolo de orice limite impuse de epocă sîntem confruntați aici cu o gradație a demascării ce evită să debuteze cu formele cele mai brutale ale terorii. Tehnică ce, am putea spune, trimite la strategiile literare ale marchizului de Sade – deși, la drept vorbind, metoda romanului se mulțumește să reflecte metoda regimului. Într-atît viața socială, în totalitarism, nu e decît o primă etapă a detenției!

[2] Pentru opoziția ori, mai degrabă, dialectica Statului-polițist și a Statului-magician, aproape o alegorie analitică contrastivă a democrațiilor occidentale vs regimurile totalitare, v. **Ioan Petru Culianu**, *Eros și magie în Renaștere. 1484*, București, Editura Nemira, 1999, întreg capitolul „Despre magie ca psihosociologie generală", în special pp. 149–151. Pentru interesați, originalul francez al cărții a apărut la Flammarion în 1984 (data, complet neîntîmplătoare – ca și referința la 1484, anul cînd nu s-a întîmplat nimic – e vădit și mărturisit orwelliană).

[3] „N-aș putea să spun pe ce se baza instinctul meu, care mă îndemna să nu accept anomalia, căci așa îmi părea situația care se crease în facultate în urma îndepărtării marelui poet și filozof. Anomalia, anormalul, nu e o fatalitate și n-are durată, condiția să-l facem să dispară e să nu-l acceptăm și mai ales să nu cedăm tentației de a-l justifica prin recurgerea la principii înalte." (vol. I, p. 278). Și totuși, exercitarea arbitrarului propriu asupra celorlalți, abuzul, cu alte cuvinte, se poate dovedi, vai! singura formă a libertății individuale în totalitarism.

[4] „Nu știam de ce, dar avea asupra mea un ascendent… nu-mi dădeam seama în ce consta, dar nu numai că nu mă supăra, ci în mod bizar parcă dintre toți universitarii era singurul care îmi sugera certitudinea că putea răspunde la orice întrebare i-aș fi pus-o, în acei ani cînd de pretutindeni răsăreau semne de întrebare. El era singurul liniștit, destins, ironic, adesea sarcastic chiar și cu cei bătrîni, care, foarte nervoși, preferau să nu-i dea replica, sau poate că nici n-o aveau atunci pe loc…" (I, p. 280).

[5] Tema „demonologică", oarecum în tonul literaturii bulgakoviene, deși în forme sensibil mai convenționale – nu foarte mult ar lipsi, totuși, romanului lui Marin Preda pentru a face saltul de la realismul sarcastic la fantasticul onirico-satiric – este atinsă și într-un mic pasaj cu „cheie" (ca multe în carte), unde „la țintă" e luată o veche figură politică, mai mult sau mai puțin, din sfera de influență a Anei Pauker (care a inspirat, la rîndu-i, cum se știe, și un personaj eliadian): „Într-o zi venise de la București în vizită în orașul nostru un membru al Biroului politic, însărcinat cu învățămîntul și cultura [pentru mai multă claritate, e vorba de Iosif Chișinevschi, *n.m.*]. Că de ce nu știm încă rusește? ne întrebase el sever după ce ne adunase pe toți în aula universității. Ne citase la un moment dat în timpul conversației libere pe care o avusese cu noi un proverb rusesc în rusește, apoi văzînd că nimeni nu l-a înțeles, ni-l tradusese în românească lui nu atît stricată, cît marcată dezagreabil de un dublu accent, evreiesc și în același timp rusesc. «Dar dumneavoastră, cînd aveți de gînd să învățați românește?» răspunsese atunci Ion Micu, creînd cu seninătate un moment penibil de tăcere, căci liderul nu avusese în primele clipe replică: apoi se înfuriase. «Cunosc eu acest gen de intelectuali foarte mîndri de drăcușorul mic-burghez care zace în ei și care își scoate cornițele ori de cîte ori e vorba de lucruri serioase.» Ion Micu îi replicase: «În orice caz văd că și dumneavoastră gîndiți prin sistemul de imagini care face parte din opiumul popoarelor: drăcușor, cornițe… Or, noi, marxiștii, știm că nu există draci și nici fii de-ai lor, drăcușori…» «Dumneata ești marxist?» îl întrerupsese liderul, ca și cînd ar fi fost convins că are în față un impostor. Micu surîsese candid: «Da, ca și dumneavoastră!»." (I, pp. 280–281).

[6] „Discutam data trecută despre lipsa de substanță a dorinței lui Faust de a redeveni tînăr. Dacă ar fi fost mai evoluat, dacă ar fi intuit ceea ce e esențial pe această lume, adică puterea, puterea deplină și totală, Faust nu i-ar fi cerut lui Mefisto să-l ajute să cucerească pe o oarecare stupidă Margaretă, care se sperie că a rămas însărcinată și își îneacă progenitura într-un rîu. Iubire lamentabilă! Goethe îi spune tragedie, dar nu e tragedie nicidecum. Să-ți vinzi sufletul pentru atîta lucru denotă neînțelegerea totală a germenului care a intrat încă din perioada monocelulară a apariției vieții pe pămînt în faimosul lanț de amino-acizi care trebuia să ducă la apariția bipedului numit om: asigurarea pentru el a celor mai bune condiții de existență, apoi

pentru a fi sigur că nu va mai fi amenințat, libertatea absolută față de ceilalți, adică puterea deplină și discreționară asupra lor. Cum vei obține aceasta? Cu ajutorul tot al lor, propunîndu-le un țel măreț, apoi biciuindu-i să-l cucerească." (I, pp. 290-291).

[7] „Să nu dea Marx să înțelegi prea tîrziu cuvintele mele." (I, p. 296).

[8] „Acum comuniștii nu par necesari… Dar va veni timpul cînd viața fără ei va deveni imposibilă. Atunci vor fi căutați, se vor forma cozi interminabile la ușile birourilor lor, vor fi iubiți și respectați…" (I, p. 295).

[9] „Pentru că, zise el, ne aflăm într-o fază încă idilică. Masele n-au venit încă pe deplin în contact cu ideile care guvernează regimul nostru popular, în care ele, după cum zici tu, se simt atît de bine." (I, p. 288).

[10] „Le voi preda studenților pe Neculuță, dar prin gîndire îi voi determina să se ducă la Eminescu." (I. p. 28).

[11] „N-ai reținut […], ți-a scăpat o idee pe care eu n-o pot demonstra, dar în care cred și anume că *totul e să supraviețuiești* [s. m.]. De fapt, nu e o idee, e un sentiment pe care ori îl ai, ori nu-l ai. *Asta implică totuși, ca o consecință, o idee și anume aceea a compromisului* [s.m.]. Eu aș zice că după *le temps du mépris* al lui Malraux vine acum *le temps du compromis*." (I, p. 314).

[12] „Nu eram convingător. Ba eu cred că eram, în orice caz simțeam că, în forul meu interior, se cocea o idee în legătură cu această frenetică activitate a maselor în secolul nostru, despre care scrisese Ortega y Gasset, și a apariției stranii a tiranilor totalitari care infirmau orice evoluție în conștiințe după două mii de ani de creștinism, două milenii în care martirii umanității suferiseră parcă zadarnic. Aveam sentimentul, presimțirea că intrasem într-o nouă eră, dar abia mai tîrziu, cînd o apăsătoare experiență avea să se adune în urma mea, și după grele amenințări, avea să țîșnească gîndul: Era ticăloșilor." (I, p. 293). De fapt, era tuturor totalitarismelor dar și a cripto-totalitarismelor ce, mai recent, se extind în rețea formînd un „năvod" politico-tehnologic fără precedent în istoria cunoscută a umanității.

[13] „«Asta arată că puterea trebuie organizată, chiar dacă o restitui maselor care ți-au dat-o, fiindcă scînteia divină nu rezistă fără organizare, fără un partid care să reamintească tot timpul maselor că sînt libere și să le țină sub stare de vigilență. Acest lucru îl facem noi, comuniștii, pentru prima oară în istorie. Oamenii sînt agitați de principiile binelui și răului, care nu apar decît foarte rar în stare pură, nu știi dacă prietenul de azi (Brutus) nu va ridica mîine sabia și nu te va lovi și, desigur, invers, dușmanul tău înverșunat te va salva cînd te aștepți mai puțin. Asta nu înseamnă că omul nu aspiră la o stare de spirit de echilibru și că odată obținut nu dorește această permanență…»

«Asta în primul rînd, continuai eu, în paranteză fie spus, cineva tot trebuie să plătească un tribut libertății, pentru a salva ideea, și nu invers, să organizezi și în toiul acestei organizări, ideea să se stingă: și ce dacă moare cutare șef, lovit, să zicem, de dușmanii revoluției? Trebuie să institui teroarea asupra întregii țări? Se prăbușește ideea! În al doilea rînd, nu sînt de acord că masele s-au săturat de liberalismul burghez și chiar de libertate în general, neavînd ce face cu ea, ele fiind în realitate, în acest secol, stăpînite de porniri obscure de autoritate și dominație. Așa te-ai exprimat…»

«Da, ripostă el deodată cu o undă stranie în glas, ceva dur, net și ciniс, știu ce spun, și eu fac parte din mase și am cunoscut pe pielea mea aceste porniri obscure de autoritate și dominație.»

Aici discuția se opri brusc și urmă o tăcere grea ca un bolovan. Te uitai la el, vedeai că e mare, că ți-a închis drumul, că nu mai puteai merge înainte și te întrebai ce mai puteai să faci! Cum să-l urnești, să-l dai la o parte? El rosti totuși, dar nu ca să-l înlăture, ci să mai pună încă unul deasupra: «Acum comuniștii nu par necesari, zise el. Dar va veni timpul cînd viața fără ei va deveni imposibilă. Atunci vor fi căutați, se vor forma cozi interminabile la ușile birourilor lor, vor fi iubiți și respectați… Cine are urechi de auzit, să audă…»." (I, 294–295).

[14] Cu această formulă – ce face din oportunist *infernul disimulat* al celorlalți, chiar și al altor oportuniști, definindu-l ca piesa decisivă, într-un sens, iar implicînd diversele variante ale acestui cameleon post-uman, ca *piesa unică* a puzzle-ului totalitar – depășim structura-cadru furnizată de *Cel mai iubit dintre pămînteni*, deși nu și imensa problematică pe care o deschide. Căci pentru a înțelege mai bine sensul interogației extrem de grave puse de romanul lui Marin Preda *– cum poți rămîne uman în condițiile unei lumi din ce în ce mai inumane?* – e necesar să abordăm două alte structuri-cadru romanești: *Le zéro et l'infini* de Arthur Koestler (în traducerea franceză a lui Jérôme Jenatton, publicată la Calmann Lévy, 1953/2007, Le Livre de Poche) și *1984* de George Orwell (în traducerea lui Aurélie Audiberti, Gallimard, 1950/1983, Folio). Operație pe care o vom întreprinde într-un alt studiu, ce ne va permite să definim mai exact și poate în chip mai profund sensul analizei literare, importanța și valoarea ei euristică, atunci cînd se extinde la această zonă de prag – poate cea mai sensibilă – dintre ficțional și real: romanul politic.

1980; 2021

***Notă**. Ortografia (î, sînt) este opțiunea autorului.*

„Mefistofelul romanului «Cel mai iubit dintre pământeni» e Ion Micu. Devoratorul «geniilor creștinismului» e un geniu al supraviețuirii, e, adică, un virtuoz. E prietenul eroilor. E un fost erou tot așa cum în timpul Teroarei cineva putea fi un fost aristocrat."

Sportul ca artă

UN MAGICIAN AL FOTBALULUI ÎN TĂLMĂCIREA UNUI MAESTRU AL BAROULUI ȘI AL SCRISULUI

Ionel Stoica

Ziarist și comentator sportiv

Ce bucurie mare, pentru că despre **Marcel Răducanu**, „magicianul fotbalului românesc", s-a scris o carte: *Marcel Răducanu. Talent, fenomen și legendă* de **George Coca Lob** [1]. O meritată din plin.

Chiar dacă pare paradoxal, cartea este scrisă de un mare fan al fotbalistului, avocatul George Coca, cel despre care – poate vă mai aduceți aminte de perioada în care Marcel juca fotbal – se afla în mijlocul galeriei Stelei cu un steag mare, roșu-albastru, pe care scria: ,,Mamă, iartă-mă, îl iubesc pe Marcel Răducanu mai mult decât pe tine!".

Marcel Răducanu iubea mingea și mingea îl iubea pe el, avea un control excepțional al balonului, era un fotbalist fermecător, tehnic, imaginativ și imprevizibil. Ce făcea Marcel cu mingea și cu adversarii pe terenul de fotbal nu a mai făcut nimeni în fotbalul românesc.

Dribler fără pereche, un adevărat magician al balonului rotund, Marcel a fost idolatrizat de tribune și iubit până la extaz. Cei mai în vârstă, cei care am avut privilegiul să îl vedem pe terenul de fotbal pe Marcel Răducanu, să ne aducem aminte cum „Marcelino", după cavalcade de driblinguri, ajuns în fața porții, nu împingea mingea în gol, ci se întorcea sau mai aștepta să se năpustească vreo victimă pe care să o mai perpelească încă o dată. Odată cu vârsta, Marcel s-a maturizat. Se curățase de „zgura" mingicărelii inutile, dădea drumul la minge mai repede, după driblinguri ridica capul și prompt își angaja coechipierii, începuse să șuteze la poartă din afara careului de 16 metri. În 1980 este declarat **Cel mai bun fotbalist al anului**. Pe 15 octombrie 1980 s-a jucat la București meciul România – Anglia, în preliminariile pentru Mondialul spaniol din 1982. Într-o bună măsură, datorită jocului strălucit al lui Marcel Răducanu, care a înscris un gol senzațional în poarta lui Ray Clemence și a contribuit decisiv la faza care a dus la obținerea loviturii de la 11 metri, România a învins cu 2–1. Era prima victorie în disputele cu selecționata Albionului.

Și, totuși, la jocul retur din aprilie 1981 de la Londra, de pe Wembley, Marcel Răducanu, eroul de la București, fără a primi vreo explicație, a fost uitat pe banca de rezerve de antrenorul Valentin Stănescu, fiind trimis la încălzire de trei ori! A fost picătura care a umplut paharul nemulțumirilor, iar după două luni, aflat într-un turneu de pregătire în Germania, a rămas la Dortmund.

La plecarea în acel turneu, în interviul pe care mi l-a acordat pentru Televizunea Română, Marcel părea cel mai senin om, pus pe glume ca de obicei, aparent nicio supărare nu îl măcina, nici un gând de răzbunare. Deși îl cunoșteam bine, având o relație de prietenie de câțiva ani, absolut nimic nu mi-a dat de gândit, nu m-a făcut să am cel mai mic indiciu pentru pasul pe care urma să-l facă în câteva zile. Aceste lucruri le-am spus și le-am declarat sub semnătură, în

[1] București, Editura Neverland, 2022.

mod repetat, la cele câteva convocări pe care le-am avut la organele în drept.

Au urmat zece ani în care ascultam pe furiș Europa Liberă sau căutam reviste sportive occidentale pentru a afla vești despre fostul meu prieten din Pantelimon. Nu credeam că îl voi mai întâlni vreodată pe cel pe care îl admirasem și îl prețuisem atât de mult și care, între timp, devenise idolul unui oraș, Dortmund, ce avea și atunci cea mai puternică galerie din Bundesliga.

Revenind la carte, vreau să spun că în cele 13 capitole, care se întind pe 400 de pagini, autorul evocă copilăria fotbalistului, amintește cu mult har scriitoricesc, folosindu-se și de mărturiile fundașilor umiliți de Marcel, toate poreclele acestuia: *Zorro, Samantha, Iosefini, Fachirul, Căpitanul, Se trage la poartă, Fugarul, Transfugul, Dezertorul, Inculpatul-condamnat, Străinul, Obiectivul „ANDU”*.

Ancorează capitolul *Copilăria* în tiparele vremii, terminarea celui de-al Doilea Război Mondial, ingerințele stalinismului chiar și în fotbalul românesc. Evocă dragostea mamei fotbalistului pentru fiul ei, dar și dezinteresul tatălui, 'nea Petre, în ceea ce privește jocul cu balonul rotund.

Urmează capitolul dedicat consacrării lui Marcel Răducanu în România. Autorul nu uită nici „rețelele sociale ale vremii” în capitolul intitulat *Vuiește Cișmigiul*. Descrie cu umor imaginara întâlnire a lui Marcel Răducanu cu ministrul Apărării din acele vremuri, generalul Constantin Olteanu. Un capitol important este dedicat carierei de fotbalist din Germania. După ce se documentează din ziarele vremii și din colecția lui Marcel Răducanu, autorul prezintă informații și imagini inedite ale carierei marelui fotbalist în Germania.

În calitate de avocat și profesor de procedură penală, autorul obține, prin intermediul cabinetului său de avocatură, hotărârile judecătorești penale pronunțate de Tribunalul Militar București și de Tribunalul Militar Teritorial București prin care căpitanul (rez.) Răducanu Petre Marcel este în final condamnat la 5 ani și 10 luni de închisoare. Autorul este fascinat de cuprinsul acestor hotărâri judecătorești penale și, cu ochiul celui care lămurește dreptul, descoperă un lucru inedit: Marcel Răducanu, deși avea dreptul în mod obligatoriu la apărare, fie avocat ales, fie din oficiu, este judecat fără apărare. Autorul constată **nulitatea absolută** a hotărârilor judecătorești penale. Va continua demersurile juridice? Nu știm!

Un alt capitol important este *Securitatea pe urmele lui ANDU*. Autorul prezintă integral dosarul de urmărire informativă a lui Marcel Răducanu, după ce, cum spune el, l-a citit de patru ori cu creionul în mână. Prezintă șirul evenimentelor în paralel cu ce se întâmpla în România și în lume în cei nouă ani de urmărire informativă. La sfârșitul capitolului prezintă interesante aspecte conclusive privind dosarul de urmărire informativă „ANDU”. Analizează din perspectiva dascălului de la catedră scopul activității, forțele și mijloacele precum și procedeele folosite pentru atingerea acestuia, prezintă personalități din Republica Federală Germania și din Federală Germania și din România implicate în rezolvarea cazului Marcel Răducanu.

Într-un alt capitol amintește de Școala de fotbal Marcel Răducanu, *„Arte și meserii”*, prima școală de fotbal din Germania. Este interesant capitolul *Marcel Răducanu despre fotbalul românesc*, dar în egală măsură cel în care mari fotbaliști ai lumii îl descriu pe Marcel Răducanu.

Capitolul *Inedit despre Marcel Răducanu* cuprinde întâmplări povestite autorului cărții, prin telefon, în timpul pandemiei, de către Marcel Răducanu, iar în altul, *Articole din presa germană despre Marcel Răducanu*, sunt evocate amintiri despre „dezertor”, „eroul tăcut”, „Maradona din Balcani” și multe altele. Autorul încheie cu un capitol captivant, care îți taie răsuflarea, așa cum este, de altfel, întreaga carte: *Sfârșit imaginar*. Vă îndemn la lectură. Veți citi o carte bine documentată, scrisă cu har și mare bucurie și veți descoperi un autor original.

”Marcel Răducanu iubea mingea și mingea îl iubea pe el, avea un control excepțional al balonului, era un fotbalist fermecător, tehnic, imaginativ și imprevizibil. Ce făcea Marcel cu mingea și cu adversarii pe terenul de fotbal nu a mai făcut nimeni în fotbalul românesc.”

Ab initio

ISTORIA ȘI EVOLUȚIA DREPTULUI COMERCIAL

Iulia Zorzoliu

Jurist
Membră a Colegiului Consilierilor Juridici București

Evoluția dreptului comercial a avut și are în continuare legătură directă cu comerțul, mai exact satisfacerea nevoilor producției împreună cu schimbul și circulația mărfurilor. Odată cu dezvoltarea societății și a comerțului s-a putut identifica și o dezvoltare a dreptului comercial. Dreptul comercial pleacă de la noțiunea de comerț și reprezintă ansamblul de norme juridice care îl reglementează. *Commercium,* comerț în latină, asociere dintre cuvintele „cum" și „merx", înseamnă de asemenea operațiuni legate de marfă. Din punct de vedere juridic, pe lângă aceste operațiuni legate de marfă, noțiunea cuprinde și operațiunile de producere a mărfurilor, pe care le efectuează fabricanții, precum și executarea lucrărilor și prestarea de servicii pe care le realizează antreprenorii sau prestatorii de servicii. În acest context, dreptul comercial reglementează activitățile de producere și circulație a mărfurilor, executarea de lucrări și prestarea de servicii.

În perioada antică se poate observa o tendință incipientă a trocului care asigura bunăstarea oamenilor care începuseră să facă schimburi de produse pe care le economisiseră sau pe care le dobândeau prin munca lor. Creșterea nevoilor oamenilor și dezvoltarea acestora a impus organizarea acestor schimburi, astfel încât au apărut târgurile care au avut un rol important în dezvoltarea comerțului. Grecii, care se ocupau de comerțul în Marea Mediterană, au fost primii care au instituit anumite reguli pentru activitatea comercianților. În dreptul roman, comerțul nu a jucat un rol foarte important pentru început deoarece aceștia se bazau pe agricultură și pe anexarea de noi teritorii, însă au apărut ulterior în cadrul legilor civile reguli speciale pentru comerțul maritim precum împrumutul sau executarea forțată.

Perioada Evului Mediu este marcată de prăbușirea Imperiului Roman, comercianții organizându-se în corporațiuni, adică organizarea comercianților și meseriașilor din aceeași ramură condusă de către un consul ales din rândul acestora. Consulul emitea norme interne bazate pe obiceiurile fiecărei corporațiuni, care serveau la rezolvarea litigiilor ivite între membrii acestora, ulterior acestea fiind adunate în culegeri numite statute, care, odată cu progresul economic, au fost înlocuite cu dreptul scris. În această perioadă un rol important l-au avut și târgurile medievale care erau caracterizate de reguli aplicabile tuturor comercianților și negustorilor participanți, precum și de o procedură specială pentru soluționarea litigiilor dintre aceștia.

Dezvoltarea comerțului a impus înlocuirea dreptului realizat prin statute cu dreptul scris, iar prima țară care a trecut de la dreptul cutumiar la cel scris a fost Franța. Astfel în anul 1536 au fost create jurisdicțiile consulare aplicabile numai comercianților, urmând *Ordonanța asupra comerțului terestru* din 1673, care generaliza aplicarea regulilor tuturor celor care făceau comerț și *Ordonanța privind comerțul pe mare* din 1681, ambele emise de Ludovic al XIV-lea. De asemenea, un moment esențial în formarea și dezvoltarea dreptului comercial a fost adoptarea *Codului comercial francez* în anul 1807, astfel luând naștere o nouă ramură de drept privat.

În ceea ce privește evoluția dreptului comercial pe teritoriul României, acesta a avut aceleași începuturi strâns legate de regulile cutumiare de origine locală sau de proveniență străină ca urmare a legăturilor cu negustorii străini. În ceea ce privește trecerea de la obiceiuri la dreptul scris, în România primele legiuiri scrise și anume *Pravila* lui Vasile Lupu apărută în 1646 în Muntenia și *Îndreptarea Legii* a lui Matei Basarab din 1652, apărută în Moldova, nu cuprindeau reguli speciale legate de comerț, ci doar dispoziții de drept civil. Ulterior, în anul 1831 au fost adoptate *Regulamentele organice* ale Munteniei și Modovei, care prevedeau reglementări cu carac-

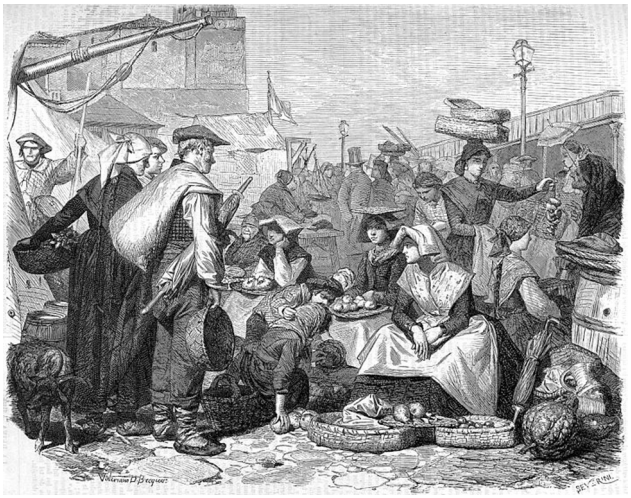

Obiceiuri spaniole, piața din Bilbao, gravură de José Severini după Valeriano Domínguez Bécquer, revista „El Museo Universal", 8 aprilie 1866

ter constituțional și au cuprins și reguli referitoare la comerț, precum și dispoziții privind înființarea tribunalelor de comerț. În anul 1887 a fost adoptat *Codul comercial român* pe baza celui italian. Normele acestuia au fost grupate în patru cărți și anume: Cartea I – *Despre comerț general*, Cartea a II-a – *Despre comerțul maritim*, Cartea a III-a – *Despre faliment* și Cartea a IV-a – *Despre exercițiul acțiunilor comerciale și despre durata lor*. După Al Doilea Război Mondial, în anul 1948, *Codul comercial* a încetat să se se mai aplice în raporturile juridice dintre agenții economici români, locul acestor reglementări fiind luat de către legislația economică, specifică economiei planificate.

În ceea ce privește istoria modernă a dreptului comercial, au fost practicate două sisteme de reglementare, pe de o parte cel al autonomiei dreptului comercial și pe de altă parte sistemul unității dreptului privat. Astfel, în ceea ce privește sistemul autonomiei dreptului comercial, încă de la începutul secolului al XIX-lea s-a făcut diferențierea dreptului comercial, ca un drept special față de dreptul civil, autonomia dreptului comercial fiind impusă și de anumite cerințe specifice privind activitățile comerciale. În acest context, rolul tranzacțiilor comerciale în realizarea intereselor comercianților implică o mai mare punctualitate în executarea obligațiilor asumate, iar raporturile juridice dintre comercianți impun o respectare riguroasă a obligațiilor contractuale. Pe de altă parte, sistemul unității dreptului privat a fost discutat în prima jumătate a secolului al XX-lea, atunci când în doctrină s-a pus problema dacă dreptul comercial trebuie să fie un drept autonom sau trebuie să se integreze în dreptul civil pentru a realiza un drept privat unitar. Principalul argument pentru această unitate a fost faptul că divizarea dreptului privat în drept civil și drept comercial dă naștere unor dificultăți de interpretare deoarece aceeași instituție juridică este guvernată de două categorii de norme juridice, pe de o parte cuprinse în *Codul civil*, iar pe de altă parte cele cuprinse în *Codul comercial*, creând astfel și dificultăți instanțelor judecătorești care trebuie să se pronunțe asupra caracterului civil sau comercial al litigiului. Totuși, odată cu apariția noului *Cod civil* a fost reglementat că regulile stabilite de acesta constituie dreptul comun pentru toate domeniile la care se referă litera sau spiritul dispozițiilor sale. În acest context, conform *art. 3* din noul *Cod Civil* prevede că dispozițiile sale se aplică și raporturilor dintre profesioniști, precum și raporturilor dintre aceștia și orice alte subiecte de drept civil, rezultând că în prezent raporturile comerciale sunt guvernate de *Codul civil*, care are o aplicare generală pentru raporturile de drept privat, precum și de legile speciale.

În perioada modernă, dezvoltarea comerțului între diferite țări și nevoia de a întări securitatea juridică a raporturilor comerciale au impus o tendință de uniformizare internațională a legilor comerciale. Astfel, a fost adoptat *Tratatul de la Roma* din 1957, prin care s-a prevăzut ca între țările membre să devină liberă circulația mărfurilor, a serviciilor, a capitalurilor și a forței de muncă, urmând *Convenția privind transportul pe mare* din 1978, *Convenția asupra contractelor de vânzare internațională de mărfuri* din 1980. Mai târziu, prin *Tratatul de la Maastricht* din 1993 a fost creată Uniunea Europeană fondată pe comunitățile europene, care urmărește promovarea progresului economic și social, în special prin crearea unui spațiu lipsit de frontiere naționale și prin instituirea unei uniuni economice și monetare. Tot în anul 1993 România și Comunitatea Europeană împreună cu statele membre ale acesteia au semnat acordul de asociere care stabilește necesitatea armonizării legislației românești cu cea a Comunităților Europene.

În concluzie, pe toată durata existenței sale, de la începutul secolului al XIX-lea și până în zilele noastre, dreptul comercial a fost caracterizat de numeroase tendințe de dezvoltare și perfecționare prin raportare la cerințele vieții economice.

„Dreptul comercial pleacă de la noțiunea de comerț și reprezintă ansamblul de norme juridice care îl reglementează. Commercium, comerț în latină, asociere dintre cuvintele «cum» și «merx», înseamnă de asemenea operațiuni legate de marfă."

Silogismele culturii

CULTURA ȘI CIVILIZAȚIA ÎN ECUAȚIA „FERICIRII”

Cornelia Costin

Poetă, doctor în filosofie, ziaristă
Membră a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România

Faptul că unul dintre subiecți a insistat în mod deosebit asupra distincției cultură – civilizație exprimându-și credința în „egalitatea culturală a României cu Vestul și în inferioritatea noastră de civilizație comparativ cu Occidentul”, obligă la câteva precizări, chiar dacă în intenția cercetării nu exista prezentarea detaliată a raportului cultură – civilizație.

Acest raport s-a constituit, cum se știe, într-o problemă deosebit de controversată care a dus la nașterea unor teorii celebre. Unele susțin sinonimia cultură – civilizație, rezervând însă civilizației o sferă mai largă. Astfel, „ori de câte ori omul își exercită efortul asupra lui însuși, se vorbește de cultură, ori de câte ori modifică lumea, se vorbește de civilizație”. (J. Laloup, J. Nelis). Aceste teorii sunt predominante în Franța, pe când în Germania predomină tendința de a opune civilizația culturii, înțelegându-se prin civilizație progres material și tehnic, iar prin cultură expresia spiritului profund al comunității.

Mulți cercetători consideră dihotomia în discuție o falsă problemă. Și tot mulți consideră că între cei doi termeni nu e o simplă dispută terminologică, ci una care necesită analize și aprecieri de fond, fiind expresia unei perspective global-sintetice asupra problemelor culturii, sintetizând toate raporturile culturii cu natura, societatea, personalitatea, valorile.

Există totuși pentru cei doi termeni a căror semnificație variază (cum spuneam) de la un autor la altul, un înțeles minim comun, înconjurat însă de „un halo confuz”.

Se apreciază astfel că există o civilizație primitivă, dar nu propriu-zis o cultură primitivă (Anton Dumitriu). Lipsa de criterii, de principii, specifică primitivilor, ar explica acest lucru. Primitivii nu au principii, ci reguli. De aici ar decurge că, în general, „cultura este sistemul de principii după care are loc întreaga activitate, pe toate laturile unei colectivități” [1]. Civilizația nu ar implica așadar în mod esențial cultura, dar fără cultură e haotică, neordonată, pe când prin cultură devine ordonată, organizată. Deci, o civilizație organizată exprimă o cultură. Dacă suntem de acord că nu cultura secretă civilizația, ci doar o organizează ca expresie a ei, civilizația nu mai e condiție necesară a culturii. Între ele nu există o relație de la antecedent la consecvent.

O civilizație ar deveni expresia unei culturi numai dacă ar fi expresia unor principii organice, dacă s-ar articula armonic, fiind dublată de o structură principială. Așa stând lucrurile, în ce privește societatea occidentală, putem aprecia împreună cu A. Dumitriu că nu ne aflăm în fața unei culturi superioare pe măsura unei civilizații maxim dezvoltată. Cultura Occidentului, neorganizată încă pe niște principii unitare, nu a avut forța necesară să imprime o direcție unică și definită a activității noastre civilizatoare. E încă tânără. Dar omul „a eliberat prea multă forță din subteranele universului, care acum, prin propria ei natură, prin propriul ei destin poate acționa ignorând voința și conștiința omului” [2]. Creând la întâmplare, omul nu s-a gândit că va crea „instrumente golemice”, capabile să răstoarne, într-o oarecare măsură, înseși intențiile și operele lui și mai ales nu și-a organizat forța interioară pentru a le stăpâni. În aceste condiții nu putem fi de acord cu Spengler care, considerând culturile organisme ce alcătuiesc totalitatea manifestărilor unui suflet, aprecia civilizația drept faza bătrâneții, faza ultimă a unei culturi, declinul sufletului colectiv (cultura) care a generat civilizația. Și nu putem fi de acord cu Spengler pentru că el vrea să descopere un declin al Occidentului cu argumente care pledează pentru teza contrară: Occidentul nu era copleșit de oboseală, ci mai activ ca oricând. Iar cultura Occidentului se dovedește o cultură tânără mai ales prin neputința ei de până acum de a organiza o civilizație într-un tot organic.

E adevărat, nu mașinismul în sine, ci întrebuințarea lui constituie o deviație. Pentru că dacă mașina nu se integrează ca o valoare într-un sistem de valori principial, ea constituie o deviație și o eroare. Dacă omul subordonează mașina unei idei, ea îl va servi, dacă nu, ea poate căpăta o independență și poate activa în afara intereselor lui și chiar împotriva lui, devenind astfel mai puternică decât

[1] **Anton Dumitriu**, *Eseuri*, București, Editura Eminescu, 1989, p.147.

[2] *Ibidem*, p. 149.

omul (și… evoluția „inteligenței artificiale" stă mărturie!). Deci, putem spune că civilizația simplifică viața și o completează, dar dacă nu este organizată și stăpânită, o complică și o denaturează. Și nu amploarea unei civilizații poate ruina omenirea, ci absența unor criterii care să o fundamenteze, absența culturii.

Deci, dacă cultura vine de la a cultiva, adică a face să crească după o anumită metodă, metodă care presupune principii, un sistem grație căruia omul și umanitatea pot să crească și să se autodepășească, civilizația „își descoperă propria ei origine prin intermediul ideii de civism". Ea face posibilă cetatea, comunitatea, conviețuirea socială. „Înainte de orice, civilizația înseamnă voința de a trăi în societate. Suntem necivilizați și barbari în măsura în care nu ținem seama de ceilalți. Barbaria este tendința spre disociere. De aceea toate epocile barbare au fost vremuri de risipă umană în care mișunau grupuscule deghizate și ostile." [3]

Civilizația este deci o achiziție exterioară a individului, este în primul rând pentru ceilalți, nu pentru sine. Individul poate crește intelectual, așadar, fără să fie civilizat, dar nu și fără să fie cultivat, nu fără să-și însușească cultura. Există însă și teorii în conformitate cu care omul devine civilizat în momentul în care și-a însușit cultura.

Civilizația este mai mult o problemă de educație civică decât intelectuală; poți fi civilizat fără să fii cult. Societatea presupune un minimum de convenții, o limbă comună, o serie de unelte elementare, toate fiind opere de civilizație. Relațiile dintre oameni și cele dintre oameni și natură se exprimă prin ele. Fundamentarea acestor relații este o operă de cultură. Deci poți fi cult fără să fii civilizat? Greu de susținut! Deși realitatea o dovedește așa cum susține și subiectul interviului prin opinia care a provocat aceste precizări.

Oricum, este tot mai evident că ceea ce nu a realizat cultura încă este tocmai sensul culturii ca **disciplină de creștere a individului, nu numai a colectivității.** În acest context nu putem să nu fim de acord cu Miguel de Unamuno care scria în *Vérités arbitraires* (1925): „Se poate susține, la rigoare, că de la greci – dacă-i luăm ca punct de plecare – ceea ce a progresat sunt științele, artele, instituțiile sociale, industriile, modelele și instrumentele și nu capacitatea umană individuală; societatea mai curând decât cultura." Pentru că orice cultură tinde să găsească valori desprinse de orice contingență și e valabilă în afară de spațiu și timp. Și în acest sens nu poate face abstracție de alte culturi care și ele sunt valori. De aceea se vorbește despre **cultura** europeană ca sinteză a unor valori permanente, general umane și despre **civilizația** americană care nu a produs valori permanente, deși a atins cel mai înalt nivel al civilizației tehnice cunoscut până în prezent în istoria omenirii.

Influența culturii asupra vieții sociale și asupra omului, asupra calității vieții individuale și sociale este neîndoielnic multidimensională. Mi se pare eficient a înțelege *cultura*, având în vedere problema discutată – respectiv influența politicilor culturale asupra calității vieții individuale și sociale – ca o construcție și o moștenire compusă din *artă*, care cuprinde opere de maximă spiritualizare și este guvernată de frumos, și *civilizație*, care cuprinde elaborate comportamentele obținute prin cunoaștere (de tot felul), ține de „reguli de joc" și modalități de aplicare a acestor reguli și este guvernată de ideea de adevăr, de bine și dreptate, fiind „insuflată" membrilor unui grup, unei societăți prin procesul de socializare. În această ordine de idei, *politica culturală vizează în primul rând civilizația și doar tangențial sau indirect arta prin faptul că ea (politica) fixează „regulile de joc" care pot fi mai mult sau mai puțin benefice și „provocatoare" pentru „exteriorizări artistice"*.

Interdependența dintre elementele culturii, fenomenele și procesele care apar în societate, este deosebit de complexă. Se poate spune că, în fond, cultura decide felul în care sunt satisfăcute nevoile *umane*, că pe baza culturii se construiește o întreagă rețea instituțională patronată de politici culturale prin care se stabilesc modele culturale de comportament, de activitate.

Primul mecanism al influenței culturii asupra vieții sociale și a individului uman este, cum spuneam, procesul de socializare.

Cultura reprezintă pentru individ o lume în care el trebuie să intre învățând o mulțime de lucruri, timp de mulți ani. Instinctele lui, aptitudinile lui naturale vor fi prinse în frâul preceptelor, al tiparelor stabilite în grupul în care s-a născut. Așa cum a dovedit de altfel știința, omul nu se naște uman, ci devine uman prin socializare. Prin procesul de socializare și culturalizare „micul animal" își dezvoltă sau inhibă zestrea naturală, devenind om, adică ființă rațională, capabilă să gândească și să se exprime cu ajutorul simbolurilor, capabilă de muncă și creație.

Ca proces de transmitere a culturii sociale de la o generație la alta, socializarea insuflă aspirații, idealuri, învață asimilarea de cunoștințe și capacitatea de a juca roluri sociale, asigură îndemânarea și calificarea profesională. S-a spus pe bună dreptate că gradul de conformism impus prin socializare diferă de la o persoană la alta. Socializarea nu poate împiedica dezvoltarea unor personalități revoltate care resping unele elemente ale culturii, obiceiuri sau modalități de organizare a societății. Prin socializare omul se adaptează la viața în colectiv (se civilizează), înțelege și realizează unele acțiuni inteligente în cadrul societății, învață cum să se comporte pentru a-și atinge scopurile vitale și a-și îndeplini idealurile. Într-un cuvânt își formează personalitatea. Prin socializare – care se realizează prin intermediul familiei, grupului social, muncii, prin practicile și instituțiile culturale – societatea se

[3] **Jose Ortega Gasset**, *Revolta maselor*, Bucureşti, Humanitas, 1994, p. 100–101.

reproduce în fizionomia personalității umane; individul, grupurile devin „civilizate".

Sistemul cultural este de fapt fundamentul societății. Dar cultura nu fundamentează societatea direct, nemijlocit, ci prin socializare, care înseamnă aplicarea socială a valorilor și simbolurilor, înseamnă deci politică culturală.

Singura realitate care este prin sine structurată este realitatea culturală. Talcott Parsons afirma că „la fel cum genele se focalizează în elemente moștenite, modelele culturale își au centrul lor de greutate în elementele învățate ale acțiunii". Prin urmare, „comunitatea socială nu poate să supraviețuiască și să se dezvolte decât dacă menține integritatea orientării ei culturale comune, puternice (deși nu unanim și uniform), împărtășite de toți membrii ei". Analogia gene – cultură nu are la Parsons urmări biologiste. „Genele culturale" despre care vorbește sociologul american au mai degrabă conținut informațional, decât material și sunt importante pentru societate doar dacă sunt activizate iar activizarea lor presupune dezvoltarea surselor de energie (economică, politică, socială) ale corpului societății.

În spatele sistemului socializator este mereu sistemul cultural. Sistem cu structură socială dată, societatea influențează structura culturii, dar cultura, în relațiile ei cu celelalte sisteme ale societății, influențează la rândul ei starea societății. Gradul socializării, al integrării sociale își pune amprenta asupra calității vieții individuale și sociale și depinde nemijlocit deci de sistemul cultural și de politicile culturale care îl patronează.

Relația societate – cultură este una de influență reciprocă în care, în ultimă instanță, starea culturii este determinată de legile sistemului social global și de politica culturală dominantă. Și tocmai pentru că această dialectică este, pentru cercetătorul aplecat asupra acestor probleme într-o societate ca societatea românească actuală, aproape o evidență, la fel de evidentă pare necesitatea ca **politica culturală** să nu fie, să nu se confunde cu propaganda pentru una sau alta dintre ideologiile existente la un moment dat, ci **să fie o permanentă provocare și căutare, o punere și rezolvare de probleme**. Și însăși rezolvarea problemelor, soluțiile găsite se pot constitui în premise pentru înnoire și pentru progresul politicilor culturale înseși. Și **acest progres al politicilor culturale se poate „măsura" prin progresul calității vieții**, prin îmbunătățirea relațiilor interumane, un indice al dezvoltării umane corespunzător și un nivel al „fericirii" cel puțin suficient, atât din punct de vedere al percepției individului însuși (subiectiv deci) cât și din punct de vedere obiectiv, adică măsurabil, vizibil.

Într-o societate structurată, rolul factorilor culturali în edificarea unei calități a vieții este evident. Într-o societate în plină structurare, cum este societatea românească actuală, sunt evidente anumite situații paradoxale sau se evidențiază efecte perverse ale anumitor politici, efecte care se întorc împotriva politicilor înseși și e greu de spus cât de mult contribuie la maximizarea sau la minimizarea calitătii vieții. Probabil că multe influențe se vor manifesta în timp.

Într-adevăr, cultura este pentru viața umană „oxigen", dar valoarea supremă este individul. El oferă ce poate și selectează ce primește în funcție de propria conștiință, de propria mentalitate și putere de judecată. El așteaptă, oferă, evaluează și se evaluează, constituindu-se sau nu în ceea ce Dimitrie Gusti numea „agent creator de cultură". De aceea, „statul cultural" este, trebuie să fie inițiator de politici culturale și să instituie „agenți de cercetare și cunoaștere a stării reale a culturii poporului", care să facă evaluări care să permită „clădirea culturii pe specificul național, dar având ca țel universalitatea, pentru a nu agresa conștiințele, ci a le mobiliza în căutarea propriului ideal de fericire" și atingerea unui nivel al calității vieții sociale cel puțin mulțumitor, pentru a evita revoltele distructive.

Omul este singura ființă „dusă de mână", perioadă care diferă de la un individ la altul. Rolul „formativ" al culturii înseamnă adaptarea prin cultură, socializare, dar și dezvoltare, construcție; preluarea tradiției, dar și inovație, acceptarea lui „același" dar și descoperirea lui „altfel".

În momentul în care moștenirea culturală socializatoare nu se potrivește cu interesul insului supus socializării, apare revolta. Uneori doar interioară, alteori exteriorizată mai mult sau mai puțin sau în același timp interioară și exterioară. În acest context este foarte importantă distincția dintre „eu" ca individ și „eu" ca ființă generică. Pentru că lipsa distincției dintre cele două „eu"-ri poate duce la confuzii grave.

Se spune adesea „dialogul omului cu el însuși"; dar de cele mai multe ori acest dialog este de fapt al omului cu alt om sau alți oameni. Când ne referim la om ca ființă generică, dialogul omului cu el însuși înseamnă dialog între indivizi umani. Orice dialog, de altfel, presupune prezența, cum se știe, a cel puțin două persoane. Sigur, omul poate dialoga într-adevăr și „cu el însuși", dar în acel moment el dialoghează cu „altul din el". Ființa lui este scindată între două sau mai multe păreri, judecăți, intenții care intră în conflict. Dialogul intervine și este necesar când nu se mai poate accepta starea interioară conflictuală devenită periculoasă pentru unitatea ființei; este necesară deci salvarea ființei în pericol de dezintegrare. Și de obicei această salvare înseamnă creație. Creația ca soluție la problemele ivite datorită conflictelor interumane sau interioare ale omului se constituie în cultură, în artă și civilizație, în salvare.

Puținul pe care fiecare individ îl adaugă civilizației universale este aproape invizibil și de aceea nu produce șocuri sociale. Dar se acumulează în timp și poate produce schimbări sociale importante la un moment dat.

Apariția unei personalități, a unui individ cu adevărat creator, capabil să ofere soluții la probleme stresante timp de decenii este însă teribil de șocantă pentru o societate. Și în funcție de efectele soluțiilor sale, creatorul poate fi adulat sau condamnat decenii, secole sau periodic adulat și repudiat în funcție de „actualitatea" sau „perimarea" ideilor sale.

VOLUME APĂRUTE LA EDITURA LEVIATHAN

În 2021:

• Radu Comșa, *De ce și-a lăsat Petre P. barbă și alte povestiri*, prefață de Costin Tuchilă, coperta autorului, 130 p. ISBN 978-606-95136-0-6; 12 lei; 6 euro.

• Cornelia Bartels (Germania), *Decupaje*, proză scurtă și memorialistică, prefață de Costin Tuchilă, postfață de Pușa Roth, 176 p. ISBN 978-606-95136-1-3; 15 lei; 8 euro.

• *„Nino Nino" și poveștile copilăriei*, texte și desene ale copiilor din grupul artistic „Nino Nino" din Brăila, din cadrul proiectului „Zâmbetul unește" al Asociației Culturale Leviathan, realizat împreună cu Biblioteca Județeană „Panait Istrati" Brăila, Secția de Împrumut pentru copii. Ludotecă. Prefață și prezentări de Lică Barbu, cuvânt introductiv de Mihaela Doinița Stanciu, postfață de Pușa Roth. Coperta: Rudy Roth, 112 p. ISBN 978-606-95136-2-0. Preț: 15 lei; 8 euro.

• Pompilius Micu, *Un visător rătăcit în viitor*, proză scurtă, 128 p. ISBN 978-606-95136-3-7; 15 lei; 8 euro.

• Gina Zaharia, *Cartea de sub braț*, proză scurtă, prefață de Costin Tuchilă, referințe critice, coperta: Rudy Roth, 232 p. ISBN 978-606-95136-4-4; 20 lei, 10 euro.

• Camelia Cristescu (Insulele Baleare, Spania), *Rețete de supraviețuire între solstiții*, poeme, postfață de Costin Tuchilă, ilustrații: Arisi (Palma de Mallorca), coperta: Rudy Roth, 166 p., ediție cartonată și broșată. ISBN 978-606-95136-5-1; 20 lei (broșată), 40 lei (cartonată); 10 euro (broșată), 20 euro (cartonată).

• Lică Barbu, *Aventurile lui Licuță dincolo de Capătul Lumii*, povestire, ilustrații de Cristina-Anamaria Paraschiv, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 116 p. ISBN 978-606-95136-6-8; 15 lei; 8 euro.

• Eric Alexander Roth (Palma de Mallorca, Spania), *Vertical Gardens*, volum în limba engleză, cu ilustrațiile autorului, coperta: Rudy Roth, 36 p., color, ediție de lux, cartonată. ISBN 978-606-95136-7-5; 30 lei; 15 euro.

• Gina Zaharia, *Povești pentru Ilinca*, literatură pentru copii, ilustrații de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 64 p., color, ediție de lux, cartonată. ISBN 978-606-95136-8-2. Necomercială. Cartea are și ediție electronică (pdf, acces gratuit), ISBN 978-606-95394-0-8. Ediția electronică poate fi citită și descărcată de pe portalul editurii.

• Dan Caragea (Lisabona, Portugalia), *Despre corp și frumusețe în viață și în arte*, eseu, cu 88 de ilustrații color, ediție electronică (pdf, acces gratuit), 112 p. ISBN 978-606-95136-9-9. Volumul poate fi citit și descărcat de pe portalul editurii.

În 2022:

• Ionuț Cristache, *A doua față*, roman, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 180 p. ISBN 978-606-95394-1-5. Preț: 20 lei; 10 euro. Cartea are și ediție electronică (pdf, acces gratuit), ISBN 978-606-95394-7-7. Ediția electronică poate fi citită și descărcată de pe portalul editurii.

• Ovidiu Gligu (Belgia), *Uimitoarele aventuri ale grăsanului Mickey din Zona Gării*, roman liric, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 114 p. ISBN 978-606-95394-2-2. 20 lei; 10 euro.

• Marieta Cristian, *La pas cu absolutul*, poeme, prefață de Victoria Milescu, coperta: Rudy Roth, 138 p. ISBN 978-606-95394-3-9; 20 lei; 10 euro.

• Vasilica Grigoraș, *Evoluția ideilor filosofice la Dimitrie Cantemir*, prefață de Costin Tuchilă, referințe critice, coperta: Rudy Roth, 124 p. ISBN 978-606-95394-4-6; 20 lei; 10 euro.

• Marius Cosmin Vasile, *Eficiență și performanță în ecuația agrobusiness*, prefață de Prof. univ. dr. Manole Victor, coperta: Rudy Roth, 222 p. ISBN 978-606-95394-5-3. Preț: 30 lei; 12 euro.

• Iuliana Dinu, *Povestiri cu tâlc, fabule pentru copii*, desene de Alexandra Barbu, postfață de Costin Tuchilă, referințe critice, 120 p. ISBN 978-606-95394-6-0; 30 lei; 12 euro.

• Pușa Roth, *Aventurile lui UNU*, povestire pentru copii, desene de Albert Frederick Roth (Palma de Mallorca, Spania),coperta: Rudy Roth, 36 p., color, ediție de lux, cartonată. ISBN 978-606-95394-8-4; 35 lei; 15 euro.

• Fernando Pessoa, *Mesajul/Mensagem*, ediție bilingvă, traducere din limba portugheză, prefață și note de Dan Caragea, coperta: Rudy Roth, 228 p. ISBN 978-606-95394-9-1; 25 lei; 12 euro. Premiul Cartea anului 2022 acordat de Filiala București – Traduceri Literare a Uniunii Scriitorilor din România.

• Cristian Vasile, *Eficiența managementului în sistemul serviciilor medico-sanitare*. Cu bibliografie și date despre autor. Coperta: Rudy Roth, 132 p. ISBN 978-606-95528-0-3; 25 lei; 10 euro.

• Liliana Toma, *Elitre*, proză scurtă, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 136 p., 2022. ISBN 978-606-95528-1-0; 20 lei; 10 euro.

• Gina Zaharia, *aniG*, poeme, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 108 p. ISBN 978-606-95528-2-7; 18 lei; 8 euro.

În 2023:

• Florin Solomon, *Cartea mea*, poeme, prefață de Pușa Roth, coperta: Rudy Roth, 220 p. ISBN 978-606-95528-3-4. Ediție necomercială.

• Florin Solomon, *O lacrimă dacă aș fi*, poeme, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 184 p. ISBN 978-606-95528-4-1. Ediție necomercială.

• George Corbu, *Caragiale versus Urmuz. Efigii în epigrame*, prefață de Costin Tuchilă, 154 p. ISBN 978-606-95528-5-8; 20 lei; 10 euro.

• Letiția Vladislav, *Herr Wang și genitivul*, proză scurtă, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Costin Tuchilă, 208 p. ISBN 978-606-95528-6-5; 25 lei; 11 euro.

• Valentin Emil Mușat, *anamneze*, poeme, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 84 p. ISBN 978-606-95528-7-2; 18 lei; 8 euro.

• **Dori Lederer, *Când îngerii se dezbracă de aripi*, roman, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Costin Tuchilă, 194 p. ISBN 978-606-95528-8-9; 25 lei; 11 euro.**

• **Pompilius Micu, *A(furisi)sme*, aforisme, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Costin Tuchilă, 110 p. ISBN 978-606-95528-9-6; 20 lei; 9 euro.**

• **Constantin Radu Vasile, *33 de interioare, mandale și cioburi în care m-am văzut orb din naștere*, poeme (debut), prefață de Costin Tuchilă, 74 p. ISBN 987-63-06601-00-4. Preț: 15 lei; 7 euro.**

• **Nicolae Feraru, *Prima iubire, țambalul*, ediție îngrijită și prefață de Elena Stoican, cu album fotografic din arhiva Nicolae Feraru. Coperta: Rudy Roth, 144 p. ISBN 978-630-6601-01-1. Preț: 30 lei; 10 euro, 11 dolari.**

• ***Lumea în culorile copilăriei*, album cu desene ale copiilor din grupul artistic „Nino Nino" din Brăila, din cadrul proiectului „Zâmbetul unește" al Asociației Culturale Leviathan, realizat împreună cu Biblioteca Județeană „Panait Istrati" Brăila. Secția de Împrumut pentru copii. Ludotecă. Album integral color, ediție de lux, cuvânt înainte de Pușa Roth, prezentări de Lică Barbu, 70 p. ISBN 979-630-6601-02-8. Preț: 30 lei.**

În 2024:

• **Veronica Pavel Lerner, *Peripeții canadiene*, proză scurtă, ilustrații de Adelaida Mateescu, prefață de Costin Tuchilă, 190 p. ISBN 978-630-6601-03-5. Preț: 25 lei; 11 euro; 10 dolari.**

În curs de apariție:

• **Fernando Pessoa: *Poeme de Alberto Caeirol/Poemas de Alberto Caeiro,* ediție bilingvă, traducere din limba portugheză, prefață și note de Dan Caragea.**

• **Angelina Nădejde, *Din primăveri trecute peste mine*, poeme.**

• **Lucia Eniu, *Păpușarnița*, roman.**

• **Rodica Dascălu, *Dimineața e mereu de partea ta*, poeme.**

• **Urfet Șachir, *Tradiții, datini și obiceiuri turcești*, ediție bilingvă română-turcă.**

• **Camelia Cristescu, *Eroismul singurătății*, poeme.**

• **Iuliana Dinu, *Tărâmul fericirii*, basm.**

• **Mircea Bodnariu, *Cincizeci de mini-proze*.**

• **George Corbu, *Atâta naștere de dor. Catrene ființiale*, poeme.**

• **Pușa Roth, *Femeia și copacul*, proză scurtă.**

• **Costin Tuchilă, *Varia curiosa*.**

• **Rudy Roth, *Emberdale stories*, literatură pentru copii.**

Pe portalul editurii, detalii despre volume și autori, fragmente din cărți. Adresa: https://editura.leviathan.ro/

Pentru amănunte și achiziționarea cărților noastre, ne puteți contacta la una dintre adresele:

leviathan.romania@yahoo.com; costintuchila@gmail.com; pusa.roth@yahoo.com, cu mențiunea pentru Editura Leviathan.

Revista „Leviathan" și cărți apărute la Editura Leviathan pot fi procurate și de la Librăria „Mihai Eminescu" din București, Bd. Regina Elisabeta nr. 16 și online de pe site-ul Librăriei: https://librariaeminescu.ro/cautare?controller=search&s=revista+leviathan; https://librariaeminescu.ro/editura/2674-editura-leviathan?order=product.date_add.desc

Revista „Leviathan"

Prețul acestui număr: 30 lei; 11 euro; 12 dolari USA.
La abonamente, prețul rămâne neschimbat:
Anul 2024: 4 numere – 100 lei; 40 euro; 44 dolari USA (pentru abonați, tarifele includ taxele poștale).
Cititorii care doresc să-și facă abonamente ne vor scrie pe una dintre adresele: leviathan.romania@yahoo.com; costintuchila@gmail.com; pusa.roth@yahoo.com urmând să primească datele necesare de la editorul revistei, Asociația Culturală Leviathan.
Materialele pentru publicare pot fi trimise pe aceleași adrese.
Alte detalii: https://leviathan.ro/

LEVIATHAN
VERITAS LIBERABIT VOS
LEVIATHAN

Citiți portalul Leviathan.ro
adresa web: https://leviathan.ro
Cotidian exclusiv cultural, înființat în anul 2015
Știri la zi, comentarii, cronici, eseuri, rubrici de autor

Cultură
Informație
Atitudine

Un proiect media complet independent, dedicat românilor de pretutindeni.

Misiunea **Leviathan** este de a oferi conținut online care să informeze, să inspire și să educe, respectând însă inteligența cititorilor săi. Într-o epocă în care conținutul media este în cea mai mare măsură limitat la relatări partizane și lipsite de substanță, **Leviathan** își propune să ofere vizitatorilor platformei o experiență informațională autentică și inovativă.

Editor: Asociația Culturală Leviathan
Adresa: leviathan.romania@yahoo.com

Pagini de facebook: Revista Culturală Leviathan (https://www.facebook.com/leviathan.romania/)
Diaspora culturală românească (https://www.facebook.com/groups/diaspora.culturala.romaneasca/)
Lumea noastră (https://www.facebook.com/groups/511105329335657/)
Prieteni cărora le place Revista Culturală Leviathan (https://www.facebook.com/groups/195202921069254)
Descoperă scriitorul din tine (https://www.facebook.com/Descoper%C4%83-scriitorul-din-tine-884744138559599/?modal=admin_todo_tour)
Pagina de facebook a Editurii Leviathan (https://www.facebook.com/editura.leviathan)

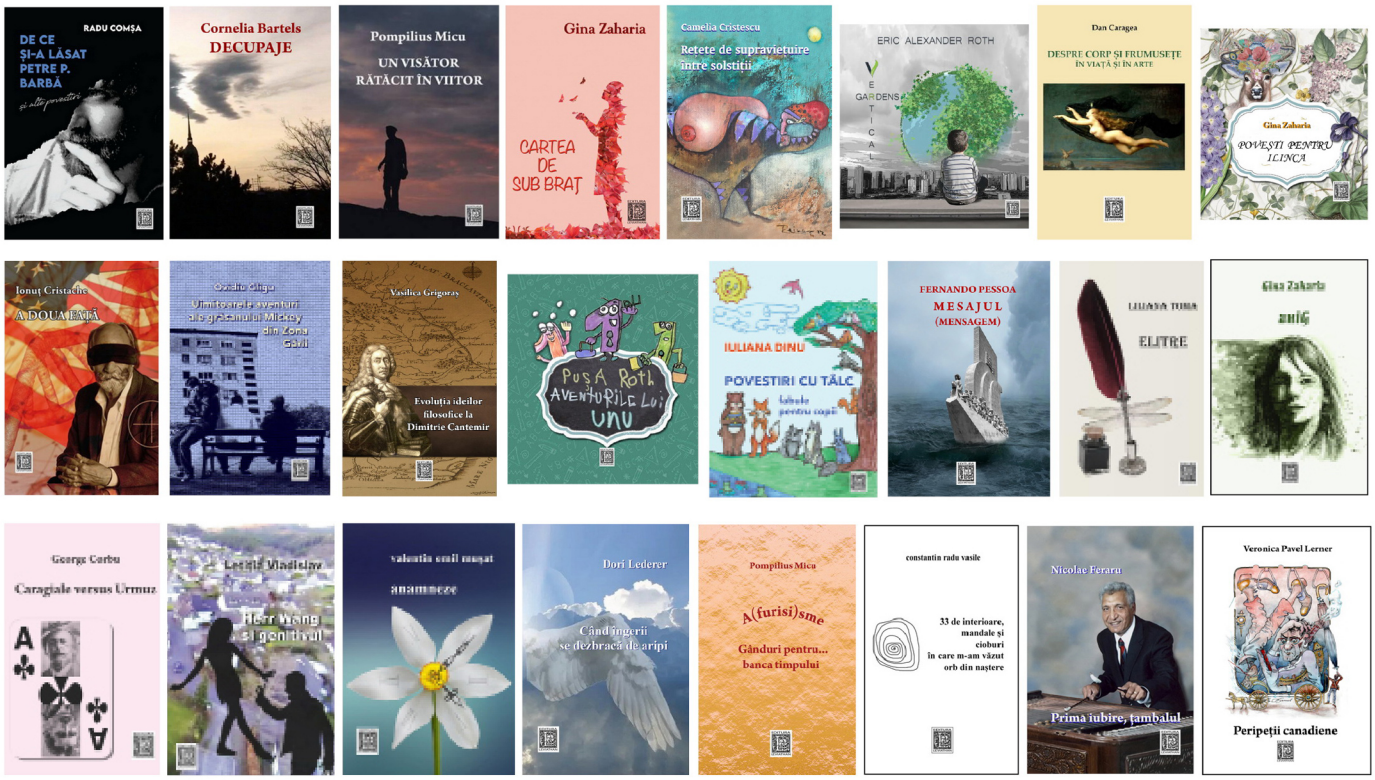

Număr apărut cu sprijinul Cabinetului de avocatură Coca George

LEVIATHAN

Revistă culturală